

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

4.

Társaságszövetség

„A szélességet az ég derekán keresztül
méltán nevezhetjük tehát Napútnak”

(Fazekas Mihály)

B2-páholy

Pál urat furcsa betegség gyötörte. Pál úr ugyanis időnként felébredt. Úgy, hogy el sem aludt. És nem is álmódott, mert ahhoz dimenziót kellett volna váltania. Pál úr ugyanabban a világban ébredt fel, ahol el sem aludt. Ezt maga sem értette, de meglehetősen szenvedett tőle. A pszichiáter azt mondta Pál úrnak, aggodalomra semmi ok, ő mégis aggódott némelyest. Miért, kérdezte, és karját tanácstalanul tárta szét, ami egy orvosi szobában meglehetősen frivol eseménynek számít. Miért, mosolyodott el a szakember, miért tudnám én, ha maga sem tudja. Meghalok, kérdezte fátyolos hangon emberünk. Előbb-utóbb mind meghalunk, nyugtatta meg még szélesebb mosollyal a szakember, mire föl Pál úr úgy gondolta, ehhez vajon miért kell a pszichiáter-diploma. Ennyit magától is kikövetkeztetett, mi több, ehhez betegnek sem kellett lennie. Na de ettől, bökte ki immár óvatosabban, amit meg akart tudni, ettől meghalok-e? Ettől is meghalhat, mondta a pszichiáter elkedvetlenedve. Kezdte ugyanis unni a vele szemben ülőt. Van megoldás erre, kérdezte hatalmasat nyelve, immár teljesen elbátortalanodva, Pál úr. Nincs, forgatta hatalmas keze hatalmas ujján a hatalmas pecsétgyűrűjét az ember. Tanács, próbálkozz még utoljára az elgyávított páciens. Diófát már ne ültessen, mondta a pszichiáter, ez a tanács. Egyébként, semmi idegesség! Magának olyan agya van, amelyik kisüti magát, akár az akkumulátor, ha túl sok neki az élete. Kinek az élete? A magáé.

Pál úr bénult fejjel tartott hazafelé, amikor a házával szemben posztoló közérthez ért. Lenyomta a kilincset, és hamarosan egy literes whiskys üveggel a hóna alatt lépett ki onnan. Otthon elővett egy vizespoharat, telitöltötte skót pálinkával, és egy hajtásra lehúzta. Ha nem gyógyítasz meg, majd én meggyógyítom magamat, gondolta, megnyugodva.

Pál úrnak ugyanis az volt a betegsége, legalábbis külső megjelenési formáit illetően, hogy egyszer csak arra riad, hogy fekvé találja magát, anélkül, mint említve volt, hogy elaludt volna, s ágya mellett legalább két whiskysüveg. Üresen. Valószínűleg ettől lehet, hogy ilyenkor egy héten keresztül is magánkívül fetreng, az üres literes üvegek pedig csak szaporodnak az ágya mellett. A világ ilyenkor legfeljebb annyit lát belőle, illetve ő a világból, amennyit egy száz méterre piáért elcsámborgó alak(ból) láthat. Kisütlek én, baszd meg, mielőtt kisütnéd te magadat.

Elégedett volt. Az oktalanságot felszámolta. Pál úr innentől kezdve oktalan volt. És boldog. Mellesleg, sohasem gyógyult meg.

Zalán Tibor

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XXI. évfolyam 4. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány kiadványa. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (örökös szerkesztő) **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (tördelés), **Toót-Holló Tamás** (próza), **Wenner Tibor** (művészet).
Napút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Csáji László Koppány**, **Doncsev Toso**,
Gráfik Imre, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radinóti Zsuzsa**,
Rakovszky Zsuzsa, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).
Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.

Teléfono: (1) 247-6657 • (30) 511-3762 • E-mail: szongy@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu
A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Mustra

Fehér Béla: Banánliget. 3

Kukorelly Endre: Cé cé cé pé 15

Triceps: Jézus fia. 19

Mustra / Hangírás

Báthori Csaba – Füleki Gábor:

 Szó szerint minden 23

Győri László: Bankfiók; A világ fényei;

 Eljön a csordás; Az olló poklai 53

Cselényi Béla: égtájhoz kötött ars poetica;

 rendetlenség és rend(szer); Hőgutás

 álmaim 2017. augusztus 4-én;

 talán nem komoly. 56

Sárándi József: Napok; Virágok;

 Tárgyak 60

Tárlat

Nagy Gábor festményei színes melléklet

Hetedhét

Ivan Wernisch: Ma, ebben az időben;

 Az ajtó felől huzat; Yün-men így szól

 a szerzetesekhez; És Yün-men így szól;

 Aztán Yün-men így folytatta;

 Nyolc versséma Josef Hiršálnak;

 Kadó mester lehúzta a jobb lábáról;

 A kordé; A szigeten; A Volhov menti

 erdők, tél (Vörös István fordítása) 65

Vörös István: Tálalva az ég;

 Amritsar, aranytemplom; Világ-portfólió;

 Körfolyosó; Bajt adni 72

Elmer István: Búbánat 76

Mindák Dániel: A Ferencvárosiakhoz írt

 első levél 109

Tamás Menyhért: „Hajnallal a Hajnalnak”;

 Mint aki fényszemlére készül;

 Az előcsönd előképe, 1954. 125

Lajtos Nóra: ütések 126

Suhai Pál: Szent György napja támadt; Szent

 György-napi felfohászkodás 127

Bíró József: Shozo Shimamoto ... – , hogy;
 Alberto Moravia ... – , hogy;
 Louis Armstrong ... – , hogy128

„Hangírás”

Marno János – Radics Viktória:
 A Kairos kairitikus órája130

Emlékezet

Lajtos Nóra: Versmécses Térey Jánosért. . . .154

Rózsa Iván: Félni már nem tudok.155

E számunk szerzői.156

Illusztrációk

Nagy Gábor rajzai
 14, 52, 62, 108, 124, 129, 156

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek I 34.

Földesdy Gabriella: Író és színház
 (Ambrus Zoltán [1861–1932] pályaképe)

80 éves szlovák görcsoldó
 (Rudolf Chmel magyar-breviáriuma,
 válogatta, fordította Käfer István)

2018/3 – a lapszám. címe: *Szövetség társaság*. 2019/4: *Társaságszövetség*.
 A két összeállítás alap gondolata: ugyanaz, igen.

NAPÚT

Irodalom, művészet,
 környezet

XXI. évfolyam 4. szám

Társaságszövetség



ETŰD

Nagy Gábor Munkácsy-díjas alkotó. Művei olajfestmények és grafikák mellett – ezek közül teszünk közé e számunkban – mives faszobrok és murális munkák, freskó, secco, pannó. Júliusban tölti be a hetvenet a habilitált egyetemi docens. Köszöntjük már most összeállításunk képzőművész vendégét.

Fehér Béla

Banánliget

– Részlet –

Banánliget című regényemet 2018-ban írtam a fiókomnak, aztán a barátaim rábeszélésére mégis kiadóhoz vittem. A kiadó azonban nem sok jót mondott róla. Visszadugtam a fiókba, most is ott van. Amúgy a *Jelenetek egy vakondűző életéből* című regényem ikertestvérének készült (ugyanazzal a flashback technikával), annak egy másik szálát bontja ki. A rendszerváltozás „előestéjén” játszódik, a belső elhárítás két alkalmazottjáról szól, akiket a Banánliget fedőnevű konspirált lakásba vezényelnek.

Heller Albertnek hívták az aljas kis pingálót, aki hónapokig tartotta izgalomban a belső elhárítást, de végül elkapták. Az éjszaka közepén csaptak le rá. Tetten érték, amikor a Barátság parkban felállított Lenin-szobor talapzatára ezt mázolta fel magasfényű akrilfestékkel: A VILÁG SZARKUPACA! Bilincsbe verve előállították, órákig vallatták, de semmit nem tudtak kiszedni belőle, minden kérdést azzal hárított el, hogy sajnos nem segíthet, köti a titoktartás, de bátran hívják fel telefonon Leonyid Iljics Brezsnyev szovjet cár atyuska elvtársat, ő majd mindent megmagyaráz, annak ellenére, hogy már meghalt. Erre kapott egy akkora fülest, hogy feldőlt a székkal együtt, eleredt az orra vére. Elkészült a legrosszabbra, de a legrosszabb elmaradt. Nem próbálták a szokásos módszerekkel megtörni, egyik percről a másikra szívélyesek és megértők lettek, beismerték, hogy összetévesztették valakivel. Kávét és sonkás szendvicset kapott, elnézést kértek tőle a zaklatásért, aztán elengedték. Hiába, a politikai rendőrség nem megy a szomszédba egy kis ravaszságért! Arra gondoltak, hogy megfigyelik Heller Albert minden lépését, még az orrára szálló legyeket is lenyomozzák, így próbálják felgöngyölíteni az ellenséges hálózatot, mert a napnál világosabb, hogy a társadalmi rend megdöntésére szövetkezett veszélyes és bizonyára külföldről pénzelt hálózat működik a háttérben.

A nyomozásnak ebben a szakaszában derült ki – akkor is a III/III-B-nek, azaz a kulturális elhárító osztálynak jutott az eszébe –, hogy a Heller lakásával szemközi bérház harmadik emeletén, a Drót utca 52. szám alatt található a belsőreakció elhárítás egyik konspirált, Banánliget fedőnevű lakása, amit addig soha nem használtak. Most viszont kapóra jött. Huszonnégy órán belül beköltöztettek két ügynököt, Piricske Tamást és Téli Pált, akik addig a vásárcsarnok női vécéjében időről időre felbukkanó, uszító tartalmú röpcédulák

„Eddigi életemet betűk között töltöttem” – vallja a Príma-díjas író, akinek mondatokká álló jeles betűi most hozzánk érkeztek el. Májusi összeállításunk azért jelenik meg a következő hónapban, hogy a június elsején hetvenéves szerzót a kerek évforduló beteltével köszöntsük? Azért is. Kísérje alkotói derű további esztendeiben – kívánjuk. (A szerk.)

terjesztőjét próbálták lefűlelni. Ez úgy történt, hogy a szomszédos férfimosdót a titkosszolgálat lezárta, a technikusok két méter magasan megfűrták a falat, és a Piricske–Téli páros egy létra tetejéről váltott műszakban kukkolta a túoldalalt, hátha felbukkan a röpcédulás. Ezt kellett félbehagyniuk a még fontosabb megbízásért.

A Belügyminisztériumot éppen akkoriban látták el új technikával, így a konspirált lakást elfoglaló páros megkapta a Leica csúcsmodelljét, a Roxrebel fotótávcsövet, amely a nap huszonnégy órájában Heller Albert túoldalali lakásának ablakaira szegeződött. A megfigyelők eseménynaplót vezettek, minden gyanús mozzanatot feljegyeztek, a Heller otthonában megforduló idegeneket pedig lefotózták a Roxrebellel. Az elmúlt huszonnégy óráról szóló jelentést minden délelőtt átadták a futárnak. A megfigyelési adatokat a csoportfőnökség szakértői értékelték ki.

A konspirált lakás ajtaján ez a gravírozott névtábla állt: DR. PÁVAI BÉLA. Akkoriban a város összes konspirált lakása Dr. Pávai Béla neve alatt futott, azonban az állambiztonsági főcsoportfőnökség belső használatra minden lakásnak fedőnevet adott, hogy könnyen meg lehessen őket különböztetni. Volt például Malom, Tánciskola, Madárház. A Drót utca 52. III. emelet 2. a Banánliget nevet kapta a keresztségben. De mit tesz a véletlen! Egy nyomdai gépmester véletlenül kiszűrt hármat a sok Pávai Bélából. A társasházban, ahol az elvált felesége élt, lakott egy Pávai, aztán amikor egy kollégájától használt televíziót vásárolt, annak a házában is, végül harmadszor is belebotlott, amikor a megőzvegyült féltestvérét kereste fel, hogy részvétét nyilvánítsa. Ennyi Pávai Béla, és mind doktorált ember, teljesen egyforma sárgaréz névtáblával! Ha ez nem gyanús, akkor mi? A gépmester bejelentést tett a rendőrségen, cetlire írva vitte magával a Pávai Bélák lakcímét. Megköszönték az éberségét, kezet ráztak vele, megnyugtatták, hogy majd jelentkeznek, ha lesz kérdésük. Két nap múlva a gépmesternek nyoma veszett, soha nem került elő, ellenben az összes Dr. Pávai Béla névtábla a helyén maradt.

Piricske Tamás és Téli Pál 1988. január 16-án foglalta el a másfél szobás konspirált lakást. Az előző napon berendelték őket a csoportfőnökségre, a köpcös méregzsák, Porzsolt őrnagy tartott nekik eligazítást a bőrgarnitúrával berendezett irodájában. Alig ültek le, befutott a jelentés, miszerint a homosze-xuálisok országos egyesületet alakítottak. Ez meglehetősen felzaklatta az őrnagyot. Vörös nyakkal csapkodta az íróasztalát, hogy nincs neki elég baja, most még a buzikat is figyeltetnie kell, de nagyon reméli, hogy a farkukkal lesznek elfoglalva, nem az ellenforradalmi szervezkedéssel.

Ránézett a két ügynökre.

– Ha már itt tartunk, remélem, maguk nem buzeránsok.

– Jelentem, dehogya – vágta rá Piricske, a társa pedig egyetértően rázta a fejét.

– Csak mert pillanatnyilag nincs másik két emberem a Heller-ügyre.

Aggasztóan puritánnak találták a konspirált lakást. A fürdőszoba ajtajára kifüggesztett leltáron csak bútorok szerepeltek, abból se sok. Még ágyneműt sem kaptak, gázolajszagú pokróccal takaróztak, de hát nem üdülni küldték őket oda. A konyhát nem szerelték fel, sehol egy edény vagy tányér. Amikor bekapcsolták az első generációs Lehel hűtőszekrényt, kivágta a biztosítékot,

de amúgy sem volt mit beletenni. Még szerencse, hogy Piricske aktatáskájában megmaradt az előző napon vásárolt rántott húsos zsemle, első este testvériesen elosztották. A szekrény tetején talált kristályvázából ittak rá vizet.



Piricske Jolán 1945-ben, leányanyaként szült egy kisfiút, Tomikát, aki a háború után csak púp lett a hátán, beadta a Vöröskereszthez. Persze szégyellte, hogy megszabadult a gyerektől, azt híresztelte, hogy a kisfiát a város ostroma idején magával vitte az óvóhelyre, de miután lefújták a légítamadást, és az utcára tódultak a pincéből, Tomikának nyoma veszett. Sírdogált is hozzá, hogy hitelesebb legyen. Mindenki azt tanácsolta, ne kutasson a gyerek után, elvitték az oroszok Szibériába, ott majd felnevelik és egész életében az ólombányában dolgoztatják, de ha szerencséje van, gályarab lesz a Dnyeperen.

Tomika a Vöröskereszttől nevelőszülőkhöz került. Műszerésznek taníttatták, technikumban érettségizett, a Kompozit Műpapír Gyárban helyezkedett el, ott lépett be a kommunista pártba. A nevelőszülők tizennyolc éves korában átadtak neki ötvenezer forintot és elküldték a háztól, akkor mondták meg neki, kicsoda is valójában. Tomika megértette, hogy ami addig vele történt, abból semmi nem igaz, még csak nem is Rothkugel a neve, hanem Piricske. Ezt szokta meg a legnehezebben.

Piricske Jolán hosszú évekre szem elől tévesztette Tomikát. Mire ismét rátalált, a fia már operatív tisztként munkálkodott a BM III/III-1 kötelékében, vagyis az egyházi reakció felszámolásán fáradozott. Piricske Jolán minden évben írt neki néhány névtelen levelet, ezekben megvallotta, hogy Tomikánál szebb kisfiút sohase látott, a szívéből kiszakadt egy darab, amikor le kellett mondania róla. Soha nem bocsájtja meg magának, amiért eltaszította magától. Máskor tudatta a fiával, hogy hosszú fekete hajjal született, mindenki a csodájára járt, még az orosz tisztok is rámosolyogtak, babkonzervvel ajándékozták meg. Azt is megírta, hogy az édesapját ne keresse, tetves katonaszökevény volt, ráadásul családos ember, de ez csak Tomika fogantatása után derült ki.

Az írásos elkövetőket felderítő osztály gőzerővel kutatott a névtelen levelek feladója után, azt hitték, provokátorral van dolguk.

Ekkor történt, hogy Piricske Tamás begolyózott.

Egy novemberi reggelen javaslatot nyújtott be a pártközpontnak, miszerint el kellene törölni az idejétmúlt „elvtárs” megszólítást, helyette a „lyuksógor” bevezetését indítványozta. „Jó reggelt, lyuksógor! Egészségedre, lyuksógor! Iszunk egy korsó sört, lyuksógor? Ó, milyen csinos ma, lyuksógornő! Ugye, milyen testvériesen hangzik? Ízlelgessék, forgassák a nyelvük hegyén! Meggyőződés, azok is szívesen használnák, akik nem mindenben értenek egyet a kommunizmus nagyszabású célkitűzéseivel” – állt a javaslatban.

Piricske Tamást kényszergyógykezelésben részesítették, utána három hónapot töltött szanatóriumban. Ennyi elég volt, meggyógyult, egyenesbe jött, bocsánatkérő levelekkel árasztotta el a központi bizottság tagjait. Meg is lett az eredménye, a lyuksógorok nem engedték el a kezét. A pártgarázsba helyezték kocsimosónak, de a munkája mellett szakszerű hangulatjelentésekkel bombázta a III/III-as csoportfőnökséget, meg is lett az eredménye, a pártgarázs vezetőjét és két diszpecserét letartóztatták, Piricskét pedig visszahelyezték a régi

munkahelyére. Sírós képű, hiányos fogazatú, pókhasú ember vált belőle, a bal szemével enyhén tikkelt, de mint az egyházi reakció elleni küzdelem harcosa, ekkor élte fénykorát.

Az írásos elkövetőket felderítő osztály már régen tudta, ki a névtelen levelek feladója, de csak akkor mondták meg neki, amikor az édesanyja meghalt, sőt, már el is temették. Piricske Jolán mindenét Tomikára hagyta, ő pedig mindentől meg akart szabadulni, ami a számára teljesen ismeretlen múltjához kötötte. Rögtön eladta az édesanyja lakását. Meg se kellett hirdetni, a Piricske Jolán fölött lakó, Derégán nevű fogorvos rögtön lecsapott rá. Nem is akart alkudni a vételárból, annyira örült, hogy csigalépcsővel kötheti össze a két lakást.

– Jól ismerte a mamámat? – kérdezte tőle Tomika.

– Az túlzás. Néha összefutottunk a lépcsőházban.

– Úgy kinézetre, gusztusos emberpéldánynak tartotta? De legyen őszinte! Derégán bólintott.

– Helyes néni volt, de azért akadtak különös dolgai. Egyszer éjjel kettőkor becsengetett hozzánk, székletfogót kért.

– Székletfogót? Ez váratlan!

– Bocsásson meg, nem kellett volna elmesélnem.

*

A másfél szobás konspirált lakás félszobáját kezdettől fogva raktárnak használták. Lelakoltatott fémlemez ládákból ott tárolták a betelt eseménynaplókat, a jelentéseket, a kérelmek és hivatalos feljegyzések másolatait, a Zorkij apparáthoz kapott filmtekercseket, a tartalék villanyégőket, ott szunnyadt a tönkrement Roxrebel fotótávcső is. Oda dobálták be a felesleges holmit, a törött lábú székeket, az elrongyolódott szőnyegeket, függönyöket, a széthullott Erika írógépet, a kiszolgált háztartási eszközöket. Kidobni semmit nem lehetett, a lakás minden tartozéka leltári tárgynak számított, kivéve Piricske mama lekvárjait, kompótjait és savanyúságait.

A kétezres évek elején Téli Pál azzal állt elő, hogy ideje volna szétköltözni, a maga részéről elege van a kihúzható közös sezlonból. Vállalja, hogy elfoglalja a félszobát, de előbb kellene oda szerezni egy heverőt. Aznap hajnalban éppen munkából tartott hazafelé – éjszakai biztonsági őrnök alkalmazták az Opera utcai mélygarázsban –, látta, hogy a Drót utca környékén dül a lomtalanítás, alig lehetett a járdán elférni. Hazaérve megkérdezte a társát, mit szólna, ha kiürítenék a raktárszobát, és a felesleges holmit lehordanák az utcára.

Piricske a fejét rázta:

– Nem lehet. Bármikor jöhet egy rovancs.

– Ugye, sejtetd, hogy már sose lesz rovancs.

Piricske a falat nézte, mint aki olyat hall, amit nem akar.

– Látom, nem tesz jót a garázs levegője annak a kilúgozott agyadnak – mondta, kicsit kivárt, majd megkérdezte: – Ha mégis úgy alakul, hogy ránk verik a hiányt, fizeted?

– Fizetem! – válaszolta Téli.

Soha nem rovancsoltak a konspirált lakásban, pedig még 1991-ben is egész évben számítottak rá. Ellenőrzést sem kaptak, még Mátyusné Főző Irén hadnagya halála után sem hallgatták ki őket.

Rászánták a délelőttöt, kiürítették a raktárszobát. Csak a három olajzöld szolgálati lemezláda és a halott Roxrebel maradt ott, azokkal Móki kénytelen lesz együtt élni.

Újabb lépcsőfok a romlás mélységeibe.

De volt még lejjebb is!

Mókit a mélygarázsban szedte össze Téli Pál. Maga is meglepődött, milyen könnyen akadt horogra a harmincegy éves elvált nő. Minden este háromnegyed nyolckor érkezett, letette a Suzukiját, és rohant a munkahelyére, a Najima falatozóba. Téli Pál egy ideje már figyelte, eljátszott a gondolattal, hogy mi lenne, ha maga alá gyűrné. Végül a mélygarázs liftjénél leszólította:

– Mondták már, hogy káprázatosan csinos?

Móki nem vette tolakodásnak, ismerte látásból a biztonsági őrt.

– Na, persze. Amennyire egy felöltözött botsáska csinos lehet.

– Botsáska?

– Mindenkinek a botsáska jut rólam eszébe. Nem sértődöm meg, tudom, hogy telitalálat. – Kacéran megbillentette a fejét, hintázott a lófarka.

– Még sose láttam botsáskát – mondta erre Téli. Úgy érezte, ezzel zsákutcába jutott a beszélgetés, de Móki megtalálta a kiutat.

– Ne kábítsuk egymást. Azért bókol, mert le akar fektetni. Megsúgom, nem probléma, imádom az idős pasikat. Maga baromira macsós, tudja? Nem haragszik, hogy ezt mondom?

– Nem haragszom.

– Az a típus, aki fegyvert hord magánál, de ne értsen félre!

– Nőekkel szemben fegyvertelen vagyok.

– Jaj nekem, mindjárt sírva fakadok! – Grimaszt vágott, ettől az orra még jobban megnyúlt, a szeme pedig még nagyobbnak látszott a fekete keretes szemüveg mögött.

Móki 2003 októberében foglalta el a konspirált lakás félszobáját. Piricske Tamás tiltakozott, fenyegetőzött, nem lehet a Banánligetet kuplerájja züllesztetni, ennek törvényszék lesz a vége, sittyre vágják mindkettőjüket hazaárulásért, államtitkok hanyag kezeléséért. Téli Pál legyintett, csak az idioták nem veszik észre, hogy új szelek fújnak. Egyébként pedig azt csinál, amit akar, Piricske nem a főnöke, neki bőven kijár, hogy hatvanegy éves korában elkezdjen élni. Piricske annak idején az operatív osztályról kivezényelt dagadt Mátyusné Főző Irént valahogy elviselte, az mégiscsak elhárítós kolléga volt, ráadásul a szemük láttára halt hősi halált, de Mókival nem békélt meg, elszántan üldözte. Móki szerencsés alkat volt, nem vette a szívére, sőt szórakoztatta, ez csak olaj volt a tűzre. Piricske gyakran tartott rajtautést a félszobában, lehetőleg akkor, ha Móki otthon tartózkodott. Fintorgott, hogy csípi a szemét a kancaszag, kitérta az ablakot. Az orosz remekírók köteteiből épített éjjeliszekrényről kihordta a tányérokat, poharakat, összeszedte a szétdobált cipőket, ruhadarabokat.

Egy alkalommal Móki az ágyban ült, éppen a szürkepenészt kotorta le egy üveg baracklekvárról. Az ágyat belepték az újságok, bonbonos dobozok, papír zsebkendők, arckrémes tubusok, de volt ott félig megevett zsemle, felbontott halkonzerv és egy falból kiszakadt olvasólámpa is.

– Maga az ágyban zabál?

– Talán tilos?

- Erre nevelték?
- Mégis, hol egyek? Az ágy alatt?
- Az állólámpa ernyőjén odahajított lila melltartó hevert.
- Ez hogy kerül ide? – csippentette fel Piricske.
- Ritkán hordok melltartót, ugyanis nincs mellem. Ezt vegye öniróniának – mosolygott Móki, és a nyakáig felhúzta a hálóingét, hogy megmutassa, miről van szó.
- Piricske kivágatott a szobából, és nekirontott Télinek.
- Csókoltatom a demokráciádat! – kiáltotta harcosan.
- A szexuális forradalmamat nem? – kérdezte Téli Pál.



Vágtatott az irigy idő, a hátán lovagoltak a napok. Beköltözéskor ki gondolta, hogy egy évet töltenek a konspirált lakásban?

És ki gondolta, hogy ráarakódik még kilenc?

A Banánliget kiemelt stratégiai pont maradt, az operatív terv egyik oszlopa, ugyanis a városban aggasztóan fokozódott a röplapozás. A csoportfőnökségen külön nyomozócsoport alakult a guminyomdával készült röplapok készítőinek és terjesztőinek elfogására. A guminyomdát kisiskolásoknak gyártották, minden játékboltban lehetett kapni, bárki hozzájuthatott, így ezen a szalon reménytelen volt elindulni. A készítőkhöz a terjesztőkön át lehet eljutni. Ez sem egyszerű, de előfordulnak az operatív munkát megkönnyítő szerencsés esetek. Porzsolt őrnagy szerint Heller Albert lakása a szocialista államrend megdöntésére irányuló tűzfészek, a belső ellenség fontos bázisa. Piricske és Téli nem tudott róla – nem is tartozott rájuk –, de az őrnagy nappali portyaszolgálatot vezényelt a Drót utcai épület háromszáz méteres körzetébe, de hiába, a körön csak éppen hogy kívül eső egyik telefonfülkében – azon a környéken már harmadszor – ismét találtak negyven darab röplapot ezzel a szöveggel: A KORRUPCIÓT ÉS BÜROKRÁCIÁT CSAK TÖBBPÁRT-ALAPÚ DEMOKRÁCIA SZORÍTHATJA VISSZA, EZÉRT FORRADALOM LESZ! KÉSZÜLJETEK!

A röplap guminyomdával készült, papírja is ugyanaz a famentes írólap volt, mint a korábbiaké. Porzsolt őrnagy megnyitotta a rendkívüli esetekre tartogatott RED-dossziét, és meghosszabbította a konspirált lakásba telepített szolgálatot. Elrendelte, hogy a Roxrebel napközben ne csak Heller Albert lakását, hanem a ház kapuját is figyelje. Abban bízott, hogy horogra akad néhány olyan ellenséges személy, akivel Heller csak a lakása ajtajában vagy a lépcsőházban tárgyal. Fotót akart mindenkiről, aki bemegy a házba, és mindenkiről, aki távozik. A képek birtokában a csoportfőnökség a politikai nyomozó hatósággal karöltve elvégzi az elemzést.

Porzsolt őrnagy mennydörgött a K-telefonba:

– Fingjuk sincs róla, mennyire dörzsölt görények! Persze, nem eléggé! És itt jövünk mi. Mondok egy példát. Ez a Heller sose húzza el a függőnyt, pedig megtehetné. Megmondjam, miért nem húzza el? Azért, hogy lássuk, az úristentől se fél. Demonstrál, kérem! Értik? Megmutatja, hogy nem rejtőzködik. Még büszke is rá. De! És itt a de, elvtárskám! Akármit csinál, akkor is csak az marad, ami, hiszen maguk is tudják, a gatyából nem lesz balta, akármilyen szűz lány varrta! És ekkor jön a hab a tortára. Sejtik, kikre célok? Maguk a hab, legyenek rá büszkék! Nem is sejtí a kis fasztarisznya, hiába konspirál, még a

segge likába is belenézünk! Maguk néznek bele, mert maguk a belső elhárítás meghosszabbított tekintete. Alkossanak, gyarapítsanak, csapjanak le a nép ellenségeire! Mutassuk meg, hogy hatékonyabbak vagyunk, mint a Komitét Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi!

A következő negyvennyolc órában a portyaszolgálat elkapott egy negyvenhárom éves segéd munkást, aki hatszor hagyta el az épületet és ugyanannyiszor tért vissza, továbbá egy harminc év körüli nőt, aki háromszor fordult. A gyanúsítottakat betuszkolták az elhárítás Gázkészülékek feliratot viselő fehér Ford Sierra kombijába. Árnyékra vetődtek. A segéd munkást a padláson dolgozó ácsmester küldözgette hol felvágottért, hol sörért, hol százas szegért, a nő pedig a nővére három yorkshire terrierjét etette napjában háromszor. A kapu alatt kapcsolták le, a kukákig se jutott el a szennyes alommal. A kutyaszarus zacsóval együtt vitték be.

Ezzel elkezdődtek a letartóztatások.

*

– Akik túljátsszák a húrt, kényszermegoldást fognak szenvedni – szögezte le Porzsolt őrnagy. Belesóhajtott a K-telefonba, mint aki kénytelen beletörődni, hogy csip-csup ügyek szakadnak a nyakába. Lassan kezdte, aztán ordításig hergelte magát. – Földugó, ugye? Híjjjj! Na meg expander, a leborult kurva életbe! Jön hozzám a pattanásos kis fasztaliga hadnagy az ellátóktól, hogy expander nincs raktáron. Látom a pofáján, hogy mindjárt elröhögi magát. Én meg zokogok, elvtárskám! A hajam tépem, hogy a marxista jóisten kúrja fejbe magukat a kőtáblájával! Minek a földugó? Hogy ne hallják a saját hülyeségeiket? És az expander? Kaptak olyan parancsot, hogy izmosodjanak? Ez a lista jobban felbaszta az agyamat, mint a Szent Jobb körmenet!

Ezúttal két futár érkezett, Birizdó magával hozta Suprik Ákost, a mezőgazdasági elhárítástól átvezényelt kezdő ügynököt, de még így is háromszor fordultak, mire az ellátmányt felcipelték a Banánligetbe. Ösvénnyé szűkítették az előszobát a felhalmozott lemezládák és barna hullámpapír dobozok. Birizdó átvette a napi jelentést, a filmtekercset, a fejével intett Supriknak, hogy végeztek, indulás vissza, ám a nyakigláb, nyúlképű férfi szemé tágra nyílt, légszomj kínozza, a homloka látványosan gyöngyözött, két tenyerét a mellkasára szorította és a földre rogyott. A többiek megrökönyödve figyelték, mint valami nagy szabású színészi alakítást. Suprik nyilván mindjárt fel fog állni, és meghajol.

– Sima infarktus – mondta kisvártatva Téli Pál.

Mérlegelték, mi a teendő. Orvost nem hívhatnak a konspirált lakásba, mentőt igen, de csak akkor, ha a beteget előbb kiviszik a körfolyosóra, ami viszont a belső elhárítás szabályait tekintve abszurdum, hiszen az egész ház összevevődne a látványosságra, ez pedig maga az önleleplezés, száz szemtanú előtt.

– Várhatott volna még egy kicsit – bosszankodott Birizdó. – Innen a kéz- és gépíróminta irattárba kellene mennünk, onnan a belügybe, aztán vissza a csoportfőnökségre. Vannak napok, amikor földig lóg az ember nyelve. Az infarktus nem a mi kompetenciánk. Felhívom az őrnagy elvtársat.

A K-telefon a két ablak között állt, a virágtartón. Birizdó még a kagylót sem emelte fel, amikor Suprik feltápászkodott, idegesen nyeldekelt, úgy járt az ádámcsutkája, mint egy dugattyú.

– Feltámadt! – csodálkozott Piricske, és megint tikkelt.

Suprik kifújta magát, a ruháját porolta, olyan gondosan, mintha homokban fetrengett volna.

– Pánikbetegség – közölte, és szerényen elmosolyodott. – Ez az én nagy keresztem.

– Most akkor mi van? Meggyógyult? – kérdezte Téli.

– Ez az, kérem. Soha nem gyógyulok meg.

– Na, ide hallgasson, Suprik! – mondta Birizdó. – Velem ezt utoljára játszotta el, világos? Szedje össze magát, nem a cirkuszban vagyunk! Ha beteg, menjen orvoshoz. – Megnézte az óráját. – Máris csúszunk húsz percet a hülyesége miatt!

– Egy pillanat, tisztázzunk valamit – szólt Piricske. Harciasan Suprik elé állt.

– Ragályos a maga pánikja? Mert nem szeretnénk elkapni. Mi a belső ellenség kiszűrésén dolgozunk, nem volna jó munka közben habzó szájjal fetrengegni.

– És az órnagy elvtárs tud arról, hogy maga pánikban van? – csatlakozott Téli Pál.

– Bajtársaim – búgta szeretettel Suprik. A karját kitérte, mintha mindenkit meg akarna ölelni. – Álljatok mellém. Ebből hagyjuk ki az órnagy elvtársat. Kár ilyesmivel idegesíteni.

Délutánig szétpakolták az ellátmányt, közben folyamatosan ettek, három nap után végre volt mit. Két nagy hullámpapír doboz érkezett tele konzervekkel. Egymás után melegítették a rizses lecsót, a töltött káposztát, a pincepörköltet, a zöldséges aprópecsenyét. Kétszersültet ropogtattak hozzá, kaptak belőle tizenöt csomaggal. Vázából itták rá a vizet, mert poharat, csészét nem küldtek, de lábast se, amiben melegíteni lehetne. Sebaj, bevetették a fürdőszobában talált kézmosó lavórt. Vállfával kevergették benne az ételt.

Este hétkor eljött a váltás ideje, Téli Pálnak kellett volna a Roxrebelhez ülnie, de betegre ette magát, lefeküdt a sezlontra és percek alatt elaludt. Piricske folytatta a szolgálatot, azonban Télibe az éjjel egy órakor esedékes váltáskor sem lehetett életet verni. Mélyen aludt, álmában nyekergett és jajgatott. Piricske maradt a helyén.

A megfigyelt lakásban eseménytelenül telt az éjszaka. Heller Albert egyedül töltötte az estét. Valószínűleg tévét nézett, fények ugráltak a szoba belső falán. Éjfél felé villanyt gyújtott, de nem került a Roxrebel látóterébe. Fél óra múlva átment a szobán, pizsamában. Később visszatért, leült az asztalhoz, olvasott, közben jegyzetelt.

A szomszéd lakás perverze szabadnapot tartott. Egy emelettel alatta atlétatrikós láncdohányos könyökölt a nyitott ablakban, ütemesen dobolt a párkányon, odabent nyilván zene szólt. Az első emeleten pongyolás nő állt háttal az ablaknak. Gesztikulált, mintha zenekart vezényelne. Talán veszekedett valakivel. Aztán a fejét fogta, és kirohant a képből. Tőle balra, a harmadik ablak mögött vénasszonyt kísértek át a szobán. Fölötte fiatal házaspár beszélgetett a nyitott ablakban, közben valamit ettek, a végén lehúzták a rolót. A következő lakásban tréningruhás idős férfi látszott, magyarázott valakinek, aki a takarásban állt, aztán lehajolt, egy billet emelt fel, és kiment.

Piricske eddig szabad szemmel figyelt, most ráhajolt a keresőre. Odaát Heller Albert ekkor már az asztal mellett állt, műanyag dobozt tartott a kezében.

A címkéjét tanulmányozza. Klatty, egy fotó. Lefeszegeti a doboz fedelét, bele-szagal. Klatty. Piricskén átfut a kínozó gondolat, hogy amíg a többi lakást néze-gette, elmulasztott valamit. Például a látogatót, aki a műanyag dobozt hozta.

Reggel, a hét órai váltáskor megborotválkoztak volna, ha van mivel, de hiába szerepelt a listán, nem találtak villanyborotvát az ellátmányban. Tükörbe néztek, látták, hogy bármelyik kivert kutya jobban fest, mint ők. Téli Pál ettől olyan ideges lett, hogy életre keltek a hátán a dorozsmák, nem győzött az ajtó-félfának dörgölőzni.

– Festék! – pattintott az ujjával Piricske. – Festék lehet abban a műanyag dobozban!

– Ez a Heller szokott festeni? – kérdezte Téli.

– Nyomdafesték, te süket barom! Stencilgéphez!

*

Nem sokkal Piricske fateknós álma után Téli Palinak is felhabzott az agya. A habzást az váltotta ki, hogy rászokott az olvasásra. A főcsoportfőnökség – jutalmul és művelődési célzattal – orosz remekírók műveiből összeállított kis könyvtárral lepte meg őket. A jutalom azért járt, mert a Roxrebel felvételei alapján letartóztatták Heller Albert lakásának három gyakori látogatóját, aztán néhány napra rá egy negyedik férfit is nyakon csíptek. Az illető nem vette észre, hogy követik, elvezette az elhárítást egy külvárosi zöldségbolt raktárában mű-ködő szamizdat-elosztóhoz. Pocsár őrnaggyal madarat lehetett fogatni.

Piricskét nem érdekelték az orosz remekírók, Téli Pál azonban a szolgálaton kívüli órákban falta az orosz remekírókat. Átrobogott Turgenyev, Szaltikov-Scsedrin, Dosztojevszkij, Nyekraszov és a többi orosz klasszikus munkáin. Vonzó lett számára az orosz élet, gyakran fantáziált arról, hogy téli reggelen medvebundában ül valamely távoli dácsa teraszán a szamovár mellett, teázás közben figyeli az úton csilingelő lovas szánokat, és név szerint ismeri a ház körül dolgozó muzsikokat. Eljutott Csehovig, és első olvasásra beleszeretett *A 6-os számú kórterem* című novellába. Sokszor elolvasta, és egyre erősebb meggyőződésévé vált, hogy a történet róla szól. Ekkor következett be a habzás. Üldözési mániája lett, mint Ivan Dmitrics Gromovnak. Akkoriban a szomszéd-ban, Lipót Erzsébet hegedőoktatónál egymásnak adták a kilincset a tanítvá-nyok, vizsgára készültek, hol Johann Schulz Bölcsődala, hol Leclair Menüettje szólt, néha pedig Lipót tanárnő vezényszavai szakították meg az idegtépő nyervákolást. Piricske vattát dugott a fülébe, Téli azonban kijelentette, hogy lélektani hadviselés folyik ellenük, az ellenség tudomást szerzett a konspirált lakásról, és hegedüléssel akarja őket kifüstölni. Üldözési mániája akkor ért a csúcra, amikor meggyőződésévé vált, hogy nem ők figyelik Heller Albertet, hanem Heller őket.

– Küszöbön a vég, kedves Andrej Jefimics – nyekeregte Piricskének, akit a nehéz napokban Ragin doktorral tévesztett össze.

Piricske egy darabig titkolta Téli betegségét, végül mégis tájékoztatta Por-zsolt őrnagyot. Másnap a futárral érkezett a csoportfőnökség orvosa. Megállá-pította, hogy Téli Pál influenzás, lázas állapotban félrebeszél. Gyógyszert adott neki, betegállományba vette. Piricske egyedül tartotta a frontot, hatóránként önmagát váltotta a fotótávcső mögött. Amikor már harmadik napja nem aludt,

a vécén ülve elszenderedett, ledőlt az ülőkéről, és csúnyán beverte a fejét a falba. Ismét jött az orvos, enyhe agyrázkódást diagnosztizált, könnyített munkát javasolt. Porzsolt órnagy ismét a helyzet magaslatán állt, kiségitőt vezényelt a konspirált lakásba. Mátyusné Főző Irén hadnagy katonai hátizsákkal érkezett, és rögtön átvette a parancsnokságot. Kolbászos lencsefőzelék konzervet melegített, megette, utána röpgyűlést hívott össze. Felhívta a figyelmet arra, hogy a konspirált lakáson belül is konspirálni kell, mert az ellenség ébersége nem ismer határokat. Este a kivilágított ablakban félmeztelenre vetkőzött, majd hosszan ölelkezett Piricskével. Mindezt azért, hogy elaltassák a célszemély, vagyis Heller Albert esetleges gyanakvását.

– Bátran markold a csöcsöm, elvtárs, mert ez most nem csöcs, hanem taktikai eszköz! – parancsolt rá Piricskére, akinek nem sok kedve volt markolni, nem tartotta vonzónak az áporodott illatú asszonyt. A hasán hurkákba rendeződött a háj, a nyakán szemölcsök tanyáztak, a csöcsei sem voltak egyformák, a bal oldali hosszabban, teltebben csüngött és soralátétnyi bimbó sötétlett rajta.

Téli Pál a virágállvány melletti vackáról figyelte a jelenetet, és hiába kínoztta fájdalmas és szűnni nem akaró merevedés, rádöbbsent, hogy Mátyusné Főző Irént azért küldték, hogy Piricskével összefogva őt diliházba juttassák.

– Hallgass ide, Andrej Jefimics! Átlátok a szitán. Tudom, miben sántikáltok azzal a dagadt vidéki fogadósnéval. Ki akartok nyírni – vádolta meg Piricskét másnap hajnalban, miközben Főző Irén a konyhában leterített hálósáokban ébredezett. – Lehet, hogy sikerülni fog, de elárulom, ti is nyakig ültök a meleg szarban. Innen sose eresztenek ki bennünket, galambocskám!

– Galambocskám? Ezt nekem mondtad?

– Neked. Legalább most ne játszd a hülyét, amikor a halálomon vagyok! – Téli Pál lehunyta a szemét, légszomj kínoztta. – Elcsüggedtem. Oda a bátorságom. Gyáva lettem és tehetetlen, ami méltatlan egy Gromovhoz.

Piricske úgy ítélte meg, hogy a beteg állapota súlyosbodott, magasra szökött a láza, de képtelen volt a gyógyszert belediktálni. Téli Pál rúgkapálva tiltakozott, attól félt, meg akarják mérgezni. Végül Főző Irénnel lefogták, és lenyomták a torkán a lázcsillapítót.

*

Bocsánat, most a csapos közbeszól!

A csapos pedig én vagyok, Várkonyi Kata, dokumentumfilmes. Nyilván nem sokan ismernek. Röviden annyit, eddig három munkám került a nyilvánosság elé, mérsékelt sikerrel. Az első a bérnyaságról szól, a második a közel-keleti csodaorvosokról, a harmadik pedig az önkéntes szegénységről, olyan emberekről, akiknek millióik vannak, de minden fillért sajnálnak önmaguktól. Ugye milyen beteges és röhejes? A legelső tervem – eddig talán a legígéretesebb –, sajnos nem valósult meg. Kudarcs ez akkor is, ha nem rajtam múlt, hanem Ecsedi Gyulán, aki faképnél hagyott. Ecsedi Gyula még a szocializmus éveiben szökött ki az országból, Párizsban telepedett le. A rendszerváltozás után hazatért, kereste a múltját, kereste a kapaszkodókat, ismét gyökeret akart eresztetni, de minden fronton becsődölt. Rohant vissza, inkább már önmaga elől, de nem Párizsba, hanem Oránba. Arab mosodás lett belőle. Mindegy, hosszú történet... A repülőterről még felhívott, el akart búcsúzni. Azt mondta, annyit haszna lett a

honvágyból, hogy megtanult megbékélni a bukással. Sokat gondolkozom ezen a mondaton, és mindig libabőrös leszek tőle.

És most a negyedik filmemről. Van abban valami misztikus – maradjunk annyiban, hogy a véletlen önmagában is misztikus –, hogy ezt a történetet is Ecsedi Gyulának köszönhetem. Nem biztos, hogy jó előjel, majd meglátjuk. Tavasszal kezdeném a forgatást.

Azt kérdezik, hol itt a véletlen? Elmondom.

Másfél évvel ezelőtt késő este a Najima falatozóban kötöttem ki, nem volt kedvem hazamenni. Szemerélt a hideg eső, ami amúgy is a melankólia melegágya, én pedig némi szerelmi bánatot próbáltam evéssel enyhíteni, de ez most nem tartozik ide. A személyzet záráshoz készülődött, már a konyha se működött, csak mézes daradesszertet, azaz magrud el-asselt tudtak adni. Kitűnő édesség, csak ajánlani tudom. Vendég sehol, a felszolgáló ráért velem foglalkozni, megkérdezte, ízlik-e a magrud el-assel, mert neki az a kedvence, sokszor otthon is elkészíti. Egyébként az arab konyha a gyengéje, azon belül is az algériai. Érdekelt, miért, talán Algériában élt? Azt válaszolta, nem élt ott, de komolyan szó van róla, hogy kitelepül, munkája is lenne, talán jobb, mint ez. Miért éppen Orán? Az anyukája unokatestvérének a fia ott lakik, mosodát vezet az arab feleségével.

– Úristen, ugye nem a Gyuláról beszélsz? – szaladt ki a számon, de magam se hittem, hogy létezik ekkora véletlen, vagy nevezzük inkább csodának. Kapaszkodjanak meg, létezik! Úgy meglepődött, hogy belevörösödött, és letegezett.

– Ezt nem hiszem el, tényleg Gyulának hívják, talán ismered?

– Ismerem – mondtam –, nagyon jól ismerem.

– Mindent tudni akarok róla – mondta, leült az asztalomhoz, és megragadta a kezem.

Így ismerkedtem meg 2003 októberében Porpáci Mónikával, a rövid hajjú, fiús, nyurga lánnyal, az egyetlen emberrel ebben a milliós városban, akit vérségi kapcsolat fűzött Ecsedi Gyulához. Őszinte volt velem, ami a szívéen, az a száján. A következő hetekben gyakran találkoztunk. Ahogy megismertem az életét, körvonalazódni kezdett a negyedik filmem. Nem róla szólna, hanem a Banánligetről, és két különös lakójáról. Porpáci Mónika – azaz Móki, hiszen mindenki így ismerte – akkoriban a Banánligetben lakott. Felszedte és hazavitte őt az idősebbik sasszem, a kopasz Téli Pál. Ha megnyerte, hadd vigye – mondta erre viccesen Móki. Az élet íratlan szabályai nem igazán érdekelték, másképpen működött, mint a többség.

A Banánliget fedőnevű lakásban két ügynök lakott, a belső elhárítás két hétpróbás, addigra már levitézlett tagja, akikről a rendszerváltoztatáskor egyszerűen elfeledkeztek. Egy évem ment rá, megkerestem a még elérhető szereplőket, a fül- és szemtanúkat, az érintetteket, volt, akinél teljes napokat töltöttem. Majdnem mindenki kötélnek állt, szívesen meséltek az akkor történetekről, sokszor ide-oda csapongva, ahogy az emlékezet összeszededegeti a cserépdarabokat. A végére összeállt ez a kétségtelenül groteszk, de azért tragikus történet, amelyben a napnál világosabban ragyog fel a kilencvenes évek... mije is? Szelleme? Színe, szaga? Nem az én tisztem megmondani.

Mire a felkészüléssel odáig jutottam, hogy nagyjából minden együtt van, kezdődhet a forgatás, történt valami.

Egy férfi keresett telefonon, találkozóra hívott másnap délutánra, a katonai temetőbe. Csak a hősi halottak hallják majd, amit beszélünk – biztatott derűsen, talán ezért nem éreztem fenyegetőnek a randevút. A nevét nem mondta meg, azt se, miért akar találkozni, de célzott rá, saját érdekem, hogy ott legyek. Elmentem, persze. Borotvavíztől illatos vénember várt rám, elegáns sötét öltönyt viselt, hozzá fekete kalapot. Jóságot és megfontoltságot láttam az arcán, szüntelen félmosoly kíséretében. Úri modorához nem fért kétség, ráadásul szívhez szóló, meleg hangon beszélt, igaz, keveset. Figyelmeztetett, ha nem akarom megütni a bokámat, felejtsem el a filmet, töröljem ki a fejből a Bánánligetet, és mindenkit, akinek köze volt hozzá. Erre aztán nem számítottam.

– De miért? – szakadt ki belőlem.

Kedvesen a két tenyerébe fogta a kezem, tekintetét a magasba emelte.

– Miért kék az ég? – kérdezte.

– Mit jelent, hogy megüthetem a bokámat, talán fenyeget?

– Eszemben sincs egy ilyen kedves lányt fenyegetni, csak udvariasan megkérem, hogy a laptopot, amin a hangfelvételeket tárolja, holnap, ugyanebben az időben hozza el, és adja át nekem.

– Na, ne vicceljen! És ha nem adom?

– Annál magának több esze van, angyalka, nagyon remélem.

– Meg tudja akadályozni, hogy innen egyenesen a rendőrségre menjek?

– Ó, csak tessék, egész nyugodtan, de vigyázzon az átmenésnél, annyi gyalogost ütnek el mostanában, hogy a fele is sok!



VÁNDOR

Kukorelly Endre

Cé cé cé pé*

*„Tisztán lássatok, uraim!**Lássátok, hogy tréfál az ördög!”**(Johann Wolfgang Goethe: Faust I.
Az Auerbach-pince Lipcsében,
Márton László fordítása)*

(6.11)

Két orosz tank állt a (K)-ék ablaka alatt levő pékség bejáratánál ötvenhatban, egy novemberi reggel. A katonák a forgódombok tetején lévő kör alakú nyíláson dobálták befelé a kenyeret, (K) emlékszik erre. Emlékszik vagy nem, mindenképp emlékszik, és a kitárt ablakon beáradó frissen sült kenyér illatáról évekkel később is sokszor jut eszébe ez a kép. Nyáron, este-felé, éjszaka. Kenyérillat a kommunizmusban. Télen nem érezni az illatot, szellőztetéskor sem.

Tárva, árad, illat, itt mindez kissé fölfelé lesz fogalmazva.

Olykor megjelent az előszobájukban egy svábbogár, fölmászott a csatornán vagy a lichthóf falán, ki tudja, hol. Hajnaltájt zörögnek a melósok a ládákkal, végighúzzák a járdán, megpakolják a teherautókat, az nem jó. A kenyérillat jó.

Bármiféle friss sütés szaga jó és sok, a kenyérillat nem sok, csak jó. Mindez mélyre lesüllyed. A szag kényes valami, nem mint-ha ide akartam volna kikeveredni. Nem hiszem, hogy bárhová.

(6.12)

Egy lovas áll a Hunyadi téren, a kézilabdakapu felé fordulva. Itt ezt-azt a

növényzetből rosszul ültettek el, csak úgy nagyjából, nem eléggé. A földből félig kifordulnak bokrok, a platánfák a levegőnek támaszkodva meredeken a járda felé, a járdán parkoló autók fölé hajolnak. A ló a homokozóban áll, igyekszik kiharapni egy darabot a gyeptéglából. Harapdálja a füvet, a hátsó lábaival kapál a homokban, ha megrázza a fejét, csörög a zabla. A lovas pedig a nyeregben ülve alszik. Állat leszegve a melléhez szorítja, hátát, derekát mereven, egyenesen tartva időnként lassan előredől, olyankor pillanatokra fölébred, a nyeregbe kapaszkodva visszatolja magát, és gépiesen megveregeti az állat nyakát. Mint aki mindenből végképp kivonult. Középről kifelé. (K) a kézilabdakapu alsó tartóvasán ül, lába között a labda. Nézi a hajlogtatást. A lovas néha mintha mondana is valamit a lovának, (K) nem hallja, hogy mit. Ez mégiscsak valódi. A kard hegye csaknem leér a földig, a homokig, ahogy a lovas álmában előrehajol, a hüvely vasa megcsillan a napon. A ló abba-hagyja a rágást, (K) felé fordul. (K) nézi a lovat. Turkálja az orrát, nézegeti a lovat.

(6.13)

Szívek dobognak a troliban. Esik, kopog a tető, szálldos a pára, nyikorog a troli, dobognak a szívek. (K) a peronon áll, látja a megállóban azt a lányt, akit múlt alkalommal hazakísért tánciskola után, valaki mással kézen fogva. Az ablakok behúzva, nehéz a le-

* Részlet a Kalligram Kiadónál ősszel megjelenő azonos című regényből.

vegő, himbálóznak a bőrfogantyúk, Bedöglük a troli, csúszik előre a lejtőn. Csak ne az Élmunkás hídon dögöljön be. Az Izabella utcai megállónál a házfalon háborús belövésnyomok közt egy felirat, a negyvenes évek végén meszelték ide: KI A REAKCIOSOKKAL A KÖZÉLETBŐL.

(6.14)

Nem eszik. Nem eleget, rosszul eszik, alig. Nyámmog. 'Ez semmi, kisfiam', hallja az anyja hangját. Feltapad a szájpaddlására a grízes tészta, nem tudja lenyelni, visszaöklendezi, ki kell köpnie. Kimegy a vécébe, kiköpi. „Se a kulisszák, se a díszlet nem számít – írja Lenz. – Minden külsőségen túl vagyunk. Minden jelenetnél kinyitunk és becsukunk egy szárnyas ajtót.” Grízes tészta és rendszer.

(5.24)

És kezdesz magaddal valamit. Menj el innen? Támad egy rés, amibe beleillünk – de támad olyan rés?

(2.32)

Eleve úgy volt, hogy (K) nagyanyja üldögél a barátnőivel a Lukácsban vagy a Gerbeaud teraszán 1927 kora nyarán, és a cselédeikről diskurálnak. 1932-ben, 1942-ben. Hogy a Julcsa rendes, de lassú, bezzeg a kis izé, a Mari! Az én kis Mari fiam, az mint a motolla, csak nem nagyon szeret mosdani. Bepacsulizza a fehérneműjét, szagcsíkokat húz maga után, viszont a Katica meg hiába tiszta, mert bakázik. Kicsit lopnak is, világos, szabad nekik, és persze nem szabad, de hiába, kérdés csak, hogy mennyi az a kicsi. Ráadásul esetleg olyik nem lop, mert elvei vannak neki. 'Képzeld, drágám, elvei, ennek a csinos kis tökfejnek!' Összenevetnek, de jóindulatúan. Semmiképp rossz-

indulatból, ki így, ki úgy, jók is meg rosszak is,

(0.57)

attól függ, franc tudja, mitől.

(2.33)

És hát veszekednek, tudjuk, cselédek veszekedése! Visonganak, kiabálnak egymásra a gangon, ha összeszadlanak, viszont ajánlatos velük jóban lenni, rendesen beszélni hozzájuk, mert különben baj van. 'Különben belepöknek a levesedbe, sose tudhatod, édesem', mondja Kóczyán Csöpi, (K) nagyanyja barátnője, (K) nagyanyjának. Int a pincérnek, százpengőssel fizet. 'És mit szólsz hozzá, hogy a buta csehek már megint ezt a Maszarikot választották?' (K) nagyanyja semmit sem szól hozzá, sose hallott arról, hogy Maszarik. Elővesz a Kóci a retiküljéből egy vadonatúj százpengőst, és kedvtelve nézegeti. Még ropog. Egy hónapig elég az élethez Párizsban. A személyzetről szerzett tapasztalataikat csereberélik az unatkozó budai úriasszonyok.

Ez csak akkor volt így, most nem így van. Másként van, ez a Pásztorról és a mamájáról jutott eszembe.

(0.58)??

Hermész egynapos korában elhajtja féltestvére, Apollón ötven tehenét. Ormóttan sarut csinál magának, hogy Apollón óriásnak higgye, ne egynaposnak. A teheneket hátrafelé hajtja. Farolnak a tehenek. A bikát otthagytta. A kutyákat is. Lebukik, letagadja, hazudik, a bátyja nevet, szeretik egymást. Hermész nekiadja a lantot. Egy Külléné-hegyi barlangban született, ahol Maiát meglepte Zeusz, „míg édesen elfoglalta az álom a hókarú Hérát”, áll a homéroszi himnuszban, Devecseri Gábor fordítása.

(6.15)

Mutogatták magukat a lányok az üdülőkben. Lefekvés után berohant a fiúk szobájába négy-öt kislány, lehajoltak, lesodorták magukról a bugyit, szét húzták a popsijukat, erre (K) nagyon emlékszik. Ijesztő volt. Betódulnak az üdülő hálótermébe, ahol (K)-ék aludtak, egymás mellé állnak, megfordulnak, letolják a bugyijukat, egyszerre csinálják, mint egy balettkar. Aztán kirohannak. Begyakorolták. Gyereküdülő Leányfalun, reggelire hitlerszallonnát adnak, meleg tejet, pillével a tetején. (K) nem issza meg. Belekortyol, öklendezik tőle. Kivágódott az ajtó, bejött egy csomó lány, megfordultak, előre hajoltak, letolták magukról a bugyit. Mint valami tánckar. Nem látni az arcukat. (K) legalábbis nem látott semmit. Valami bokros térségen áll a tűző napon, egy lány mellett. A lány megfogja (K) kezét. (K) nem meri megölelni, pedig a lány mintha azt várná. Történjen már valami. De hogy kell történnie, minek kellene történnie? Eljönnek onnan, futnak a többi gyerek után, akkor eleresztik egymás kezét.

(6.16)??

(K) nagymamája hozott görögdinnyét, és (K) sokat evett belőle. A konyhaasztalon volt egy kettévágott görögdinnye, (K) erre emlékszik. Nincs senki otthon, nagykanállal kaparászsza a dinnyét, nem bírja abbahagyni. Emlékszik az asztalra. Alig érte föl. Kopott fatábla, a keretről és a lábakról nagyjából lepattogzott a halványzöld festék. A konyhaasztal melletti kredencre is emlékszik, az is zöldre volt festve, a fiókok teli mindenféle kacattal. Rosszul van a görögdinnyétől, kihányja. Soha többé nem eszik dinnyét. Megkóstolja, lenyeli, nem kér többet.

(2.34)??

(K) anyai nagyapja szülei nem tudtak magyarul. Eleve nem, később pedig már nem tanultak meg, csak épphogy. Dédanyja Klagenfurtban született, nagyapja németül álmodott állítólag, (K) anyja szerint. 'Az apu mindig németül kiabált álmában', mesélte (K) anyja, és egyszer (K) is hallotta, emlékszik rá, bár elég kicsi volt. Értelmetlenségeket mormolt maga elé a nagyapja. Ült a középső szobában a füzete előtt, és nyilván az anyanyelvén számolt. Egy valahogy Kassára elszegényedett horvát bárói család fia, anyja klagenfurti lány, ki tudja, miért, Budapestre költöztek, és jött a sok gyerek, összesen kilenc. Mérnök, lump, tisztviselő, katona, újságíró, színésznő, ilyesmik, vagyis tizenegy, kettő közülük csecsemőkorában meghalt. Az újságíró Varjasra magyarosított, Janka néni, a színésznő, Várnaira, Anna néni pedig hozzáment egy zsidóhoz, Fodor nevű filmproducer, még idejében leléptek hálivúdba, volt némi családi skandalum meg röhécselés a dolog körül. (K) anyai nagyapja partiumi kisnemes, gazdatiszt, neje Dsida Jenő édesanyjának testvére, Szatmárnémetiben éltek. Ez a terület ma Romániához tartozik. Az első világháború utáni trianoni békeszerződésen a Magyarországtól Romániához csatolt rész körülbelül tízezer négyzetkilométerrel nagyobb a mai Magyarországnál. (K) összes nagyszülője a mai Magyarország területén kívül született. A dédapa virtigli magyar dzsenti gyermekei, à la Mikszáth Kálmán, amolyan beleugrok a velencei tükörbe mulató fajta. Konkrétan bele is ugrott, addig ugrált, míg az összes birtokot elugrálta. (K) nagyanyjának hét testvére volt. Tíz-egynéhány éves korában vállára akasztott flóbertpuskával mászkált a tarlón, nyulakra lövöldözött. Volt revolvere is, a nyarakat

a zánkai villájukban unatkozta végig a lányaival, plusz cseléd, négy nő, kirakta a revolvért maga mellé az éjjeliszekekre, für alle Fülle. Kilencszáz-húszas-harmincas évek. Aztán, még később, nemigen értette, miért kellene beszolgáltatnia a pisztolyát. Sok mindent azután már nem értett, mégis végigcsinálta rendesen.

(7.11)

Megy föl a liften. A lift minden emeletnél megáll, ez az utolsó, (K) apjának a munkahelye, ezt álmodja. Elfelejtí, amit álmodik, ha nem írja le rögtön. A folyosón süppedős szőnyeg, sötétbarna lambéria. Levendulaillat, cigarettafüst, a borotválkozás után használt arcszesz illata, ismerős szagok. Állott levegő szaga. Iszonyúan dübörög a szíve az izgalomtól. Jó, tehát nem halt meg az apja, gondolja, itt dolgozik, ebben a banképületben, a folyosó közepén van az irodája, mindjárt megtalálja, nem ez, az se, errefelé kell lennie, ezen a folyosón, százszor járt itt. Nincs ablak, félhomály van, egy szál villanykörte világítja be a teret. Úgy érzi, késő van, elkésett, de miről? Nem is ez az emelet? Nem ide akart jönni? Egy takarítónő a liften azt mondja, hogy ez nem is az

az emelet. Rossz helyen jár, nem jó emelet, hanem ez az orvosi rendelő. Pirosra mázolt rendelő, élénkpirosra festették a falakat. És sárgára. Egy kövérkés, tűzpiros ápolónő. Bevágja (K) orra előtt az ajtót.

(6.18)

A hülye lány az Izabellában lakott, a Szondy és a Rudas László közötti szakaszon, közelebb a Szondyhoz, a Pásztorék melletti, pocsek állapotban levő bérházban. Minden ház rossz állapotban volt, a háború után nem tartoztak, az összes ház homlokzatán voltak belövésnyomok. A hülye lány, így hívták a nőt a környéken, ötven körül lehetett, mégis volt benne valami lányos. Ki tudja, micsoda. Tudod nagyjából, mi lányos, sorolhatnád, és a hülye lányban semmi felsorolható nem volt, mégis lányos volt valahogyan. Széles csípő, aránytalanul nagy, billegő fej, lóarc. Cammogva járt. Lépked, két méter magas, összevissza billen, kileng a felsőtete, himbálja a neccszatyrát. Úgy fordul be az Izabella sarkán, a Velence cukrászda előtt, lassan és körülményesen, kifarol, ahogy egy ruszki harckocsi fordult egy ötvenhat novemberi kora délelőtt a Rózsa utcai pékség elé.

Triceps

Jézus fia¹

Szabadka, 1966

Nyomorult tél. Nincs munka, kevés a spórolt dinár, élelem. Szépen vagyunk, de azért szépen vagyunk. Csak egy sovány, nyolcvankilós húsdisznót vágunk, felesben a rokonokkal. Többet hagynak, mint ami járna, és András bácsi, a Nagy öccse hoz nekünk egy pár szőrös vaddisznócombót. Ő vadász, a makkhetesi erdőbe megint átkóborolt a határon Magyarból egy csorda. Krumpli és tök: tejfölös krumplileves, krumplis paprikás kolbásszal, sült krumpli vékony szelet oldalassal, krumplis tészta, porcukros krumplifánk; kapros töklevés, tökfőzelék tükörtojással, tökös rétes, sült tök és tökmag... A füstölt húrok a padlás gerendáin lógnak, ritkán eszünk belőlük. Egyszer fellopózok és a metsző huzatban lenyesek kis falatkát a sonkából, szégyellem magam. De a ropogós, napsárga tökmag finom, Nagy egy kopott bádogtepsiben pirítja őket. Nem tudok törni, valahogy nem áll rá a fogam. A Tata, miközben esténként felolvassa nekünk Old Shatterhand és Old Firehand kalandjait, az asztal szélére rakja a megpuccolt szemeket. Tartja a lelket mindenkiben, elmegy a fagyban kőműveskedni, meghalni is méltósággal fog. Ő az én Apám, apám helyett apám. Rágcsálok, morfondírozok. Parasztnak lenni szabad és nemes dolog.

Megyünk tavasszal, nagyanyámmal az utcánkban, valahova, kézen fogva, mintha pisis lennék. Nem beszélgetünk, szeretem, nem félek tőle, mégse. Szembejön velünk félúton, a Remont gépszerelőnél egy másik öregasszony, feketében, kézen fogva egy ványadt, sápadt fiúcskával. Ők is az utcánkban laknak, nagyanya félfogról odaköszön. A néni lehajtja a fejét, én hirtelen elfelejtek köszönni, mennek tovább. A Nagy szája összeszorul. *Láttad? A kurva fia* – mondja. – *Ha nem vigyázol, te is így jársz, mint az Imriske. Vasárnap az anyja elvitte magához, hideg töltött káposztát etetett, feketekávét és spriccort itatott vele. Ez a kis nyomorult egész éjjel rókázott.* Nem értem, mi az a kurva. A Muttit is lekurvázta egyszer, és utána köpött. Forog az agyam, hittanra járok, még igen hiszek. Jézus urunknak is kellett hogy legyen fia, gondolom, hiszen kire hagyta volna a földi királyságát? És kinek másnak, mint a megesett Mária Magdolna fattyának. Ez megnyugtat, kicsit el is somolyodok. A Nagy sem tudhat mindent, hiszen analfabéta, csak a nevét bírja leírni.

Elcsenek a Batya fészereből tákolt műhelyéből egy doboz sörétet, minek neki. Nincs lőfegyvere, szombat este mindig a sarkon, *A három csöcshöz²* címzett kocsmában piál, amit szikkadt vénlányok visznek, minden részeg hülyét kifosztanak. Ha meg marad a pénzéből, átdülöngél a szomszédos autószervezbe,

¹ *A hideghullám gyermekei* c. négyes, párhuzamos önéletírás (1952–2012, Falcsik Mari, Kreutz László, Milorad Krstic, Triceps) egyik szelete. Tiszta tények, semmi kitaláció. Évekre lebontva, ahogyan az idő haladt...

² *Kod tri sise*, Subotica, ulica Arsenija Čarnojevića 21 (szerb)

a romos kisházát rosszlányok bérlik. Ők is hárman vannak, egyikük az Imriske muterja. A sörétek kerek, haragoszöld pléhdobozban sorakoznak, 200 darab, légpuskához. Megegyezünk Zoli barátommal, az apja erdőkerülő, elcserélem vele egy fiatal csókára. A csóka okos madár, koromfekete, bizalmatlan. Visszavágták a szárnyát, hogy ne szökjön meg. Szeretett unokatesómról nevezem el: Károly. Komoly név ez egy szeleburdinak. A Tata nevet: *És, ki fogja etetni? – Ugye, kaphat néha az asztalról?* Károly gyorsan beépül a családi hierarchiába: utánam következik, de a macskák előtt. Három kandúrunk van, ők uralják a környező kerteket, néha megtépik egymás fülét is. Télen a faskamrában hegyélnek, veszélyes társaság. Félttem a csókát tőlük, a veteményesben keresgél, látom, hogy a vörös nagy fejű sunyin mögé kúszik. Rohanok, segítségért kiabálok, de már késő: Károly hirtelen fél métert fölrepül, rá a vörös dög hátára, és a csőrével veszettül csapkodja a kobakját. A kandúr iszkol, a madár rendezgeti a tollait: elismerő gyanakvással méregetik a másikat. Hú, ezt megúsztuk. Kint vacsorázunk a virágágyások előtti füvesen, a Károly is ott kuncsorog a lábunknál, mindig leesik neki néhány falat. *Lopja a szőlőt* – mondja nagyanyám bosszúsan. *Csak ugyanazt az egy megkezdett fürtöt csipegeti* – csitítja a Tata. *– Ennyit megérdemel, vadássza a gilisztákat és a bogarakat.* Furcsa jószág: szeret fürödni. Az udvarban pumpás kút van, ásott aknából szívja a vizet. A víz ihatatlan, locsoláshoz használjuk. Tisztát a közeli grundon álló tekerős állami kútról hordunk, veszködve cipelem a kantákat. A miénk szépen körbe van téglázva, kánikulában a Károly odaáll, csattogtatja a szárnyát, és várja, hogy tempózzunk rá vizet. Na, ezt fogd ki.

Elkezek naplót vezetni, teljesen teleírom a naptár oldalait, három hónapig tart a lelkesedés. JANUARY 23 NEDELJA SUNDAY *Fél kilenckor keltem fel és elmentem a templomba. Ott majd meg fagytam. Othon néztem a T.V.-t. Délután el akartam menni moziba de eljött apu felesége és elvitt Horgosra. Ott disznótor volt. Kívülrünk is voltak még. Volt ott egy második lány is. (Marika II.-os) Szép. Este néztem a televíziót. „A nyomok a hetedik menyországba vezetnekbe” az edző volt a gyilkos. Lefeküdtem: 1/2 1-kor. Kivirul az idő, áprilisban indul a piacozás, szinte mindent eladunk, ami maradt vagy most termett. Jó év lesz, mondják, de én nem hiszek nekik. Kevés birsalma, fokhagyma, káposzta, retek, saláta, újhagyma, még a standbérletre sem elég. Bízalom, türelem – mondja komolyan nagyapa –, nem történhet velünk semmi rossz. De én nem hiszek neki.*

Júliusban eldönti, hogy új, higiénikus artézi kutat fúrat. Jön az öreg szakí, két szálas, izmos legénnyel. *Nektek fél áron lesz – közli –, idén is ingyen szúrta nekünk, Tóni.* Egy félelmében megvadult disznót nagyon nehéz leszúrni. Kitépi magát a böllérek kezéből, és még átvágott torokkal is visitva elrohan. Szétspriccel a drága vér, nem lesz hagymás sült vér reggelire. A Tatának van egy fanyelű, keskeny pengéjű, nagyarasz hosszú bökője, ezzel szokták hívni. Óvatosan megközelítik az ólban gyanútlanul rőfögő sertést, és ketten-hárman a hátára vágják. Erősen lefognak a csülkeit, a Tata bal kézzel oldalra szorítja a fejét, félelmetesen csattognak az agyarái, és jobb kézzel a mellén keresztül egyenesen a szívébe szúr. Kifut belőle az élet egy szempillantás alatt, lehet pörkölni. *Nem szabad kínozni az állatokat – oktat nagyapa. – A disznók szinte ugyanolyan okosak, mint mi. De, ők is megennének minket. Emlékszel a*

Terka csecsemőjére? Mikor 17 évesen stoppal nekivágok Ázsiának, magammal viszem ezt a kést. Sötétkék vászon biciklistarisznya lóg keresztben átvetve a vállamon, baloldalt, a hónom alatt. Jugó passzus, dojcs márka, térkép, kés. Mindenre számítani kell.

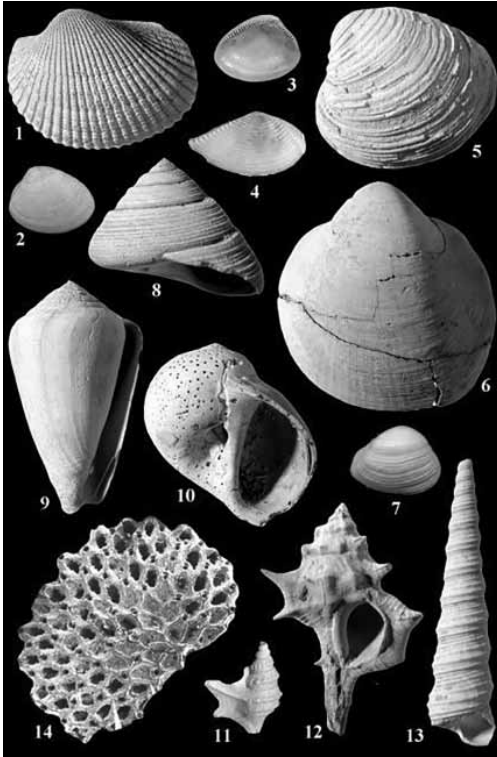
A kútfúrók egy háromágú, háznyi magas tripodot állítanak fel a kert végében, távol az ásott kúttól, még megfertőzné a friss vizet. Kétcolos acélcső áll befogva a közepén, benne ampával. Tizenkét szálat hoztak, 120 méter elég lesz. Az ampa, a „rúdvonat” karnyi, üreges fúrócső, alul nyitott, fölül zárt, csőr-lőn átfutó kötéllel. Ezt húzzák a segédek, váltásban, mezítelen hátukról csorog az izzadság. Az ampa lezuhan a csőben, becsapódik a talajba, megtelik földdel, és a cső lassan süllyed a mélybe. Napokig tart, közben az ampából mindig ki kell mosni a törmeléket. Szekénderéknyi gyűlik össze: agyag, homok, homokkő, kavics, csigahéjak. Ott lábatlankodok, papírzacskóba gyűjtöm a megkövesedett héjakat, már maroknyi van. *Ezek nem csigák – mosolyog a Tata –, ezek mélyvízi kagylók. Itt az ősidőkben tenger volt.* Akkor tudom meg, hogy mi a tengerfenéken élünk.

1987-ben hárman: Ladik Kati, Vargasz és én elkezdtünk írni egy hatkezes regényt, *Liquid Sky* címen. Valami posztapokaliptikus-harderotikus világot képzelünk el: kisorsoltuk, ki következik, és postáztuk egymásnak a mechanikus írógépen lekopogott oldalakat. A kezdés rám esett, kínlódtam vele, és akkor hirtelen eszembe jutott az eltűnt tenger: *Hajnalonta gyakran arra ébredtek, megmozdultak a Város alatt a homokfolyamok, de mindez érzékcsalódás: itt a talaj nem lösz és finom homok, mint Pannóniában, csak sziklába gyökeretett acél és beton. Sokáig nem jöttem rá, mi okozza harminckét emelet nyomor és gyönyör felett lebegve, a folyékony mennyboltozat közvetlen közelében ezeket a borzongató eszméléseket. A honvágyszerű mozgásaira gondoltam, a felhőkarcoló titkos onániájára, vagy valamelyik szédült álom valósággá ridegedésére. Képződtem. Az alvó csípő görcsöl, akár a gyűlölettel ökölbe szorított kéz. Akár a miocén-mélységben álló mezőváros homokhullámai, melyek tízezer mérföld távolságból is felriasztanak. Akár gyermekkorom ártatlan dalai, lánykák szoknyáját tépdesve: Kiskácsa fürdik fekete tóban...*

108 méter, kezd felbugyogni a víz, még iszapos. Százhusz lesz, a mester elégedett, megmondta előre, ismeri ezt a vidéket. Nagy itt a nyomás. A csőre vékony toldalékot hegesztenek, csap kerül rá. Beásnak elé egy kishordót, abba csurog majd a fölösleg. Az ásott kutat lecementezik, oda viszi bele a nyolcvanas években Batya a vezetékes ház szennyvizét. Kadarkával áldomást isznak, nagyanyám csirkepaprikást főz nekik, nokedlivel. A Károly csóka sértődötten pendlizik, nem szereti a zuhogó csapvizet, túl erős neki a sugara. Egyik reggel Gabika unokahúgom reszketve rohan be a konyhába, *a madár béléfulladt a medencébe*, hüppögi. Bögök, mint az őszi zápor, és mérgemben megkergetem a macskákat. Nem nagyon értik, elszelelnek, lapítanak. Az ázott tollcsomót elásom a pipacsbokor alá. Nagy tavasszal pipacsot nemesített a régi kút mellé, a kelyhe tenyérnyi és nem bűdös. A tiszavirág-életű, érzékeny vadvirág lett a csóka sírkeresztje. Első temetésem ez, lesz még számos, káromolnám az Úristent, ha sejténém.

Vasárnap anyám elvisz magához, engedélyt kell kérnie, estére visszahoz. Kacsát süt párolt káposztával, meg szilvás rétest. Vesz két üveg igazi Coca-

Colát is. Megsimogatja a kócos fejemet, reményvesztett szeretet és szomorúság sugárzik belőle. Titkolt, ezüst könnycseppek gyűlnek a szemében. És én már biztosan tudom, hogy nem kell engem féltetni tőle. Nem *kurva*, hanem *angyal*, bármilyen nagy is a hasonlóság.



Pannon-tenger, középső miocén kori gerinctelen ősmaradványok (Dulai Alfréd gyűjtése)

Állatok jönnek

eleinte csak a szúnyogok jöttek
 aztán egy délelőtt a platóra
 feltornázta magát
 egy magányos hangya
 majd ívben megfordulva
 rögtön leászott

két dongó három-négy
 nap időközzel
 – vagy ugyanaz –
 dühöngött-döngött
 néhány percet fölöttem

sovány reggeli
 unalmas asztaltárs

ma pedig egy picurka pók
 futott elő: egyenesen
 a zsebkés pengéje felé
 eltéríttem
 – más öngyilkossági
 módot talált

Báthori Csaba – Füleki Gábor

Szó szerint minden*

Beszélgetés

– *Nagybátyád családjában milyen szerepet játszott az irodalom? Hogyan kezdted el olvasni? Emlékszel első könyvélményeidre? Voltak ösztönzőid?*

– Emlékszem, későn kezdtem olvasni kedvteléssel. Úgy immel-ámmal, azt igen, átabotában, azt igen... De nem kértem meséket, nem élveztem az indián-regényeket, nem faltam Rejtőt, nem és nem. Már kamaszodtam, meg is rémültem, erre emlékszem: én soha nem fogok rákapni a Nagy Winnetou-könyvre? Én nem kérek a Jézuskától Old Shatterhandet? De a szó, *bőrharisnya*, az izgatótt. És nem emlékszem pontosan, mikor történt valami ebben a semmittevő, bár nagyravágyó füstfaragásban, de egyszer csak, amúgy vágatva, nekifogtam – már gimnazista koromban – *A revizor* fordításának. Gogol lenyűgözött. Futottam benne, mint a kéneső. Ezt is, az idegen darabot, úgy vettem kézbe, mint kis haszontárgyaimat: forgattam, ízleltem az ismeretlen időből, korból, földrésről származó jeleket, egyenként nyelvre is vettem mindet, aztán rokon értelmű testvéreiket, firtattam, hogyan illenek el a környezetükben, vajon hogyan ejti őket az orosz ember; s aztán csodáltam a bonyolítást, a szerkezetet, az emberismeretet, a jellemrajzot, az éleslátást, mindent.¹

Aztán jött Tolsztoj. A latinok közül Catullus, Horatius. Most látom: én rögtön a legjobbakkal kezdtem, idegenekkel, távoliakkal. Szoktam mondani: holt nyelvekkel, a latinnal és az oroszsal. Egyiket sem volt alkalmam hallomásból megismerni. Az orosz ugyanolyan néma jelrendszert kínált, mint a latin. Lehet, hogy szerettem az idegen nyelvekkel való összezártságban az elzártságot, az emberi lélegzet hiányát, a lehetetlen megbizonyosodást, a végleges értesülést.

Később, amikor a némettel, egy élő nyelvvel megismerkedtem, de amúgy mélyebben, a végső fortélyokig, akkor azt kezdtem gyanítani: voltaképpen egyetlen nyelvet sem lehet tökéletesen megtanulni, megérteni, kifürkészni. S ahogy a rétegződő nyelvtudás terhei alól aztán vissza-visszanéztem anyanyelvemre, akkor hökkentem rá: én is csak egy halandó vagyok a legénységi állományból. Életünket voltaképp a mélyülő *nem tudás* lejtőin töltjük el, de ehhez a nem tudáshoz rengeteg tudást kell felhalmoznunk magunkban. Nincsen elérés, nincsen felérés, nincsen megérés. Csak érés van, némiképpen, zúzalékosan, és a hitremény (így, egybeírva) hirtelen belátja: mire majdnem a végére ért, kezdheti előlről. De még jobb, ha töprengésre váltja a tökéletességi hajszát. Keresni kell tovább, keresni kell mindig (keresés nélkül nincs világ), de nem kell folyton tenni valamit. Az a cél, hogy horgonyozni tudj, s közben ne képzeld a világvégéről.

* Részlet a Cédrus Művészeti Alapítványnál 2020 elején megjelenő várhatóan kétkötetes beszélgetőkönyvből – Báthori Csaba életvallomása, műhelyelemzése.

Szóval: műfordításokkal kezdtem. Megfeleléseket, arányokat, átmentési folyosókat, tükörformákat kerestem, egymásnak felelő szövegekkel éltem együtt, és sokáig azt hittem, a fordítás tényleg nem a hídon töltött, hanem a hídon átvitt, célba juttatott élet hasonlata, a célok párhuzamba zökkenésének, az érintkeztetésnek a gyakorlata. Ezt a feltevésemet megalapozta, sőt megerősítette a mérvadó magyar műfordítói hagyomány gyakorlata, amely azt parancsolta: ötös jambushoz ötös jambust, alkaioszi időmértékhez alkaioszi időmértéket, anakreónihoz anakreónit kell társítani, egyébként felborul a világszellem nyugalma, s az átültető halandó mintegy újra leszáll valamely verbális eredendő bűn legmélyebb bugyraiba.

Amikor egyszer megmutattam neki *Duinói elégiák*-fordításaimat (nem is próza volt az, hanem nyers, a legnyersebb – szótári értelmet célzó – vackor), Somlyó György, a századforduló akkor legtekintélyesebb fordító-atyamestere, a fordításnak (csak annak, semmi másnak nem) Szent Jeromosa, éktelen haragra gerjedt, majdnem kitette a szűrőmet, hovatovább kitessékelt a lakásából... míg meg nem nyugtattam, tekintsen Nyugatra, ott bonyolult, sokrétű fordítói hagyomány létezik, amely megtűri, sőt igényli a legalantasabbnak vélt szövegcsatornákat is, például – akár költői szövegek esetén is – a rideg nyersét, vagy a tetszőleges formaválasztást (gondoljunk Stefan George Baudelaire-átültetéseire).

Mondom tehát, így jöttem, így kezdtem. Legeslegelső verses elkövetésem Catullus tizenegyesei voltak, Catullus egész életműve, a könnyed hullámlovaglás, dsidáskodás, a pici verejtékcseppes ujjgyakorlat. Megbűvölt Kosztolányi könnyed, hallatlan eleven-cikázó, csillámlóan rokokó stílusa, és én is – először a fordításokban – kamatoztatni szerettem volna ezt a pillangó, fáklyázó kedélyt. Kosztolányi minden egyes mondatot ellenőrző, négy szemmel megókumlált modora, azonnali ajzottságot gerjesztő nyelvi zsiszegése ma is habozásra készít. A stílusra kell-e központositani figyelmem, vagy a tömörszerű, mázsás állítások nyers zuhogtatására?

Emlékszem, kigyújtottam – egyhuzamban kimásoltam, sőt édesanyámmal kimásoltattam fehér géppapírra – Kosztolányi szavait, újabb s újabb elsajátításra váró fordulatait, ötleteit, egyedi szógyártmányait, a régiségből átcsempészett rakétáit, amúgy ömlesztve, csupán egy-egy dőlt gerendával elválasztva a kifejezéseket. Összegyűlt vagy négyszáz oldal. És aztán azt kezdtem tanulni, olvasni, bevésni; tudakolni kezdtem anyanyelvemet. Figyeltem például az egyes kis elemeket, hiszen láttam, az egész képtelen lendülete, mámorító szédülete a nyelvhasználat molekuláit is átjárja: a piciségeket kell nagyító alá vennem (bálványom azt mondta volna: *górcső* alá).

Furdalta az oldalam, miért használja kizárólag a *mely-amely* vonatkozó névmást, s nem az *amit*; hogyan tölti fel karcsú mondatait a legkedvesebb jelzőkkel, melyek a gyöngédség, a tapintatos érdeklődés, a romlatlan romlottság légkörét árasztják, s örökké megmaradnak a mértéktartás, az éles és árnyalatnyit élces kajánság medrében, mintegy elterelve figyelmünket a mélyebb kérdésekről, vagy: könnyű élelemmel csábítgatnak bennünket a létkérdések közelébe. Ma sem tudnék – ha szabadon választhatnék – dönteni a súlyos, megrendítő babitsi szóemelés gyönyörűsége és a lidérces varázslatú, finoman tömött Kosztolányi-féle írásművészet kínálata között.

Amikor Horatiust vettem elő, a Thaliarchus-ódát, talán éppen ezért játszottam el, mert képtelen voltam még akkor a megfontolt, mértékletesen színező férfias hangnem megteremtésére. Mi túrés-tagadás, Kosztolányinak sem Shakespeare a hasonmása. Shakespeare nem díszít, hanem – miközben a közhasználatú, kézen-közön forgó szavak középmezőnyében horgonyoz le – mindig a fakóbb, de súlyosabb változatot választja.

– *Úgy tudom, a hetvenes évek második felében már első fordításaidat megmutattad az akkori idők legnagyobb versszakértőinek – például Nemes Nagy Ágnesnek, Vas Istvánnak vagy másoknak – is. Jól tudom? Hogyan reagáltak zsenyéidre a nagymesterek?*

– Igen, igaz a híresztelés. Csakugyan elhencegtem rögtön a Thaliarchus-verssel Pécsen a Nádorban Rajnai Lászlónak, – ez nem volt túl ördögös vagy vakmerő dolog, hiszen a fiával akkor napi összejáró cimborák, testi-lelki jó barátok voltunk. Az „öreg Rajnai”, akivel ’76 és ’78 között (én ezt a két esztendő töltem Pécsen, ekkor láttam őt gyakran a Nádor füstjében, egy tetszőleges asztalnál – többnyire magányosan – üldögelni) amolyan atyai-fiúi barátságba kerültem, elismeréssel, részletekbe bocsátkozó motozással szedte ízekre elsőszülöttemet. Egyet-mást dicsért, más bíralt, de összességében – esküszöm – rendkívüli rokonszenvvel hagyta, hogy hallgassam, közeledjem hozzá, és méríthessek pár cseppet kései tudásának kútjából. Nekem már maga a tény, hogy ez a mérhetetlen tudású, ragyással el-elszigorodó arcú tekintély hozzám hajolt, kiváltságossá tett.

Levelet is váltottunk aztán, egyre sűrűbben, még Bécsben sem veszítettük szem elől egymást, de aztán – mikor fiához fűződő kapcsolatom, semmisségek miatt, végleg megromlott – az „öreg” is valahogy megnémult. És aztán... Horatiusomat 1978 tavaszán megküldtem fordítói bálványomnak, Vas Istvánnak is. Ki várt volna választ? Gondolom, a mester, miután átsilabizálta az ismeretlen vidéki újdondász küldeményét, mégiscsak azt hihette: lám, ma is olvassa a fiatalság a latinokat, s az antik strófák formarendszere talán visszavarázsol közénk némi felvillanyozó klasszicizmust.

És láss csodát: postafordultával megérkezett a válasz, 1978. április 28-án. Önkívület volt olvasni, még bírálata is a legeslegfelső fok, amit elérhetett a nagyra ácsingózó félkamasz. Ahogy olvasom a rózsaszín borítékon Vas keze írását, szemhéjam megizzad, ujjam megakad, nézem, hogyan szakad a boríték pereme, nehogy felsértse körmöm a betűsört, visszanyelem a nyálam, mindenre emlékszem. Aki pár éve még éktelen haraggal, de metsző pontossággal leplezte le a Devecseri-féle gyűjtemény nagyzóló hőzöngését, a klasszikusokat leckéztető fennhéjázását, a nyakatekert formai gyömszölések siralmát, nekem ezt írta (híven idézem az egész levelet; nekem ez ugyanis – mindegy, mit gondoltam, mit gondolok, mit fogok gondolni róla – mesterlevél volt, még a valódi teljesítmények ideje előtt):

Kedves Barátom,

köszönöm Horatius-fordítását – és hozzám való bizalmát is.

Ebből az egy versből csak egyet merek határozottan megállapítani: ön tehetséges, talán nagyon tehetséges. De hogy ez a tehetség csak költői, vagy fordítói is, azt egyelőre nem tudnám eldönteni.

Ön Horatiusnak ezt a közismert remekét kitünő verselési képességgel, feddhetetlen formahűséggel fordította le (csak a II. szakasz 2. sorában ugrott ki egy spondeusszal – isten tudja, miért), látszólag a tartalmat is visszaadta, de közben a stilusát megengedhetetlenül megváltoztatta. Horatius klasszikusan egyszerű nyelvét néhol költői, néhol csak csillogó műtűrkékké díszítette, valamilyen hamiskásan szende kedéllyel hígitotta, amely inkább illenék Szabolcska Mihályba vagy még inkább Zsigray Juliannába, mint Horatiusba.

Bizony uram, ön meghamisította Horatiust, helyre magyar költőt csinált belőle, a sanzon elemeit vegyítette bele, a műfajnak nem francia, hanem magyar vonásaival. Olyasféle hamisítás ez, mint a Faludy Villonja volt – egyébként Faludy is tehetséges költő. És ha már itt tartunk, a hamisítás csak akkor érhet el sikert, ha vaskos – mint a Faludyé. Az ön stilusa erőtlenebb a Faludyénál – hát még a Horatiusénál.

De még egyszer el kell hogy mondjam: ez a Horatius-átköltés is határozottan tehetségre és nagy verselési készségre vall. Szívesen megnézném még egy-két fordítását is: kíváncsivá tett a módszerével.

Egyelőre nem küldöm vissza a Horatius-verset: hátha küld még, és akkor együtt olvashatom el a többivel.

Sok jókívánsággal üdvözli
Vas István

Ui.: A Horatius Nosterről írt cikkem után majd harminc évvel írtam egy nagyobb tanulmányt „Horatius olvasásakor” címmel – ebben foglaltam össze nézeteimet Horatius fordításáról. (Megtalálható „Az ismeretlen Isten” c. tanulmányköte-temben.)

– *Nem szeppentél meg Vas István bírálatától? Az elismerés mögött, igaz, csak érintőlegesen, mégis kritika húzódik.*

– Nem, nem szeppentem meg. A *Báthori Csaba úrnak* címzett levél, mely a pécsi jogászkollégiumba érkezett, épp ellenkezőleg: szárnyakat adott, úgyhogy újabb fordításokat készítettem. Mivel tudtam, hogy stiláris tévedésem mögött a Kosztolányi modorán tájékozódó, kissé pilleszárnyú szeszélyeskedés rejlik, rögtön tudtam: az nem illik Horatiushoz. Hanem valaki máshoz? Igen, megvan: Catullus, ő az én mintám, nála kereshetek vigaszt. És így veselkedtem neki ennek a pajzán, kaján, érzéki, élces és szilaj költőnek, így szívtam magamba még több antik szellemet, tartást... így zongoráztam végig a formai egyszeregyet.

Amikor aztán – Bárdos László barátomnak hála – felmentem, mit mentem! felóvakodtam, felindultam, felmerészkedtem a Királyhágó utcai lakásba, Ágnes szigorú szempillája alá, és igazodni szerettem volna ahhoz a szibillai szigorral fürkésző, kanonikus asszonyemberhez, már Catullus *nugaeival*, semmiségeivel hozakodtam elő, nem csekély büszkeséggel, mintha netán már beutaztam volna a lírai világegyetem hegy-völgy-vidékét, vagy többet is bányásztam ki, mint amennyit egy kamaszos merítés megsejtethet.

Ágnes kávéval kínált, kis porceláncsészéket hozott be findzsával, a törpe kutyogóval főzte, valahonnan a konyha felől hozta, egy szűk helyiségből, mint utóbb megtudtam, – és valahogy meg is nyílt s be is zárult; miközben adott, már vett is vissza valamit; hallgatott is rám, de berzenkedett is, már a tekintete sem bírta elviselni a túl erős ráhatást, sőt tán elvitelnek-elvételnek vélte volna

a nyers véleménymondást, pláne egy tapasztalatlanságtól süvítő zöld emberke szájából, akit tanítványként vetett elé egy szeszélyes tehetséget hemzsegtető ifjú hullám.

Középpont volt ez az ember, figyelmi centrum, lényeglátástól mámoros génusz; a poézisnek papnői őrzője, a költészet mítoszának vallatója. A lényeglátásához is kell tehetség, a szintézis megtalálásához is kell erőfeszítés... de a részletben fellelni a szakralitást, ez, ez a bámulatatos motozási és delejezési képesség, esküszöm, csak Nemes Nagy Ágneset jellemezte. Irdatlan szenvedéllyel tudott ráereszkedni egy-egy témára, harminckét foggal tudott ráharapni egy-egy poétikai kérdésfalatra, tíz körömmel tudott megragadni – és megragadva tartani – némely stiláris kérdést.

Első beszélgetésünk Catullus hendecasyllabusai, tizenegyesei körül bonyolódott: ő váltig hajtogatta, hogy a tizenegyese csak jambikus felütéssel kezdődhet, trochaikusan sosem... Vannak kérdések, amelyeket nem lehet válaszokkal összekötni; az ilyen kérdések nem választ igényelnek, hanem hosszú együttélésre kényszerítik az embert, a kérdés mintegy „befedi” s unos-untalan „megelőzi” a választ. És abban a rövid, hallgatással bevégzett csörtében nem jutottunk egyezségekre, de én megéreztem: igen, a részletekhez kell közel hajolni, az egyes kis fordulatokban lakozik az ördög, és mindig vissza kell térni ezekhez a forraszó pontokhoz.

Ágnes úgy hatott rám, mint a könyvei: nem egyes állításaira emlékszem, – nem is egy-egy „pillanat illatára és táplálékára”, ahogy Shakespeare mondja a *Hamlet*-ben („The perfume and suppliance of a minute”), nem. Többszerű, súlyosodó személyiségének nyomatékos gesztusai derengenek fel most is emlékeimben; úgy beszélt, mint aki a beszéden túli tartalmakért beszél; úgy hallgatott, mint aki a hallgatáson túli bűverőt kívánja mozgósítani, valamilyen kötelező szak- és tárgyszerűség törvényerejével.

Könyveit sem a könyvek kedvéért írta, azt hiszem, hanem azért, mondhatnám, hogy felmérjen, hitelesítsen és előtérbe mesterkedjen egy olyan igazságot, amely az ő modellálása folytán kiegészítő jelentést kaphat. Az igazi könyvekkel gyakran megesik az, ami az aranyrögökkel a valamikori Írországbán: hosszú éveken át súlymértéknek használják őket, s tán észre sem veszi az ember, hogy aranyat forgat, s ad körbe kézen-közön.

– Volt más mestered is ezekben a korai időkben, aki ilyen eligazító erővel hatott rád? Egyetemi éveidre, oktatóidra gondolok.

– Ó, hogyné. Pécsi egyetemi éveim alatt – behívott a szobájába – atyafiúi barátságba kerültem Benedek Ferencsel, a római jog tanárával. A tengeri utakon közlekedő hajók utasainak közös kárviselési kötelezettsége, ez volt a témám a vizsgán, – a római jogban így nevezik: *lex Rhodia de iactu mercium*, az *áruk kidobásáról* alkotott törvény. Benedek nem volt a felsőbb tanügyi hatóságok kedvence, még nyugdíjas kora előtt is docensi rangban oktatott (fogalmam sincs, kapott-e valaha is professzori rangot); gyanítom, főleg makrancos politikai nézeteit büntették a hosszú elmarasztalással. De engem megbűvölt, én pedig rajongva hallgattam őt az órákon, közös sétáinkon vagy – ha meghívott – egy-egy cukrászdai beülés alkalmával. És mondom, jeles vizsgám után betessékelt az asztalához, és unszolt, maradjak bent a tanszéken az egyetem elvégzése után.

1977-ben jártunk. Én tudtam, hogy édesanyám romló egészségi állapota miatt legkésőbb 1978 nyarán át kell jelentkeznem a pesti jogi karra, úgyhogy nemet mondtam. Benedek tanár úr megilletődött, sőt majdnem sérelemszám-ba vette, hogy nem állok kötélnek... úgyhogy a második pécsi évet már római jogi szélárnyékban töltöttem, óvakodva surrantam el a tanszék ajtaja előtt, és nem szerettem volna a tanár úr megbántott nagylelkűségét bármilyen felbuk-kanással súlyosbítani.

Viszont közben kapcsolatba léptem a Jelenkor folyóirat akkori szerkesztő-gárdájával, főleg Szederkényi Ervinnel. Élénk levelezésbe bonyolódunk: Ervin könyvekkel kínált, írjak recenziót, kiadós válaszokra méltatott, s noha közlési készsége hízelgett nekem, álláspontja mögött nemegyszer megsejtetem a száraz lélek araszolását, szellemi csökönyösségét, politikai barázdabillegeté-sét. Valahányszor Ervin Pestre ruccant, meglátogatott, és szinte kényeztetett nagylelkűségével, igenlésével.

De én nem recenzensként szerettem volna feltűnni. Hogy ki vett költőszám-ba már ekkor, serdülőkorom lejárta táján, amikor az ember még csak – s aztán jó ideig – a körülbelüli megragadás szintjein vesztegel? Amikor témát keres, formát keres, mestert keres, műfajt keres, mindent keres: amikor megalapozza élete kezdeti mítoszát, amely aztán kötelezi, belülről irányítja, sőt sokáig meg-tartja az élők sorában. Ő vett költőszámba, Rajnai László. Engem a fia ismerte-tett meg vele. A Nádor kávéház egyik asztalánál ült, rendszertelenül jelent meg, néha láttam ott vele együtt ülni a Pécsre látogató Rába Györgyöt...

De amúgy tengervégtelenség magány övezte, az érinthetlenség fala óvta és szigetelte el, sőt néha úgy rémlett: nem csekély erőfeszítést követel tőle az a tény, hogy olykor-olykor a nyilvánosság szeme láttára, ideiglenesen, akarat-lanul visszahelyezi magát a kiváltságos élők felvilágába. Kirekesztett analitikus lángelme volt ő, lélegzettől is megfosztott szellemi ökorablak a szűkös, kicsi-nyes, középszerű pécsi irodalmi keltetőtelep tőszomszédságában. Persze, Sze-derkényi igyekezett... De az a tény, hogy egy ilyen rangú halandót évtizedekre kizárt folyóiratából, örökre viszonylagosítja még legszebb felrugaskodásait is. Mint ahogy minden folyóirat igazi történetét csak az ízés, a szellemi megen-gedés, sőt ösztönzés homorú-domború tükreinek együttes villogtatása mutat-hatja meg: az, hogy mit *nem* tett lehetővé, mit tiltott meg, mit ócsárolt, miféle érdekcsoportok, véd- és dacszövetségben élő szekértáborok ügyeskedésének tartott fenn harcászati terepet.

Rajnai csaknem mindig egyedül töltötte az estét: levegője saját cigaret-tafüstje volt, társasága egy könyv, szókinccse a néhány szerény italrendelés, takarója – hazaútban, savanyú levegőjű öreglegény-odúja felé – a vastag pécsi éjszaka. Már nem emlékszem, hogyan léptem oda hozzá. Csak arra emlék-szem, hogy rendkívüli, messze túlméretezett, indokolatlan bizalommal foga-dott. Olyan szellemileg hátráltatott, érzékenységében többszörösen megalá-zott, éveken át egyedül étkező, kevés kézfogást élvező pária légköre vette őt körül, hogy az ember – főleg én – szinte újra tanulta anyanyelvét, kézfogását, összegyűjtött udvariasságát, hogy valahogy viszonzni tudja e csodálatosan érett szellem figyelmét és irgalmát, gyámoltalan és aránytalan kitarulkozását.

Rögtön feltűnt: Rajnai nem méricskélve fogad, nem arányosítja önmaga mérhetetlen felhalmozásait és az ifjú kezdő zöld egyenlegeit, sőt inkább túl-

lő a célon, hogy megragadjon a jövőben valami esélyt, amely ma még csak vézna ködfolt. Kedvező tényállás: egy mester, akinek nincs tanítványa, és egy tanítvány, akinek nincs mestere. Az egyik oldalon: felgyülemlett, feltorlódott, átömlesztésre váró tudás, a másikon: mohó mesterkeresés, első betűvetések szerencsejátéka, a nagy motívum vágya.

– Csak a Nádorban beszélgettetek? És aztán, miután 1978-ban eljöttél Pécsről, megszakadt a kapcsolat? Rajnai László 2001-ben hunyt el, hetvenhét éves korában.

– Nem, nemcsak a Nádorban beszélgettünk (és néha, mint említettem, séta közben). Hamar megsejtettem, hogy Rajnai csodálatos episztolákat ír. Élőszóban is lenyűgözően beszélt... mit beszélt! Novalis azt írja: az igazi olvasó a meghosszabbított szerző. Rajnai nem fukarkodott tudásával: azokon az estéken, nekem úgy tűnt, hovatovább meghosszabbítja szellemi tapasztalatait, akkor közvetlenül megragadja a rejtett tartalmakat, és úgy beszél nekem, mintha feltárna, bevallana, sőt átörökítene valamit, ami végleg elveszni készül. Előadásmódjában csakugyan volt valami zuhatagos, felhőszakadásos lendület, a gátmunkát túl hosszán túrt elme ingyen adakozó bőkezűsége. Fegyelmezett, de kötés nélkül beszélt. Elképesztő érzékkel rajzolt fel nagy összefüggéseket, szellemtörténeti tükröződéseket és eszmei szomszédságokat, hozott szóba könyveket, ítélte el eretnek vakmerőséggel kánoni embereket (például akkor még élesen bírálta Pilinszky attitűdjét vagy Weöres Sándor *Psychéjét*)... Ez, főleg ez levett a lábamról: ez a megvesztegethetetlen függetlenség, ez a csalhatatlanság, ez a helyezkedni nem képes bírálati magaslat, a sodor ellen úzásnak ez az atletikus, mondhatni: életfogytig tartó etikája.

De nemcsak személyes varázsa, a féloldalasan benuult ember iránti megilletődöttség, a tudás bámulata babonázott meg, hanem aztán leveleinek, mondom, nyájas, lényegre törő muzsikája és bordázatos gazdagsága. Ezek az írások zömmel azonos terjedelemben fogalmazódtak: két oldal sűrű időtlenség. Én, ha jól számolom, tizenkilenc levelét őrzöm ma is, írásbeli kapcsolatunk a kilencvenes évek közepén szűnt meg, – ahogy látom, az utolsó fél évtizedben már „ősbarát”-jának, Rába Györgynek sem igen ír (ebben, gyanítom, betegsége is megakadályozta). Hogy érzékeltessem, amit az imént vázoltam, idézem hozzám írt első levelét, 1978. július 28-áról. Én ekkor már Pesten élek, huszonegy éves vagyok, ő ötvennégy; ő túl minden határon, én mindenek előtt; már átjelentkeztem a pesti jogi karra, édesanyám egy hónap múlva meghal, – és ma is úgy érzem, mint Euripidész hőse (Plutarchos, *Moralia*, I/97), Rajnai levele olvasván: *Ó, milyen édes dolog szemébe nézni jóakaróinknak*. Az akkori jellemzést nemcsak szabatosnak, hanem távlatosnak, mélynek és iránymutatónak véltem: miközben jellemzi és taglalja a jelent, eldönti és megszabja a jövőt. A levél tehát (a pécsi írógép, úgy rémlik, nem ismerte a hosszú í betűt):

Kedves Csaba,

örültem írásaidnak, mert – a témákról egyelőre nem szólva – határozott előrehaladást, finomodást és gazdagodást látok bennük. Ami a prózai munkákat illeti: továbbra is uralkodó vonásuk az ötletek bősége, a szikrázó elevenség, a gyors, váratlan gondolatváltás, a polémizálásra való erős hajlam, az egyéniség nyugtalan, önérvényesítő kedve, az aforizmatikus fogalmazás, a modern,

paradox megközelítési módok előnyben részesítése és – bármiről legyen szó – a stilus legmélyéig hatoló írói attitűd. Ugyanakkor helyel-közzel jelentkeznek mindennek veszélyei is: a gondolatoknak sem genezise, sem logikus következménye nincs mindig feltárva /máskor viszont szükségtelen, bőséges meditáció elveszi a frappáns megfogalmazás egyszeri, aforizmatikus élet/, gyakran túlságosan meredeken változtatsz irányt, anélkül, hogy utána visszatérnél a főcsapásra, könnyen és túl hevesen támadsz lényegtelen hibákat, tekintet nélkül azok fontosságára; fenyeget az expresszionista kifejezési mód mindent magával sodró, zsarnoki heve is – sokszor eltűnik szemed elől a valóságos cél, és egy-egy jelző vagy költői kép öncéllá lesz. Mindez vitacikkedben és naplójegyzeteidben a legszembeeszkőbb. Magasan kiemelkedik a Mándy-tanulmány: ez jóval mélyebben szánt, mint az előzők, valódi értés beszél belőle, minden megállapítása *belülről* ered /éppen ez az, amit nem lehet megtanulni/ – ennek egyetlen veszélye, hogy /inkább a tanulmány első felében/ teljesen szubjektív, egyéni hangulataidat is Mándy írásművészetének objektív karakterisztikumai közé sorolod. Kíváncsi vagyok a „nagy” tanulmányra, ez a bevezetés nagyon sokat ígér. Ha ezek a prózai művek gyakran keltik a jó értelemben vett vázlatosság benyomását, és inkább csak előlegezik a végleges eredményt, akkor a versekben valami komolyabb és mélyebb szándék nyilvánul meg: bár helyenként elmosódik az, *ami* meg akar nyilatkozni, *ahogy* kifejezésre jut, az mindig megragadóan egyéni, elszántan mély, konokul őszinte, pontosságra és teljességre törekvése pedig ma igazán ritka költői erény. A versekben mintha könnyebben megszabadulnál impresszionista hangulataidtól és kifejezési módodtól: különös és paradox módon a próza inkább játékoságra és ösztönösségre, a vers komolyságra és elmélyültségre indít – éppen fordítva hát, mint ahogy lenni szokott. A most küldött Horatius-fordítás ellen semmi kifogásom nincs; ahogy látom, merészségeid most nem szabadosságok, s a nagy vonalak és iverk valamilyen tömörség nem zárják ki egymást. – Engem is nagyon bánt, hogy ez idő szerint elmaradt Itália, de minden próbálkozásom kudarcot vallott, Laci pedig már nagyon türelmetlen volt. Kérlek, ha találkozol vele Bécsben, igyekezzél felébreszteni vagy ébren tartani benne a felelősséget és a komolyságot. Köszönöm, hogy kikísérted a vasúthoz. Mellékelem írásaidat /a Mándyban mintha hiányosak lennének a kéziratlapok – vagy nem?/, köszönöm bizalmadat, minden jót, elsősorban jó utat kívánok.

Üdvözöl
Rajnai László

Hát, szóval ennyit, egy kései érintést erről a remetéről, Rajnai Lászlóról, erről a magányosságtól és korszakos kirekesztéstől megedzett félkarú atlétáról. Azt hiszem, vannak szellemek, akiknek „természetes” kora az utókor; nincsen jelenkoruk, csak életidejük, és túl korán, túl eltökélten és engesztelhetetlenül mentik át szívükbe az igazságot ahhoz, hogy bármely kortárs visszatéríthetné őket közönséges életünkbe. Élete egyetlen maratoni zokogás volt, úgy érzem (de senki nem hajolt közel hozzá). Majd sírás. És a hahotát messzebből hallani, mint a sírást. A sírást pedig nem oldja fel elemzés, sem amíg tart, sem miután vége szakadt.

Úgy sejtem, hogy a Rajnai-hagyaték legértékesebb vonulata a levelezés. Amíg nem beszélt róla kor és utókor, csak magában volt. De most, hogy egyre

többen beszélünk róla, egyre fényesebben süt, egyre több nevet kap, egyre páratlanabb. Életünk olyanná vetemedett, hogy egyre több dolgot kell megformálnunk a semmiből, észrevennünk a semmiben. A kor nem tartott tükröt a géniusznak, most az agyagban kell igazi alakját felismernünk. Visszabeszélni már nem tud, de beszélni annál erősebben. Giordano Bruno mondta: az igaz embernek távol kell élnie az emberektől. Lehet, hogy Rajnai László ilyen ember volt.

– *Beszélnél arról, hogyan találtad meg költészeted témavilágát, hogyan választottad meg fordított költőidet, hogyan zajlott le az a tapogatózás, amely egy ifjú költő tudatában lezajlik? Hú maradtál-e, mai szemmel, korai eszményképeidhez? Vagy ha ma már fenntartással nézed is egykori kedvenceidet, nevezhető-e ez „árulás”-nak?*

– Fogas kérdések. A témák, úgy éreztem, nem a hétköznapi tapasztalatok egyszerű tükrei a költészetben. Hosszú ideig nyugtalanított, hogy verses formációim nem a kihámozhatóság, nem a lefordíthatóság mentén alakultak, hanem inkább egyfajta tónus kikeverését, saját nyelv kikeverését és személyes fordulatokban megülepődő rögzítését célozták. Ellenkezőleg: ha egy-egy „téma” túl közvetlen, túl nyers dikcióban derengett fel a szövegben, még meggyanúsítani is hajlandó lettem volna, mondhatnám, kiszárítottam a szövegből. Említettem, erős ritmikai hatások mentén alakultam, nevezhetném magam „rigmikus” költőnek is, egy elbitangolt kisbari lehettem volna a Weöres Sándorok nyájából.

A klasszikus ókor fordítása, vagy már igen korán Hölderlin, Goethe és a többiek mind-mind bizonyos nyelvi-formai vonások kötelezvényeit, elsődlegességét sugallták, úgyhogy elmondhatom: ritmikai sorvezetők, időmértékes ajánlatok nélkül soha nem fogalmaztam. A zenei sugalmak néha a szavak gyökeréig, a hajnali derengések hűvöség, az őszi ködök gomolygásáig szédítették a szöveget, szinte nem engedték egyértelműsödni, a felfejthetőség síkjára emelődni a tartalmakat. Ha a próza műfaji nyelvén jellemezhetném ezt a technikát, azt mondanám: cselekménymentes verseket kezdtem írni, leföldelés nélküli szövegeket, amelyekben az érzelmi átszármasztás, a szellemi-lelki energiák átörökítésének szándéka hajszolta a szavakat, de nem a személytől személyig terjedő érzelmi-szellemi indulat jelenléte.

Költészetemnek ez a vonása, úgy tetszik, egyre érettebb formában, máig mérvadó maradt. Mert minden vakmerőség ellenére ma is azt hiszem: a művészet démonainak tett szolgálat egyúttal a közösség érdekében hozott legnagyobb teljesítmény. Nekem ez a megszólalás adatott, ezt csalás lett volna bármiféle egyszerűsítés érdekében lefaragni, meghamisítani. Utóbbi, életemnek tán végleges költői szüredékét összefoglaló kötetem, a *Melankólia* ennek a felfogásnak, teremtési technikának, ennek a szavakat messzebbről mérlegelő, a beszédet tisztogató, egyetemes gondolati eszménynek foglalatja. Lehet, hogy költészetem – de ez csak reménység – megajándékoz majd valakit azzal, ami belőlem hiányzik; lehet, hogy az én tenyerem üres, de mégis átadtam másoknak valamit, ami csak a tárgyaltan, komoly eszméletben hitelesülő, személyes szavatolással közeledő beszédben lehetséges.

Hosszú ideig birkóztam azzal a kétellyel, szabad-e személyes tragédiák nyelvén meghatni akarni az olvasót. Mert engem is értek ilyenek, anyám halála, pályám kisiklása, megfeneklésem az élet számtalan területén... utolért engem is az idegenség, a megsemmisülés előtti változatokban. De egyre inkább azt

gondoltam, olyan szintre kell emelni a szavakat, hogy megérezkítsem azt, ami tovább emel az értelemnél is, sőt ami a közvetlen sugalmazó gondolatnál is messzebb hajszol.

Egyszer Németországban láttam egy táblát egy ház falán, amelyen ez állt: Ezen a helyen 1926-ban nem történt semmi. Micsoda boldogság lehet ez is, gondolom. És ahogy túléltem napjaim, elértem egy életkort, ráocsúdtam: voltak olyanok, billiók és billiók, akik soha nem éltek meg, hogy kik lehetek volna, és mégis itt vannak közöttünk, mások alakjában, más megvalósult életekben, – itt van egy egész őskor, minden megvan (hogya a misztikusokkal, Ottlikkal, Pilinszkyvel szóljak). Ha a szavakat éber lelkesedéssel, szinte matematikai higadtsággal sorjázthatjuk, azok már önmagukban termelnek valami gyönyörű kétegybizonyosságot, így egybeírva, életérzést, amely a cél, a *forró cél* közelében tartja az embert, ha el nem juttatja is magaslatokra.

Költészetem, úgy vettem észre, az időben mind komolyabb nyomatékkal távolodott el a díszítés, az oktatás, a megfelelések és eszméleti rögzülések szféráitól. Ahogy a képzetek felködlöttek, már tűntek is el: versem tűnékeny ma már, mint a zúzmara, de súlyos is, és végtelen elmélkedések alkalma lehet. Az álom se, a költészet se hoz felejtést, inkább szemlélteti az emlékezést; nem lövell több értelmet a versbe, csak megtanít lassabban írni; magadból sem vonhatod ki gyorsabban, mint hajlamaid, hited állapota, tehetséged múlása vagy elmúlásod ritmusa megengedik. A fű sem nő gyorsabban, ha húzod az ég felé.

Tudomásul kell vennünk, hogy életünket és költészetünket a bizonytalanságban kell megvalósítani. Nem kis erőfeszítés, sőt aránytalan, meg nem érdemelt fenyítésnek érezzük, ha néha hosszú időre kérdések, nyomasztó gyötrelmek, fenyegető képzelődések és a megsemmisülés, sőt az egész értelmetlen élet talaján épült borzalomnak véljük életünket. Már egyetlen válasz nem találó kérdés is az értelmetlenség látszatát vetheti életünkre. Pedig az élet zömmel nem válaszképes kételyek, töprengések szövedéke, süket halmaza... És nincs mit hozzáfűznöm, most már csupán idézek hat sort *Melankóliámnak Léghajófenéken* című darabjából. *Világod nő, ha egyre több a kérdés: / melyik fűszál a nyolcadik? melyik / magaslat kilátó? és származik // talán lélegzet az úr pereméről? / Minden kérdésben külön vér kering és / még az istenhez is csak az ember ér fel.* Fekete kérdés, fekete fűszál, fekete vér... és Isten látja mindet. És egyszer-egyszer még mi is, és csak mi, akik a reménytelenségből kiáltunk, felérhetünk Istenhez, elérhetünk olyan értelemhez, amely életünket folytathatóvá teszi. Ami a versírást illeti, meglehet, hogy hiába dolgoztam, de lehetetlen, hogy hiába időztem volna itt a földön.

– *És a fordítás, az hogyan kezdődött? Tudnál mondani valamit korai fordítói ízlésedről?*

– Említettem, a költészet átlényegítését (ahogy a versfordítást nevezhetnénk) lényegében a latinokkal kezdtem. De már korán észleltem, hogy választásaim – akarom, nem akarom – olyan költőkre esnek, akiket nem csupán a szeszélyes korizlés, valamely hátrányos személyes indíték vagy makacs ellen-szenv szorít háttérbe, hanem egyenesen valamiféle betegség, érvényesülési ügyetlenség vagy ellenakarát (még nyomatékosabban: „ellenélet”), és azt a tényt, hogy éppen ezek vonzanak, a kései esztétikai-etikai jóvátétel esetleges árnyéka gyanússá teheti. Kleist életét csakugyan egy *tett* zárta le, s bátorsá-

gáért egyesek még csodálják is; Hölderlin mámoros becsvágya azonban egy állapothoz vezetett, s ezért – mondhatnák élesebb nyelvek – költői értékét is főleg az utólagos sajnálat pótlólagos részérzelmei fokozzák.

De ha később Ernst Herbeck vagy Robert Walser költői műveihez nyúltam, ugyancsak ez az öntudatlan részvét játszhatott szerepet. Talán éppen az a részvét, amelyet mindannyiunkban a magyar költészetnek mind a mai napig gyémánttengelyében álló József Attila művészete alapoz meg s tesz megdönthetetlenné. Igen, utóbb ébredt meg bennem a gyanú, hogy József Attila élet-etikája titokban befolyásolta műfordítói döntéseimet, és azt hiszem, máig megragadtam ebben a nyilván bírálható választási szerkezetben. (Nem kétlem, hogy József Attila összes verseinek németre fordítása viszont az öntudatlan hála következménye volt. Paradox módon azt mondhatnám: József Attila magyar sorstudata nélkül nem tudtam volna magyarra fordítani Hölderlint vagy Herbecket, utóbb pedig Hölderlin és Herbeck létviselete nélkül nem tudtam volna németre fordítani és részlegesen elfogadtatni József Attila szenvedés-etikán alapuló művészetét.) Hölderlin azt mondja: *Aki szenvedésbe botlik, magasabban áll. És csodálatos dolog, hogy igazán csak a szenvedés során tapasztaljuk meg lelkünk szabadságát.*

Az utóbbi években újra meg újra mérlegettem, helyesen döntöttem-e, hogy főleg ezeket az olvasóközönség nélküli művész-remeteket, látnokokat vagy szenteket fordítottam, akik vallássá akarták magasítani a költészetet, szentnek nyilvánították a költőket és minden maradandóság megteremtőinek, felkent papjainak tételezték a lírikusokat. *Was bleibet aber, stiften die Dichter (De ami megmarad, ami örök, azt költők teremtik, alapozzák meg)* – esküszik Hölderlin. Az egyik nagy német kritikus joggal berzenkedett így: miért nem az épít-szek? miért nem a zenészek? Ha arra gondolunk, hogy ezeknek a költőknek a küldetéstudata, teológiai szókészlete és istenrangú beszédmódja a költészet általi megváltást ígéri az olvasónak, kétségtelen, feltolul a kérdés: jobb-e esz-telenekkel a paradicsomba menetelni, mint okosokkal a pokolba?

És igaz-e, hogy minden költő „szent”? Nem erősebb-e az a látszat, hogy a világirodalom nagy poétái élnetlenné, kíméletlenné, gőgösek, részvéttelenné, kapzsis, gyávák, törleszkedők stb. voltak? És rokonszenvezhetünk-e még ég és föld, az egész Természet mitizálásával, azzal a zavaros és ellentmondásos Németország-eszménnyel, amely a költő verseinek alján meghúzódik? Vagy azzal a többé-kevésbé utópikus Görögország-képpel, amely egész eszméletét elborítja? És milyen messzire jutunk azzal a görögséggel, amelynek kiókumlált, nehezen megközelíthető gondolati gócaival ez a bámulatos erejű német költő egész életművét teletömte? Utol tudjuk-e érni őt valaha is abban a mitizáló-szimbolizáló ámokfutásban és menekülésben, amely csaknem minden művét felkavarja, abban a nagy erejű szóhalmazban, amely legtöbb sorát és töredékét a homály, a talányosság és végletes elzártság szigetelő köpönyege alá temeti?

Ma is tűnődöm ezen: szabad-e hűtlenné válnunk fordított mestereinkhez, akik saját költészetünk kötőanyagait felgazdagították, saját formavilágunkat megalapozták, s – meglehet: farkastejükkel – talán saját műveink életét feltáplálták? Most az összes hátrányos helyzetű géniuszról beszélek, általában. (Mert bizonyos értelemben Rilke is az volt.) És ha kérdezel, a válaszom az: igen,

megéri megőriznünk eredendő indítékainkat. Hölderlint, Rilket és más szabad, lehet, sőt kell bírálni, kétkedő kései megjegyzésekkel körülállni, emberi vagy gondolati gyengéiket felerősítve kidolgozni, szertartásos létmódjuk varázsát eszes ítélettel viszonylagosítani. Hogy Karl R. Popper fogalmát a költészetre vetítem: szükséges e homályosan világló életműveket „falzifikálni”, a költői-emberi „tévedések”-től megtisztítani akarni...

De egyet nem szabad elfelejteni: Hölderlin ettől még nagy költő marad, és ha legszebb költeményeit újra meg újra szemügyre veszed, ma is ugyanaz a borzongató erő csap fel a sorokból, ugyanaz a lenyűgöző nyelvi delej éled meg, mint régen, a kritikai szempontok tágasabb ismerete előtt. Miért? Azért, mert – mint minden nagy költő – Hölderlin is a nyelvből él, nyelvi formálóereje megelőzi gondolatainak kibomlását: mérhetetlenül többet tud a nyelvről és a lélekről, mint a filozófiai ismeret, úgy értem, többet képes közvetíteni a költészet homályosabb, mégis közvetlen delejével, mint „rögtön érthető” céltársai. Heinét azonnal érted (persze, Heinének is vannak rejtettebb rétegei, semmi kétség), és mégsem képes azt a megrendülést kiváltani, mint ezek a *létvesztes* poéták. Valahogy ez a típus igazolja, és talán ettől is rendülünk meg: a lélek megnő a magányban. Csak a magányban nő meg.

* * *

– Említetted, hogy egyetemi éveid alatt kezdtél komolyabban világköltészetet olvasni. Gondolom, főleg latin és német költőket, nem? Emlékszel még a kezdetek részleteire? Hogy miként kezdtél az idegen nyelvek fátyolán át megközelíteni idegen szellemvilágokat? És mely nyelvek engedték fellebbenteni ezt a fátyolt? Voltak-e „vonzódási fokozatok” a nyelvek között? Mi lepett meg eleinte? Mi az, ami később „lelepleződött” mint naivság, tudatlanság vagy istenkáromlás? Voltak-e fordítói elveid? Nem féltél-e, hogy a fordítás eltorlaszolja előled önmagad költői mondandóit?

– Az idegen nyelvek, mindegyik külön-külön – általában: az „idegen nyelv” – delejező hatást gyakorolt rám, gyermekkoromtól fogva. A ház udvarán, amelyben felnőttem, mindenféle idióma csicsergését hallhattam: cigányok, svábok, sokácok (majdnem azt mondtam: latinok és oroszok is) laktak ott, úgyhogy élő és holt nyelv egyaránt adódott a fülem mellett. És különösen izgattak a részletek, az észrevétlen kis fordulatokban megnyilvánuló szellem, az eltérően kifejezett azonosság vagy az azonosan kifejezett hasonlóságok. Éreztem, hogy a nyelvek különböző módon ragadják meg azt, amit ki akarnak fejezni, és engem ez a sokszoros, önkényes vagy törvényszerű tükröződés meglehetősen izgató. Meghökkenem, ha észrevettem: hopp, egy-egy szó, amelyet tegnap hallottam egy parókás sokác asszonytól, megint elszállt, nem emlékszem rá, újra meg kell tanulnom.

De ugyanilyen meghökkenés volt hallani, ahogyan egymásba torkollnak a lüktető nyelvek, egyik nyelv szava átlopakodik a másik nyelvbe, ott más alakot ölt, és hirtelen más jelentést kap. A szavak eredetét sem ismerem, csak utóbb vizsgálgattam tapogatózva, mi honnan jöhet, mit jelenthet és miért. *Kuckácli* az *orrodra* – kacagott nagynénim, ha kértem tőle valamit, és nem akarta ideadni. Vagy sokallta óhajomat. Ma sem tudom, mit takar ez a nyilván baranyai illetőségű szokásmondás.

Az udvaron mi nem snúroztunk, hanem *peckáztunk*. Egy vonalat húztunk az agyagos földön, két végén elvágólag megvéstük, jó két méterre egy vonalra álltunk egymás után, s aki érmét a legközelebb dobta a vonalhoz, az begyűjtötte az összes érmét, feldobta a levegőbe, fej vagy írás, mondta, és a földről felszedte a fejre vagy írásra eső érméket. Aztán jöttek a többiek, – addig dobáltunk, míg el nem fogyott a pénz.

Az egyes szavakra figyelni, egyenként észre- és szemrevenni őket, minő gyönyörűség. Kezdetől fogva kísért az a furcsálkodás, hogy saját anyanyelvemet is folyton tanulnom kell. Mert szókincsem szűkös, kevés rokon értelmű szót ismerek, nem elég hajlékonyan szövöm a mondatokat, nem jutnak eszembe a megfelelő kifejezések, így. Néha úgy tűnik, ezer éve ismerem a szót, mégis az újdonság varázsát hozza fülembe.

Később annyira lefegyvereztek bizonyos magyar stilszták, Pázmány, Kosztolányi, Illyés, hogy kigépeltem a szavaikat: szószedetet készítettem, A4-es lapokra kigépeltem a szembeszökő szavakat, egymás hegyén-hátán tülekedtek, gerendával választottam el őket csupán. Külön füzeteim voltak ezekből. Emlékszem, anyámat is megkértem, írja ki nekem Pázmányból a bejelölt kifejezéseket, sorban. Vastag paksaméta keletkezett így. Én azt magammal hordoztam ide-oda, és lapozgattam benne. Szavakat olvastam, így mondanám. Csak szavakat, nem is mondatokat, ízlelgettem, memorizáltam, hasonlítottam, ilyesmi. Nem felejttem, milyen elementáris hatással volt rám például a *Puszták népe*, és abban egy-egy kifejezés. Például a *jobbadán*, ez az Illyés magántulajdonában álló kis határozószó. Vagy ez a jelző: *tengervégtelenség* puszta.

De Kosztolányi kissé rokokó szivárványozása, az is szüntelen kápráztatott. A rövid mondatai. A patikamérlegen kimért bekezdései. Hogy sőtartónak nevezi a vállunkon azt a kis gödröcskét a nyak és a vállperem között, főleg bimbózó lányok testén. Hogy igenis mer éssel mondatot kezdeni (pedig én az iskolában azt tanultam, hogy ez tilos). Hogy igenis mer szót ismételni: a szóismétlés hatás eszköze, nem stiláris botlás. Az *Esti Kornél* pompájában: *Itt édes sárga bort ittak. Tíz perc múlva egy új kávéházban ültek, és császárkörtét ittak. Tíz perc múlva egy harmadik kávéházban vörös bort ittak. Mindenütt cigarettáztak. Mindenütt ismerték őket a pincérek...* Stb.

Érzed nyilván, micsoda fondorlatos művészet ez, igazi mesterségbeli többlet tudás. Hogy meri használni a *lesz* és a *volt* igéket, elég sűrűn (pedig én az iskolában azt hallottam, hogy a létigéket valódi igéssel kell pótolni). Vagy hogy a mutató névmás utalhat személyekre, nemcsak tárgyakra. *Izgatottan várta vissza útítársait*. Azok *nem jöttek, nem jöttek*. Ilyet is le mer írni, pedig ezerszer latra veti a szavakat: *elég az hozzá*, vagy *benneteket (titeket helyett)*. Csodáltam, milyen élénken központosítja figyelmét (ahogy ő mondja), s találja meg a legszabatosabb kifejezést. Érzed, micsoda *idők* állanak a szavak mögött: a keresés fáradsága és a találás öröme.

Eltűnődtem akkor, mennyire „jön ez önként”, s mennyire tudatos erőfeszítés eredménye. Hát, mindenkinek ajánlom, fussa át az Ady-cikk utáni hozzászólásokhoz készített jegyzeteit. Ott látod a nyersen tolongó, még forró anyagot, a *jól kiharagudtam magamat*-szerű indulat nyomait, ott látod a tésztát gyúrás közben. Hogy micsoda megvilágosodás, harsány *heuréka* volt az anyanyelven belül, ha láttad: itt nyakon csípett egy szót, igen, ezt kerestem, megvan!

Tehát minden előtt volt ez az anyanyelvem felé vezető Kolumbusz-út, és ez ma sem ért véget. És az első idegen nyelvek, a két „holt nyelv”, a latin és az orosz (hiszen nekem az orosz is holt nyelvnek tűnt: a Szovjetunióba soha nem utazhattam volna ki, orosz emberrel soha nem beszéltem, soha nem hallottam az orosz idiómát) rögtön izgatott. A latin hullámtalan, nehézkedő higgadtsága. A latint nem tudod olvasni keresgélés nélkül: egyeztetned kell a jelzót a jelzett szóval, a Cicero-olvasás amolyan lepkegyűjtés, izgó-mozgó szavaknak befogása. Az érettségin Tacitust húztam, és jelesre érettségiztem. Megbabonázott ez a szófukar töményítő-bajnok, a világirodalom legnagyobb zömítője: itt az egyeztetési munka csak előjáték volt, utána még értelmet is kellett adnod a szövegnek. Minden szó oda volt csavarozva a másikhoz. Kiirtva minden sallang. Semmi frázis.

Oroszból kitűnő voltam, Hegyi tanár a piaroknál alig feleltetett, hamar lelőttem volna a feleletet. Tizenhat éves koromban, a tikkasztó nyári hónapokban lefordítottam a *Háború és béke* harmadik kötetét, s megmutattam Hegyinek. Elismerően hümmögött, mammogott, és aztán... nem feleltetett többé.

Szóval így indultam. Mindig érdekelt a dolgok származásvidéke. Mi honnan jön, hogyan él, meddig terjed, mi válik belőle. A piaristáknál egy Havas nevű fiatal kispaptól francia különórát vettem, mert érdekelt, mi áll Baudelaire-nál az eredeti szövegekben. Ugyanígy kezdtem ógörögöt tanulni Pécssett, 1976-ban egy papnál: kíváncsi voltam, pontosan mit mond Jézus arámi nyelven (azaz hát mit őrizhetett meg abból a görög szöveg).

Jelenits a gimnáziumban, ha idegen nyelvű anyagot vettünk elő, sokszor azzal gazdagította elemzéseit, hogy taglalta az eredeti nyelvi jegyeit. Mi, hogy más állhat az eredetiben, mint a fordításban?, ezen meghökkentem. Azóta tudom, hogy *minden fordításban* más áll, mint az eredetiben, csak léteznek átültetések, amelyek megszedítenek az egyenértékűség látszatával. A másik művet sokféleképpen át lehet ráncigálni a magyarba, de a mondat szóanyaga, hangulati értéke, színezete sokszoros eltérést mutathat. *A görög szövegben ez áll*, intett lépten-nyomon Jelenits. És akkor kisült, hogy valami kis másféle árnyalat lappang amott. Idegenné kell válni ahhoz, hogy megértsd a másik szöveget. És vissza kell térned, hogy elbeszéld, mit láttál az idegen nyelvben. Örök cserebere. És közben kipotyognak értékes morzsák az ujjaid közül. De ki kell szórni őket, ha hajóztatni akarsz azt a tartalmat, amelyet áttemelsz.

Képtelenség jut eszembe most: a pécsi római jogi vizsgán a *lex Rhodia de iactu merciumot* (a Rhodia-törvény az áruk kidobásáról) húztam Benedeknél, a hajóút közben alkalmazandó kármegosztás szabályát: mennyit kell kinek-kinek kidobni poggyászából a vízbe, hogy el ne süllyedjen a hajó, és megérkez-hessenek a kikötőbe. Tehát mindenkinek le kell mondania javai egy részéről, különben megfullad. Képtelenség, mondom: mert aztán fél életemet ezzel a fordítás terén is kötelező szabállyal töltöttem el. Veszíteni, nyerni, milyen arányban, mit, miért.

Korán szembesültem az egyenértékűség gyötrelmével: szabad-e verset prózában fordítani. És hogyan találsz meg az időtlen kifejezést, a hosszú életű, az enyészettel dacoló változatot. Kazinczy a *Hamletet* még prózában fordította. Miért ne? Ma is vissza kellene térni ehhez a módszerhez, sokat nyernénk vele (kidobhatnánk a hajóból, például, rengeteg színtelen, szagtalan Horatius-versünket és mást).

És hogy miben áll a hosszú életet teremtő találati pontosság? Kazinczy még ezt mondja a híres *Hamlet*-monológban: *Lenni? nem lenni? ez tehát a kérdés. /.../ Meg-halni, – el-alunni. – El-alunni? – talán álmodni is! – Ez ám a göts! Mi lett volna, ha göts helyett azt mondja: zok? A nyelvújító szógyököt kereső rögeszméje nem teljes baklövés. Kicsit mulatságosan hangzik ma már. De egytagú szó, mint az angol *rub* (Aranyé háromtagú). *Meghalni – elszunnyadni – és alunni! / Talán álmodni: ez a bökkenő.* Arany fordítása velősebb, de nem pontosabb filológiai értelemben: nem ismétli meg az *aludnit* (sleep), hanem *szunnyadnit* ír, kihagyja a sóhajt (*ay*). Viszont máig használatos szót választ: a *bökkenő*n nem mosolygunk, hanem pontosan átérezzük komolyságát. Ó, benne vagyunk a csávéban a sok galibától...*

Naivságot emlegettél... Igen, tagadhatatlan, hogy én akkor, a hetvenes években, és még sokáig, a formahű fordítás híve voltam, ezt a felfogást örökölttem a tizenkilencedik századtól, a nyugatosok „szép hűtlen”-eitől. De ma már tudom, ezen a téren sem létezik királyi út: minden fordításnak van előnye és hátránya. Művészi szintet megütni, körülbelüli energiamentiséget átmenteni minden fordításban lehet, legyen az formahű vagy prózafordítás, sőt akár nyersfordítás. A nagy költészet, ez a tapasztalatom, nyersben is érvényesül. És henyé hiedelem, hogy csak a formahű szöveg formázhat művészetet. Nem. Művészet lehet egy vers prózafordítása is, sőt többet érhet a formahű fordításnál.

Én személy szerint többet tudtam volna meg a költészetéről, ha a rengeteg Lyra Mundi-féle ízetlen, bár formahű változat helyett akár prózát kínált volna az akkori állami könyvkiadó. A próza is lehet művészi, és szabatosabb, mint az utánzott vers-alakzat; meg aztán a nagy versek tartalma (minden hiedelemmel ellentétben állítom ezt) önmagában is lehet megrendítő, ámulatba ejtő. Úgy tapasztaltam, hogy vannak igazság-hierarchiák. Hölderlin szokatlan Szophoklész-fordításai egészen a szógyökökig hatolóan pontosak és megdöbbentő hatásúak, de ugyanilyen érvényesek angolszász nyelvterületen például Dante *Isteni színjátékának* prózafordításai. Azok közt akad nem egy remekmű, nagyobb művészi teljesítmény, mint a tercinyűvő változatok.

Én egyszer egy fordítói szeminárium keretében lefordítottam egy kötött formájú Georg Trakl-verset prózára. Hatan hat változatot készítettek, alig-alig hasonlított egyik a másikra, de egyik sem volt hűtlen. Akkor ébredtem rá, hogy a hűségnek is ezer szintje, árnyalata, íze lehet. Másrészt pedig: minden fordítás (és minden műalkotás) lehet semmis anélkül, hogy nulla volna. Még a nullák közt is osztályok képződnek. Egymásban tükröződünk, egymásra támaszkodunk. Ez minden indulat és mozdulat természete, és a fordítás is teremtés tükröződés közben. Tükrökkel végzett teremtés.

– *A fordítást te amolyan előiskolának tekintetted az alkotáshoz, saját ver-seidhez? Hogyan viszonyult egymáshoz ez a kétféle ihlet?*

– Ha Kazinczy élne, talán pazarolt volna rám is egy szíves mosolyt. Azt hiszem, minden szellemi helyzet változatosan ismétlődik az utókori hullámokban, s ami egyszer már megesett, bármikor visszatérhet valakinek szándékai közt. Magyar írásbeliséget teremteni idegen minták átvételével, anyanyelvet zsendíteni más nyelvek „átépítése” révén (a német azt mondja, *umschaffen*: „átalkot” egyik nyelvből a másikba), tejet termelni anélkül, hogy szültünk volna, ez nem mai ötlet.

A fojtott szemérem, a sokoldalú elszigeteltség, a kapuk hiánya engem efféle közvetett tettek felé tolt, s meglehet, hogy eleinte nem eszményeket, saját hőstetteket szerettem volna végbevinni, hanem általános feltorlódásaimat képességekké fejleszteni, birkózva és játszva, és a közvetítések hídján felkapaszkodni az eredeti művészethez. Vegyülék voltam, valami köztes agyagfigura a gazdag ember és a szegény Lázár között, aki észrevétlen élményeket gyűjt, amelyek majd valamikor beérnek, művekbe torkollanak, és önmagamat is kitakarják. Ez a visszahőkölés, a hosszú érlelődés vágya, a késleltetés óhaja, a nyílt tűz kirobbanó lángja, talán ez hiányzott, ezt nem tudtam megadni önmagamnak. Semmi nem mertem *lenni*, huzamosan *válni* szerettem volna valakivé, aki már egészen különleges súlyokat hordoz a szívében, és azt egészben át tudja adni másnak.

De hát amíg az ember fiatal, semmi nem lehet egészen, és közben, amíg telik az idő, érett töredékké keményedünk, és azt kell felkínálnunk egészként. Miután az én pályám 1981-ben megtört, életem más országban folytatódott, jó pár esztendőre búcsút is vettem az irodalomtól, és valahogy fel is adtam azt a gondolatot, hogy az első lépéseket követheti majd második, harmadik, több aránytalan időegység távlatában. Úgy tapasztalom, vannak olyan pályák, amelyek egymáshoz nem szorososan illesztett globális lemezekből állnak össze. Van egy darab hatalmas kibontakozás, aztán csend és bányamunka, majd újabb felületi termelés, forrasztási kísérletek, visszarévedés, kapcsolódás az elveszett sóvárgás-rétegekhez, és a végén valami összeáll, és épületnek tűnik. Én sokszor elveszítettem óhajaimat, sokszor összeszedtem molekuláimat a földről (idegen talajról is), és nemegyszer bukkantam ki olyan karsztok alól, hogy fel sem ismertem saját tájaimat. De a becsvágy üvegszilánkjá, az örökké a húsomban maradt, szúrta, csípette, jelezte, hogy lappang bennem egy feltáratlan ember. (...)

– *A jogi tanulmányok idején az irodalom közelében tudtál maradni? Nem féltél attól, hogy elszakadsz a pályától? Hiszen elveszítetted kapcsolatodat a magyar környezettel, a folyóiratokkal, régi barátaiddal. Másrészt, úgy sejtem, erős világköltészeti hatások értek, sőt könnyen átcsábultál más területekre is. Hogyan tudnád jellemezni azt a szellemi vonzalmi hálót, amely akkor, a nyolcvanas évek első felében körülvett?*

– Az a gyakorlat, hogy egyik vers szüli a másikat, az én életemben nem alakulhatott ki. Olyan iskolákba jártam, amelyeket nem én választottam, olyan emberek publikálták írásaimat, akiket nem ismertem el, olyan hivatást kellett tanulnom, amely nem érdekelt, olyan otthontalanságban nőttem fel, amely megkönnyítette az emigrálást. Éppen az a tény, hogy haladásom mindig valami hideg külső körön történt, mélyíthette el vonzalmaimat a szinte csak belső eseményekre összpontosító költői életművek iránt.

A viszonyok állandó elforgása, a személyek elhűlése, az ismeretségek loppal való ápolása, a rengeteg eltakarítandó érzelmi törmelék a szakaszos érintkezések után, a megbízható irodalmi tekintélyszemélyek hiánya, a közlési lehetőségek ritkulása már a kezdet kezdetén, az irányított magyar közlési műfajszerkezetek (költő csak verset közölhet, recenzens csak esszét, prózairó csak prózát), és egy csomó személyes körülmény, – mind-mind úgy puhított meg, hogy a közlés amolyan felemás jelentkezési viszketegségi formát öltött,

és (a mai napig) nem adta meg azt a tudatot, hogy félszegség nélkül írónak vélhessem magam. Az interruptuális, csalódások sorával megszakított megjelenés a műveket is illóolajok, hamar elködlő párák légkörével övezte, és megfosztotta őket a töményülés, a „felsorakozás” mámorától.

A huszadik században a jelenlétet állandó műfelmutatással szokás igazolni; nem is író az, vélik sokan, aki legalább másodévente nem hozakodik elő egy-egy új művel. Pedig a hagyományban ez az állandó vers-varrászat, -szabászat ritkaságszámba ment. Berzsenyi talán egyetlenegyszer közölte a verseit, nagy ügyel-bajjal, ha jól emlékszem. De elködlöttek egész tetemes életművek úgy, hogy a szerző életében alig-alig közölhetett pár sort (Emily Dickinson például csak a névjegyet helyezte el valami lapban; de Kölcsey Ferenc – Berzsenyi Szent Györgye – sem közölt verseskötetet életében, ha nem csalódom; vagy Csonkai? vagy Fernando Pessoa? pedig nem épp pöttöm trubadúrokat sorolok).

Ezért én reszkettem is, hogy kiszárad bennem valami belső kút, amelyet a töretlen közlések friss forrásokkal tölthetnének fel, másrészt meg is elégedtem, hogy a nyilvánosság kerülésével növelhetem a belső hitelt, harmadrészt meg úgy véltem, legalább nem kényszerülök részt venni az ismert figyelemelterelési elhamisodásban, amely legtöbb kortársamat, tartok tőle, jellemezte. De erősebb volt a félelem, mint a büszkeség. Tudniillik a némaságban fojtogató mérgek is lappanganak, s egyszer csak azt veszed észre, hogy elmédet meddőségig kínoztad a hallgatóság poklában. Nem ugyanaz az ember szólal meg, ha a művek egymástól egyre nagyobb időbeli távolságban fogannak, és külön bajlódás, hogy egymás testvéreivé tedd őket.

Ahogy egymástól távolra sodródó emberek is „szétélik” kölcsönös vonzalmaikat (a német képszerűen mondja: auseinanderleben, „szerteélték egymást”), úgy tulajdon szövegeidben is felszaporodik az idegen anyag, és hirtelen nem találsz már meglelt hangodat sem. Vagy megtalálsz egy másik hangot, de az még nincs kifinomítva. Az életmű tagjai nem illeszkednek egymáshoz, külön be kell mutatkozniuk egymásnak, hogy egymásra forradjanak a homogenitás kis tapadókorongjaival. A vérkeringéses műrészek egyszeriben fejhangon szólalnak meg, elméd elméltenné fakul, szívednek esze előregszik, elhibban. Egy személyen belül több szívhang kondul meg az évtizedek alatt, és a szerző előbb-utóbb nem ismeri fel önmagát, kispórolta a téglák közül a kötőanyagot. (...)

– *Úgy érzem, te alkatilag is, életkörülményeidnél fogva is szakaszosan alkotó költő vagy. Ez a kérdéscsomó összefügghet egymással: az élmények fonákján való tartózkodás, az elvontság, a valódi idegenben eltöltött élet, a befolyások belső oldalra csoportosítása, a műveltséganyag mint a lírai képzetvezérlés forrása. Riedl Frigyes mondja Kölcsey Ferenc költészetéről: ő dezinficiálni akarta és absztrakttá tette a magyar népdalt; mintha Izsó Búsuló juhászából Ferenczy István görög ifjút akart volna alakítani. Ezt csak közelítő hasonlatként említem, hogy rávilágítsak költői gondolkodásod egyik vonására.*

– Pompás. Riedl egyszerűsége legalábbis megvilágít egy tényállást: a melankolikus alkat általában hajlik a különállásra, a különálló a láthatatlanba emeli a dolgokat, de amit ő maga távolított el, abból könnyes gyönyört mesterkedik magának a vers keretén belül. Amit Kölcsey, mondjuk, az *Alkonyi dalban* oly

gyönyörűen fogalmaz meg, az más költőt is jellemez, az költői természetrajz. *Szívem habzik mint az ének / S cseppje hó szemem könnyének / Vízen, parton, erdőn túl / Ismeretlen tárgyért hull.* Én Kölcseyt csalhatatlan, bátor gesztusaiért, megvesztegethetetlen és elvszerű beszédmódjáért szeretem. Hogy megszenvedte ez az ember csekei odújában a kritikai táborozásokat! Nemcsak Berzsenyi némult el, hanem maga Kölcsey is, ezt kevesen tudják.

De most nem ez a témánk. Valóban: ez az *ismeretlenért*, a messzeségben rejlő, *alig-alig megközelíthető tárgyért* folytatott hosszadalmas harc az én életemnek is központi foglalkozása volt, most már látom. És ennek a világtákarolásnak csak esetleges vonása az, hogy én sehogy akartam és akarok kilátszani a korszak szándékaimmal párhuzamosan zajló hullámaiból. Első kötetemben is csupa olyan hangnem, hangulati szint, hangfekvés tűnik fel, amely a *jaj-csak-engem-meg-lássatok*-féle riadalomból ered, és elutasít minden azonosítást. Hiszen gondold meg: a játék, a parafrázis, a paródia, az ismeretanyag egyaránt (és persze a műfordítás is) felismerhetetlenné teszi az embert, aki ugyanakkor szeretne katarikus hatást elérni. A költészetben – ezt kevesen gondolják meg – ugyanolyan nehéz a magas szintű személytelenséget, a homogén hitelességet elérni, mint a szubjektív tónusban.

Először, és hosszú ideig, csak valami fémes bádoghangot hallasz, a megszületéstől viszolygó, placentaállapotban megrekedni kívánó lírai sündisznó kis vakogásait, aki keresi a módját, hogyan nyílhathatna meg anélkül, hogy megnyilatkozna. És meglehet, hogy az egész műfordítói csapásirány is a lírai alkat önbarikádózó, tárgyitalan epekedésének terelőútja volt. És persze, amit kedvencnek választottam (provanszál líra, egyiptomi szerelmi líra, angol romantika, középkori abszurd költészet stb.), az mindig tovább barázdálta saját kedvtelésemet is, és valahogy gyarapította bennem a hermetikus elragadtatást. A jó fordító-költő tudja, hogy minden egyes kis átoltott vers ezer jövevény ingert kínál, dúsíja tulajdon műveid faunáját, és magasabb énedről álmodik. Saját szöveget ad a szádba, miközben ő maga még idegen nyelven beszél. (...)

– *Úgy tudom, a magyar diploma honosításának éveiben arra is gondoltál, hogy – ha lehetőség adódik – elhagyod a jogi pályát és művészettörténetet tanulsz. Sok művészettörténeti irodalmat is olvastál ezekben az években. Rengeteget fordítottál, nyilván inkább csak az asztalfióknak, hiszen sem ösztönzést nem kaphattál, sem publikálásra nem számíhattál, sem kritikai visszhang nem kísérte „vakondok”-tevékenységedet.*

– Ez pontos, ez a kifejezés. Csakugyan elszigetelt, láthatatlan járataimban mozogtam, a napfényre bukkanás esélye nélkül. Ha meggondolod, önmagában értelmes élet, mert azzal foglalkozhatsz, amit szeretsz; de ha arra gondolsz, hogy szegényes menekültelet, mintha becsípődnél. Ha szereted a magányt, sok előnyt várhattál a barátok, ismerősök hiányától; de ha eltűnődsz, micsoda kieső helyen, magára hagyottan kényszerültél lenni, keserűnek találhattad az egyedüllétet. Ha szeretted a zöldet, a kisváros emberi mértékeit, örvendhettél nem is keveset; de ha észbe vetted, hogy nem a fővárosban élsz, ahol a hangsúlyok eldőlnék, a lényegi ösztönzések megindítják és elevenen tartják a vérkeringést, akkor csillapodott lelkesedésed.

Kétségtelen, Ausztria olyan ország, ahol vidéken is ugyanolyan szerkezetű az élet, mint a fővárosban, csak szerényebbek a minták. Linzbe minden

megérkezett, amire vágytam; Linzből mindenhová el lehetett jutni; Linzben is örökké szem előtt tarthatod bármilyen messzi céljaidat. Említetted a művészet-történetet. Valóban, egy szabad országban mindig gondolhatsz arra is a siker reményében, ami nem lehetséges; egy darabig együtt élhetsz a nem reális esélyek illúzióival, és ez a később meddőnek bizonyuló rajongás más téren is gyarapodással jár. Ausztriában ébredtem rá, mi minden haszonnal jár, ha közvetlen érdeklődési területeimtől idegen, sőt azokkal ellentétes tudásterületeken bolyongok; arra, hogy ha komolyan gondolom el fő célomat (az írói munkát), akkor minden mellékösvény ugyanoda vezet; akkor minden mellékúton találok valamit, ami az elhagyottnak tűnő pályát is közvetve előmozdítja. Szerencsémnek tartom, hogy Linzben csodálatosan felszerelt könyvtárak közelébe kerültem, és olyan alkotásokhoz fértem hozzá, amelyeket beleszabdalhattam mostoha kis szívembe.

Főleg az ikonográfiai iskola módszertana nyűgözött le, Warburg és tanítványi köre, Erwin Panofsky és a többiek. Mi nyűgözött le?, kérdem ma is magamtól. A hallatlan mérvű előzetes tudás, a motívumok jelentéshálóinak éles elméjű körvonalazása, a képek egész szellemtörténeti hátterének kitapo-gatása, a motívumtartalmak szabatos leírása. Az a szimatoló felfedezői eltö-kéltség, amely először is azonosítja és rokonítja a képmotívumokat (pl. hogy a férfi késsel a kezében: Szent Bertalan; hogy a nő őszibarackkal a kezében: az igazságosság megszemélyesítése). És aztán a kérdésfeltevések érdekessé-ge, tévedhetetlen eltalálása és kibontása. Hogy, mondjuk, miért használja egy művész számos művében ugyanazt a motívumot; vagy: miért bukkannak fel egy korszak különböző művészeinek műveiben ugyanazok a motívumok. És ezek hogyan térnek el egymástól. Vagy: hogyan válik el a tudatos alkalmazás az ábrázolás öntudatlan tartalmi elemeitől. És hogyan térnek vissza ősi-régi motívumok, változó tartalommal, a modern művészetek egyes darabjaiban. Szóval, az összefüggés-keresésnek, a mélyen (akár öntudatlanul) a múltba vissz-szakapaszkodó tudástartalmaknak, a változatlan emberi felfogásmódoknak és érzelmi mintáknak leírása, ez nyűgözött le. Azt hiszem, később képtelen lettem volna összefüggéseket kimutatni, mondjuk, Shakespeare, Rilke és József Attila eszmei művei közt, ha nem tanulmányozom Panofskyt. Amolyan igazi nőstény-lélekkel szívtam magamba ezeket az új látásmódokat.

Írói hánykolódásom áldásos idegen tápanyagai voltak aztán a bibliakritikai irodalom és a bíráló egyháztörténeti szemlélet nagy művei, s aztán főleg a hu-szadik századi történelem hatalmas traumáit elemző, messze a múltba hátra-kérdező munkák, azok a lelkiismeret-mozdító művek, amelyek azzal foglalkoz-tak, amit annyira szeretnénk elfeledni. Hajótöréseket gyűjtött ez a kíméletlen kritikai holdfény? Igen, semmi kétség. De a megrázó új igazságok nélkül a régi, étlen-tétlen kis skolaszta maradtam volna. Azt olvastam évekig, ami nem iro-dalom. Olyan dolgokat műveltem, amelyek nem kéredzkedhettek a külvilágba. A lehetetlen évek összes lehetősége gyűlt össze kedvteléseim idején íródott könyvjegyzékeimben, nem célzott munkáimban. (...)

– Közben azért elég tetemes műfordítói korpusz jött létre, nem? Hogyan adod mélyebb értelmét ennek a szívós tevékenységnek? Hiszen alig-alig volt esély arra, hogy ezek a munkák egyhamar napvilágot látnak, olyan elszige-telt helyzetben éltetek. Hűség volt ez, vagy áttételes önimádat, vagy az ere-

detekhez való ragaszkodás, vagy a sors altatása? Nagy felfedezéseket tettél ezekben az években a világlíra megismerésében is. Részben addig itthon alig ismert költőket kezdél átültetni, részben az ismerteknek valódi arcát igyekezted kidolgozni és megmutatni. És közben műfordítói elveid is barázdálódtak, el is tértél kezdeti szigorú-száraz elveidtől, nem?

– Sok ága-boga van ennek a kérdésnek. Más tudásterületek szomszédságába tolva kezdtem szemlélni a magyar líratörténet törzsanyagát (teológia, művészettörténet, bibliakritika, idegen nyelvű irodalmi értékrendek), új szemet, új látást szerettem volna teremteni, összeméréseket tenni, heterogén szándékokat tükröztetni egymásban. Kiderült, amíg nincs személyes, saját kulcsoddal nyitható bejárásod egy-egy életműbe, addig semmit sem ér a tudásod. El sem tudod képzelni, micsoda élmény, ha másban felismered önmagad. Egyik kötetembe – saját verseim mellett – felvettem négy nagy nyugati lírikus egy-egy versét saját fordításomban, mert úgy éreztem, ők az én dalomat éneklik, és szükségük van a számra, hogy megérkezzenek a magyar nyelvbe. Persze hogy ők teremtettek elsődlegesen... de a világon a másodlagos teremtésnek, az átadásnak, „elidegenítésnek” szinte ugyanolyan fontos szerepe van, mint az elsődlegesnek. A származékos változatok is képesek eredetivé válni, ha egy hivatott ember álmában fontosságot nyernek; mondhatnám: csak az átadás pillanatában születnek meg.

Ha visszatekintek, tudom, életem túl vulkanikus talaj volt ahhoz, hogy mindig helyes döntést hozhattam volna. Néha rákényszerültem téves választásokra, néha azonban önmagában az ingatag tényezők túlsúlya szorított hibás lépésekre. Az emigráció, mondhatnám kis túlzással, hosszú éveken át billegő időfázisok füzére, és ebben az állapotban – miközben egyik lábadról a másikra állsz – kétséges ítéletekre kényszerülsz. Közelebb jutsz legfőbb célodhoz, a szabadsághoz, de ezt a szubsztanciális evickélést olyan idomtalan mellékkörülmények övezik, amelyek félre is sodornak saját életedtől. Emelkedsz, de torzulsz egyidejűleg. Rajongsz, de közben akarva-akaratlan ki kell dobnod némely értékes málhát a hajóból, hogy el ne süllyedjen.

Ami engem illet: a szabadságért eltávolodtam a nemzetiségtől, a patrióta modor helyett az általános emberi jogokról kezdtem tünődni, a nemzeti költészet helyett a világlírárt vizsgálni. A pótlólagos érdeklődési területek szaporítása és élvezése nem észszerű döntés volt, hiszen eltérített a magyar lírai szemlélet egyszerűjétől, sőt gyanússá tette azt. Érted ezt? Egyszerűen: lelkesedési táblázatod változik meg ilyenkor; nem gyarapítasz, hanem helyettesítesz, nem kibontakozol, hanem átváltozol. Meginognak szívedben az öröklött és eladdig egyértelműen eligazító mágneses mezők. Az idegen (és sokszor nagyon régi) külföldi költői formák delejező hatása megnő, és kiszorítja, néha meg is szünteti az öröklött tudás iránti ragaszkodást, paralizálja a hűségi vonzalmat. Kijutsz valamilyen tágasabb térbe, de nincsenek iránytűid, újragombolod kabátodat, de csak később észleled majd, hogy az új helyesség elzökken szándékaid pályáivétól. A nem létező alakját ölti az egykori legerősebb létező, ha gyökeret akarsz verni az idegen szférában. Én, nem kétkem, azért nem érhettem el itthon költői sikert, mert azt hittem: másnak lenni jó és szükséges, hogy szabad ember lehessenek.

– És fordítói elveid? Az újak és régiek viszonya?

– Öröm, és már önmagában hasznos, ha ismeretlenek után nyúlunk. Vagy ismertnek vélteket teszünk valóban ismertté. Nálunk itthon, az állami fordítói irányítás idején (az Európa Kiadóban) évtizedeken át az a gyakorlat alakult ki, hogy tagosították a költőket. Ha készült egy Keats-kötet, akkor felparcellázták a fordítandó anyagot, s ki-ki magyaríthatott kettőt-hármat. Eredmény? Éppen Keats igazi tónusa maradt ismeretlen. Csak kiváltságosok fordíthattak kedvtelésüknek megfelelő szerzőket igényeiknek megfelelő arányban. A fordítás elveit ugyancsak államosították, és az egyeduralkodó formahú irányzat mellett lehetetlen volt más változatokban felfejteni a szövegeket. Mi Linzben elég messze laktunk az egyetemtől, a Neue Heimat (Új haza) elnevezésű városnegyedben, az egyetemre kivillamosozni, az jó egy órácska volt. Én közben a buszon-villamoson meglehetősen sokat olvastam, kedvenc szerzőimet prózafordításban, nyersben, kötöttben, mindenféle módon. És kezdett bennem felpuhulni az otthoni meggyőződések rendszere. Sőt egyre inkább vonzott a többféleség, a mellélövés bája, a pontatlan pontosság eszménye, és nyugtalanított a magabiztos kanonizálás szokása.

None does offend, none, I say, none (Senki nem követ el bántalmat, mondom, senki), mondja Lear király. Esküszöm, ráébredtem akkor, hogy kedvenc latin szerzőimet sem ismerem pontosan; de angoljaimat, franciáimat sem. És a nagy németeket, azokat, akiknek megértéséhez nem elegendő a meztelen szótári tudás (Hölderlin, Novalis, Rilke, Lavant, Celan), azokat pedig hiányosan ismertem, az ismert darabokat is csak úgy átabotában. És valahogy elszégyelltem magam, hogy mindezt egy egész ország nem ismeri, és ezt nem is tudja.

A provanszál költők, az egy külön világ volt. És a próza területén is óriási fatlatokat vetett felém a szerencse. Szerb Antal, a legpontosabb világirodalom-felmérő lángelme (mert az is rendkívüli képesség, hogy idegeneket olyannak fogjunk fel, amilyenek valójában), még ő sem említi világirodalom-történetében Adalbert Stifter nevét. Pedig micsoda végtelen tér, nincs is szavam. Ahogy Stifter az erdei avart, egy érzelmet, a növények illatát, a talaj nyirkos televényét le tudja írni, az párját ritkítja a világirodalomban. Lehet, hogy Stifterért már önmagában megérte volna disszidálni? Vannak írók, akikről úgy érzed, mindenért kárpótolnak még akkor is, ha nem érted őket, vagy félsz, hogy holnap elveszíted rajongásod fonálát. Van olyan sötétebb fű, amelyet a bárány nem hajlandó lenyelni. Lehet, hogy nekem ilyen volt Stifter.

– *Linzben kialakult körülöttetek valamiféle társaság? Akadtak barátaitok? Hogyan közeledtetek az osztrákokhoz? Lehetséges az, hogy külföldön, már felnőtt fejjel, komoly kapcsolatokat alakítson ki az ember?*

– Nemigen. Az osztrákok általában udvarias kötetlenséggel kezeltek, amolyan dimenziótlan, nem mérhető korrektséggel, méregető szelídséggel. De azt hiszem, hibás is volna elvárni felnőttektől bárhol, hogy ne habozzanak kicsit a későn érkező külföldiek láttán. Sokat el kellett volna hinniük, amit nem tudtak ellenőrizni; sokat megelőlegezni, amire nem voltak készleteik. Minden idegenre gyanakvással nézünk. De aki nem élte át, fogalma sincs, milyen idegenkedést vált egy ismeretlen idegen nyelv meghallása, vagy anyanyelved meghallása idegen szóejtéssel. De itt is előfordul, hogy a fonákság szerencsét hoz. Csak az osztrákoknál tapasztaltam, hogy valami rejtelmes rokonszenvel gusztálják, ha nyelvüket kis hibásan, árnyalatnyi akcentussal beszéli a külföldi.

Ha hosszabb időutazást tehetnénk rákmenetben, meghökkennénk, hány és hány változata élt már annak, amire azt mondták: osztrák. Mert micsoda osztrák? Hogyan beszélhetett Széchenyi István, a *legnagyobb magyar*, osztrák anyanyelvén? (És hogyan hangozhatott az a nyelv, amelyen az ezernyolcszázhuszas esztendőkből „magyarszerűen” megszólalt az országgyűlésben?) És hogyan beszélhetett Kossuth Lajos, aki talán a forradalom alatt rúgtat át először a bécsi flaszterra? És Kafka, ő ugyanazt a nyelvet beszélte, amely Karl Krausból kihallható? Vagy milyen nyelvet beszélt Josef Roth, a galíciai Brodyból származó zsidó bevándorló? Hogy beszéltek a haszidok? Hogyan beszélhetett osztrákról a haza bölcse, Deák Ferenc?

Én, már a huszadik század nyolcvanas éveiben, sose tudhattam, miféle osztrák nyelv fér ki a száján bárkinek, aki szembejön velem és mindjárt megszólít. Vagy felhív telefonon a bécsi biztosítótársaságnál, és én reszketek, megértem-e, nem értem-e félre? Az osztrák nyelv senkinek sincsen birtokában kizárólagosan, és nem igazodik általánosan kötelező kiejtési mintákhoz. Körülbelül értjük egymást. És mégis: a nagy osztrák folt itt délen, a bajorok hóna alatt felismerhetően más, mint a nagynémet idiómák.

Az osztrákok a németek olaszai, mondta szerelmem egyszer. Kissé hanyag, jókedvű, henye a szóejtésük, – de (szemben a svájciakkal) általában képesek német irodalmi nyelven is beszélni. Egy nyelvtudás rejlik a fejükben, de többféle lapul a nyelvük alatt, és gondtalanul bújócskáznak a friss betelepülőkkel. Azok a szászok, akik például a második világháború áldatlan éveiben Beszterce környékéről sodródtak Linz környékére, hüledezve vették tudomásul, hogy a bennszülöttek „erdélyi zing-zang”-nak bélyegezték, szinte nyíltan becsmérelték darabos kiejtésüket. Saját gyerekeik már a legsötétebb felső-ausztriai nyelvjárást beszélték, úgyhogy a mama sokszor nem értette, mit mond neki a saját leánykája.

Az anyanyelven belül is számtalan anyanyelv létezik, különösen ha a hatalmas német nyelvterületet vesszük tekintetbe. Peter Handke egyik korai regényében (*Wunschloses Unglück*) megrendítő emléket állít szlovén édesanyjának. Az író anyanyelve osztráknak mondható? Anyanyelvünket sokszor nem anyánktól tanuljuk. És megesik, hogy anyanyelvünket nem beszéljük tökéletesen. Ezer árnyalata van a nyelv felejtésének, első megtanulásának, újratanulásának, elvesztési fázisainak, szinte az életkörülményekkel párhuzamosan zajló torzulásoknak. Aki Puskás Öcsit a nyolcvanas években beszélni hallotta, elhűlt... Ez az ember, ez élete nagy időhézagaiban egyszerűen elvesztette anyanyelvének nagy részét. De úgy, hogy a legcsekélyebb remény sem ígérte, hogy valaha is megint helyesen beszél majd magyarul. A világhírű tatár-baskír táncművész, Rudolf Nurejev – saját fülemmel hallottam nyilatkozatát – semmilyen nyelven nem beszélt már élete alkonyán (nem, nem! a tánc nyelvén beszélt!). El tudod képzelni, hogy valaki úgy veszít el egy nyelvet, hogy helyette nem tanul meg egy másikat? Ritka helyzet.

Írók esetén feltolul a kérdés, mennyire kell tudni a nyelvet, hogy hitelesen írjunk? Akadtak írók, akik évtizedes idegenség után „visszalógtak” anyanyelvükbe (pl. Márai Sándor vagy Cs. Szabó László). De mondhatnám úgy is: egy konzervált hibrid magyart beszéltek, amelyet csak az idő katakombáiban beszéltek öregek és halottak. És kérdem, milyen az a nyelv, amelyet egy jelentős

nyelvművész évtizedeken át kikalapál, és egyedül beszél? Egyik legnagyobb nyelvészünk, Illyés Gyula nyelvhasználata (élőszóban is) rendkívül furcsa volt a hetvenes években. És él köztünk ma is számtalan halandó, aki elfelejtett anyanyelve és egy meg nem tanult idegen nyelv présében kísérletezik az örökévalósággal.

És azt már nem kérdezem, van-e a hallgatásnak anyanyelve. Szaporodik az írók száma, akik esküsznek a némaságra, és mivel ritkán szólva jelentenek sokat, bármilyen nyelven megszólalhatnak. Ahogy a világ egyre inkább eltűnik, szaporodik a jelek száma, és megeshet, hogy a jövő írói már nem is *nyelven* fejezik majd ki magukat, hanem másféle jelrendszerekkel. De tudunk-e majd mi, holtak, beszélgetni velük elhomályosult ábécénkkel? Nem elég nagynak lenni, úgy sejtem, örökletesnek, „öröklékenynek” is lenni kell. Már ma képtelenek vagyunk átvenni egy csomó irodalmat, mert nyelvünk kipattant a régiek nyomából, és az egykori nagyság különcséggé torzult az időben. Lehet, hogy egyedül a legegyszerűbb szavaknak van jövője, a magasrendű szegénységnek, a némasággal rokon szűkszavúságnak. Szégyen ma írni? Felelőtlenség ma írni? Vétkesek közt cinkos, aki szólal? Olyan nyomás alatt van az igazság, hogy elveszítheti az emberiség. Azokat, akiknek kezében hatalom van – emberek vagy nem emberek –, úgy tűnik, semmi nem elégítheti meg, míg meg nem nyugszanak abban, hogy az egész világgal együtt megsemmisültek.

– *Úgy gondolnám, hogy Ausztriába disszidálni, az csak amolyan fél- vagy negyed-disszidálás, hiszen alig mozdulsz ki az országból, s amennyit elmész térben, annyit esel vissza időben: visszatalálsz a Monarchia korszakába. Nem?*

– Töredék disszidálás, igen, jól megközelíti a tényállást ez a kifejezés. Valóban, mint ember egy modern, szabad országba érsz, amelyben épp Bruno Kreisky tizenhárom éves kormányzása alatt zajlott le az ország óriási méretű megújulása, másrészt, mint magyar, egy ezer ellen- és rokonszenv színezte lélekföldrajzi teret érsz el, amelyben éppen legszentebb nemzeti tudattartalmaiddal ellentétes felfogású világ forog, s erre a múltbéli vonatkozási hálóra utalni, ez még csak nem is a Hass-Liebe („gyűlölet-szeretet”) mozzanatát váltja ki, hanem egy közös, csak a nyelv által elválasztott kapcsolódást teremt. Az ellentétes megítélésű közös múlt állandó jelenléte a huszadik század végén rendkívüli előnyt jelentett egy magyar disszidensnek. Nem olyan friss szerzeménye, emigrációs hordaléka voltál ennek az országnak, akiről legfeljebb hallomásból, csökevényesen ismerhetett valamit, hanem olyan eleme, akít mintegy újra köszöntenek a házban, és akár mint lázadót, akár mint tékozló fiút, akár mint megtalált régi iránytűt, újfent szívelhetnek.

Még a magyar akcentust is külön bejáratú nyájassággal utánozták, és ha kissé összelegeledtél hármás-négyes-hatos gyökérzetét emlegető osztrák hazafiakkal, meggyőződésüket ritmikusan hangoztató kedélyes kintornásokkal, azonnal felbukkant valamilyen magyar szó, vagy rokon, vagy úti emlék, bármi. *Sujtás, sujtasos, nekem van sujtasom* – darálta göndör somolygással egyik barátom, már a bécsi biztosítói munkahelyemen. A közös, nyájas hóbörgések közt meg-megidézett múlton át érkeztünk meg egymás határára, és kezdtük taglalni és számlálni a hazafias szívhullámokat, de mindig tapintatosan, soha nem úgy, mint ha Kossuth szónoklatait vagy Metternich fortélyos mondatait folytattuk volna.

Azt a József Attila-i sorpárt, hogy *A harcot, amelyet őseink vívtak, / békévé oldja az emlékezés*, sehol a világon nem tudtam volna olyan szív-lélek érintkezési formában átélni, mint Ausztriában. Kossuth ma honfitársaink szemében, mi más is lehetne, a magyar Mózes, aki kivezette (volna) a népet az Ígéret földjére. Csakhogy a magyar tudatban öröklődött a szabadságeszme többi árnyalata is, és azok már a kossuthi vonal lényeges kritikáját is visszhangozzák. Olvasd el Csengery Antal apjának írott, 1851. január 28-án kelt levelét, s megsejtjed, milyen furcsa rejtett egyetértéssel hallgathattam én 1985 körül osztrák barátaim bíráló érvelését, csak ami a magyar forradalmat illeti.

Nekem váratlan és hallatlan többletet jelentett rögtön osztrák tanulásom első korszaka. Ideológiák rozsdásodtak meg, s az együttélésben hirtelen megjelent a valóság, s ezzel a viszonyítás kötelessége és gyönyörúsége. Mintha egy bekecsot, amelyet eddig büszkén viseltél, gombjaival berzenkedtél fűnekfának, és évtizedek óta a világ legpáratlanabb bekecsének, sőt az egyetlen bekecsnek tartottál, egyszerre valami rokkánás vagy vizenyőfolt érné, valami „kontra”, és most épp találgatod magadban, bekecs-e ez még, csakugyan ez-e a földkerekség legjobbja, vagy mi benne a jó. Mert az osztrákok érvelésébe csak ritkán szüremlett be némi agresszív felhang vagy vérmes rátartiság árnyalata, ó, nem. Többnyire szerény ajánlati érvelés volt az, a dolog másik arcának, fonákjának említése, szíves megfontolásra.

Ugyanakkor ruccanj csak le pár napra a Salzkammergutba, és rögtön érezni fogod azt a kedélyalkati, világfelfogásbeli és materiális, és persze évszázadokra visszamutató különbséget, amely a két ország között feszül. A poros-lapos magyar vidék, a mezővárosi gödrösség és ácsorgó pusztaság, s ezzel szemben a Salzkammergut villavilága: két történelmi tabló a múlt párhuzamos arányairól, a Habsburg-magyar bökkenők és kottyanók ellenkozmoszáról, s a kuruc-labanc viszály háttéréről. Furcsa érzés volt, hogy azon a földfolton, amelyen jó száz évvel előbb egy németül író magyar ember (ezt mondja Riedl Frigyes Nikolaus Lenauról) még a szolgaságtól szenvedett, most egy magyarul sem író osztrák kistojás a szabadság gyakorlatát tanulja.

Ma – a tudós tehetetlenség, az országos elsötétítés, a baromi pénzhetnék idején – fetrengő sóvárgással gondolok vissza az évekre, amikor Bruno Kreisky minden kedden megjelent a rámenős újságírók bolyhos mikrofontömbjeinek gyűrűjében, és... bármit lehetett kérdezni tőle. A közélet aggálytalan nyitottsága, a szempontok állandó forgatása, a vélemények tetszetős sokfélesége és a szájpecek teljes hiánya nekem a tájékozódás szüntelen tavaszát jelentette. Érezted, mozog a levegő. Kinyílt az agyad még a csalódásra is. Ami nemzeti lapult benned, kezdett illeszkedni a világhoz, s valahogy kiszabadult biztos, de elszigetelt kis magyar ketrecéből. *Come, lame me with reasons* (Gyere, béníts meg indokokkal): az *Ahogy tetszik* csodálatos fordulatával fogadtam ennek a felvilágosult-katolikus, leplezetlenül hedonista, fölényes kultúrájának juttatásait, és soha nem fogott el honvágy, hogy netán fel kellene öltennem a régi bekecsot... De hát, persze, az írói hivatás bizsergetése, az külön figurát teremt és táplál az emberben.

– *Az ausztriai magyar emigrációban találtál-e olyan embert, akivel érdemes lett volna barátkozni? Kötődött-e ottani magyar „szervezetekhez”? Részt vettél-e valamilyen „közösségi” munkában?*

– Az én szememben nem volt önálló közösség-szervező adottság, hogy valaki magyar tájakról származott. Tapasztalatom szerint a szórvány túlnyomó többsége hamar beilleszkedett a vagyongyarapító bennszülöttek egységeibe, magyarságát a harmadlagos szokásrend kereteiben „élte meg” (főzés, autózás, hazajárás, ivászat), szellemi igényeit nem annak a másféle világnak ingerei szították, és „nemzeti hűsége” nagyjából abban állt, hogy szájára vett évente egyszer-egyszer valamit a néhány szívós nemzeti legenda elemeiből. Kellemes ismerősi viszonyaim inkább az ilyen-olyan mértékű „osztrák” egyedek kertjeiben mélyültek el, s mulatságos volt, mondom, látni, hogyan ütközik ki a közeledés semleges témáiban a magyar őstörténet, már a személyes ősök históriájának egy-egy emléke.

Nekünk, rajtunk főleg idegenek segítettek. Még úgy is, hogy a nevemet soha nem tanulták meg leírni. Egész kis gyűjteményem gyűlt össze borítékokból, amelyeken a nevem a legszeszélyesebb módokon eltulkosítva, megzötyögtetve jelent meg. Voltam én már Botoli, Botori, Battói, Bátorri, Bogyóti úr, és neveztek már Kszabának, Kábának, Zsobónak, Csobónak, anyámkinjának. Voltam nő is, ilyen megszólításban: Igen tisztelt Zsobó asszony (a világhírű Yves Rocher cég illatszereit, piperéit, szappanait, kenőcseit és körömlakkjait kínálta így sokszor a vidéki terjesztői központ). Ismerőseim névtelenítése még cifrább változatokat öltött, az egyik – Selmeczy nevű – csókát így szólította meg egy reklám-levélke: Igen tisztelt Selci-melczy Piponi úr. Hogy honnan pattant elő ez a nemesi suvadás és mégis előléptető, nemesi származást sugalló szenthármasság, azt senki nem tudhatta.

Sült-osztrák, „mély-osztrák” barátom nemigen akadt; aki akadt, abban jobbadán csörgedezett valamicske ungrisch vércsepp, és azt nem szégyellte. A világ nagy országaiba disszidálók igyekeztek úgy beilleszkedni, hogy eltakarták eredő oldalait. Itt, a közösen felejtő monarchikus végeken a magyarsági jegy mintegy beugróul szolgált az összeemelegedéshez, sőt megnyitotta az utat a bizalmasság belsőbb kamarái felé. Ausztriában a kiejtésnek amúgy sincs felsőbbrendűségi tudatot képző szerepe, mert, mint az imént említettem, a hibás beszédű érkezettet, a „zugewandert”-et is jó „hazafinak” tekinti a végtelen türelmű összosztrák nemzeti karakter.

Már ez maga érdekes: nemcsak külföldinek („Ausländer”) nevezi a nyelv az idegent, hanem különféle egyéb kedves-dévaj árnyalatokkal is. Ember- vagy istenfia legyen a talpán, aki a *zugewandert* (=aki hozzánk vándorolt) szóban szikével el tudja különíteni a vállveregető pökhendiség és a szívélyes ajtónyitási gesztus egymást átítató árnyalatait. Az osztrákoknak ezt a billegő kedélyszivárványos és kissé sületlen tónusát be kell tudni fogadni, mert azt hiszem, amögött általában nem eleve elutasító indulat vagy „ellenmereg” munkál. Az osztrákok közt könnyű felületes ismeretséget alapítani, egy órára összebarátkozni, közösen felnevetni, jóindulatot toborozni és azt nyájasan egymásra származtatni. Legeltetem témáimat, szoktam volt mondani hajdanában, valahányszor hosszan eltrécseltünk egyik-másik osztrák barátommal a semmiről. Schlagfertig, pompás szó ez: ilyenek ők általában, a hétköznapi szótalálás nagymesterei, a kis, bolhaméretű problémák észlelői és dagonyázói, az életbevágó semmiségek rajongói, a derű édesfurmint-ízeinek hihetetlen szakértői. Úgy tűnik, Stifter aprólékos erdőleírásai mélységesen egy-azonos szellemi sodorban áradnak az

időben Musil elképesztő részletezési készséget mutató oldalaival, Manes Sperber óceáni áriáival vagy az osztrák kabaré legéberebb poén-szaltóival. A barokk mindentudása, világot átkaroló látásmódja, színpadias farsangisága érintkezik a kiábrándult Thomas Bernhard verbális csömörével, katatón szellem-ácsorgásaival, semmi-tudatával.

Karl Farkas, a budapesti származású nagy osztrák kabarettista mondta egyszer: *Ma egyre kevesebb dologról egyre többet tud az ember. Hovatovább lassan oda jutunk, hogy maholnap a semmiről mindent fogunk tudni.* Talán furcsállod, mégis megmondom: az osztrákok harsány életlarmája a haláltáncok csontváz-misztikájával függ össze, a dózsölés kultusza a megsemmisülés borzongó félelmeivel, úgyhogy nem véletlen, hogy a *Jedermann* is épp Ausztriában, a hit-hitetlenségátfedések hazájában válhatott nemzeti kulisszadarabbá. Az ember ott édest-mit talál a keserűségben, és keserűet lel még kedvtelése legédesebb lugasaiban is.

– *Milyen körülmények közt laktatok Linzben?*

– A város peremén, egy háromemeletes ház első emeletén laktunk, köröttünk egykori, kortárs és jövődöbeli menekültnépesség. Már a bejárati ajtók névtábláin láthattad, itt nemigen él őslakos, csak cserhajú, tapogatózó járású újosztrák, aki, meglehet, holnap továbbáll vagy visszatér honába, de addig is szeretne láthatatlanná válni. A rozsdás padokon, a redves ruhaszárító köteleken, a levegő szálaiban érezted, valamiféle telepen jársz, talpad keresi a földet, nyelved töri a szót, itt majdnem mindenki hamar belezavarodik a beszédbe, sokkal csatakosabb, mint a már csak három buszmegállóval beljebb lakó itteni városiak.

Láthatod itt a szerencse színét és fonákját, ablakokból váratlan nagy halatos zúgás dől ki, nehezezske szag árad a lépcsőházakból, és a kert lengő ruhakötelein egyszer csak száradó húsnyelvek jelennek meg... az ázsiaiak megint szárítják holnapra a húst, ünnep van megint. A bábeli nyelvzavar a mohácsi udvar lármájára ütött, csakhogy itt az összes létező földrész beszélgetője meg-megszólt, és erősen kellett fülelned, ha érteni szerettél volna valamit a tegnap tanult újosztrák nyelvből. Én a német-osztrák nyelvet nemcsak bennszülött dialektusaiban ismerem, hanem „rátelepedett”, mondjuk így: „fagyöngy”-dialektusaiban is. Mert hihetetlen, de így van: a különböző népek az idegen nyelvre is áttemelik otthonukat; szájukban nem és nem és nem akarja feladni magát a gyermekkori nyelv, hanem – mondjuk, az ázsiaiaknál – valami édeskés hangfolyammá lágyul, és a németet is kínai facsarokban szolgáltatja.

Ugyanakkor meglepődsz, ha egy mandulaszem alatt hirtelen valami csoda történik... Utazom egyszer a villamoson, még messze volt az egyetemi park, és mögöttem két fiatal kamasz leányka csivogott, de valami álomszép prágai tisztasággal, Kafka nyelvének és képzelt szóéjtésének csírátlan sterilitását észeltem hirtelen egy hűvös reggelen. Nyelvórárt vettem, mint annyiszor szoktam, ez ismeretlen bakfis tanárnőktől is, fülem evett a hangokból, és mondhatom, szavanként telt meg, de színültig, ahogy közeleedtünk a messzi végállomáshoz. De leszálltak az utolsó előtti megállónál. És akkor hátranézek... hát, két kis mandulaszemű vietnami leányka volt. Ők már ott tanulták meg a nyelvet, sőt: anyanyelvük volt ez a felső-ausztriai osztrák, bár anyjuk nyilván valamelyik vietnami változatot beszélt otthon. De egymással osztrákkul beszéltek. Vajon miért?

Kérdés, nekem mindig talány, milyen nyelven szólal meg vajon az, akinek a szája több szólamlás közül választhat. Sokáig azt hittem, csak egy nyelvet lehet tökéletesen beszélni, az anyanyelvedet. Aztán ráhökkenem: nem, nem, lehet kettőt is hibátlanul, sőt többet, ha úgy hozta a vándorélet vagy a haza szerkezete. Svájcban meglepődtem, amikor hallottam, hogy (a hiedelemmel ellentétben) van egy „főnyelv”, azt mindenki beszéli, és vannak megkísérelt társnyelvek, „társutas” nyelvek, a francia vagy az olasz, és azokat a svájci német egy életen át csak kóstolgatja.

Az osztrák tartózkodásnak ez is egyik revelációja volt, ez a nyelvi felvilágosodás: nem csak egy nyelvet tanultál meg kiadósan, a részletek boldogságával, hanem azt is, hogy a nyelvek anyaga, használata, hangalakja között ezer árnyalat bújjik, és az ember valójában egyetlen nyelvet sem tud „tökéletesen”, hanem minden nyelvet csak bizonyos szempontból „birtokol”. Minden ember sziget, minden nyelv felekezet, minden beszéd elrejtőzés, minden egyes fazékban más-más táplálék pöfög. Igen, mintha a nyelv is csak neked való táplálék volna. Az, amit kiejtesz, egyetlen ember kincse, világa, terhe. Az anyanyelv sem homogén, hanem sokrétű tükröződés, és a nagy vízválasztó: *anyanyelv-nem-anyanyelv* is mozog, nem szilárd ismérv, és számos esetben a felejtés vagy a hatalmas eltérések határáig ér. Ha egy szót évtizedekig nem hallasz, s utána felmerül a Léthe habjaiból, úgy érzed, új szót tanultál. Én ugyan nem tartózkodtam *kint* sokáig, csak vagy húsz évig, de sokszor utolért a szótalálásnak ez a lidérces szédülete. *Dorkót* hordtam gyerekkoromban a tornaórán. És azt a *dorkót* elveszítettem jó ötven évre, majd megtaláltam a felső-ausztriai hegyek közt, – mert ott vette nyelvére egyik kilátogató ismerősöm.

Vagy ismered azt a verbális zebrát, amelyen fehér magyar csíkok váltakoznak fekete német csíkokkal? Öreg disszidensek beszéltek így, és már azok is kezdtek megferdülni, akik pár esztendei beilleszkedés után hasonlóan vegyítettek a magyar és a külföldi elemeket. Belezauberolta a hasába a kindet, mondta Steyrben egy ismerősöm egy terhes nőről meg a szeretőjéről. Az anyanyelv elvesztésének félelme kereszteződik az idegen nyelv elsajátításának vágyával; a repedező honfíui buzgalom megtörik az érvényesülés hajszájában; az eleinte hontalannak rémlő felkapaszkodók kénytelenek megbarátkozni a hibrid élet tarka adottságaival. (...)

– *Kissé elkanyarodtunk az írói vonaltól, a belső érlelődés eseményeitől; most azonban szeretnék visszatérni a hivatásoddal kapcsolatos fejleményekhez. A nyolcvanas években tehát zajlik a honosítás, de te azért szabadidődben (és nem szabad idődben is) állandóan arra gondolsz (ha nem teszed is), hogyan formálhatnád meg az első nagy lépést, az első kötetet. A Holtverseny végül 1992-ben jelenik meg Bécsben, és ha jól érzekelem, tartalmazza addigi pályád jobb darabjait.*

– Furcsa álomnak tűnt csakugyan az a kötet: megengedte egy anyanyelvétől távolodó embernek, hogy anyanyelvén költészetet hozzon létre. Szigorú értelemben vett „kötet”-em már létezett akkor, ugyanis a nyolcvanas évek végén elmentem egy Alkotás utcai könyvkötőhöz, és ő szép fekete műbőrbe csomagolta géppel leírt verseimet (anyám másolta át a szövegeket a kéziratból). A nyomtatvány, azaz bekötvény, egyetlen meztelen példány, ma is itt senyved fiókomban, és várja a végítéletet. Nálunk a költészet létrehozása és közlése az

utóbbi évtizedekben a könyvhöz kötődött, nem egyes versek végleges kimunkálásához. Keszeg poétának minősült, aki nem bírt felmutatni legalább egy füzeti kötetet, és az egyetlen kötet hosszú időre valószínűsítette, hogy az illető legalábbis a költészet várományosa, s valami örök januárban várja a kikeletet. De hát ezt a művecskét csak én ismertem, csak anyám lapozgatta.

De egyébként a könyvbe történő megérkezés nemcsak az író látomása; a sárteke minden eseménye arra törekszik, hogy két fedél közt landoljon, és kicsikarjon magának némi ideiglenes örökkévalóságot. Én azonban még egy bő évtizedig a levegőlátást ismertem, a költészet kísérteteinek ígérkezését, cseppenkénti érkezését. Verset írtam is, meg nem is. Ahogy megírtam, úgy éreztem, nem írtam meg semmit. Kiderült egy-egy vers, és tüstént megfogytak, mint a hold. Az ihletfolyamat törékeny, szakaszos, részleteiben egymással alig érintkező jellege miatt az egyes költemények sem ragaszkodtak egymáshoz, s lehet, hogy vallomástevő vakságom, viszolygásom közelítette a szöveget a semmi pusztasága felé. Noha elégedetlen voltam a termékek zömével, izgatott a semmi megragadásának merész ostroma, a semmi révén történő elmélyedésnek ellentmondásos beszédmódja. Képzetelem tompán döngve visszhangzott, mint egy mozsár, és éktelen törmelékekben vetette vissza mélyfúrásom melléktermékeit. Kemény formákat dolgoztam ki, de már menet közben kiürítettem a foglalatot, és még ritmikai abszurdot is mertem alkalmazni, csak hogy hátrálásomat érzékeltessem.

Emlékszem, amikor Szabó Magda Bécsbe jött, és bejártuk vele Währing bizonyos utcáit (akkor már én is a tizenhétedik kerületben laktam feleségemmel), nem győzött hűledezni és ámuldozni, milyen könnyed mozdulattal formáltam meg egy verset egyszerre a jambikus és a trochaikus ütem elegyítésével. A vers (1978 augusztus) azt a pillanatot rögzíti, amelyben megtalálom holt édesanyám testét a pamlagon. Magát a látványt: az ajkán feldombosodó kihűlt habot, fésületlen haját (ahogy az is meghalt), a mérgek munkája közben elnémult alakot, akit most már majd nekem kell örökre újratertennem. A költői gondolat abban áll, hogy a halál pillanatában egyben a születés mozzanatát, a halott azonnali végrendeletét is megtudtam, tudomásul vettem, tehát a halál ténye egyúttal a csillapítás fuvalmát is a versbe sodorta. És ezt az ellentétet, sőt ellentmondást, amelyet nyilván katolikus neveltetésem is igyekezett vigasztaló értelemmel kiegyenlíteni, a nyolcsoros költemény második szakaszában, az ötödik és a hetedik – ereszkedő, trochaikus lejtésű – sorban emeltem ki hangsúlyosan. *Fehér holdfény szőnyegemen... / Színig púpozva a / Habbal megdermedett ajak, / Kinyúlt embólia! // Elfekszik a szép halott haj. / Mérgezett hangtalan / Az anya teste, akit majd / Egyszer fiú fogan.* Szabó Magda azonban tett még két éles elméjű megjegyzést is (és hogy mennyire lelkesedett ezért az első kötetért, azt jelezte a Szobotka Tibor-díj). Dicsérte azt a nem mindennapi gondolatot, hogy a halál és a foganás mozzanatát ilyen szűk keretben el tudtam mondani, s a megsemmisülés látványa közben azonnal az élet folytatására, a fordított „megszülés”-re vagyok képes gondolni.

Lehet, hogy – és ezt most utólag sejtem csak pontosabban – a vers, bár nem szöveggel igazolható módon, de mégis József Attila szellemiségét tükrözi, a halálban is felmagasodó, és személyesen örökölt, még csak eztán megteremtendő figura említésével. Talán az sem véletlen, hogy pár esztendő múlva

épp Györe Balázs apa- és anyakönyve oly elemi erővel hatott rám: hiszen ő is szüleinek távozása után próbálja megteremteni, „kitalálni” felmenőinek valódi alakját, akiket jelenlétük eltorlaszolt az író szeme elől, s csak nemlétük addig hiányzó nyomatéka tett számára láthatóvá és elevenné.

De Szabó Magda tett még egy váratlan, hallatlan olvasói intenzitásra valló megjegyzést is. És ilyen csak az a lélek tudott észlelni, aki maga is költőként indult, s prózai vértben költő is maradt. Azt mondta (tegezett; a kevés nő egyike volt, aki azonnal letegezett): *Tudod, mitől döbbszem meg leginkább? Attól, hogy a versed jórészt a Szózat ritmikát dalolja.* (Magda akkor már írta Vörösmarty-könyvét.) Gondoltam én erre írás közben? Gondolt a fene. Viszont azóta is tanulok ebből a megjegyzésből ezt-azt, hiszen nem némul el az időben.

Megindít, hogy Magda a hazaszeretet moralitását hallotta ki versemből, épp egy haláleset összefüggésében. Lehetséges, hogy két költemény puszta ütembeli párhuzamánál fogva egymásra utal, és anyám halála engem épp a „maradás”-ban megnyilvánuló hazaszeretetre figyelmeztet? Magda talán erre utalt éppen Bécs utcáin róva. Lehetséges, hogy két egymástól független tartalmi elem az ütemhasonlóság miatt összeforr, és közösen egy harmadik ideát hoznak létre? Magda meglátása továbbá arra figyelmeztet, hogy alapvető lételeményeinket sokszor öntudatlanul nemzeti alapverseink évszázadokra terjedő erőterében fogalmazzuk meg, noha erről fogalmunk sincsen.

Ritkán ért olyan élmény, hogy versemből valaki mélyebb tapasztalást hozhatna felszínre, mint amelyet én abba beletitkoltam. Magda mintha megmélyítette és közös üggyé avatta volna ezt a verset. Furcsa érzés kerülget azóta is, ha erre a kitágított szövegre gondolok. Az időben lassan kialakult bennem valami fantomöröm, – hogy anyám megszületett 1929-ben, egyszer valamikor, de soha nem hal meg most már. Legalábbis örököltem a lehetőséget, hogy akár elközlésemig éltessem őt, és közben átadjam valaki másnak alakjáról őrzött emlékeimet.

Szóval: gyarapodtak ugyan a versek, de kilátás sem volt kiadni őket. Én otthoni lapoknak nem küldtem akkor semmit, és meglepett, amikor egyik barátom 1983 őszén levélben közölte velem, hogy a vasútállomáson megvette a Vigiliát, és abban elolvasta új Mándy-esszémet. Hát, én azt az esszét – ha nem csalódom – a hetvenes évek közepén írtam, s akkor átadtam Reisinger Jánosnak, aki akkor a Vigiliánál dolgozott. Öt évbe telt, mire írásom eljutott a nyomdáig. De hányszor és hányszor, a legutóbbi időig is számtalanszor előfordult, hogy írásomat fektették, közlését halogatták, és én magam se tudtam, él-e még az a pár sor, vagy már a tetszhalál valamelyik nemét választotta. El nem tudod képzelni, hogy – főleg egy kezdő életében – miféle lidérces feszengés és pánik és riadalmas álmok sora nehezíti napjait annak, aki primőrjeit beküldi egy lapnak, és aztán legalábbis részleges boldogulását várja egy ismeretlen szerkesztőtől.

Linzben azonban – a nyolcvanas évek végéig, és voltaképpen a mai napig – még egy ilyen rettegett, undok szerkesztő sem adódott. Írtál bele a hétköznapiakba, de tudhattad: senkit nem érdekel, ami „egyedi önmagadat” (azaz: az egész emberiséget) illeti. Sem a reménykedés, sem a csalódás nem szabott keretet az írásnak, hacsak az nem, hogy most már lassacskán mindenki azt várta kimondatlan kajánsággal, mikor vetek véget az irodalmi vágykergetésnek. Az ember

meg sem gondolja, de így van: egy író egyik legnagyobb tette az, hogy nem hagyja abba az írást, pedig körülötte az egész világ csak erre vár. Ha mindenkiről, mindenkinek akarsz írni, egyetemes témákat érinteni, akkor csak magadra figyelj, és ne hagyj abba a figyelmet. Úgy tapasztaltam, fontos, hogy minden egyéb tevékenység közben arra az egyre mindennap gondolnod kell, amivé válni szeretnél. Nem szabad megijedni, hogy a világ ezt a lázas, szótlan készülődést a rögeszme kifejezéssel jelöli. Kérdezték már többször: hogyan jöttél rá erre meg arra? És a legpontosabb válasz erre az: úgy, hogy sokszor gondoltam rá.

Még a kétségbeesés fázisaiban sem szabad elhagyni azt a meggyőződést, hogy az élet elágazásai, töredezései, repedései és sérülései közben is olyan energia szabadul fel még a kudarcban is, amely majd igazi hivatásod hasznára válik, és kitermeli belőled azt, ami vagy. Goethe egész életműve, és egyes sorai is erősítik bennem ezt a látást. Valahol egyik maximahalmazó költeményében ezt mondja: *Da, wo das Wasser sich entzweit, / Wird zuerst Lebendiges befreit* (Ott, ahol elágazik a víz, / először is eleveenség szabadul fel). Lehet, hogy a legtávolabbi kútforrásból kellett merítenem, és nem személyes életem régebbi forrásaiból. Nagy elágazás a disszidálás, de néha épp az egyenes út megtalálásának módja, vagy a nagy visszatéréshez vezető első lépés. Hiszen a huszadik század azt is igazolta, hogy a kockázatos, eleinte önkényesnek rémlő helyváltoztatás váratlan hazataláláshoz, sőt hazateremtéshez is vezethet. Vagy úgy, hogy valóban hazajössz, vagy úgy, hogy hazáddá érik az idegenség.



ELFELEJTETT PORTRÉ

Győri László

Bankfiók

Gaz van a bankfiók oldalánál,
jó nagy, jó magas gaz,
ami talán azt jelzi, a bank is
annyira hatalmas.

Milyen jól van, milyen odaillő,
hogyan az oldalánál
a fal tövében kövér gaz bújik ki,
nem vézna virágszál.

Tisztaság és rend az irodában,
csupa intim, halk szó.
Ügymintézők, biztonsági őrok,
s néha egy bankrabló.

Kövér kötegek a széfben,
finom bankvezérek
a fölfoghatatlan messzeségben
ürítik a széfet.

A pipacs a töltés oldalában
csak a virágsektor
egyetlen része, de nagy mecénás
nyárelőn, ilyenkor.

Ontja a pirosat. Erre járok,
úgy kapom belőle
a tündöklést szememnek,
hogyan gazdag leszek tőle.

A világ fényei

Ringatózott a saroglya alatt
 – a *saroglya* alatt! –
 a fény, amely az utána jövőnek
 mutatta, vigyázz, kocsi jár előtted
 – szekér, lófogat! –,
 valaki éppen hazabólogat.

Hazafelé hajtott fáradtan, mogorván
 az őszi hidegben, ezen a kései órán
 a városba, haza, sakkbábut tologatva.

A viharlámpa (szélcsöndben) zörgött, himbálózott
 a sötétben, amely mindent behálózott,
 még pislákol, még pislogott a láng.
 Csak hazáig bírja, mert az éj túl falánk!
 Csak hazáig bírja, a magányos kapuig!
 Sóhaj illeti, hogy bírta, hogy hazavitt.

Kocsizörgésre fülelünk odabenn,
 a jelre, hogy az útról, íme, megérkezett,
 akire vártunk; a hosszú út véget ér,
 megjött a kései vándor, a kései szekér.

Polyvát hoz, búzamag könnyű héjait.
 (A búzaszemeken Jézus képe volt.)
 Kasonként száll a padlásra,
 örvénylik, didereg a szellős,
 a hézagos kasban a polyva,
 hánnykolódik benne a sötét.

A világ fényei magukba roskadva
 egy újabb zarándokút előtt.

Eljön a csordás

Csördül a csordás ostora,
gomolyog a város pora,
veri a kékes levegőt,
lötyögő tógyú jámborok
keresik már a legelőt,
a sok tehén tolongva,
csordába gyűlve bőg.

És este ugyanígy.
Bőgnek a hazatérő barmok,
duzzadó tógyüket rengetik,
tele van tejjel a tógy.
Kiválik egy-egy,
és megáll a ház előtt,
s ha nem nyílik a kapu,
csak bőg és egyre bőg.

Kisfiú, nyiss kaput,
ereszd be a messzi mezőt!

Az olló poklai

És most egészen meztelen
vagyok: csak szempillám van
meg szemöldököm,
tetőtől talpig pucéran
csügg a karom, az életem.
A hóhér azt hiszi: védtelen,
dermedt, kékülő köröm,
végső, elizzó holttetem.

De a szemem, a két szemem
néz, lát, pillámba öltözöm.

Cselényi Béla
égtájhoz kötött *ars poetica*

túl a haikuk egyszerű gépén
gomolyog a költészet
mint seprű alatt a por
ez nem a távol-kelet
cukorsüveg-hegyeinek
szoros láncolata
nem az öreg bölcsek
novokain-szavától
kerékvágásba visszazökkenő
szekerek világa
de nem is a szonettek
latinosan csengő
márványlépcsős
cifra kerítéses
gazdag palotája
ez gyermekkor
vagy gyermekornak látványcsalódása
hol isten vakfolton áll
s így az elmúlásnál
nagyobb veszedelem
nem képzelhető el
írni hát ebben a
szűk dimenzióban
kötve-kötetlenül
lehetséges itt
a tárgyak kézzelfogható
varázslatától az
alkonyi szépség
üvegbúráján át
az elvonatkoztatás
kies lugasáig

2018. II. 15.

rendetlenség és rend(szer)

a rendetlenség én vagyok
 a rendetlenség használt agysejt
 0 a rend és 1 a rendetlenség
 szükség van tehát rendre is
 mint nullára a számítógépnek
 fehérre a grafikának
 ha abszolút rend volna
 fehérre meszelt kocka lenne a lakás
 vagy még inkább
 fehérre meszelt gömb
 lakhatatlan lenne a rend
 az abszolút nulla
 mégis
 az egyesek felhalmozódnak
 egyesek a tárgyak
 egyesek a színek
 egyesek a felgyűlt könyvkupacok
 egyesek a por
 például a porszívó
 felszív egy csomó egyest
 így némileg bővül a memória
 de a többi egyes sorrendjét
 magamnak kell meghatároznom
 olyan halmazokat hozva létre
 hogy az egyesek csoportjában
 több legyen a függőleges
 és vízszintes összefüggés
 eszembe jut most az archívum
 polcok
 dossziék
 a dossziékon könyvtári szám
 egyetemes tizedes osztályozási rendszer
 bonyolult de megtanulható
 s ahogy a polcok közt jártam
 és elnéztem a közelítő témákat
 olyan volt
 mintha agytekervények közt bolyonganék
 159 lélektan
 159.1 magány
 159.2 álom
 159.3 öngyilkosság
 hogy megtanuljam
 cédulákra rajzoltam
 és egy időben felragasztottam a polcra

de megkért valaki
 hogy vegyem le őket
 mert a háta mögött épp az öngyilkosság
 vonalrajza függött

2016. XI. 13.

Hőgutás álmaim 2017. augusztus 4-én

Színes, lidérces álmaim voltak, főleg piros-sárga-kékek, mint József Attilának. R., aki tetszett nekem, performance-okat ad elő Kolozsváron. Ájulás környékez. Látom R.-t a levegőben, mellette az ő akktorzóját, amellet pedig ruhás felsőtestét idegenlégiós csáköval, amelynek porvédő lebernyegén tőlem idéz nagy betűkkel, megjelölve a forrást, aztán külföldre távozik; a repülőtéren is előadja a performance-át; ekkor is környékez az ájulás, mintha az agyamat ráznák, de ahogy R. beáll az utasok sorába, csáköja lebernyegén már nem idéz tőlem: külföldön szeretnie engem már nem elegáns.



Megyek Élektrába. Mintha egy láthatatlan trapézon ereszkednék alá anyámtól az ókori Görögországba, pontosan Élektra idejébe. Kardos katonákkal vagyok együtt; én is görög vagyok, nekem is van kardom és katartikusan boldog vagyok, hogy – görög létemre – semmi közöm Élektra tragédiájához. Aztán menyeyei apám is megjelenik: édességeket ad át nekem és egy nagy köteg ropogós bankjegyet, hogy menjek el egy délkelet-ázsiai nagykövetségre, és osszam szét azokat. Abban az országban sokan haltak meg valami katasztrófa miatt. Noha nem japánok, földig hajolva kívánok

nekik japánul részvétet. Ekkor már
 buddhista bonc vagyok, s miután átadtam
 az adományt, énekelni kezdek nekik egy
 buddhista dalt, miközben földre telepedem,
 és piros-sárga-kék homokszemekből
 szórok magam elé egy cifra mandalát,
 és mint a bolgár ivó ruca,¹ úgy billeg
 közben egy parányi drótlipinka,² s amíg
 éneklek a szerzetesi dalt, eszembe jut,
 hogy kétfajta délkelet-ázsiai leány létezik:
 a gyönyörű és a tepsiarcú.

2017. VIII. 4.

talán nem komoly

mintha a várakozás lámpaláza
 de mire várakoznék
 miféle lámpa
 mintha a rendezgetés terve
 de mit rendezgetnék
 kacattal telve
 mintha a magányok
 aprópénzei
 gyűlnének tőkéné
 minden úgy néz ki
 mintha gazdag ember
 lennék sok kacattal
 élettől idegen
 zagyva cédulákkal
 mintha itt-ott fájna
 bennem egy tompa kés
 lehet hogy nem komoly
 csupán öregedés

2016. XI. 23.

¹ ruca: kacsa

² lipinka: libikóka

Sáránci József

Napok

Új év a reménység napja Vízkereszt napja
 A farsang napjai Gyertyaszentelő napja Szökőévek
 bujdosó huszonkilencedik napja Nőnap Farsangvasárnap
 Húshagyó kedd Hamvazószerda: Anyám holtának napja
 Böjti napok Sándor-József-Benedek napja Március idusa:
 kokárdátlan néma nap A félelem napja Az ítélet napja
A tűzoltók napja A tavasznap: *csillagosok katonák* napja
Hideg napok Véres napok Bolondok napja
 A vakremény kos jegyében fogant zendülő napja
 Választások napja Szünnapok Madarak és a rügyeiket
 tavaszba lövő fák napja A költészet napja Virágvasárnap
 Centrumhétfő Nagykedd Dobszerda Szerlemcsütörtök
 Szita-szita péntek Nagy szabad szombat Húsvéti napok
 A munka ünnepnapja Anyák napja A győzelem napja
 A szolidaritás napja Majálisok napja Fagyosságok:
 Pongrác-Szervác-Bonifác napja Az aszály napjai
 Leszállított napok Fogadónapok Könyvnapok
 Áldozócsütörtök Gyermeknap Pedagógusnap Az építők
 napja Medárd napja Pünkösöd napja Úr napja Hétköznapi
 Péter-Pál napja Feleségem Zsuzsánna napja Kenyérszentelő
 napja Az alkotmány napja Bányásznapi A fegyveresek napja
 Vénasszonyok nyarának napjai Búcsu-napok Öregek napja
 Október huszonharmadika: a Bálvány-döntés napja
 Halottak napja A skorpiós november hetedik napja
 November huszonkettedike: Ady Úr a sátános fekete
 herceg napja Piros napok és sötét napok Mikulás napja
 Ezüst- és aranyvasárnapok Karácsonyok és Szilveszter:
 az Apostol születésnapja És van a teremtésnek háromszáz
 szűk napja: munkanap-dolognap-szürkenap Vannak kezdő
 és végnapok Szűz és mézes napok Az Élet napja
 A Halál napja Az élet-halál napok Napja van
 a Földnek Víznek Égnek Tomboló nap Napvilág
 Csillagok napja Csillagok távoli napok Fogyatozó
 napok Napfogyatkozás Napja van a barátságunk és a
 gyűlöletnek Békekötések és hadüzenetek napja
 Világnapok Fekete napok Hűlő nap Félnap Negyednap
 Időtlen nap A testvériesülő emberiség napja: Sohanap
 Fizetésnap Vasárnap Névnapi Másnapos napok
 Kompromisszumok és árulások napja Befellegzett napok – –

Virágok

Hóvirág Gyöngyvirág Akasztófavirág
Termő-ékes-ág Szerelemvirág
Gólyahír Rémhír Tele a világ

A kaktusz virága: Ne-bánts-virág
Virág a művirágnak Művirág csupán
Vasvirág Rézvirág Aranyvirág a
Harangvirág Táj virággal:
Füstvirág Porvirág Cementvirág
Táj virág nélkül: Szalmavirág

Én kis kertész legény vagyok
Zöld erdőben jártam Szabad-e rózsavízzel?
Szabad-e hol senki se lát
alulról szagolni az ibolyát?
A virágnak megtiltani nem lehet
Vadvirágnak nem lehet
Kertinek meg egyre megy
Töri a virágnyelvet

Virág virága: Mákvirág
Virágszagszervezet: Bogáncs Bűrök
Büdöskevirág Árvácskaország búbig áll
ibolyántúli népakaratban
Ez aztán a Százsorszszép
Mondjuk együtt Százsorszszép
Mondjuk százszor Százsorszszép
Aki vélünk százszor lép Százsorszszép
Aki nem az majd meglép majd meglép
Muskátlis ablakunkon majd kilép csak kilép

Sorsvirág? Ki szelet vet vihart arat Viharvirág
Tűzvirág? Jégvirág Salétromvirág Penészvirág
Sörvirág-Borvirág nem Tiszavirág
Hosszúlépés-kedvelő lépj túl a *mai*
korcsmán a szobányi nyárból nézheted
a képmező legrepcébb színeit

Sárgát virágzik a repce
 Nem hiszed? Tamásvirág
 Tamásoknak Nyílvirág
 Nyíl a virág csak nézni kell Látni
 csukott szemmel vakon befelé lazán
 s lélegzettel számolni kétezerig
 Idősek hamarabb abbahagyhatják
 mielőtt elfogná őket a sárga szédület
 s búzavirág-kékre hegedülnék nótájukat
 Csöndvirág? Sóhajvirág? Panaszvirág?
 Száradna el inkább a repce levele

Terjed a Pletyka Legszebb virág a Szóvirág
 Nem harap nem kér enni az Úszóvirág
 Az Úszóvirág Vizivirág nem mint a
 Szikvirág Sóvirág Sáp- és Arankavirág

Végül az Estijószagú s a trambuli
 a trambuli a trambuliliom a trágár-fehér
 Halálvirág – Ha már virág



ELFELEJTETT PORTRÉ XVI.

Sárándi József

Tárgyak

Tetőfedői működésem hét sovány esztendeje alatt számos padlást megjártam. Meleg nyáridőben, távol az otthontól, előfordult, hogy munkásszállás híján a javításra fogott háztető padlásán vettem magamnak ágyat. Lepedőül újságpapír, vánkoslul sportzsákom, takaróul hétköznapokon viselt útikabátom szolgált. A fáradtság feledtette deszkakemény fekhelyem kényelmetlenségét, és álomba rántott. Álomból a „vánkoslombba” surrant egér neszezése vert föl. Sötétbe meresztett, rémült pillantásom egy vadászó macska világító szempárjának infrásugaraival találkozott. Hirtelen fölültem, és zsákom tartalmát – a hívatlan vendéggel együtt – kizuhintottam. A leselkedő seszták vilant, suhant, és lecsapott az útját kereső egérre. Nyekkenés. Aztán a zsákmánnyal iszkoló macska puha futásának zaja elült. „Lidérceimtől” megszabadultam ugyan, de nem tudtam, de nem tudtam újra elaludni. Virradatig tűnődtem a padláson, a padlásról. A sok száz köbméternyi porral lepett, szárítókötelekkel szabdalalt térben, képzelt lépteim nyomán cserép- és maltértörmelék ropogott. Fejem fölött a pókhálószerű szürke éjben porból voltak és reám peregték a csillagok. Szemem redőnyei mögött a padlás zárt, szürke végtelenje fel pattant, és tiszta fehérre váltott. Téli táj a képen. Kopasz, dér-hálós, vonuló fákkal. Talpam alatt ropogó hóval. Az ég ólomszürke sátra alatt mozdulatlan tárgyak hevernek szanaszét. Az ember használati eszközei, hóval lepetten, a fölismerhetőség határán. Havas tár-

gyak, fehér a szürkeségben idebenn. Poros tárgyak, szürke a szürkeségben, kívül a szememen. Ugyanaz a szürkeség az emlékezet vásznán s a padlás valóságában. S a tárgyak is mintha ugyanazok lennének, a felismerhetőség határán odakünn és idebenn.

Mindenütt tárgyak. Lábon. Keréken. Állva. Ülve. Fekve. Térdepelve. Némán. Időtlenül. Holtta nyilvánítottan. Íme a holt tárgyak temetője. Ország. Felejtés senkiföldje. Emlékezés aknamezeje. Az emberi lét évadainak, kellékeinek múzeuma. Íme a padlás. Leigázott, elhasznált, kifosztott, megbecstelenített tárgyak ég felé emelkedő, élőkől elhagyott harctere. Vérrel, verejtékkal szerzett dolgok eldugott kiállítóterme. Út visszafelé az időben. Az ember és a dolgok találkozásának első jelentéséig. A bölcsőig. Az ember-állatka első börtönéig. Az öntudatlan sírás és mosoly forrásvidékéig. A gyermekkocsiban tett paradicsomi utazásokig és tovább.

– Babák jönnek, az emberek kicsinyített másai. Rongyból. Kaucsukból. Gumiból. Fából valók. Jól öltözöttek és ruhátlanul. Mindannyian a gyerekek élettelen partnerei. Agresszivitásuk kiszolgáltatótjai. A tehetetlenség vértelen vértanúi. Kéz-láb-törzs-fej nélküli torzók. És jönnek ólomkatonák, gipszkatonák, huszárok szétvert rajai, csapattestei, 48-asok, 14-esek, a más népekre uszított nemzeti érzés elidegenített tárgyai. Jönnek a gyerekkor elsüllyedt csatatereiről s a politikának hízelgő ipar futószalagjáról padlások tömegsírjaiba. Kis jelképek, kis embereknek „nagy” hagyományokról. Itt van

a játék fegyverek arzenálja. A felnőtté előléptetett kamaszok feltétel nélküli fegyverletételeinek színhelye. Hogy a gyerekkor halhatatlan világának végső felosztása után, másféle fegyverekkel, másféle felosztásért lépjenek majd hadba, ha „hí a haza”. De itt vannak a játék fegyverek árnyékában a kinőtt csecsemőruhák, gyermek- és kamaszruhák, ingecskék, kitérdelt, kiült-fényesedett fenekű nadrágocskák, lajbik, elkusbitolt cipőcskék, szandálok. A növekedve változó formák és formátlan-ságok elhagyott, szellős páncélzatai.

Itt lapulnak ormótlan ládákban és papírdobozokban az első betűk hieroglifáit őrző irkák, iskolakönyvek, újságok, Tolnai Világlapjának garmadáit, sárguló fényképekkel, szerelmes leveleket rejtő kupertákkal, kamaszverssekkel egy fedél alatt. Egy fedél alatt a filléres ponyvaregényekkel, háborús kiadványokkal. Bennük az ölés, a kegyetlenség beteges gyönyöreinek leírásával. Ezek a sok műfajú metszetek szintén az emberről maradtak fenn, aki diáksapkában és katonasapkában, iskolatáskával és porcsinzöld katonaládával rukkolt be a hazai városok internátusaiba és kaszárnyaiba. Az emberről, aki később Európa országútjain vonult háborúba. Menetelt és menekült az elvadult kontinens golyóakna-bomba szaggatta vérző testén.

Befejeződött a felnőtték világának területi újrafelosztása. Befejeződött a háború, és eljött a sóvárgott béke. Haláltáborok után béketábor szerveződött. Ezen belül: úttörő-, internáló- és kempingtáborok. Tiszta lapokkal és tiszta padlásokkal kezdet a történelem. Nem kukoricázott

gabonátlanodni a padlás. Sőt füstölt-húsneműtlenedett is. A szalonna és a zsírozó pedig habozás nélkül olvadt a közösbe. Helyükre paradicsomtalan, befőtlen üvegek vándoroltak, tartalmas múltjukra emlékezve a kiüresedett jelenben.

*

Jöttek a többiek is: az eladhatatlanságig avított, dühöngő bútorok, törött székek, agyonült fotelek, rokkant díványok, sezlonok, az étkezés utáni alvások, szeretkezések testszaglenyomataival, magömléspecsét-vázlataival, kopott, szakadozott kárpitokkal, kimerült rugókkal, elhízott percegő szúkkal. S jöttek a megunt nipppek, a kegyvesztett tintatartók, a csorba vázák, a divatjamúlt divatlapok. Megalakult a fenékben vállas, moly- és penésztette ruhák gazdaköre is. Jöttek a villanytól száműzött olajmécsek, petróleumlámpák, a hangulatkel-tő szerencsepátkóval, háziáldással, szentképekkel. Jöttek a föltörekvő kredencek, a magányos lócák, a bánatos stelázsik, megöregedett kanapék, a hétrét görnyedt gamók és víz-hordó petrencék. És jöttek a haldokló rozsdarákos szerszámok, az ember megörökítő eszközei. Ereklék, a mulandóság gyógyíthatatlan sebeivel.

Még valami jön az ember előtt: a nagy utazásra bekészített koporsó. Benne a forgács alatt pecsétés írás. Gazdája csak önnön halála esetén bonthatja föl.

Mindezeket vastagodik a hamuka, a korom és a por örök barátsága, testvérisége. Mert „mik vogymuk, isa pur és homu vogymuk ...” stb.



TÖRTÉNET A KALAPRÓL



TISZAGÁTI METSZETEK (A HALÁSZ)



TISZAGÁTI METSZETEK (KOMPÁTKELŐ)



JÓPÁSZTOROK II.



KARÁM



TÖREDÉK I.



TÖREDÉK II.



HAZAFELÉ II.

Ivan Wernisch

Ma, ebben az időben

1

Megy, mendégél éppenséggel a Kamzиковá utcán. Egyszer csak a fényképészet bejárata előtt valaki a kezébe nyom egy cédulát, vagy inkább névjegyet, amire ez van nyomtatva: MA, EBBEN AZ IDŐBEN, EZEN A HELYEN.

Hm. Ma, ebben az időben... I. W. megtorpan és körülnéz. De abban a pillanatban megint odalép hozzá valaki, kitépi a cetlit a kezéből, és azt mondja: Menj, ahová mentél, menj, ez az üzenet nem neked szól.

2

Ez mindenkinek furcsa kell legyen – fölébredni, nem is gondolva a korunkra, ifjúként futni ki a házból, végigsietni az utcán, megpillantani a napfényben az egykori ismerősöket, visszagondolni a régi barátságra, és egyszer csak megérteni: mindez csak múlt.

3

Lent a szabászatban
zúg a varrógép.

Az ajtó felől huzat

Az ajtó felől huzat,
a falon moccan a köpeny
Fennakad az óraketyegés,
mintha bejött volna valaki

Yün-men így szólt a szerzetesekhez

Yün-men így szólt a szerzetesekhez: Kérdezzétek meg tőlem, milyen az igazi igazság.
És az egyik szerzetes megkérdezte: Milyen az igazi igazság?
Yün-men így felelt: Mint a bot, amibe a budiban kapaszkodtok. Hogyhogy, mint a bot a budiban? akarta tudni az egyik szerzetes. Na erről már inkább Arany Oroszlánt kérdezzétek, mondta Yün-men a szerzeteseknek.

És Yün-men így szólt

És Yün-men így szólt: Most pedig azt kérdezzétek meg, milyen az igazi hazugság.
És egy a szerzetesek közül megkérdezte: Milyen az igazi hazugság?
Yün-men így felelt: Mint a bot, amibe a budiban kapaszkodtok. Mért pont, mint a bot a budiban? akarta tudni az egyik szerzetes.
Na erről már inkább Arany Oroszlánt kérdezzétek, mondta Yün-men a szerzeteseknek.

Aztán Yün-men így folytatta

Aztán Yün-men így folytatta: Igen, az igazság éppolyan kevésbé fontos, mint a hazugság. Inkább az a fontos, ami a kettő között van. Nem hiszitek? Akkor valaki hozza ide azt a kapaszkodót a budiról.

Amikor a botot a kezébe nyomták, így szólt: Tegyük föl, hogy az egyik vége, mondjuk ez, az igazi igazság, ebben az esetben persze az ellentétes vége az igazi hazugság. És most nézzétek, a kettő között mi van! Látjátok már? A két véglet között van az, amibe bele kell kapaszkodnunk, ha nem akarunk beesni a szarba.

Nyolc versséma Josef Hiršalnak

Darázs

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Ablak

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Körte

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Kert

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Tál

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Fa

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Asztal

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Létra

Ablak, az ablakban
kert, a kertben
fa, a fához
egy létra támasztva

Asztal, az asztalon
tál, a tálban
körte, a körtén
egy darázs mászik

Kadó mester lehúzta a jobb lábáról

Kadó mester lehúzta a jobb lábáról a cipőjét, és kidobta az ajtón, aztán megkérdezte: Hol a cipőm?

Ott, az ajtó mögött, mutatta az egyik tanítvány.

Hol a cipőm? ismételte Kadó mester.

Az udvaron, találgatta egy másik.

Hol a cipőm? ismételte Kadó mester.

A bal lábán!

Hol a cipőm?

A holdbéli ember hatalmában, találgatta egy következő tanítvány.

Hol a cipőm! kiáltotta Kadó mester, és tenyerével a kisasztalra csapott.

Az ön cipőjét most, mester, a Zöld szél földjének nyolc templomában tisztelik, vélte valaki.

Hol a cipőm! kiáltotta Kadó mester, és öklével a kisasztalra vágott.

Az ön csodálatos cipője benne foglaltatik Ti mester tanításai-ban, mester.

Hol a cipőm! kiáltotta Kadó mester, és a botja után kapott.

És akkor egy tanítvány, alighanem az, akinek a helye a legközelebb esett az ajtóhoz, kiszaladt, behozta a cipőt, letérdelt a mester előtt, meghajolt a földig, megcsókolta a mester jobb lábát, és...

Itt a cipőm! kiáltotta el magát Kadó mester, és jót húzott a bot-tal a tanítvány hátára.

A kordé

*Mein Tractament ist Käs und Brot
Und was mir sonst Bescheret Gott;
Alles tut mir belieben.
Wenn ich nur Lebensmittel hab,
Brot, Wasser und ein Pfeif Tabak,
So lass ich mich begnügen.*

(Aus dem 30jährigen Krieg)

Erőltetett menetben értünk Resson sur Metzsig,
a Lassigny faluval szemközti mélyedésekg, Plemont hegye alá
Ott teljes volt a nyugalom
Az ember el se hitte volna, hogy háború van, és az ellenségtől
500 méter választja el

Máshol mindenütt elszenesedett csonkok, véres sár,
felfordult világ
itt meg – ősz
Szerencsénk volt

Szerencsénk van
Erre jenkik jártak előttünk
Maradt utánuk kabát, lópokróc, alumíniumkanál és csajka,
ezt mind föl tudtuk volna használni

100 lépésre a szakaszom erdei pozíciójától egy szikla mögött
van az ambulancia,
de kantinnak is szolgál
Ott üldögélnek a sebesültszállítók, távírászok és telefonosok,
futárok,
egy biciklis és egy trombitás

A túloldalon nyugalom
Itt-ott kivillan az árkokból
egy-egy sisakcsúcs
Vagy csak úgy tűnik

És az – vigyázat, ott egy géppuskát álcáznak
Meg egy kicsit odébb – az alacsony kertfal mögött – egy mási-
kat

Csupa alma- és szilvafa
A templomtorony körül csókák köröznek

Egy nap, kettő, három,
aztán még egy,
a nap perzsel, a fehér köveken gyíkok futkosnak

Negyedik éjjel körbejárom az őrségeket,
egyszer csak nyikorgás és csattogás

Várjatok,
nem löni! Ez nem történhet ilyen egyszerűen

A tőlük idevezető úton egy öszvér
vontatta kordé tűnik föl
A torlasznál megáll
Egy német tiszthelyettes ül benne

Előrebillent fejjel, arc nélkül, a nyakában vaskereszt,
rohthadásszagot áraszt, alighanem
napok óta halott

A szigeten

Szulák és leguánok,
szekercék és régi férfiak csontjai közt

Ezekből a férfiaktól az egyik állítólag
király volt innen jó messze

Ez a szulák földje
Ez a leguánok földje

a leguánok földje ott kezdődik,
ahová a szula már kinyújtott nyakkal sem ér el a csőrével

A Volhoz menti erdők, tél

Tornyuk a harckocsikhoz fagyott,
a géppuskák löképtelenné váltak,
a robbanószeretek csak sziszegni tudtak,
a puskát a kabát alatt kellett hordani,

de a tetvek, a tetvek úgy zabáltak, mint bármikor –

a szerelemre gondoltam, hogy ne gondoljak a halálra,
a halálra gondoltam, hogy ne gondoljak a szerelemre –

levelem érkezett Brüsszelből, amit még
júniusban adtak fel

Vörös István fordításai

Ivan Wernisch 1942-ben született Prágában, 2018 Franz Kafka-díjat kapott. Az egyik legjelentősebb kortárs cseh költő. Több mint 30 kötete jelenet meg, az első 1961-ben, legutóbb 2018-ban. A husáki normalizáció időszakában publikációs tilalom alatt állt. Hangjának szemtelensége Petriverel, elmélyült különlegesség-keresése Tolna Ottóval rokonítja. Több kötetnyi válogatást állított össze a cseh költészet rejtett értékeiből, ami viszont Weöres Sándor hasonló törekvéseire emlékeztet. Verseskönyveit több alkalommal is újra kellett nyomni.

Vörös István
Tálalva az ég

Gond annyi van,
mint csillagok fölött az ég.
Egy ász a kártyapakliban

az ősz, mi éppúgy elrohan,
mint arc mögül az ég.
Gond annyi van,

hogy nem hagyhatjuk annyiban,
villog, mint éjszaka az ég,
egy ász a kártyapakliban,

a szerencse váratlan rád zuhan,
harap, vihog az ég.
Gond annyi van,

egy-kettő hatástalan elsuhan,
a ködtől nem látszik az ég.
Egy ász a kártyapakliban.

Nyerni nem tudnak túl sokan,
de csak nekik van tálalva az ég.
Gond annyi van –
egy ász a kártyapakliban.

Amritsar, aranytemplom

A tömegben sem érzem úgy, hogy elveszett
egyénségem.

A lelki élet jelentette élvezet

a másik ember megértésén át vezet
önmagamhoz, most nem is értem.

A tömegben sem érzem úgy, hogy elveszett

az, ami egyéni lehet
a sorsmegértő emberiségben.

A lelki élet jelentette élvezet

a kétely rágta önzésen is átvezet,
már ez is érdem.

A tömegben sem érzem úgy, hogy elveszett

a többiekkel közös lelkiismeret.

Nincs meg szagos misékben

a lelki élet jelentette élvezet.

És ebből értem meg a lényegét,
bár eddig féltem.

A tömegben sem érzem úgy, hogy elveszett

a lelki élet jelentette élvezet.

Világ-portfólió

Mi volna, ha az örökkévalóság
megvolna, de csak banki sorban állás lenne?
Maga volna az egyetlen valóság

az üres éggel teli ország,
mit megvettél hitelbe.
Mi volna, ha az örökkévalóság

nem döntené el senki sorsát,
az itteni létből kimenne.
Maga volna az egyetlen valóság,

ahogy spórolt pénzed kidobják.
Sorban állásra vagy teremtve.
Mi volna, ha az örökkévalóság,

nem működne úgy, mint egy hatóság,
nem szedne szét igenekre, nemekre?
Maga volna az egyetlen valóság,

hogy a világ-portfóliót leszólják.
S eldöntik, kinek adjanak hitelt, kinek ne.
Mi volna, ha az örökkévalóság
maga volna az egyetlen valóság?

Körfolyosó

Egy idegen ház körfolyosójának
első emeletén van egy szék.
Mondandója van a világnak,

azt hiszem, minden tárgynak.
Nem hallgatni meg, nagy merészség.
Egy idegen ház körfolyosójának

mindig juthat bocsánat,
ha spárgán az égre fölfűzték.
Mondandója van a világnak,

mi senkinek sem árthat,
inkább lelki segítség.
Egy idegen ház körfolyosójának

korlátján szürke gerlék várnak,
hogy a szürkeséget megértsék.
Mondandója van a világnak,

de sajnós hol apad, hol árad.
Mi gömbbe zárva az egész ég?
Egy idegen ház körfolyosójának
mondandója van a világnak.

Bajt adni

A fogfájás kiegyenlíti
a sok jót, ami ér.
Ami benned egyéni,

és amiért megéri
bajt adni életért,
a fogfájás kiegyenlíti,

fölösleges is sírni
a semmiben a semmiért.
Ami benned egyéni,

azt többnyire nem érti,
ki minden hülyeséget ért.
A fogfájás kiegyenlíti,

az ember mégis érzi,
egy másik úton visszatér,
ami benned egyéni.

Elfogy az egyén feletti,
amíg a fogorvoshoz érsz.
A fogfájás kiegyenlíti,
ami benned egyéni.

Elmer István

Búbánat

Olykor különös fénytörése van az időnek. Fény és idő – látszólag egymástól messze eső fogalmak, s az iménti mondatba foglalva túlfinomult szofisztikált értelmet kapnak. Lehet, valóban nem szabad így közelíteni semmihez. Hanem inkább nyersen, a szavak csupaszságával, vagy még inkább a cselekedetek természet adta egyszerűségével. Amikor az ember már-már nem marad más önző állatnál. A kifinomult hazugságokból megtér a cselekvés mindennapjaihoz.

A kocsmában gyúrt homlokú, ritkuló hajú férfi hajol rá a harmonikára. Ó, amikor az utcán végigsöpör a szél, talán ez lehet a hangok szövege, mert úgy hangzik, ahogyan Patagóniában hordja az utcán a szél a port, reménytelenül hatalmas távlatok a füves pusztaságon, mint egy igazi szentimentális dallam, amelyből kibomlik, mint valami forgószél, az idealizált szerelem, szenvedélyesen, egymáshoz szorított combokkal, igen, ez az argentin tangó. De hogyan kerül ez ide? Amikor nem Argentínában járunk, s a tangót legföljebb a falusi kultúrházban tanította a diákoknak a városból érkezett tánctanár – de már elmúltak azok az idők.

Csak az öreg harmonikás maradt, a falu harmonikása, ez a megkövesült múlt, aki mindennap mégis megtöri az időkövet a billentyűk lenyomásával. Fürge ujjai szaladnak, az egyik kéz a ritmust varázsolja oda, a másik a dallamot, mint egy kivirágzott, tobzódva virágzó vörös muskátlit egy háború rombolta ház kiégett ablakában.

Valaha pék volt az apja, a falusiak kedden vitték a lisztet, leadták, a pékmeszter a zacskót odahelyezte a polcra a többi mellé, mindegyiken a család neve, aztán pénteken lehetett a kenyérért menni. Olyankor beengedte a kenyérvivőt a sütőkemencéhez, néhány lépcsőfok vezetett le a kemence ajtajához, ügyesen felcsapta a fémkallantyút, odabent, valahol a mélyben világosan izzott a fény. Volt egy gyerek, aki minden alkalommal bámulta, egyre csak bámulta ezt a különös látványt, a hosszú nyelű péklapát befutott a mélyben izzó fénybe, egy ügyes mozdulat, finom csavarás, és a lapát máris hozta ki a ropogó-pozsgás kenyeret. A sült tészta andalító illatával egészen megtelt a helyiség. A mester fogta az erős szűrű keféjét, és gyors mozdulatokkal végigsikálta a kenyér mindkét oldalát, mintha most fényesítené. Aztán a gyerek kezébe nyomta. Az meglerakta a sütésért járó összeget.

Valaha pék volt az apja, de a fia harmonikás lett. Hiába mondta neki szép szóval, később könyörgött: abból nem lehet megélni, mire fia álmodozó nagy szemekkel, kissé görbére nőtt, felálló orrával elálmodozta magát: apám, én nem megélni, én élni akarok.

Hát ez jelentette számára az életet: harmonikázni a falusi kocsmában. Magától talált rá a dallamokra, nem tanult kottaolvasást – elég, ha egy tánctanár kijár a faluba, hova gondolnak, hogy még zenetanár is! –, de szíve valahogyan odaérezett a hangokra, és szenvedélyesen húzta-billentette a harmonika levegőjét, a billentyűk pedig elég olcsón ahhoz, hogy fájdalmasak, ragaszzkodóak

és egyszerűek legyenek, felhasították a kocsmá kifáradt levegőjét, a kifakult falakat, és ez a fájdalom, ami a szerelmet jelentette, mert a szerelem fájdalmasan szenvedélyes, elvarázsolta a termet; mennyi dülöngő lépés, olcsó falusi mulatság tapodta össze magát a padlón, mennyi cibáló veszekedés, most már elég, gyerünk haza, búcsú idején előkerült a kés is, a szomszéd faluból valakinek felhasították a gyomrát, úgy mondták még évekkel később is, a kezében vitte a belét, és a tangó csak szólt, egyre csak szólt, a harmonikás megmaradt ebben a szerelemben. Már úgy lehetett hinni, minden változik, minden elmúlik, a kocsmárosok is váltották egymást, munka után a parasztemberek is, ameddig bírták az életet, munkásruhában betértek fájrönt után, s mintha csak templomba mentek volna, belépés előtt leporolták öltözküket. És abban a sápadt fényben, az olajos padló hátán, a bizonytalanul vizenyős söntéspult sörhabos kínálatában leültek az asztalhoz, nem beszéltek, csak nagy ritkán, minek beszélni, az élet áradását fölöslegesen megakasztja a beszéd, intés, talán inkább legyintés a kocsmárosnak, de az már ismerte a rendelést. Legföljebb megkérdezte: egyet? Mire a válasz szerényen betelefonódott a harmonika dallamaiba: először csak egyet.

Jöttek az apák, jöttek a nemzedékek, csöndes kora este a kocsmában, és szólt, egyre csak szólt a harmonika, a pékmester fia már nem is ember, hanem maga a kocsmaterem elengedhetetlen kelléke, ha ő nincs, a kocsmá elveszíti önmagát, megdől, talaját veszíti az élet egyszerűsége – akármennyire nem illet is a közép-európai falusi terembe az argentin tangó, az illetet ez a jelenség lehántotta magáról, így volt ez szép, így volt ez jó. És a muzsikust nem érdekelte, mikor jönnek a vendégek, megtöltik-e a termet, ő akkor is játszott, amikor a kocsmáros jelentette az egyetlen hallgatóságot, unott arccal nekitámaszkodott a pultnak, s ha az udvarról bemerészkedett a macska, felé rúgott, de úgy, hogy ne érje el az állatot, mars ki, aztán tovább támaszkodott, bele a söntés-életbe.

Abba az átkozott söntés-életbe! – fakadt fel olykor a sóhaj-gyulladás, hagyjál, asszony, már a sörömet sem ihatom meg nyugodtan? – de a legtöbb feleség nem vetemedett oda, hogy férje után merészkedjen, hagyni kell az embert, mert a faluban a férfi jelentette az embert, hadd csorogjon le arcáról ez a nap is.

És a tangózene nagyon is alkalmasnak bizonyult arra, hogy egyszerű békeségben lecsorgassa a napokat. Jól van, Dodó, aztán valami aprópénzt nyomtak a zenész markába, a pékkemence már régen kihűlt, a kenyeret a szövetkezeti boltban árulták, de kevésbé sajnálták ezt a falusiak, mintha a harmonikás elmaradna a kocsmából. Ha a kenyér nem is az már, mint régen – régen minden más volt –, de a zene maradt, az megmaradt. Dodó időnként énekelt hozzá, kesernyés hangja, mint a fa kérge, bármennyire töredezett, barázdált is, mégiscsak szép – szép, mert természetes. És így van ez most is. Az összegyűródött évtizedek alatt hangja talán veszített valamennyit mély érezetéből, legföljebb nem tölgyfa, hanem akácfa kérgére emlékeztetett, de ez senkit nem zavart, ha lecsorgott közben az arcon a nap, jó volt az úgy is. Tudod, Gyurikám, szólítja oda a vékonydongájú parasztember a kocsmarost, s úgy készül hozzá, hogy nincs mese, most aztán megmondja, egyszer és mindenkorra megmondja. Tudod, Gyurikám, az a legfontosabb, hogy – kivár a kellő nyomaték kedvéért –, az a legfontosabb, hogy túléljük az életet. Úgy bizony, ez a legfontosabb. Na jól van, törődött bele, hozz nekem még egy sört.

És szólt, szólt a harmonika az üres kora délutánban, az élet még nem sűrűsödik össze, de a szenvedély már felhangzik a billentyűkön, a hát neki-támaszkodik a hengerelt mintás falnak, a söntéspult mögött a polcon néhány csokoládészelet, papírját kikezdte a por és megfakult az időben, meg valami rágcstól, a legkritikábnak kérnek ilyesmit, mégis hozzátartozik a kocsmához, talán előírás, bár ezzel nemigen törődnek idebent, az előírások, a nagy eszmék, a harsogó hangok, a nagy ideológiák valahol kint rekednek, ez a meg-békélés földje. Vagyunk – mi kell ennél több?

Nyílt az ajtó, idegen férfi lépett be. Szokatlan, hiszen itt tudni való: a nagy-apád mindig annál az asztalnál ült, az öreg Tóni meg amott, és minden széknek megszületett a legendája, minden széknek és minden napnak, hej, a nemjóját, vakarja meg a szikár ember kalapját följebb tolva a fejét, bizonyára eszébe jutott valami, talán éppen az, hogy gazdag az élet, ezért aztán másodsor is odainti a kocsmáros: tudod, Gyurikám, az élet nemcsak rövid, bár könnyen elszáll, mint egy habkőnyű fing... na jól van, jól van, ezt már mondtam, szóval az élet nemcsak rövid, hanem gazdag is. Úgy bizony, gazdag! S már küldi Gyurit, menjen, ne törődjön vele, elvégre ő idetartozik, de a kocsmárosnak vendége érkezett. Régen nem fordult elő, hogy idegen lépjen be, talán a rendszerváltozás idején legutóbb. Addig a világ dolgát elintézték annyival: nagy urak az elvtársak. Azóta meg úgy mondják: nagy urak az urak.

Mit számít, vagy mit se számít. Sír a tangó a kora őszi fényben, még minden lehet, hirdetik a billentyűk, s ennyi elég mára.

Az idegen férfi idősebb, lassú mozgású, mégis energikus a járása. Amolyan amerikai-féle lehet, állapította meg Gyuri kocsmáros a sokat látott ember mély emberismeretével (alig mozdult ki a faluból, de ahhoz, hogy az ember az élet széles egészét megismerhesse, nem biztos, hogy kóborolnia kell a világban, az élet még egy kicsi faluban is megmutatja a maga lehetséges változatait), amerikai-féle lehet, amit olyképpen összegzett: bizonyára nem vadkeletről, hanem vadnyugatról érkezett (a vad előtag állandónak tekinthető, aztán hogy utána melyik égtáj következik, már szinte lényegtelen).

Kellemes benyomást keltett, könnyű kockás nadrágot viselt (leírás következik – de csak szerényen, szerényen!), virágmintás inget, valamilyen egzotikus növény kibomló virága elfoglalta fél mellét, az európai szokástól különbözően hegyes orrú cipőt viselt, aranylánc a csuklóján (feltűnően szolid kivitelben), aranylánc a nyakában, kivillant, ingén az utolsó két gombot szabadon hagyta. Hány éves lehetett? Talán hetven, vagy inkább nyolcvan, ezeknél az amerikaiaknál (furcsa egy népség) sosem lehet tudni. Szerényen viselkedett, mozdulatai egyáltalán nem találtak összhangot tubarózsás ingével (a kockás nadrág még hagyján – s hagyján az egész, hiszen nem divatbemutatóra készült), nem fintorgott a parasztemberek sűrű szagától és a söntéspulton erjedésnek indult, állott sörtőcsák illatától, különös egyveleg, amolyan magyar egyveleg volt ez, szinte (vagy nem is szinte) népmesei egyveleg, s ez a férfi, finom, mégis markáns vonásaival alig-alig állt messze egy népmesei hőstől, különösen, hogy ebben az órában (ennek az időmeghatározásnak nincs semmi jelentősége) whiskyt kért Gyuri kocsmárosától, visszafogott, szolid hangon: ha szabadna kérnem...

Szabadni szabad, csakogy... Gyuri kocsmáros hivatása teljes felelősség-tudatával közölte: drága uram, whiskyt itt legutóbb a nagyságos úr ivott, vagy

még ő sem. A nagyságos úr a háború előtti nagyságos urat jelentette (természetesen), ám a logika akkor jár el helyesen, ha nem ragad meg a kizárólagos fogalmazásnál. Merthogy, villant Gyuri agyába a rendkívüli helyzetben, nagyságos úr most is van, egy alkalommal ő is belátogatott műintézetébe, de már nem emlékezett, whiskyt kért-e, vagy valami mást, amivel aligha tudott szolgálni, mert az új nagyságos úr végül lekókadott fejével beletörődött sorsába: jó, akkor hozzon olyat, amit itt szoktak inni az emberek. Ezzel a gesztussal áttörte a társadalmi korlátokat (a pártiskolán így tanították neki, és akkor még nem nagyságosurazták), belemártotta bajuszát a sűrű habba, hogy aztán felhörpintse a mélyben rejtélyesen úszkáló söritalt.

Jó, hát ha nincs... Az amerikai kinézésű férfi tengerentúli gesztusoktól idegen módon szerényen húzta meg magát (és közben csak szólt, szólt a harmonika, argentin tangó, szenvedély, felhasított szoknya, a combok egymáshoz simulnak), aztán minden megbotránkozás nélkül azt mondta: jó, hát ha nincs, hát nincs... (valahova elnézett, leginkább önmagába)... mit szoktak itt inni az emberek? S még mielőtt választ kapott volna a pedáns Gyuri kocsmárostól, elvégre ő még egy amerikai vendéget is minden zavartól mentesen képes kiszolgálni, a férfi lezárta a rendelés bonyolult műveletét: jó, hát akkor azt kérem. Így változott át a whisky csapolt sörré a mindenható (és a kissé rezignált férfi) különös rendelése folytán.

Gyuri kocsmáros nem felejtett. Visszatért a söröskorsóval, s hogy jólérsültségének és precizitásának tanújelét adja, az itallal együtt magyarázatba kezdett: – Mert tudja, uram, azt a nagyságos urat elsodorta a háború, a mostani nagyságos urat meg idesodorta a rendszerváltás. De ez már politika, én meg csak annyit mondhatok: a szaros gatyát, nem a rendszert kell váltani. De ez már politika – ismételte meg olyan hangsúllyal, amely a kocsmá belvilágában a világ ostoba körülményeivel szemben ennek fennebbvalóságát hirdette. Annyit azért még elárult, hogy az idegen úr lássa, kivel van dolga, fontos, hovatovább autentikus személyiséggel, hogy az új nagyságos úr Hamvaskőn lakik, a falutól nem messze, az egyik gyönyörű völgyben, a régi erdészházat alakította át ízlése szerint kiskastéllá, s hogy Gyuri kocsmáros közgazdasági és általános jogi tájékozottságának is tanúbizonyságát adja, felfújta pofazacskókkal fújta tovább: spontán privatizáció, uram, ugye tudja, mit jelent, s kézfejével söprő mozdulattal kanyarított a zsebe felé.

A férfi, aki így elnézve ennyi idő alatt, konszolidált öregúr benyomását keltette, szükséges, ám nem túlzó illedelmességgel figyelt a szavakra (a harmonika egyre csak fújtatott, a felső hangoktól elérkezett egy mély lefutáshoz), s ezzel a dallamháttérrel megkérdezte: és mit tud Bagóköőről? Gyuri (mint tudjuk, továbbra is a kocsmáros) elérkezettnek látta az időt, hogy földrajzi ismereteit is felfedje. Az a másik patak völgyében fekszik. Csinos kis épület, állítólag valami külföldi vette meg, de senki nem tudja biztosan, nem is csoda, ebben a világban (átcsapott a filozófia mezejére) bármi előfordulhat. Reaktívak a viszonyok, nagyon reaktívak.

Relatívak, igazította ki az öregúr, egyszerűen érthető mondatba csomagolva a kifejezést. No, úgy valahogy, helyeselt erre Gyuri. És mondja, kérem, lehet itt étkezni is?

Hát azt nem, lengette meg a nyomaték kedvéért a kocsmáros a hanglilit (mintha csak egy porrongyot rázott volna ki), bár volt idő, amikor még szövet-

kezeti kisvendéglőként működünk, innen hordták át a téeszirodába az ebédet. De már a szakács is meghalt – tette hozzá, hogy teljes történelmi panorámát fessen az étkeztetés lehetőségéről és lehetetlenségéről.

Az öregúr nem érdeklődött tovább, Gyuri kocsmáros pedig nem tartotta illendőnek, hogy tovább fölartsa a kedves vendéget. Ez is ugyanolyan, mint a többiek, nyugtázta magában, közben visszahajózott szélesre dagadt felsőttestével a pulthoz. Sört iszik, aztán majd kér még egy korsóval. Így szokott ez lenni. S ő már csak ismeri az életet.

Valóban: az öregúr újabb italt rendelt, lassan kortyolta, közben el-elmélázott, ahogyan az ember szokta, ha megszabadul minden kényszertől. Jól érezte magát ebben a kopott helyiségben, a falak évtizedekkel korábban beljük szövődött dohányfüstöt engedtek ki magukból, hiába a dohányzás tilalma, a nyom, mint általában – és sajátosan, hogy egy kis filozófiát azért csempészünk ide –, nem múlik el. Az élet minden nyoma megragad, legfeljebb akár időlegesen vagy véglegesen láthatatlanná válik számunkra. De a nyom akkor is megmarad. Valahol a világegyetem rejtett zugában, akár egy batyu, amelybe beledobálhatjuk a fölöslegesnek vélt kacatokot, s már nem tudjuk, mi mindent hordtunk így össze, kidobni sajnáljuk vagy nem tudjuk, majd halálunk után jön valaki, és mindent eltakarít. Csakhogy a nyomot belőlünk semmiféle takarítóvállalat a legkorszerűbb tisztítószerrel sem képes kisikálni. Ott marad, hamisíthatatlanul, romolthatatlanul, mert hiszen ez vagyunk mi.

Nem volt hová sietnie – kora délután? Mint végtelenített szőnyeg, úgy futott ki előtte az idő. Így érezte, elvégre megérkezett. Az idő ettől kezdve másként percegett benne. Persze azt is tudta, minden megérkezésben felismerhető némi (vagy annál több) illúzió. Miért ne elégedne meg ennyivel? Fiatal korában hallotta a mondatot, vitte magával mindenhová, amikor alig volt valami motyója, ez akkor is vele maradt: végül rájössz, egyedül az illúzió a fontos.

Ült a kocsmában, kopott-sárga hengerelt mintás falak, kitaposott kőpadló, a függönyök rojtosra бүdösödtek, és a tangó, az argentin tangó, ennek a magas, redőzött homlokú férfinak a keze alatt, söntéspultot támasztó kocsmáros, néha végigtörölte a pultot, majd a rongyot begyakorolt mozdulattal odacsapta a bádoglemezre – sehol, Los Angelesben sem, ekkora béke, ekkora nyugalom ott sem, és sehol másutt, a nigériai fűrotornyok mellett, az őserdei mozgalmas éjszakában sem, ahol az élet szenvedélyesen nyüzsgött az apró élőlények ezreiben, s mégis, hatalmas ürege volt az éjjelnek, nem, sehol másutt ekkora béke...

Most csak a megérkezés helyszíne létezett. És ezt, amit itt, sem Los Angelesben, sem Nigériában, sem előtte, amikor Torinóból behajózott, sehol nem érezte. Hát ezért kellett idejönnie, ezért az érzésért, s ha mást nem is nyújt számára a hátralévő idő, ezért érdemes volt. Megszabadult a rettentő kintól: az elvagyódástól.

Nem bánta a külső oldalán vizes söröskorsót, vastag falú, amolyan régi kocsmái darab, sőt, kimondottan jólesett kezébe vennie, mert megszabadult, végre, végre! Megszabadult az elvagyódás rettenetes kínjától. S ha az ember megszabadul ettől, az idő is szelíddé válik, már nincs mit várni tőle, nincs, amit valami módon kizsarolhatna belőle, vagy éppen olcsó alkura is hajlandó lenne, hiszen már nem kell megküzdenie vele, az idő ez a kora őszi délután.

A kocsmáros úgy tett, mint aki dolga után matat a pultnál, közben ezt az embert figyelte fél szemmel. Jött valaki, fölhajtotta a felest, le sem ült, aztán már ment is, visszanyomta sapkáját zsiros hajába, a féldeci fölhajtásához levette, elvégre meg kell adni a módját.

Az öregúr hátradólt a széken, nem nézett sehová, nem gondolt semmire, micsoda öröm, kortyolt újra a krigliból, ez lenne a szabadság? Ha illúzió, akkor is. Nem baj, ha nem is igaz, csak szép legyen.

A kocsmáros, eszes ember lévén – ők tudnak valamit a világról, hiszen a kocsmá profán gyóntatószék – rövidesen rájött, ez az ember talán a bagókói. Mert volt a hamvaskói, ez meg nyilván a bagókói. Ilyen öltözékben más ki jönne ide? Külföldi, hát persze, biztosan amerikai, azok kérnek whiskyt, látta a televízióban, Jockey is állandóan ezt töltött magának kunkorodó szélű kalapja alatt. No lám, folytatta magában a gondolatot, nem kell elmenni messze a világba, a világ tér meg oda, éppen az ő kocsmájába, s ebből azonnal leszűrte a tapasztalatot: milyen fontos helyén szolgál ő a világnak.

Záráskor csattogva zörgött a fémredőny, vége, kocsmá-fájront, ezen a napon könnyen megküzdött az utolsó vendégekkel, azok szépen-szeliden elindultak, talán a harmadik felszólításra: na jó, most már elég, menjetek haza! Egyikükkel se járt úgy, mint néha előfordult, hogy az időtlenségbe – és az élet alkohol szítta keserűségébe – belefeledkező vendéget szépen lecsúsztatva a bejárat mellett a fal tövébe, aztán majd reggel érkezik, és nyitáskor beveszi. De mindezt szépen, emberséggel.

Gyuri kocsmáros elvégezte a napi rovincsot, s mint aki aznapra is megtette a magáét, hogy a Föld tovább forogjon, elindult hazafelé. Otthon a felesége sült paprikával várta, azzal nem terheli meg késő este a gyomrát.

Volt ma egy vendég – a kocsmáros megadta az illő tiszteletet mindenkinek –, megivott két sört, ült ott vagy három órát. – Az asszony nemigen figyelt erre, ha valami foglalkoztatta, a haszon, elvégre meg kell élni, s a kocsmáros mindig is a falu egyik legtehetősebb emberének számított.

Nem idevalósi, folytatta a férfi, úgy néztem, ez lesz a bagókói.

Miből gondolod? – ez már az asszonyt is érdekelte.

Olyan amerikai kinézése volt, whiskyt kért, végül sört ivott.

Hogy nézett ki, tudakolta a felesége, mert ő is hallotta a faluban (mit nem hallott? még azt is, ami meg sem történt), valaki idegen megvette a bagókói kiskastélyt – így nevezték egymás közt a falubeliek az erdei, meglehetősen csinos villát is.

Bánatos volt az arca. De nem azért, mert éppen most szomorítja valami, mindig ilyen lehet, valahogy ez nőtt rá.

Az asszony legyintett, na, jól kinézünk ezekkel az urakkal. A másik is... az meg olyan búval ba..., ó, hogy majdnem mondtam valamit. És mit akart?

Nem akart az semmit.

Mondott valamit?

Kérdezett ezt-azt Bagókóról, hogy mit tudok róla. Aztán csak hallgatott. Megitta a sörét, és elment.

Így érkezett meg Schalkáz Benő a faluba. A nap arcára csapott a fenyőfák között, olyan volt az egész, mint egy fénykerítés, az autót az iskola melletti utcában hagyta, éppen csak a legszemélyesebb holmikat vette ki belőle, a szál-

lítóvállalat késő délutánra ígérte, hogy megérkezik a bútoraival, ruhatárával, addig úgysem kezdhet semmit. Van időm, szívta meg mélyen a tüdejét.

Bagókő látótávolságra esett a falutól, úgy is mondhatnánk, a faluhoz tartozott, közigazgatási szempontból mindenképpen, de szervezen is, mint az egyik tanító mondta, s így adott megállapításának tudományos színezetet. Ezzel akarta kifejezni, hogy Bagókő – és persze Hamvaskő ugyancsak – a faluhoz tartozott, földrajzi értelemben, barátaim! – s ha földrajzi értelemben, akkor más szempontok szerint is, nevezetesen a két új tulajdonos, szóval a mostani urak ugyancsak a faluhoz tartoztak, egyszerűen tehát falusiak. Hiába kiskastély vagy erdei villa, nevezze, aki aminek akarja, mégiscsak falusiak, s akkor nemigen különböznek tőlük.

Ebben fölismerhető némi igazság, a két birtok ugyanis csak az új vagyonszerzés első, mohó hullámában minősült annak. Néhány hektár erdő a kipofozott épületekkel, ez utóbbira valami rendkívül kedvezményes hitelkonstrukció keretében tett szert Sarkadi Balambér, a másik betelepülő. Merthogy a faluban ilyen néven ismerték, s egy alkalommal, mintha csak a faluval szembeni adóját róná le, ő is meglátogatta a kocsmahivatalt, s romló szemével, lassanként már csak foltlátásra volt képes, ugyancsak hosszan elüldögélt az argentin tangó és az áporodott levegő egyvelegében, mint akinek nem számít az idő, hiszen gazdag úr, s az az igazán gazdag, aki az idővel gazdagon bánhat. Ő is két korsó sört ivott, talán a másodikat rakták le elé, amikor megkérdezte: no és Bagókő-re van-e már vevő? Mire Gyuri kocsmáros, a jól értesült, állította, hogy valami amerikai magyar licitál rá, s ezt mások is megerősítették. Felismerhető volt ebben némi közéleti izgalom, hiszen a téészesítés óta nem fordult elő olyan esemény, amely ennyire megmozgatta volna az emberek fantáziáját. Fantáziálok, tehát vagyok, s akadt olyan értelmiségi – mint mondták: intelligencia – a faluban, aki tudni vélte, az iménti mondás eredetije, tudományos nyelven archetípusa (ez azért kissé billeg) nem Descartes, mint a legtöbben hiszik a gondolkodom, tehát vagyok szólam alapján, hiszen ő maga is ősi forráshoz nyúlt vissza eme bölcsesség felelevenítéséhez, mégpedig nem kisebb személyhez, mint Platónhoz. S ha már itt tartunk, a plébános úr ritkán gerjedt akkora haragra, mint amikor valaki e nemes görög gondolkodó nevét Plátónnak, ásító magyar á-val mondta, mire ő ékes latin nyelven kitért: pagane, barbare – merthogy Platón nevének helyes ejtése leszorított, már-már a pincébe száműzött a-val helyes, onnan zengjen mélyen, platonikusan.

Ezzel a közjátékkal ékes bizonyítékát adtuk, hogy nem akármilyen helyre került – az Úr (ezt sosem hagyjuk ki) és a rendszerváltás jóvoltából – Schalkáz Benő és Sarkadi Balambér. S ha valaki azt gondolná, micsoda komikus nevek, annak azt tanácsolhatjuk, mint Lándzsarázó Vilmos (nevezetes Shakespeare mester) oly nemes egyszerűséggel megfogalmazta valamelyik művében: no, no, hátrább az agarakkal!

Ez annyiban hibázik (merthogy a világon minden hibázik valamennyire), hogy a faluban egyetlen agarat sem tartottak, így a mondás kizárólag képes értelemben kerülhetett használatba, de abban aztán istenigazából. Persze a köznyelv ezt a magas irodalmi megformálást átalakította a maga szemantikai kontextusába (no, ezt jól megmondtuk), ami olyformán hangzott, minden salangtól, félrebeszéléstől mentesen: kuss!

Volt ebben valami szép – szép, mert őszinte. S hogy ugyan mennyit és mit érnek a szavak, hogyan bánjunk velük és értelmükkel, még egy-két nemzedékel később is emlegették a faluban a következő történetet (utána aztán elenyészett a múltó emlékezetben).

Tudni kell, a katolikus templom a falu egyik dombjának tetején épült. A másik dombon meg a református templom ékeskedett (amely persze valaha, merthogy középkori alapítású településen járunk, ugyancsak katolikusnak épült), tornya hegyén a katolikusok némi rosszindulatú közelítését kifejezve a protestantizmushoz, szikrázott a buzogány (amely a szakadárok által a nyugati keresztény egységbe hajított sokhegyű éles fegyver), miközben ama csúcsjelkép a betlehem-i csillagot mintázta, az irányjelzőt minden belátó ember számára, hogy hasonlóan ama napkeleti bölcsekhez, maga is megtalálja a Betlehembe vezető utat.

Ha egyáltalán akarja. Csakhogy úgy nézett ki, nemigen akaródzott ebben a világban ennek az útnak a fölismerése, inkább tébláboltak, tébolyultak mindenféle kókadtt eszmék között, amelyek még inkább elkábították a tudatot, mint a mákgubóból főzött tea – merthogy öregemlékezet szerint ez is szokásban volt a faluban, ha a gyerek nyugóskodott, amikor a szülőknek éppen dolga akadt a ház körül vagy a földeken. S hogy dolog mindig akadt, nem is kevés, a gyermek megnyugtatóására a népi tapasztalat alapján gyakorlattá vált a mákgubótea főzése. Utána olyan jól viselkedett a kicsi. Igaz, sokan közülük tompa agyúan ébredtek felnőttkorukra, de ezzel vajmi keveset törődtek: elvégre a faluközösség mindenkit eltartott, igen, a mi kis falunk, mint az ékes tollú cseh író fogalmazott, még a hülyéket is szereti. S ebben volt valami végtelen filozófiai, ontológiai, már-már transzcendens távlat: szeretni mindenkit egyformán lehet.

De a szavak és a templomépítés imént elejtett összefüggése. Eső után szállították lovas kocsival az új tetőcserepeket. A lovak patája azonban csúszott a meredek partoldalban, a kocsis hiába serkentette őket ostorával. Nógató kiáltásainak semmi foganatja nem volt. Végre megkérte a plébános urat, távozna el onnan, hallótávolságon kívülre, mert ugye, szabadkozott, s amikor az egyházatya engedelmesen messzire sétált, hétágú, cifra káromkodással mordult a lovakra, mire azok úrrá lettek a sáron, és fölkapattak terhükkel a templomépülethez. Mondták is a falusiak: még a káromkodás is Isten dicsőségét növeli.

A két új uraság – irodalmi téren pallérozottabb elméknek a két új földesúr (lásd: Jókai, lábjegyzet mellőzve) – ennyire gazdag világban vetett magának új otthont. Nemhiába gondolta úgy Gyuri kocsmáros, hogy a világ dolgaiért nem kell elmenni sehová, egy faluban benne van minden, mint csöppben a tenger (hogy egy újabb klasszikus gondolkodót idézzünk).

Csöndes, ábrándos vidék. Schalkáz Benő idős kora ellenére gyalog szerette megtenni kiskastélya (a realitás kedvéért maradjunk annyiban: háza) és a falu közötti utat. Kezdetben gondtalanul mélézött a néhány száz méteren, az út mentén csörgedezett a Malom-patak, hallgatta a köveken bukdácsoló víz könnyű csobogó csörgését, Istenem, de jó, szívta be mélyen a levegőt, kisimult benne az idő, nem tudta, a konok kronológia szerint, mennyi méretik még neki belőle, de nem is érdekelte, hiszen a kisimult idő a kairoszt jelentette, az áldott, ihletett pillanatot, amelyet most megkapott. S ettől kezdve egészen más az idő számítása. Hirtelenjében nem tudta máshoz hasonlítani ezt az időszámítást,

mint egy szenvedélyes argentin tangó ritmusához. Szétfeszíti a dolgok egymásutánját, ezt az ostobaságot, és beleveti magát az életölelés forgatagába.

Közben azért föltekintett a patakkal szemközti hegyoldalra. Nem messze az úttól, a fák között, hatalmas, tojás alakú sziklatömb idegenkedett. Igen, idegenkedett, ugyanis nem illett a hegyoldal képéhez. Hogyan került oda? Jó időbe tellett, mire a falusiaktól megismerte a szikla legendáját. Valamikor a régi, ősi időkben, amikor a föld még gyakorta megrázta a hátát, valahonnan a messzi-fönti hegyekből, amihez foghatót a környéken még senki nem látott, elindult a kőtömb, azt mondták, az ördög vetette le a hátáról, s görgött, egyre csak görgött meredek oldalakon és völgyeken át, míg végül éppen ezen a helyen állt meg. Mintha a világ a maga nyugtalansága után akkor pihent volna meg. De olyan módon akadt fönn a szikla, hogy aki ránézett, azt gondolta, a következő pillanatban, éppen amikor ő halad el alatta az úton, újra nekiindul, s maga alá temeti. Merthogy a szikla nem természeti képződmény, az igazság vette föl ilyen módon a képét, hogy amikor már nem bírja elviselni a föld bűneit és igazságtalanságait, aláomoljon s ítéletet hozzon.

Ekképpen formálta a népi tudat a szikla köré a maga fantáziáját. Igazságosztó szikla, de ezt túlságosan félelmesnek, számonkérőnek tartották, ezért aztán (eredete már homályba veszett) elnevezték inkább Bagókőnek, amely jó hangzásúnak tűnt, barátságosabbnak, mint az Igazságosztó. Annál inkább, merthogy nem akadt ember, aki bűn nélkül való lett volna, s valahányszor elhaladt alatta egy teremtett lélek, bizony összeszorult az elméje (és legalább annyira az ánusza), hogy az ördög hátáról lerázott igazság egyszerre csak megindul, és éppen fölötte mond igazságot.

Ez a monda (no persze, kísérte sok nevetve legyintés: ilyet elhinni a modern korban, mint a miénk? ki hallott már erről?) befészkelte magát Schalkáz Benő elméjébe, bármennyi televízióadást és újságcikket látott-olvasott is Amerikában ufókról, földön kívüli lényekről, magasabb intelligenciáról (az igazság és a tudás Amerikában születik!), nemigen hagyta megfertőzni magát efféle eszmékkel, mert mint nemes egyszerűséggel a chicagói magyar lelkész egy alkalommal prédikációjában előadta: lehet, hogy ufók, magasabb rendű intelligens lények röpködnek körülöttünk, de ők is Isten teremtményei.

Schalkáz Benő megállapította: a szikla valóban bármely pillanatban megmozdulhat. Irracionális (jobb híján maradjunk ennél a megfogalmazásnál), ahogyan megállt a hegyoldalban, már-már ellentmondott a fizika ismert törvényszerűségeinek. Miféle erő, a teremtés és létezés miféle szenvedélye tartja meg? S mikor zúdul alá, igazságot, valamiképpen igazságot hirdetve, még ha az ember nem ismeri is fel e törvényt, amely érvényt szerez a természeti törvénynek?

Bagókő ott volt a magasban, s ez különös feszültséget adott minden megtett útnak. Benő úgy érezte, minden nekiindulásának tétje van. Nem kisebb, mint az élete. S ez nem félelemmel, sokkal inkább izgalommal töltötte el. Bagókő az egész völgyi világot jelentette, s annál is többet. Nem lehet csak úgy jönni-menni, minden alkalommal szembe kellett nézni annak lehetőségével, hogy éppen azon a napon, éppen abban az órában, abban a pillanatban, éppen akkor indul el az ítélet (mert már régóta nem sziklának, hanem ítéletnek tartották a falusiak, s Benőnek sem kellett túl sok idő, hogy ő maga

is törvényt lásson a kőben, amely valahol fönt fogant a hegyek magasában, s most lejött közéjük).

Tétje lett minden egyes útnak. Kezdetben arra gondolt, szomszédja mennyivel szerencsésebb. Sarkadi Balambér birtoka ugyanis összeért Schalkáz Benő erdejével, ha akarták, ha nem, szomszédokká váltak, s rövidesen közös ügyeik akadtak az erdőművelésben, fakitermelésben, vadgazdálkodásban, amelyeket meg kellett beszélniük. Benő eleinte irigyelte szomszédját, mennyivel könnyebb neki, nincs Bagóköve, Hamvaskő nem más mohával benőtt sziklaplatónál, amely soha nem indulhat meg (a földtörténet eddig ismert törvényei szerint), az ott lakót nem fenyegeti veszély, álmában sem fordulhat elő, hogy megindul a hegy. Benő így gondolta (de mint tudjuk, semmit nem lehet teljesen tudni, sem teljesen elgondolni).

Aztán eltelt az idő (valamennyi), s Benő mintegy tulajdonának tekintette Bagókövet. (A mintegy magyarázatra szorul.) A geológiai képződmény a földhivatali bejegyzés szerint valójában tulajdonához tartozott, de amint erősödött benne a meggyőződés, hogy nem kő az (az is persze), hanem törvény (törvény vásárlása meg nem szerepelt az adásvételi szerződésben), egyre gazdagabbnak érezte magát; jó üzletet kötött, nemhiába érezte a lába előtt kisimuló időt a kocsmában elfogyasztott sör közben.

Bement hát a faluba. Bár autója ott állt az erdei villa mellett, mégsem azzal, hanem gyalog indult neki. Valami hivatalos iratot kellett beszereznie a falusi önkormányzatnál, hogy annak birtokában majd felkeresse szomszédját.

Hogy mondja, kérem? Milyen néven kereshetem? Igen, értem, Sarkadi Balambér. Tudna hozzá valami elérhetőséget? Meg kell beszélnünk ezt az ügyet, egyébként is úgy kívánja az illendőség, hogy bemutatkozó látogatást tegyek a szomszédomnál.

A hivatalnok ujjbegyével engedelmesen rápötytyentett a számítógép klaviatúrájára, s már mondta is a számot. Benő elővette telefonját, s pillanatok alatt elmentette.

A találkozás nem ígért, és nem is hozott semmi meglepetést. Sarkadi Balambér odatotyogott, ajtót nyitott, ellentmondásosnak tűnt ennek az alacsony, kortalanul megöregedett, jelentéktelen embernek és a környezetnek a viszonya. Valahogy nem illett hozzá, már csak azért sem, mert rokkant egészségével aligha birtokolta mindazt, ami az övé volt. Odaköltözésekor úgy segítették föl a néhány lépcsőfokon (előtte ő is megejtette a rituális kocsmalátogatást), s a ház felső szintjén nem járt még soha. Megelégedett azzal, hogy elmondták neki, mi minden található ott, két-három szoba, az egyikből terasz nyílt, onnan a fák fölött láthatóvá vált az egész völgy – gyönyörű panoráma, mondogatták, akik ismerték, s különösen ahogy a folyó olyan benyomást keltett, mintha éppen ide, a ház alá kanyarodna, kitérve addig széles folyamát, éppen nyugati irányba, ezért aztán a nap az év nagyobb részében a vízbe fulladva halt meg, vörösen izzóvá varázsolvá a kékes-szürke vizet. Gyönyörű látvány, egyszerre hordozza magában a születés és a pusztulás élményét, fogalmazott egy lírai alkatúbb szemlélő, de Balambért ez vajmi kevésbé érdekelte, nemigen tudott mit kezdeni az ilyen – megfogalmazása szerint – nyálcsorgató képekkel és megfogalmazásokkal. Szikár teste hasonlított szikár lelkéhez, bár nem lehet tudni, melyik hatott okként a másikra, vagy egyszerre fejlődött ki benne mindkettő, s tette

azzá, amiként ismerték: bíróvá. Hogy legbelül most is annak tartotta-e magát, nem lehetett tudni, néhány esztendeje ugyanis az ügyvédi szabad pálya mellett döntött. Első pillanatban nevetségesnek tűnt, jóval túl a hetvenedik életévén, de abban az időben rázkódott meg a hatalom addig nyugodtan bóbiskoló verébfája, mire a sok szürke madárka felröppent, hogy aztán rövidesen visszaüljön ugyanannak a fának másik ágára. S ezzel megvalósult, amit az újságok és a rádió, a televízió rendszerváltozásnak nevezett. A bíró úr is felröppent az addig neki rendelt ágról, egy kicsit keringett a lombok körül, majd visszaült oda, ahol már az díszelgett a névtábláján: ügyvéd. S hogy ne végezzen félmunkát, a nevét is megváltoztatta, biztos, ami biztos, valaki még zavarba jön, s nem érti, hogyan változhat át egy bíró ebben a korban ügyvéddé, és legfőképpen miért? Harmadik rendszerváltoztató elemként pedig spontán privatizált egyet – egy egész erdőt, benne ezzel a csinos kis épülettel. Bizonyos körökben múltjára tekintettel kiváló nexusokkal rendelkezett, így nem volt nehéz a területet kivenni a nyilvános árverési körből; bíróként, s most már ügyvédként, már-már megtestesítve a sokoldalú szocialista embereszményt, nem okozott ez különösebb gondot. A meghatározásban a korábbi kitétel – sokoldalú szocialista embereszmény – fölváltotta a sokoldalú piacgazdasági embereszménnyel, s miután az elmúlt évtizedek kiemelkedő érdemeikkel végzett munkája után – így szólt a hivatalos indoklás a Munka Érdemrend arany fokozatának átadásakor – szépecskén magas, kiemelt nyugdíjjal vonult vissza megérdemelt pihenésére, így elrendezve maga körül a világot, immár ügyvédként, Sarkadi Balambér néven hajtattott új szálláshelyére, hogy a régebbi idők fordulatót alkalmazzuk költözésére. Amikor ugyanis az aszkétaságukról, az előző rendszer ostromozásáról és megvetéséről ismert szocialista vezető férfiak látogatást tettek egymás országaiban, a hivatalos sajtókommunikék a végén mindig így fejeződtek be: majd ezek után x elvtárs szálláshelyére hajtattott. Ez a *hajtattott* különösen jól hangzott, egyszerre nevetségesnek, önteltnek és vérlázítónak.

Mardos lakosai már csak úgy ismerték, ha szóba került a személye: ja, az ügyvéd úr. Akadt, aki arra is gondolt, most, hogy falutársukká vált, talán megkérhetné, képviselje az ő ügyét, de a gondolatnál nem jutott előbbre. Valami visszatartotta, elvégre, aki ekkora birtokkal rendelkezik, mégiscsak nagy úr, hogyan jöhetne ő hozzá a maga kis pénzével. Egyébként is, ama bizonyos kocsmái látogatásán túlmenően – amikor az első korsó sör elfogyasztása után másodikat is rendelt, de annak java részét már ott hagyta – nemigen látták a faluban. S ahogyan lenni szokott, az egyszerű emberek fantáziája hozzáfogalmazta: bizonyára igen elfoglalt ember, nagy ügyekkel foglalkozik, még ebben a korban is. S már-már becsülettel tekintettek rá. Önbecsülésüket pedig fokozta, hogy egy ilyen kiváló ember, aki megtestesíti a rendszerváltást (ez a mágikus szó tapadt oda az élethez), életközelpbe került velük.

Ezt az érzést még inkább fokozta – miközben maguk is igyekeztek a hatalom oltáráról lehulló morzsákból egyet-egyet megkaparintani, például Gyuri kocsmáros privatizálta a szövetkezeti kocsmát (szövetkezeti kisvendéglőt, adjuk meg neki a rangot), ahol addig üzletvezető volt, az erdészet gatterműhelye ugyancsak a dolgozó nép (egyik, ügyesnek nevezett fia) tulajdonába került, s már nem gondoltak bele, mikor folyt nagyobb hazugság: amikor arról beszéltek, hogy a dolgozó nép, a közösség tulajdonba veszi a termelőeszközöket

– másként: elkobozták addigi tulajdonosaiktól, volt sírás-rívás, amikor puskával hajtották ki a marhákat Mardoson is a parasztok udvaráról –, vagy most, amikor az egykori elkobzók és azok elvbarátai, egyben elvutódai magántulajdonná kobozták (spontán privatizációnak, árverésnek és hasonlóknak nevezve) a korábban a közösségre hivatkozva elkobzott magántulajdont. Használható lehetne az elrablás kifejezés is, a jogi terminológia megengedné, hiszen a rablás a lopás emberrel szemben elkövetett erőszakos cselekedete, de ki törődött már ezzel? Megmaradt a régi jelszó – a múltat végképp eltörölni –, legfeljebb új, liberálkapitalista ruhába öltöztették: élj a mának, carpe diem – s hogy ezt a horatiusi fordulatot csúnyán félreértelmezték, mit számít, hiszen ki az a Horatius, és ki beszél itt róla, elvtársaim (akarom mondani: uraim), tehát uraim, aki korszerűen, piacképes tudással él, az a mának él, nem törődik holmi ősidőbeli alakokkal, mint ez a Horatius is, ez a huszonegyedik század, értik! A huszonegyedik század, amikor a realitás nem ismer határokat!

Schalkáz Benő lassú léptekkel gyalogolt a hamvaskői völgybe. Nem jelentett nagy távolságot az ő házatól, csakhogy az évek, azok a sok mindennel megtöltött évek elnehezítették a járását. Mégis erőltette a gyaloglást, az orvos ugyanis azt tanácsolta neki, ne hagyja el magát, ha leül, és csak az ablakon keresztül szemléli a világot (és közben Chopin-etűdöket és nocturne-öket hallgat, különösen a numero ötöst), hamar vége szakadhat a világszemlélésnek. Egyszerűbben, vulgárisabban ezt úgy fogalmazták meg: alulról szagolhatja az ibolyát.

Elöregedtek, elnehezültek a tagjai, mi tagadás, hiába a könnyű amerikai öltözet, a lezser szabás és a világos színek használata, amikor esténként levetkőzött odahaza – immár idehaza, Mardoson –, látnia kellett a lötytyedt izmokat, érezte az egyre fogyatkozó vitálkapacitást, s mindez azt üzenete: nincs sok hátra. Maradt volna Kaliforniában? Behunyja a szemét, nem vesz tudomást a híradásról: szülőföldjén kikiáltották a köztársaságot, ami elől elmenekült, véget ért – próbálkozott a tagadással, süketséggel, s már majdnem sikerült neki az első napokban. De éppen a kertben kaparászott, amerikai módra nyírt gyep, bukszusbokrok, de azért egy kis ágyást meghagyott a sarokban, melyet minden évben fölásott, tormát, céklát, fokhagymát és petrezselymet ültetett bele, ebből érezte, hogy otthon van, magára erőltette az otthon-tudatot, mert ez a fránya valami, az idegenség érzése újra és újra elődugta a fejét, hiába töltötte élete nagyobbik felét ezen a földtájon, nem az idő számít, hanem valami más, dünynyögte. Ráadásul amerikai felesége meghalt, az asszony korábbi házasságából származó gyermek régen felnőtt, elköltözött, neki nem született vér szerinti gyermeke, talán a természet nem akarta az ő szerencsétlenségét továbbbővíteni. Ezen a napon is valami ilyesmi járt az eszében, kikapával vakarászta a földet, figyelte, hol bújik elő az élet, mert nincs annál felemelőbb, mint amikor a frissen készülő ételbe a kertből leszakított petrezselyemzöldet szórhat. Semmi nem pótolhatja ezt a közvetlenséget. Igaz, az ágyás megművelését is egyre inkább erőltetnie kellett, ritkábban főzött, magamnak, egyedül, minek? – nézett a délelőttbe, majd eszik valamit, mindegy, mit, az is elveszi az éhséget.

De csak kaparászott. Szomszédja átszólt: – Még mindig kapálja azt a tenyérnyi földet? Minek? Hiszen mehet haza, kikiáltották a köztársaságot, most már nincs itt semmi keresnivalója.

Benő azt hitte, annyira megerőltette magát a munkában, hogy elfogyott a levegője. Csak úgy kapkodott utána, de aztán rájött, nem a tüdeje hiányolja a levegőt.

Kikiáltották a köztársaságot? – kérdezte, vagy inkább bólogatva jóváhagyta a megállapítást. Idétlenül válaszolt valami kipszmájlingosát, közben arra gondolt, valóban így megy ez: kikiáltják, és kész? Hát akkor miért nem kiáltják ki az örök boldogságot?

A szomszéd még két alkalommal köszönt rá, nem rossz szándékkal, sőt, mintha valami örömféle együttérzés vegyült volna szavaiba: no, készülődik, ugye örül? Benő éjfél után nem sokkal, még az éjszaka irracionális szakasza előtt, egyszerre arra gondolt: miért ne? Talán ez a kérdés nem hagyta aludni: miért ne? Elvégre...?

Másnap nekiült és számolt. Mennyiért adhatja el a házát, hol tartanak a nigériai olajvállalkozásba fektetett értékpapírok a tőzsdén (ezekre még akkor tett szert, amikor mérnökként munkát vállalt a Standard Oil alkalmazásában Afrika derekán, ott szokott rá a whiskyre, mértékkel ugyan, de attól kezdve rozspálinka-kedvelővé vált, ami nem csoda, egy régebb óta ott dolgozó kollégája figyelmeztette: fehér ember csak így bírja ki azt a klímát), mit mutat a bankbetétje, s lent, egészen a mexikói határ mentén, San Diego közelében is szert tett egy földdarabra, igaz, soha nem járt oda, de az is képvisel valami értéket, ezt amolyan lírai nosztalgikus tettetnek gondolta, valami kimondhatatlan kapcsolatnak egy ott remeteként élő íróval, aki aztán egyszer csak tapogatva-kaparászva odavakarta utolsónak a papírra – egy sirály röppent el, kitért szárnyakkal a tengerből felett: „Várom a behívót, nem sürgetem, de nem is halogatom. Itt az ideje.”

És golyót röpített a fejébe.

Az ottani újságok nem írtak erről, kerülő úton jutott el hozzá hír, s hogy eljutott, a San Diegó-i föld egyszeriben értelmetlenné, üressé vált, valakit megbízott a gondozásával, s az mindig jelentette, mennyi olajbogyó és más termett abban az évben, hozott némi jövedelmet, de már minek? Ha az élet csak annyi, hogy egyszer csak golyót röpít az ember a fejébe?

Igy jutott el Schalkáz Benő Mardosra. A táj valamelyest hasonlított Kaliforniára, s miután odaköltözött, már úgy fogalmazott: San Pedro valamelyest hasonlít Mardosra. Nem volt ebben semmi erőltetett túlzás, talán csak annyi, hogy a mardosi táj hegyvonulatait dúsabban borították az erdőségek. Ő meg ehhez szokott gyerekkorában.

Hallotta az élet zúgását magában. Még vagyok, még élek, s valamiért kellett neki ez az élet. Nem erőltette a hazatérés nosztalgikus dülöngélését, nem keresett erőltetetten régi kapcsolatokat, akiket egykor ismert, más életet éltek, másféle élményekkel, mint ahogyan ő sem oszthatta meg a maga életzárványait. Kinek és mit mondjon arról, milyen, amikor lecsúszik lába az őszi mélyszántás nyomán a durva hant hátáról, a sötétben nem látni semmit, csak a remény, hogy ott, arrafelé van a határ, s nemsokára eléri, de addig még? Mekkora távolság, s átjut-e? Mikor érkezik a járőr, fellőnek-e világítórakétát, s annak fényénél a néhány száz méter és utána minden már csak vakság, hihetetlen vakság? A szabadságról alkotott képzeteknek semmi köze a szabadsághoz. A szabadság csak addig adomány, amíg az ember nem érzi magát szabadnak.

Buta gondolatok, csúszkált a hantok között, soha nem gondolta, hogy ilyen nehéz átvágni a szántóföldön, de nem maradhat, mindenáron ki kell jutnia. Ki, csak el innen, és akkor megszabadul... de ezt a mondatot soha nem fejezte be. Talán csak most, hogy visszatért – vagy még most sem? Nem a felelősségre vonatástól félt, egyébként is elévült, hiszen ötven esztendeje... ki kérhetné számon, és tudja-e bizonyítani valaki?

Bizonyítani – mintha ezen állnának a világ tettei?

Sarkadi (Bú) Balambér nem tudta, mit akar tőle ez az ember. A faluban egyre inkább zárójelbe tett nevének emlegették, így egyszerűen: „a Bú”, ez rövidebb is volt, és mindenképpen kifejezőbb. S hozzájárult ahhoz, hogy a helybéli lakosok mind közelebb érezzék magukhoz, s ha elegendő ideig él (erre nézve senkinek nem lehetett elképzelése sem más, sem a maga életét illetően, de szófordulatként mégis használták időnként), elfogadják magukénak, falusinak; csakhogy ehhez még át kellett élni – bárki vándorolt is be közéjük – néhány történelmi megrázkódtatást, elvégre ilyenkor hullik le mindenkiről a fölösleges máz, amellyel látszólag békésebb időkben maszkírozza magát. Mardoson ezt egyszerűen így mondták: a nehéz helyzetekben válik el a szar a májtól.

Bú Balambér nehézkesen szedte össze magát reggelenként. Különösen, ha tudta, hogy valami kötelezettség vár rá aznap, vagy – ami igen ritka madárnak számított – vendég jelentkezett be. Ilyenkor egész éjszaka csak forgolódott az ágyában, többször felkapcsolta a lámpát, hogy megnézzék az időt, s kiszámolja, mennyi ideig alhat még; de nem aludt, ez csak amolyan önámításnak hatott, mindenesetre, amikor elérkezett a reggel, és beszűrődtek a kinti fények, hálát adott a sorsnak (az ő világnézete szerint persze Leninnek, Sztálinnak, Rákosinak és Kádárnak mint mindenhatóknak kellett volna leginkább hálát adnia, de valahogy a nemes mindenható nevek helyett mindig a sors csordult oda a tudatára), maradjunk tehát annyiban, hálát adott a sorsnak, hogy világosodik – no, nem így kezdődött, előbb derengett, azzal a reménykeltő, ám mégis bizonytalansággal teli tapogatódzással, amivel az elveszett (valamilyen ok miatt elveszett) ember igyekszik belekapaszkodni a kézzelfoghatóba, a nyilvánvalóba. S hosszú idők tapasztalata alapján, ha hajnali öt órakor derengeni kezd (a lírikus alkatok kedvéért pitymallik, felvirrad), az ablakon túli világban már elválnak (ha egyelőre még csak nagy vonalakban is) a fények és az árnyékok, lassanként körvonalait nyeri a kinti világ, akkor az emberi történelem közös emlékezetére hagyatkozva aligha várható más, mint hogy a fény egyre erősödik, a világ elnyeri azt az állapotát, amelyre minden nyelven ugyanazt mondják: reggel.

Bú Balambér személyének ilyen kultúrtörténeti és lélektani fölvezetése után az öregembert kell látnunk, aki időnként (egyre gyakrabban) az inkontinencia egyáltalán nem kellemes megpróbáltatásával néz szembe, s talán azért volt szüksége erre a házra – a hamvaskői vadászkastélyocskáról beszélünk –, hogy lehetősége legyen becsukni maga mögött az éjszakára rendelt megpróbáltatásait, s azon kívül konszolidált, hogy úgy mondjuk, comme il faut megjelentést tanúsíthasson. Erre az előnyre talán nem is gondoltak a spontán privatizáció nagyelméjű kitalálói, elképzelésükben nyilván csak annyi szerepelt: a demokrácia megteremtése érdekében (semmi áldozattól nem riadtak vissza) még a privatizációra is hajlandónak mutatkoznak a köztulajdon védelmének

addig elkötelezett hős lovagjai, tehát privatizáljanak egyet, spontán privatizáljanak egyet! Mit nekik bármi áldozat, ha Atlaszként az egész földteke – jó, jó, maradjunk konzolidáltak, elégedjünk meg annyival, egy egész ország – gondját-súlyát hordják is a vállukon. Csakhogy e nemes férfiak talán nem ismerték kellő mélységgel Kosztolányi Dezső töredékeit (ugyan kérem, p...ba a töredékekkel), miszerint így ritmusozik a kétsoros: Mit ér, mit ér két félteke, / ha lóg az ember féltöke.

Bú Balambér pontosan értette Kosztolányi oly elmés, versbe szedett megállapítását, ha magát a töredéket nem ismerte is, és egyáltalán, Kosztolányi számára legföljebb egy villamosmegállót és egy teret jelentett, de az olyan feneketlen tér, hogy jobb nem gondolni bele, mindenesetre az a „lóg a...”, hát igen, kérem, irodalomtörténeti, sőt történelmi megállapítás. Mert bizony Bú Balambérnak lógott... de hogy mi lógott, most még hagyjuk balladai – enyhítsünk, félballadai – homályban, elégedjünk meg annyival, az inkontinenciával összefüggésben lógnivalója mellett lógott még néhány – jó néhány! – áldozata.

Mi a fenét akar ez az ember? – szöszmötölt tíz óra körül, lassan rendbe szedte magát, egy kis illatosító, felöltötte szürke nadrágját, amelyen még nem ejtett becsületet (helyesebben foltot) s tette fakóvá a szövetet az imént említett biológiai folyamat, úgyszólván ereje teljében kívánt megmutatkozni, bár eléggé neheze éret. Hagyják őt békén, kiszolgált harcos, mi mindenben ment keresztül, mindig becsülettel állt a vártán (és még más kifejezések ideillőségét gondolta), s ezek után legalább öregségére jusson számára némi nyugalom (élete úgyis összetört, mint az éjszakai sötétben elejtett fajanszbili, de elvtársak, én kitartok, kitartok a vezér, hirtelenjében nem is jut az eszembe, hogyan is hívják a vezért: Szálas... Rákos... Kádáros? – fene ismeri ki magát ekkora forgalomban).

Mit akar tőle ez az amerikai magyar? – és elvicsorította magát, olyannyira, hogy protézise majdnem kimozdult a helyéről. Ha már a szájában, fogait illetően (a történelmi hűség és a tárgyilagosság kedvéért) nem sikerült áthidaló megoldást találnia a fogorvosnak, így maradt a protézis, legalább a politikai rendszerek között – elvégre rendszerváltás van, elvtársak, akarom mondani, urak, vagy mi a fene –, legalább a politikai rendszerek között legyen áthidaló ismeretség. Nos, ez olyan jól sikerült, hogy azon a széles, masszív alapokra épült áthidalón a teljes szovjet hadsereg ide és oda, akár ingajaratban közlekedhetett volna.

Így történt, hogy Bú Balambér tizenegy órára, a szomszéd bejelentkezésének időpontjára kellően pontos – és főként demokratikus! – ismeretekkel rendelkezett a jövevényről. Szinte olyan mélységben tájékozódott, ahogyan a falubeliek szokták volt nemes egyszerűséggel fölteni a kérdést egy általuk addig nem ismert hölgyseméllyel kapcsolatban: és mondja csak, kiféle, mi-féle, kefél-e?

Bánat Benő (hagyjuk meg neki is a továbbiakban a faluban ráragadt nevet, eme bensőségességet), Bánat Benő tehát tizenegy órára érkezett a hamvaskői házba. Maga is híve volt az előzetes tájékozódásnak – pusztán udvariassági okokból –, így aztán nem vitt magával virágcsokrot vagy valami pralinét a ház úrnőjének, azon egyszerű oknál fogva, ugyanis úrnő nem létezett, s ez a tény, hogy birtokszomszédja ugyanolyan magára maradt öregember, mint ő maga,

egyszeriben az együttérzés könnyű fátylával lengedezte át még meg sem született kapcsolatukat.

Két öregember ült szemközt egymással. Illendőség, szikár, joviális gesztusok, ugyanakkor (az élet már csak ilyen, különösen ebben a korban) gyanakvó mérlegelés: ki ez az ember? Mintha nem számítana, hiszen csak egy szomszéd, tágra szabott szomszéd, ha bármelyikük demenciálódása azt diktálja, és kiabálni kezd, az sem hallatszik át Hamvaskőről Bagókőre és viszont.

Bú Balambér laposan gyanakodott: miért érkezett ez a... hogy is hívják? De már elfelejtette a nevét, pedig régebben, hajjaj! Régebben micsoda memóriája volt, ez szinte elengedhetetlennek tetszett az életben maradáshoz. Mert ha valaki azt gondolja – dohogott Bú Balambér –, olyan egyszerű volt a szocializmus lexebb éveiben életben maradni (és a helyesírás szabályai szerint a legszebb szót úgy ejtette, hogy szinte szikrázott benne az x), az nagyon téved. És engem, támadt fel benne a régi jó kádertámasz, engem akar bárki felelősségre vonni, vagy legalábbis szimatol utánam? Aki ízig-vérig hithűen, hitem minden megfeszítésével szolgáltam az eszmét, ugyanakkor áldozata is voltam a hitemnek, hiszen erre tettem fel az életemet, és lám, mi jutott végül? (Az erdei kiskastélyt és a birtokot mintegy megaláztatásnak, megszegyenítésnek tartotta, hiszen neki sokkal több járt volna mint az eszme rendíthetetlen harcosának.) És éutánam akar kopószimatolni ez az ember?

A bíró rutinos magatartásával hagyta, hogy a másik beszéljen. Ő meg közben összeállítja magában a képet. S máris! Hohó! Ez a vadászatról beszél, hogy elérkezett a vadászati szezon, és a kilövés... Persze, ezek a rohadt disszidensek (mert szemközt vele a férfit, akit azért megkínált egy kávéval, igaz, nem a munkásárság húszéves fennállása alkalmából kapott feliratos herendiben tálalta fel), szóval a rohadt disszidensek, ezek az imperialista gazemberek, emelkedett tovább benne a megszokott képlet (ő maga imperialistaságát, amivé vedlett az utóbbi években a tudományos szocializmus terminológiája szerint, könnyedén figyelmen kívül hagyta), aztán harmadszor is nekirugaszkodott a megszakadt gondolatnak: ezek az imperialista disznók az ő életére törnek. Mert azt hiszik, elérkezett az órájuk. Ideállít ez a... mit is mondott? Gerő (nem, az más...), Benő, igen, Benő, és vadászatról, kilövésről ömlik a szó belőle. Érti ő, persze hogy érti, a kommunisták vadászatára utal, csakhogy én, hörgött Bú Balambér odabent, igenis kommunista vagyok, az is maradok, de olyan kommunista, aki sokkal inkább kapitalistább a kapitalistánál. Ezt kapjátok el, barátaim, ne a náthát! Mert az az igazi kommunista, aki igazi kapitalista – ezt már Lenin elvtárs is megmondta (valahol biztosan, mert ő mindent megmondott).

Azzal, hogy évtizedeken át a kommunista és a kapitalista világrend an-ta-go-nisz-ti-kus ellentétéről beszéltünk (bizony, tagoltan, határozottan és világosan artikulálva: an-ta-go-nisz-tikus), az igazi kommunista, aki ugyebár egyben igazi kapitalista, bizton érti, hogy a szóhasználat csupán a kóbor apácák megtévesztésére szolgált. De nem az eltökélt pártharcosok összezavarására. (Na jó, ezt az eltökéltséget hagyjuk, hiszen a féltökűségről Kosztolányi már megmondta...)

Bú Balambér sajátos filozófiai okfejtésével (puff neked, filozófia, ha így lehet okfejteni) a félelmét igyekezett palástolni. Palástja nem lévén (mármint bírói palástja, azt néhány esztendeje, hallgatva a párt korszerű hívó szavára,

felcserélte az ügyvédi talárral), palástja tehát nem lévén, sőt, párttagkönyve sem, mi több, neve sem, merthogy jobbnak látta az eredetit Sarkadira magyarosítani, így tehát semmije nem lévén, csak ez a kiskastélya azzal a néhány hektárnyi erdővel, itt az isten háta mögött (az isten ebben az összefüggésben pusztá szófordulat, ami meg a háta mögött: az ország egyik legszebb vidéke, ilyen bizony egy nyomorúságos kommunista – ízlés szerint – kapitalista élete).

S bármennyire humorosnak tetszik is ez a szegény Bú, bizony most, felcsapott farkú kapitalistaként is rettegett. Igen, rettegett, mint egész életében. Hogy kommunistaként rettegett saját elvbarátaiktól, azt még könnyen beláthatjuk (a kommunisták útja saját elvbarátaik hulláján át vezet az üdvösségbe), de hogy snájdig (ez azért túlzás) erdőbirtokosként is retteg az új kor újjávedlett gyermekeként, ez igazán szánalomra méltó.

Csak semmi figyelmetlenség! – intette magát, micsoda felelőtlenség (ezért akár még pártfegyelmet is kaphat), hogy saját maga belvilágán töpreng, amikor ébernek kell lennie; éberség, elvtársak, mindenekelőtt éberség, az ellenség itt jár közöttünk.

Így aztán visszairányította dementálódástól kissé megkopott figyelmét vendége szavaira. Kilövés... a nagyvadak, de elsősorban a selejtéseket, akikért nem kár...

Hohó, nem addig az! És öregsége betegséggel tűzdelt fáradt rekeszei között azt még tisztán odaidézte, hogy neki van! Igen, neki van, és úgy használja ma is, mint egykor, határozottan, célra tarts!, cél, lövéskor a léglökés jobbra föl elrántja a pisztoly csövét, ezt be kell kalkulálni. Hallotta a kiképzőtiszt üvöltését: cél az alsó széle közepe! S amikor a golyók elkóvályogtak a levegőbe, a kiképző, hogy egyértelművé tegye a célt, szenvedélyesen szürcsölte a foga között: a tökét célozza, elvtárs, a tökét!

Csakhogy Bú elvtárs, illetve úr (ahogy a kedves vendég óhajtja) elfelejtette, hová rejtette el a hamvaskői kiskastélyban a pisztolyt. Na, most mi legyen, ha lőni kell?

Az élet olykor fölöttébb nehéz próbatétel elé állítja az embert. Itt marad a párt teljes fegyverzete nélkül? Ez mégiscsak... Nos, akkor marad a megfeszített figyelem. Elvégre nem járhatnak túl egy bíró eszén, aki a legnehezebb időkben is, az osztályharc lenini zsinórmértéke szerint... Figyelni, csak figyelni! Résen lenni, igaz, ennek hölgyek tekintetében a biológiai lehetősége már régen oda. De a pártfegyelem akkor is!

Nézze, Bánat elvtárs (a végét, a szótévesztést menet közben igyekezett öregkori gombócos beszédbe fojtani), megfontolandó, amit hallottam öntől, elvben, hangsúlyozom, elvben – mert ugye az elvhűség nagyon fontos, még a nagyvadak esetében is ez a legfontosabb –, tehát elvben egyetértek előterjesztésével, de szükségesnek tartom, már pusztán a fölösleges félreértések elkerülése végett, a nagyvadak egzakt meghatározását. Ki a nagyvad? – Akarom mondani, mi a nagyvad? – mert ugye nyilván emberről nem lehet szó. Ó, én csacsi! De tudja, egész életemben ilyen naiv idealista voltam. Mint maga. Látom, hogy hasonlóképpen idealista. Nemcsak a szomszédság, hanem a tisztalelkűség is összetart minket.

Bánat Benő, akinek élete folyamán ez immár a harmadik neve lett, szinte hivatalosan vagy annál is erősebben, amióta az élelmiszerüzletben, a falusi

szóbeszéd túlcsofogatásaként, így szólította az eladó, és – immár – Bánat Benő nem bánta ezt, talán el is mosolyodott rajta. Elnézte magával szemközt a rozoga öregembert, amikor a hivatalos iratot elé tolt, amelyben az erdőtulajdonosok engedélyezik, hogy a vadászati szezonban az erdőben tanyázó állomány selejtjét hivatásos bérvadászok kilőjék. Ezt kívánja az erdő életének frissítése.

Bú Balambér – miközben komoly jogvégzett emberként tüzetesen végigolvasta az elébe tolt papírlapot (dokument jeszt, elvtársak!) – arra gondolt, ugyan mi kivetnivalót találni abban, ha az élet frissítése érdekében az emberek között is – no persze, szigorúan osztályalapon, a dialektikus materializmus szellemében – a selejtjét olykor, engedve a történelmi szükségnek, kilőtték.

Az ideológia áthullámszik az emberen, mégsem szorul belé annyira, hogy egészen kisajátítaná. Balambér rokonszenvesnek találta szomszédját, ezt az embert is meggyúrta az élet, bármennyire igyekszik is fiatalosnak mutatni magát, gondolta, aztán már nem volt biztos benne, hogy valóban valamilyennek kívánja mutatni magát Bánat Benő. Ha olyan jól menne neki minden, bármennyire gyönyörű hely is ez, mégsem költözne ide. Nem anyagi meggondolások miatt; ha egy öregember ragaszkodik a pénzhez, vagyonhoz, ha egyáltalán még törődik ilyesmivel, a kiszolgáltatottságtól való félelme irányítja, miközben tudja, üres kézzel kell elhagyni a világot. A pénzzel talán még magához köthet valakit. Ha olyan jól menne neki, ha lenne, legalább egyvalaki, aki megadná neki ezt az érzést, megérkezése napján nem ült volna oly hosszasan a falusi kocsnában, a harmonika meg-megbillenő, szaggatott dallamai közepette.

Bú Balambér tájékozódott új szomszédjáról. Ismerte ő jól a régi mondás szerint, gyerekkorában hallotta bizony: Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen, hát erre kellett a pénz, az anyagi biztonság, hogy aminek megszerzését – ebben az esetben az információkat – a fizikai készenlét már nem engedi meg, azt más módon oldja meg. Neki már elég volt a néhány pár zokni, egyiknek-másiknak bokánál elrevült a gumírozása, legalább nem akadályozza a maradék keringésemet, nyugtázta, egyébként sem olyan körülmények között nőtt fel, ahol az asztal körül kergették volna, ha nem áttetsző kínai porceláncsészéből issza a teát. Tea... – és az a búval faragott arca még petyhüdtébbé vált, még inkább lelógott.

Benő kellemes szomszédnak mutatkozott már az első látogatásakor, nem fojtogatta további kérdésekkel, ült a neki kínált karosszékben, miután a vadkilövés gyakorlati vonatkozásait megtárgyalták, láthatóan jól érezte magát a könnyű napközi hallgatásban.

Balambér a folyosót látta. De mielőtt ennek képe megjelenhetett volna előtte, az a jellegzetes szag gyorsabbnak bizonyult. Az a dohos, barna súly, amely rátelepedett a lelkére. Kopott ruhájában nekiszorult a tanórákőzi szünetben az olajfestékkel lemázolt falnak, a többiek nemigen álltak szóba vele, úgy tekintették, mint a gimnáziumhoz tartozó valamiféle kelléket, nézd, az anyja, bőkött az egyik fiú a folyosó végére, ahol egy szürke kendővel lefogott hajú asszony sikálta a kőpadlót, a megjegyzést nem a fiúnak szánták, de meghallotta, nem is egyszer, ha akarta, ha nem, ebéd után meg mindig remegve várta a konyhán a maradékot, az édesmama ma még nem evett, dobolt odabent, rakják tele az alumíniumedényt. Aztán félreállt egy fénytelen helyre, valahová, ahol nem vették észre a többiek, menjenek el, menjenek el mindenki, akkorra az édesmama is

végez a takarítással, az ebéddel fizették ki – nézze, jóasszony, amennyi marad, több vagy kevesebb, ha ez így megfelel –, mire a szürke kendő elől összekulcsolta a kezét és behúzott vállal szótlanul meghajolt. Balambérnak égett az arca. Láta ezt a mozdulatot, és soha többé nem tudta elfelejteni. Odakiáltott volna: édesmama, ne, ne, ne! Meghajolni, persze hogy meghajolni, de ne így! Ne így! Hová húzod össze a válladat, hogy már nincs is?

Az üvegajtó csörrent a hátsó udvarról nyíló lakásban. Az egyetlen helyiségben bal oldalon vaskályha állt, vékony füstű, ha volt mivel megrakni, s azon melededett az étel, amit a gimnáziumból hozott Balambér. Amikor a kályha hidegen maradt, anyja megsimogatta a gyerek fejét: ugyan, Balambér, jó az langyosan, hidd el, úgy is nagyon finom. Így ették meg a lebbencslevest.

Amikor nagyobbacska lett, azt mondta az anyjának, lassabban mossa föl a folyosókat meg a vécéket, várja meg, amíg véget érnek az órák, akkor majd segít neki. Szünetben is megtenné, de jobb, ha utána, amikor már mindenki elment. A nyomorúság aztán egészen fölháborodott benne. A kamasz gyerek teljes indulatával.

Halász tanár úr abban az évben érkezett a gimnáziumba, de tudományos tevékenysége, fiatalokra ellenére, a kezdetektől különös tekintélyt adott egyéniségének. Az igazgató behívta egy alkalommal. – Nézze, tanár úr, itt van az osztályában ez a Balambér gyerek. Tudja, akinek az anyja a folyosókat meg a vécéket takarítja. Azt a hírt kaptam, hogy összeszűrte a levelet a kommunistákkal. Ilyen gyerekek mégsem állíthatunk ki érettségi bizonyítványt a mi iskolánkban. Meg kell buktatnia. Feleltesse és buktassa meg. A következő órára majd bemegy önhöz az igazgatóhelyettes úr hospitálni.

Halász tanár úr laposan fésült, vékony szálú hajával odaállt az osztály elé, a fiúkat kellően fölzigatta, hogy maga az igazgatóhelyettes ült be hozzájuk ezen alkalommal, nem értették, bizonyára valami rendkívüli következik, de Halász tanár úr a maga halk hangjával előbb meghallgatta az osztályjelentést, majd fellapozta a tankönyvet és a tábla elé lépett: – Fiúk, olyan sok a következő anyag, hogy ma nincs időnk feleltetésre.

Balambér nem tudta – honnan is tudhatta volna –, hogy mindez miatta történt. Így aztán érettségi bizonyítványt szerzett.

Nem az ideológia abrikolja a maga formájára az embert, hanem az ember ülteti rá a maga hegeire az ideológiát. Ezért aztán nem az ideológia miatt képes bármi áldozatra és bármi szörnyűségre, hanem behegedt, gyógyultnak hitt lelke védelmében.

Balambér arcán végigfutott egy könnycsepp. Zsebkendővett elő, felitatta, Benőre nézett: – Tudja, mikor döbbsentem rá arra, hogy megöregedtem? Amikor észrevettem, hogy egyszer csak, akaratlanul, könnyezni kezdtem. Ez a hamisítatlan öregség jele. De mit tegyünk, nem igaz?

Benő ebben a pillanatban mintha valami ismerős villanást ismert volna föl a tekintetben. Ó, nem, butaság, elhessentette magától. Azt akarta mondani, mindenki máskor öregszik meg. Ő fiatalon, nagyon fiatalon. Egyetemistaként leküldték az olajkutakhoz nyári gyakorlatra. Kiderült, az ottani főmérnök valahonnan ismerte az apját. Baj van, fiam, mondta neki, ezt a vállalatot is államosítani fogják, csak valami ürügyre várnak. Néhány nappal később az egyik fűrásnál belobbant a gázkítóres. Süvítve veszekedett a láng legalább huszonöt

méter magasba. Az oltási kísérletek semmit nem értek. A főmérnök darut hozatott, belógó gémjére szerelték a kitorésgátlót. Valakinek be kell mennie!

Én vállalom! – lépett oda Benő. A főmérnök csodálkozva, ezzel mintegy följajnlva a menekülés lehetőségét a fiúnak, azt kérdezte: – És mit mondok apádnak, ha...?

Hogy megtettem, amit kellett.

Benő vadul lihegett a védőruhában. Tocsogott a teste saját izzadságában. Egyszer, kétszer, újra és megint... nem sikerült. A süvítő gáz újra és újra ledobta a zárószervezetet. A veszélyzónán kívül állók megrángatták a Benőre erősített drótkötelet: reménytelen, hagyja abba! Az ormótlan báb lassan megemelte a kezét: még egyszer megpróbálja. A kút megint csak ledobta magáról a kitorésgátlót, Benőt odébb vetette. Félig ájultan, a földön fekve húzták ki.

A hivatalos állami és pártvizsgálat szabotázszt állapított meg. Tizenketten kerültek bíróság elé, az első számú vádlott a főmérnök volt, rá, a műszakvezetőre és Benőre, aki szándékosan megakadályozta a torkolat elzárását, ezzel rendkívüli népgazdasági kárt okozott, halálbüntetés kiszabását kérte az ügyész.

Néha előfordul, hogy az ember korán megöregszik, nagyon megöregszik, annál öregebb egyszerűen már nem tud lenni – Benő kortyolt a felkínált whiskeyből, megjegyezte, a falusi kocsmában úgy gondolta, ezzel az itallal köszönti megérkezését, de nem tartottak rozspálinkát, s már szégyelli is a kívánságát, mert még azt gondolják róla, valami nagyzolás ez részéről. Ez a korty most nagyon jólesik, folytatta, hosszút, mélyet nyelt, olyan hosszút és mélyet, mint amilyen hosszan a halálos ítélet kimondása hangzik az elsőfokú ítéletben.

Szép a háza...

Maga sem panaszkodhat Bagókón. Balambér most érezte, talán nemcsak idemenekült, megváltoztatott névvel, valami öröm még neki is juthat. A látvány, ahogy a széles teraszajtón át elé terült a rét, mögötte a fenyves, harapni való levegővel. Igaz, romló szemével már inkább csak nagyjából tájékozódott a világban, de a tudat, hogy a mező – tavasszal majd virágok nyílnak rajta – és a fenyves... Ha fújt a szél, hallotta tömör suhogását.

Fentről még szebb, folytatta, onnan lelátni a völgybe, egészen a maga birtokáig, de már nincs erőm felkapaszkodni az emeletre. Elég nekem ez a szoba, földszintes ember vagyok – böffent fel elszabadult, keserű cinizmussal, s hallotta, amint az a szentgotthárdi, hátsó udvarra nyíló üvegezett ajtó becsukódik, anyja leül a hokedlire, kibontja a haját, maga elé néz, ő meg, Balambér ekkor döbben rá arra, nem az a normális, ha az embernek nincs apja. Neki nincs, ezért aztán valami nem normális az életben.

A két öreg előtt a nap időközben bevonult a fák közé.

Töltsön magának, töltsön nyugodtan. Ne haragudjon, én félek, hogy mellécsorgatnám, tudja, a látásom.

Benő kézbe vette az üveget, tízéves Bushmills, az egyik legjobb ír *whiskey*. A kocsmában beérte volna kommersz Johnnie Walker Red Labellel. Odahaza ő is Bushmillst tart. S bármit gondolt is a szomszédjáról, az néhány mondat után kiderült, eltérő világnézeti alapon állnak, de ha nem hozakodnak elő ezzel, végtére is nem mindegy? Ebben a korban, amikor már csak egyet szabad ismerni: a megbékélést.

És ön?

Nekem nem lehet. Azt mondta az orvos, nekem már semmit nem lehet. De most, hogy maga idekerült, egy pohárával, ha megkérhetem.

Benő töltött a széles szájú, metszett poharakba – magának is újabb kortyot. Jólesett, igazán jólesett, ahogyan a kocsmában kiterült az idő és már nem volt semmi tétje, s ez a tágasság régóta – talán soha – nem érzett boldogsággal töltötte el. A kényelmes karosszékben körülnézett: a szobában semmi túlzás, minden egyszerű, visszafogott ízlésről árulkodott, a tisztaság és rendezettség konszolidált állapotot mutatott.

A poharak nem értek össze, ahhoz messze ültek egymástól, megemelték a másik felé az italt, szépen, lassanként kortyoltak. Néha valamelyiküknek eszébe jutott egy gondolat, a másik nem érezte kötelességének, hogy azonnal vagy bármikor válaszoljon rá, elég volt, hogy elhangzott.

Amikor a délután már előrevetítette, hogy előbb-utóbb elérkezik az alkonyat, Benő leszögezte: tehát ezt a vadászati ügyet akkor tisztázták. Gondosan elrakta a szomszéd által aláírt papírlapot, majd eljuttatja az önkormányzatnak vagy a vadásztársaságnak (ebben nem volt biztos). Szedelődzködött.

Örülök, hogy megismertem – búcsúzott a formális szófordulattal Benő.

A házigazda a kulccsal a zár körül matatott.

Lehet, hogy nem állunk azonos világnézeti alapon, de ha úgy gondolja... Az illem azt kívánná, én viszonozzam a látogatását, de megértheti, állapotomban ez már lehetetlen. Másra pedig nem szeretnék rászorulni. Szóval, ha úgy gondolja, legközelebb is jöjjön el. És lehetőleg még a jövő esztendei vadászati idején előtt.

Balambér nevetett képtelenül fehér, mesébe illő fogsorával.

Amikor Benő elhatározta, hogy Mardosra költözik, csak képekről ismerte a vidéket, és ennek alapján döntött. Bár emlékei között motoszkált valami családi történet, amely erre a tájra csalta a képzeletet, de az olyan halvány és egészen kifakult volt, hogy döntéséhez aligha járulhatott hozzá érdemben; de ennek a megállapításnak az ellenkezője legalább annyira létjogosult, hiszen ki tudja, valójában milyen motívumok hatására – egy-egy szellő, fájdalommal vagy örömmel nyitott reggel elég hozzá – születik meg valakiben az elhatározás. Legkönnyebb a közvetlen, úgynevezett észszerű, másként materiális vagy kézzelfogható magyarázatokra hagyatkozni, de akkor is tudvalévő, hogy a dolgok mélyebben fészkelődnek az emberben, csakhogy azzal a régióval nemigen lehet mit kezdeni. Ezért aztán a megfejtethetlen jelenségekre is megfejtéseket kínál, elfogadva a közös csalás tényét: senki nem ismerheti az igazságot, így hát mindenki elfogadja az önáltatást.

Benő úgy gondolta, Mardos minden természeti szépsége és éghajlati adottsága mellett olyan egyszerű hely, ahol nem történik semmi, tehát ne is várakozzon semmire. Olyan az egész élet, mint a kocsmaterem: egy unottan támaszkodó felszolgáló és az ürességre tempót, szenvedélyt kiáltó árva harmonikaszó. S Benő megbékélt ezzel az elején, ő már nem előre, hanem visszafelé élt. Megfordult benne az idő, hogy oda-vissza járva a harmonikaszó szenvedélyével kimélyítse benne azt a szerény völgyet, amelyet az élete jelentett.

Csakhogy Mardos nem hagyta magát. Amint telt az idő, egyre gazdagabban tárta fel a maga életét, nem hivalkodón, hanem egyszerűen, igazolva ismét azt a tételt, miszerint minden ember, még az oly jelentéktelen személy és minden

egyszerű közösség élete kimeríthetetlenül gazdag a maga históriájában. A falu sík asztallapja egyre dúsabb formákat öltött, meséltek a régi időkből valami félhercegről, aki idetévedt, és itt találta meg a maga szenvedélyes szerelmét, aztán Iván bácsiról, a nagy háborúban egy női lélekért idemaradt hadifogolyról, akit a következő háborúban érkező egykori honfitársai, hírét véve az árulásának, félholtra vertek, azon pusztta tény miatt, mert egy itteni lányba mert szerelmesnek lenni. A szakmai felügyelőről, akit az egész járásban kineveztek a felügyeletre, ezért aztán hetente legalább két alkalommal idejét másutt töltötte, mindig pontosan szabott zakójában és kényesen vasalt nadrágjában, s csak jóval később derült ki, ennek a felügyeleti pontosságnak a háttérében egy másik településen élő másik családja húzódott meg; s mivel a közerkölcsök kellőképpen elítélték volna emiatt, olyannyira, hogy nyilván elmarják Mardosról, a felügyelő lelkiismerete sem tartotta teljesen elfogadhatónak az eljárását, de otthoni felesége és a másik hölgy között ingázó érzelmi élete mégiscsak ennek a bűnös kapcsolatnak a fenntartására készítette. Egy fiatal férfi elkerült valahová egy messzi egyetemre, ahol megfeszített erővel vetette bele magát a tanulmányokba, s ez oda vezetett, hogy a rengeteg tudástól egyszer csak megbomlott az elméje, úgy hírlett, azért, mert éppen a tudással jutott el addig a tudásig, hogy minden ismeretnek az élet lényege szempontjából vajmi kevés értelme ismerhető fel, s attól kezdve némaságba burkolódzott, hazaköltözött a faluba, a szüleitől örökölt egyszerű kis házba, és nem törődött mással, csak a hallgatással. Eleinte igyekeztek szóra bírni, de amikor látták, hasztalan kísérleteznek, elfogadták őt ilyenek, s ezután ugyanúgy élt a falusiak között, mint bárki más, nem találtak már benne semmi rendkívülit. Legföljebb nem beszélt.

Benő számára ez jelentette a befogadó talaj gazdagodását. Minden egyes újabb történet megrágyázta azt a talajt, amelybe mindinkább belesüppedt. Kevesebbet gondolt Kaliforniára, sőt, már alig, hiszen ott nem találta meg ezt a trágyát, ott a felszínen siklott minden, mint a part menti szél, fölkapta a könnyű homokot és odébb sodorta. A port befújta az ablakréseken, és sercegett az emberek foga között, de ezzel még nem változtatta meg a világot. A nigériai éveket végigálmodta a hőségben, az izzadó fák és a csöpögő levegő nappal is álmot képzelést keltettek benne, az olajtársaság ellenben igen jól megfizette, s ő kiszámolta, mennyi nappali álmú évet kell ott eltöltenie, hogy rendbe hozza az egzisztenciáját. Afrikából nem maradt más, mint a száraz évszak égett szaga és a nedves időszak gőzölgő rothadása.

Nem tudta volna megmondani, milyen úton jutottak el hozzá a legendák és a képtelen történetek, nem zárkózott el a falubeliektől, de különösebben nem is kereste a társaságukat; minden mesterkéeltség nélkül élt, ahogyan éppen kedve diktálta, ruházatát mindinkább helyi színekre váltotta fel, anélkül hogy a régiek közül bármit is kidobott volna, csak semmi megfelelési kényszer. A hűvösebb reggeleken már be kellett gyűjtani, s elnézte, amint a kéményből felszálló füstöt fehéren átvilágítja a nap fénye, s aztán a tűzleheletek egyszerűen elenyésznek. Ilyen örömei akadtak, és megelégedett ennyivel.

Amikor a másodfokú ítéletre várt, látott valami hasonlót a fegyház mosodájának kéményénél. Szégyen, hogy ilyen fiatalon halálra ítélik, nemsokára kezdődött a tárgyalása, s a főbűnösök között szerepelt. Logikailag követhetlenné vált számára minden: hogyan került oda, és az a képtelenség, amivel vádolják.

Nem értett belőle semmit, csak annyit, nincs köze magához, amiről addig azt gondolta, hogy ő, és természetesnek találta, egyszeriben megtört, s már nem tudta, hogyan is kell ennek lennie: az embernek joga van-e az életéhez, természetes joga, és az mindenestül az ő elidegeníthetetlen része, vagy mindenkivel mások rendelkeznek?

A tárgyalásra előkészítették: megborotválták, lefürösztyötték, ráadták azt a ruhát, amelyben behozták, és azóta egy raktárban őriztek. Amikor magára öltötte, érezte, valamennyire kifogyott belőle, az övet egy lyukkal beljebb húzta a derekán, és az öltönynek kesernyés nyersvasszaga lett.

Egy hét múlva elhatározta, felkeresi Balambért. Kirázza a tagjait, jót fog tenni egy kis séta. Látogatását nem tekintette vendégségnek, hanem ahogyan a szomszédok átszólnak egymásnak. Egyébként is, ez a régi emlék nem a legjobbkor füstölte körül; az ilyenek semmikor nincs legjobb ideje, és a kezdeti évek után, amikor gyakran fölriadt, hogy megint öltöztetik, megint vezetik, megint... – elaludt benne az emlék, már úgy gondolta, egészen kikopott onnan. De ezek szerint mégsem.

Már azt hittem, megússzuk az idej telet, fogadta Balambér vékonyra erőtlenedett hangján. Előre kikészítette a poharakat, a whiskyt.

Nem lehet mindent megúszni.

Benőben még maradt valami keserűség, csúnya hangulat, szeretett volna megszabadulni tőle. Nem, ezt nem a börtönben érezte, a tárgyalásra várva, hanem az imént, mielőtt elindult a szomszédjához, és igen kellemetlenül érezte magát tőle. Talán a whisky, az majd oldja ezt a – bandázskötést. Nem tudta, milyen az, de erről a szóról képzelte el, hogy olyasmit jelent, ami éppen megfelel az ő állapotának. – Látja, ebben igaza van. Nem lehet mindent megúszni.

Balambér gondolt valamire, amit nem tartott lényegesnek, hogy közöljön szomszédjával, aztán mintha másba kezdene bele, mégiscsak az iménti gondolatot folytatta:

Sok mindent nem úsztam meg az életemben, amit szerettem volna. És megúsztam, amikor nem számítottam rá. Ma sem értem. Meg akartak ölni. És az mentett meg, hogy mások is az életemre törtek. Furcsa história, nem igaz?

Az öreg hangja száraz gallyként perdült.

Magát nem akarták megölni soha?

De igen – Benőnek innia kellett, hogy égjen a belseje, különben egészen összecsomósítja az elkeseredés.

Talán nincs is ember, akit ne akart volna megölni egy másik ember.

Azt gondolja, ez hozzátartozik a természetünkhöz?

Az ember elvadult, kiszabadult a természet törvényei alól. Amíg csak természeti lényként élt, a legszükségesebben gyilkolt. Az erőszak arányban állt az életösztönével. De azóta elszabadult.

Az értelme miatt?

Kedves barátom, ne tartsa oly sokra azt a tudást. Én arra gondolok, amit léleknek neveznek – bár nem hiszek benne, de általában így szokták emlegetni a belső ösztönt. A tudás ennek az ösztönnek a megjelenése az agyunkban.

Benő nem akarta folytatni a földszagú társalgást, de mégse sértse meg Balambért, ezért témát váltott.

Azt mondják, holnap havazni fog.

Utána meg kemény fagyokat mondanak. De én nem fogok fázni! – nyerített fel Balambér.

Kaliforniában, előtte meg Afrikában mit nem adtam volna egy havas élményért. Nem állítom, hogy nem fáztam, sőt, talán hihetetlen, de Afrikában előfordult, hogy jobban fáztam, mint régen, idehaza.

Maga ötvenhatos?

Ötvenhatos.

Dübörögtek, verték a zárkák ajtaját. Az örök hiába igyekeztek titkolni, mégis kitudódott, mi folyik odakint. Zengett a zárkasor. A parancsnok végül elrendelte, hirdessék ki, szakaszosan szabadon engedik a politikai foglyokat. Kiállítják a szabadulólévelet, de ehhez idő kell és rend. Végül az örök, attól való félelmükben, hogy a rabok előbb-utóbb úgyis kiszabadulnak, ekkora lázadásnak nem lehet elejét venni, s kívülről is bármikor betörhetnek, kinyitották előbb a cellaajtókat, majd megnyitották a teljes folyosókat, nem törődtek a hivatalos irat kiadásával, a foglyokat meg egyáltalán nem érdekelte ez, a kegyetlenkedő örök régen elmenekültek, a többieket meg nem bántották. Elvégre azok is rabok voltak, csak éppen a rács másik oldalán, így tanította ezt a börtönfilozófia. A politikaiak minden ellenállás nélkül távozhattak. Egyedül az ávós orvos fészkelte be magát a börtönépület lapos tetején, és onnan tüzelt időnként a távozókra, de valószínűleg nem értett a fegyverhez, mert összevissza célzott, a fegyver meg elhordott a szabadulók feje fölött.

Benő hazaállított, megférriasodtál, fiam, ölelte meg az anyja, és persze sírt, ahogyan ilyenkor szokás, Benő könnycsatornája kiszáradt az eltelt évek alatt. Apja meghalt, néhány hónappal a szabadulása előtt, a férfiak nehezebben viselik el az élet gyötrelmeit, hamarabb törnek, az asszonyok hajlékonyabbak, nekik tovább kell bírniuk.

Az asszonymak azt is tudomásul kellett vennie, talán aznap meg másnap látja a fiát, aztán elmegy. Én nem maradok itt, mondta Benő megkopasztott hangon, de előtte még van valami elintéznivalóm.

Ekkor sem emelte fel a hangját, nem költözött bele indulat, anyja mégis érezte, sőt tudta – érzés és tudás összefolyik az asszonyokban, különösen, ha anyák –, fia készül valamire, valami rettenetesre, és mégsem állhat az útjába. Egyébként sem lenne hatalma hozzá.

Balambér már nem a hátsó udvari szoba-konyhába vitte haza a hivatalos iratot. Néhány hónap után megkapta a diplomát. Nemcsak jogászi végzettséget szerzett, hagyományos jogi tanulmányok nélkül, hanem azonnal kinevezték az egyik fellebbviteli bíróság tanácsvezető bírójává. A forradalmi szükség ezt kívánja, hallotta a magyarázatot, s ez a forradalmi szükség már jó ideje beült a fülébe. Nyilván ez diktálta, hogy a háború után nem sokkal beültették egy autóba, végigkocsikáztatták a budai hegyoldalon, s neki csak lakást kellett választania. Nem ő volt az egyetlen, mások is így költöztek egyik napról a másikra valamelyik hegyi utcába. Hosszú címlistából lehetett választani: elmenekült arisztokraták, polgárok, hivatalnokok és katonatisztek, zsidók üresen maradt lakhelyei közül. És ő választott. Egy kellemes kinézésű klasszicista házacskára esett az ízlése, a négy szobában úgy-ahogy elérték az anyjával, s ide vitte haza pöfeteg boldogsággal – majdnem szétduzzant a büszkeségtől – diplomáját és magas bírói kinevezését.

Örök életűek leszünk, anyukám, örök életűek! Nézd, ez mind a tiéd!

És mit kell tenned ezért? – nézte az anyja a papírt, és körbehordta a tekintetét. Hajjáról levette a sűrke kendőt, amellyel laposra szorította a fejét, dauert csináltatott, vagy ahogyan mondta: dajjert, szegénynek ez jólesett, úgy gondolta, ennyi még belefér a hirtelen életforma-változásba, de amikor a fia megmutatta kinevezését, bizony visszaszólt benne addigi élete: és mit kell tenned ezért? Merthogy tudta, ingyen semmit nem adnak az életben, mindennek ára van.

Megfizetni – vetette oda dacosan a fiú, hiszen alig ért még férfikorba, és fiatalos hévvel elfogta a szenvedély, amint anyját nem sokkal korábban az iskolafolyosón látta.

Megfizetni? – anyja riadt tekintete, de nem mert többet kérdezni. Megfizetni – ez még soha nem vezetett jóra. Nem értett a forradalomhoz, még kevésbé a forradalmi szükséghez. Esténként, amikor magára csukta az ajtót, és már biztos lehetett, hogy nem lép be hozzá a fia, összekulcsolta a kezét, keresztet vetett, s valami olyasfélét fohászkozott: jaj, csak baj ne legyen belőle.

A bíró hamarosan ismert lett – nemcsak bírósági körökben, hanem szélesebben is. Különösen szigorú ítéleteket hozott – a direktívákat mindig megkapta a per előtt, de igyekezett azokat túlteljesíteni; még inkább megfelelni a forradalmi szükség szerint. Ó, édes fiam, sopánkodott az anyja némán, és megint összekötötte álla alatt a nem létező kendőt, forradalmi szükség... szükségget az ember a klozeton szokott érezni.

Balambér a bírói pulpitusról alig látta a vádlottakat – gyerekkorától erős közellátásban szenvedett, de ezt nem akarta beismerni, letagadta, hogy szemüvegre volna szüksége, sokszor kitapogatta a pulpitus szélét, hogy föltaaljon a helyére. Legalább egy-két halálos ítélet minden perében szerepelt – erről volt ismert. Szenvtelenül, szárazon, fantáziátlanul olvasta a bíróság döntését, nem nézett föl a papírból, a végén sem tekintett körbe a tárgyalóteremben, hanem mellőzve minden formalitást, a kihirdetés után azonnal távozott. Anyja olykor a rádióból, máskor az újságból értesült fia áldozatos munkájáról. (Régebben az újságot legfeljebb ablakpucoláshoz használta, de fia ráripakodott – egyszerűen ráfordult –, az én anyámnak kötelessége lépést tartani a társadalmi fejlődéssel, és ez a gondoskodás már-már ott tartott, hogy kikérdezi az asszonyt az aznapi hírekből.)

Az anya engedelmeskedett: kalapot hordott, keze mégis odaindult az álla alá, hogy megkösse a kendőt – de csak a mozdulat maradt, a kendő már régóta eltűnt. Nem merte megkérdezni: és mit vétett a szegény ember, amikor az szerepelt a sorokban, hogy kötél általi halálra... Furdalta a kíváncsiság, ugyan mit kell tenni a kötél érdekében, de nem merte megkérdezni a fiától. Ahogyan haladt az idő, egyre inkább rádöbbsent arra, hogy fél a gyerektől. Már nem is merte gyerekek nevezni, sőt, fiának se, egyszer kiszaladt a száján: nagyságos úr, de olyan szikrázó tekintet csapódott az arcába, hogy annál már az is jobb lett volna, ha a fia pofán vágja.

Nehéz munka, nagy felelősség! – látta az anyja, mert egyre kevesebbet beszélgettek, sőt, a végén egyáltalán nem, mintha a nő az egyik bútordarab lett volna, amelyről illik gondoskodni, de csak ennyi. Az meg egyfolytában aggodalmaskodott, mi lesz ebből. Különösen, amióta sorban állás közben véletlenül meghallotta a viccet, és ha nem akarta is, megborzadt.

A káder büszkén mutatja új házát az anyjának. Tetszik, anyuka? Tetszik, tetszik, kisleány, vonakodik az anya. Aztán a fiú lemutat a kertbe, ahol egy ember hordja a földet. Kertészem is van. Tetszik, anyuka? Tetszik, tetszik kisleány, vonakodik megint az anya egyre keskenyebb arcvonásokkal. A fiú tovább büszkélkedik: éppen kövezik az autóbejáró utat. Tetszik, anyuka? Tetszik, tetszik, kisleány. Hát akkor miért vág ilyen fanciesali képet? Mire az anya csak kiböki: arra gondolok, mi lesz veled, ha egyszer megjönnek a kommunisták?

Államellenes összeesküvés, szabotázs. Legalább három halálos ítéletet kell hozni, szólt a bírói eligazításon. Balambér tisztességtudóan bólintott. Mi sem egyszerűbb ennél. Egy öreg, rozzant fogalmazónak kiadta, írja meg a szükséges jogi formulát, amit majd ő fölolvasson. De ne legyenek benne túl hosszú mondatok, érthetetlen szavak. Az éberség megkívánja a jogi nyelvezet világosságát. Az államellenes összeesküvés államellenes összeesküvés, a szabotázs meg szabotázs. Balambér úgy oktatta ki az öreget, hogy nem lehetett kétsége: az állítás egyben maga a bizonyítás.

A tárgyalás előtti estén – még otthon, pihenés közben sem kímélve erejét – végiglapozta az aktát. Rendben van, a főmérnök és a műszakvezető halálos ítélete magától értetődő, a szabotázst elkövető fiatalember meg azért érdemli meg a legszigorúbb büntetést, hogy – mint Balambér fogalmazott – szarja össze magát minden nyikhaj egyetemista.

Föltapogatódzott a bírói pulpitusra. A népbíróság nevében, folyt belőle a szó, nem túl hosszan olvasott, hiszen, vetette közbe, nagyon világos a tényállás (örült, hogy ismeri ezt a kifejezést, és ezért gyakran használta), tehát a tényállásnak megfelelően egy, kettő, három pikk-pakk halálos ítélet. Kegyelmi kérvény nyolc napon belül, s a többi. A szokásos formula.

Bíró el, vádlottak elvezetve.

A fiatal fiú szeme elhomályosodott. Valahonnan messziről hallott egy hangot: halálos ítélet, de képtelenségnek tűnt; ki mondta, és kinek, nyilván neki, mert a neve után következett, de ez maga az örület, abszurditás. Mit jelent a halál? Nem fog látni sem utcát, sem házat, sem fát, nem fogja ismerni a színeket, nem fogja tudni, mit jelentenek a színek, és azt sem, mi a fa, megszűnik az emlékezete, minden ködbe vész, még az olyan egyszerű dolgokról sem lesz tudomása, mint a bírói pulpitus.

Sírdogált vagy két napig a cellában, a halálraítélteket külön épületrészben helyezték el, még csak meg sem simogathatta senki a fejét, hogy na, ne bánkodj, bár mi a fenét csináljon az ember kivégzésre várva, mert ha nem tudná, mi a halál – bár nem tudja senki, csak azt, hogy valami különös állapot, ezt szűri le mások halálából –, sokkal könnyebb lenne, de a halál olyan – és ő tudja –, mint egy végállomás, ahol mindenki továbbutazik, egyedül neki kell leszállnia.

Benyújtotta a kegyelmi kérvényt, s odafönt valahol, a fiú nem értette ennek a folyamatát, úgy döntöttek, ítéletét életfogytiglani szabadságvesztésre változtatják. Talán még azt is mondták neki, igazán megköszönhetné ezt a nagylelkűséget, de ő nem köszönte meg, csak nézett mereven, bambán maga elé. Nem fogta föl, mi történik vele, az őr megrázta a vállát: no, térjen magához, nem akasztják, érti, nem akasztják, mit búsul?

Tudata egyszerűen elborult. Nem véglegesen, állítólag előfordul az ilyesmi, hanem csak időlegesen. Később kitisztult az elméje, felfogta, hogy börtönben

van, és ez így is marad, nincs más dolga, mint hogy engedelmeskedjen az előírásoknak, ha séta, akkor séta, ha zárka, akkor zárka. A csajka nem azért meleg, mert meleg, hanem mert étel van benne. Az ételt meg kell enni. Száj tát, kanál be, zárás, nyelés, és tényleg érezte, hogy valami elindul lefelé, és ez így folytatódott mindennap. Amikor már összekerült másokkal egy cellába, időnként megkérdezte, mire való ez a naponkénti ismétlődés, de nem tudott senki elfogadható választ adni rá. Ő meg azután is megkérdezte, miért eszik mindennap az ember, miért vesz levegőt napjában többször, sőt sokszor.

Ahogy múltak az évek, tudata mindinkább kitisztult, már képessé vált egyszerűbb logikai műveletek felismerésére, előbb a naposoknak oda kell hozniuk a kondért, utána beletöltenek a csajkájaiba, majd ezt követően a kanalat beküldi a szájába. Ha a kanál beküldését nem előzi meg a csajka, a csajkát nem előzi meg a kondér, és föltételezte, még azelőtt is lennie kell valaminek, akkor teljesen értelmetlen, hogy a kanalat betolja a szájába. Szép lassan csak megértette a világot, és amikor elérkezett az idő, a cellatársak, a szomszédban és másutt, végig az egész folyosón, sőt, a börtönben mindenütt verni kezdték a vasajtókat, hogy engedjék szabadon őket, a forradalom úgyis kiszabadítja őket, már neki is úgy zuhogott az ökle, mint a többieké.

Megtudta, hol lakik a bíró. Elindult, hogy megölje. A börtönévek alatt elcsöndesült az indulata, a tárgyalóteremben zakatoltak benne a szavak: gabszág, gabszág, igazság, gabszág, igazság... A tehetetlenség és ez az egyetlen betűnyi különbség fölkelte benne a bosszú vágyát, rendet kell teremteni a világban, a diák, akit addig az egyetemi tanulmányok érdekeltek, így változott forradalmárrá; nem tudta, pontosan mit jelent ez, csak azt érezte, nem hagyhatja annyiban, elvégre... Az évek alatt elcsöndesedett benne ez a hangulat, s átváltott valami mássá: feladattá, kényszerítő erejű feladattá. Minden érzelemtől mentesen meg kell ölnie a bírót. Attól a pillanattól kezdve, hogy kimondták rá a halálos ítéletet, élete – és úgy gondolta, általában az élet – másféle fénytörésbe kerül.

Nem volt nehéz kiderítenie, hol lakik. Az október végi sötétben is hamar rátalált. Budai hegyoldal, csendes, szellős utcák. A kézigránátot letről, a városból hozta magával. Egy jól irányzott hajítás, robbanás, és kész. Arra nem volt fölkészülve, hogy birokra keljen vele, nem mintha nem bízott volna testi erejében, a börtönévek alatt úgy érezte, jócskán megerősödött, de alacsonyrendűnek, ragacsosnak tartotta volna, ha ott liheg a bíró nyakában, hogy legyűrje a földre és szétverje a pofáját. Az arcába kalapálja kiálló orrát meg azt a halszemű, sunyi-szikkadt nézését, s addig üsse, amíg csak moccan. Gusztustalannak tartotta. A pisztoly – az sem igazi megoldás. A romantika világába való. Kézigránát, az igen. Bal lábbal kitámaszt, jobb kézzel elhajítja a gránátot, az utolsó pillanatban visszatartja a mozdulatát, ezzel a gránátban kiold az ütőszeg, talán még hallja is a kattantást, aztán repül, repül, becsapódik és... robban. Fröcskölődő fényt vet, aztán elcsöndesül minden, nem kell átlépni a hullán, vagy amint még vonaglik a földön. Igazán egyszerű, a legjobb megoldás, hogy végre tisztázódjanak a viszonyok a gabszág és az igazság között.

A szobában fény volt, gusztustalan csillár lógott a mennyezetről, Benőt abban a pillanatban, amikor közel iparkodott a házhoz, az egyetlen világos ablakhoz, valami különös oknál fogva ez zavarta leginkább: a csillár semmiképpen

nem illett oda, s ha az nem, akkor minden más is idegen a helytől, a szekrények, az ágy, a dohányzóasztal; a bíró megrögzött dohányos volt, az ítélezés buta kényszerét naponta két doboz cigarettával ellensúlyozta, kezdetben úgy ült a pulpituson, mint egy jól megtermett pöfeteggomba, ott lent, a vádlottak padján mozgó tárgyak, nem jó rájuk nézni sem, de ahogyan telt-múlt az idő, s telt-múlt az akasztófa, néha már nyekkent egyet a túlzott igénybevételtől, s neki, a bírónak, valami buta előírás miatt, végig kellett nézni minden egyes hajnali procedúrát, nem értette, ki találta ki, hogy akasztani csak hajnalban lehet, amikor még mindenki álmos, az elítéltek sem ébredtek föl igazán, de az előírás előírás – minden akasztás után, amikor végre az orvos megállapította a halál beálltát, és a ceremóniára kötelezően kivezényelt társaság végre elhagyhatta a már nyugodtan, mozdulatlanul lengedező alakot, Balambér már útközben a vesztőhelyről a zsebében kotorászott, s legszívesebben egyszerre két cigarettát nyomott volna a szájába. Odahaza meg, az ízléstelen csillárral kivilágított szobában leült a dohányzóasztal mellé, kissé közelebb húzta az ólomkristály dohánytartót, így látta a legfőbb főnöktől, aztán amint az szokta, elővette a mezítlábas cigarettáját, két ujja között megropogtatta benne a dohányszálakat, csak annyira, hogy azok kitüremkedtek, de a cigaretta nem vesztett feszességéből, aztán szájközepétől kissé balra benyomta az ajkai közé, némileg lefittyedt a Munkás, merthogy ez ékeskedett a cigarettásdobozon, aztán rágyújtott, miközben a rendkívül fontos ember méla (már-már elmélázó, megereszkedett) tekintetével nézett a világba.

Egészen sokáig szívta így egyik cigarettát a másik után, az asztalra kiterítette a másnapi perek anyagát, a részletkérdéseket átlapozta, mit vallott a vádlott, az ilyen apróságok nem érdekelték, a lényeg az ügyész megnyilatkozása: milyen ítéletet kért a vádlottra, s ez az ítélet megfelel-e a forradalmi szükségnek vagy sem? A bírónak végtére is az igazságot kell kimondania, s mi más lehetne ez, mint a forradalmi szükség.

Ekkor – amidőn Benő közel merészkedett a kivilágított ablakhoz – a bíró nem a következő napi ítéleteket nézegette, máskor előrelátó emberként még az iratok áttanulmányozása előtt legépelte az ítéletet, hanem egyik cigarettát a másik után rágta, elővette a konyakos üveget, ezt még látta Benő, így meg volt győződve arról, hogy a gránát pontos munkát végez. Az alak a szekrény sor lehajtható ajtajához lépett, valamit kivett, a függöny bizonytalanná tette a kisebb részleteket, valószínűleg a konyakos üveget és a poharat, aztán visszaült az asztal mellé. Ezt már elfedte a párkány Benő szeme elől, de csak így lehetett.

Néhány perccel később már dobótávolságba került. Nem téveszthet. Igaz, fölfelé kell hajítania a gránátot, mert az ablak alatt a kert mélyedésébe jutott. De nem kérdéses, ott kell lennie, még egy kis idő, és végre az élet összeér a renddel.

Elrepült a gránát. Betörte az ablaküveget, úgy, ahogyan remélte, aztán a kivilágított helyiségben a késletelési időnek megfelelően, egyszerre szétfröccsent a szoba. Üvegcsörömpölés, kialudtak a fények, Benő azt várta ettől, lelkebe nyugalom költözik, elvégre megcselekedte, bevégeztetett. Ehelyett valami más kerítette hatalmába, olyan állapot, amelyet ítélethirdetéskor élt át. A gyilkost és az áldozatot összetartó gusztustalan, émelyítő erő. Gyilkos vagyok, tántorgott el a kertből, gyilkos!

Egyre többet alszom, nehézkes vagyok. Mondtam is az orvosnak, mit jelenthet ez? – de ő csak legyintett, s a szokásos módon intézte el: korához képest megfelelő. Balambérnak nem merete odafricskázni, amit a parasztembereknek nem egy alkalommal, mintegy végső diagnózisként: majd a sárgaföld meggyógyítja. S valóban, amikor érkezett a sárgaföld, viszonylag könnyen ástak sírgödört Mardoson az agyagos-homokos talajba.

Benő bólintott: – Nem tudhatjuk, mennyi idő adatott nekünk. Mindketten abban a korban jártak, amikor bármely pillanatban elalélhat bennük az élet, s hiába érthetetlen valami, hogy meg kell halni, mert hiszen ha valami egyszer él, akkor képtelenség, hogy ne éljen; ami van, hogyan válik nem létezővé, erre még egyetlen gondolkodó sem tudott választ adni.

A két öreg sem erre a szellemi tornamutatványra született, a megoldás nyilván nem az embertől várható, de ha még valakit bevonnak ebbe a gondolati körbe, máris egészen más vizeken járnak.

Nem sok lehet nekem már hátra.

Benő nem válaszolt valami feloldó szófordulattal: ugyan már, nem tudhatjuk... Nagyon is tudjuk. Mindenki a maga legpontosabb diagnosztája.

Egy dolgot sajnálok csak, folytatta Balambér, hogy megtagadott a fiam. Azért, mert bíró voltam. De én teremtettem meg neki a lehetőséget a tanulásra, olyan életre, amelyről én gyerekkoromban álmodni sem mertem volna. Fölemeltek, és én is fölemeltem őt. Erre kizavart a házamból. Abból a házból, amelyet én szereztem, én dolgoztam meg érte, és kizavart. Elkullogtam, mint egy rühes kutya, amikor elrugdossák a háztól. De tudja... Benőre nézett, csüggték szeme alatt a bőrtáskák, cigarettát vett elő, közelebb húzta magához az ólomkristály hamutálat – nem zavarja?, meg sem kérdeztem, Benő tagadólag intett a fejével. De tudja, ha fáj is, nem tudott egészen mélyen fájni. Amióta meghaltam... Igen, meghaltam, és mégis élek. Azóta tudom, mire gondolhattak az ókori rómaiak, amikor azt mondták: nil admirari. Semmin ne csodálkozz, bármi történik is az életben. Bizony, barátom, az életben semmin nem szabad csodálkozni.

Balambér mélyet szívott a cigarettából. Arca előtt lila füst szállt fel, látszott, ez a szippantás, ez a slukk – ahogyan szerette mondani – jelenti számára az élet egyetlen, beteljesült örömét.

A két öreg hosszú hallgatásba merült. Életükben annyi minden történt, hogy már nem volt kedvük fölöslegesen beszélni. Balambér az öregek ülepedett csöndjében azért megszólalt, miközben újabb cigarettára gyújtott. Talán úgy érezte, ezt még el kell mondania, bár nem valószínű, hogy Benőre tartozik, de olykor mégis erősebb a közlési kényszer:

Én már régen meghaltam. És attól kezdve egyre kritikusabban szemléltem a világot. Talán nem is gondolná – mi ugye nem állunk ugyanazon az oldalon, de hát öregségünkre ez már nem számít –, a végén eljutottam arra a megállapításra: minden eszmei hűség a felkínált pénzösszeg nagyságától függ.

Benő elhatározta, whiskykorttyal a szájában, nem szól bele az öreg monológjába, az időskori szűkszavúságot olykor fölvaltja az őszinteségi rohambeszéd. Most mégis ellenkeznie kellett: talán nem minden eszmei hűségre érvényes ez.

Én a párról beszéltem – Balambér mintha várta volna a közbevetést. – De hagyjuk ezt. A halálomról beszélek. Soha senkinek nem mondtam el. Így nem. S hogy miért éppen magának?

Aztán belekezdett a történetbe.

Amikor kitört az ellenforradalom, na jó... magának bizonyára forradalom, de ne beszéljünk a terminológiai kérdésekről, szóval amikor nem tudtam lemenni a városba, a bíróságra, bezárkóztam a házba. Egyedül éltem, anyám meghalt, hirtelen meghalt, elnyűtte a sorsa, tudja, az a szürke proletársors, amelyről József Attila... Egyedül éltem, a háztartási alkalmazott is elmaradt. Talán gyűlölt engem, pedig jól bántam vele. Minden hónapban megkapta a fizetését, és igazán nem kértem tőle sokat ezért.

Leültem, szívtam az egyik cigarettát a másik után, és vártam, hogy végre rend legyen. A rádióban az egyik nap bejelentették, egyik bírótársam – képzelje, vérbírónak nevezték – öngyilkos lett. Bizonyára félelmében, nem bírták az idegei. Az enyémekek eszerint jobbak voltak. Az egyik este azonban – nem volt még késő, de korán sötétedett – két férfi rám törte az ajtót. Éppen kivettem egy üveg konyakot a szekrényből, visszaültem a dohányzóasztalhoz, hogy töltsék magamnak, tudja, legnehezebb a bizonytalan várakozás, valahogy oldani kellett a feszültséget. Megjelent a két alak az ajtóban, mindjárt tudtam, értem jöttek. Megragadták a karomat, éppen letettem a konyakos poharat, átrángattak a másik szobába. Ezek megölnék! Nem lehetett más a szándékuk. És egyszerűen nem tudtam másra gondolni, csak a bírói pulpitusra, ahogyan állok ott, és kihirdetem az ítéletet. Ahogyan minden ítéletet kihirdettem. Halál, halál, halál... döngött. És akkor a szomszédos szobában csörrent az ablaküveg, jól elhatárolón hallottam, majd a következő másodpercben a robbanás. Engem megvédett a fal, mert éppen úgy álltam, a két másikat, akik kifelé rángattak a karomnál fogva, odébb lökte a légnyomás. Szinte hallottam, ami persze képzelenség, ahogyan a robbanás szétveti a konyakos poharat, és lángra kaptak a függönyök, a kárpitok. A két férfi, amikor magához tért, kirohant a házból. Már nem törődtek velem, én meg ott maradtam, szájamban egy nyomorultul meggyűrt cigarettával. De éltem, nem jutott más az eszembe, s attól kezdve nemigen értettem, mit is jelent az valójában, ha él az ember. És tudja, a robbanás után akkora csönd lett, amelyet korábban nem tudtam volna elképzelni.

Mintha ott robbant volna, a két öreg között, az a gránát. És utána a csönd. Nagy sokára Benő hangja szétropogtatta ezt a csöndet: – Mennem kell. Most mennem kell.

Ha úgy gondolja, jöjjön el holnap is.

Eljövök. Holnap eljövök!

Nehezen préselte ki magából a szavakat. Még összetartotta arcán a vonásokat, ne látsszon rajta az utálat, gyűlölet, a tehetetlen düh.

Hát él, hát életben maradt! Egész úton ezt hajtogatta Benő, miközben egyre durvábban harapott a levegőbe. Az átkozott, a gazember, és mind keményebb jelzőket használt. A rokkant, seggfejű öregember! Amikor már kellő távolságban volt Hamvaskőtől, elérte a maga birtoka, Bagókö határát, akkor végre kifakadt az útnak, a fáknak, a hegyoldalban kapaszkodó sziklának: – Gyilkosként éltem le az életemet!

Gyilkos volt, amikor ott csúszkált a téli havas-jeges hantokon, hogy elérje az osztrák határt, anyja nem tartóztatta, miközben megrepedt benne valami, talán soha többé nem látja, de így mégiscsak elviselhetőbb, mint a börtönben, élj, élj, fiacskám, búcsúzott az anyák keménységével.

Gyilkos volt az osztrák táborban, mindenfélét kérdeztek tőle, amikor névjegyzékbe vették, elmondta az egyetemi gyakorlatot, a gázkitörést, s hogy megpróbálta, de nem sikerült; a szabotázsért kapott ítéletet, mindennek utánanézhettek, és hogy csak a forradalom idején szabadult, csak úgy pucolt a börtön lapos tetejéről porzó lövedékek elől, az orvos így gyógyította a rendszert, tette hozzá fanyarul, de másról nem beszélt. Arról az estéről egyáltalán nem, amikor anyja látta, valahová mennie kell, valamit meg kell cselekednie, ez a *kell* kattogott ott eszeveszetten, mégis annyira hidegen, hogy nem volt mese: be kell következnie, amiről egyedül Benő tudott.

Úgy tervezte, Európában marad, egy kis országban, Belgiumban, de hirtelen belépett valaki a barakkba: fiúk, huszonnégy órán belül repülőgép indul Amerikába. Aki oda szeretne jönni, jelentkezzen!

Föltette a kezét. Inkább a tengerentúlra, minél messzebb, elvégre a gyilkosság már bizonyára kitudódott, s ha utolérik... Ezért visszaadják; csak meghúzni magát, minél hamarabb, minél messzebb! Álmában látta a robbanást, s látta, mert elképzelte, amint a bíró szerterepül, de már nem bíróként, hanem cefatokban, soha többé nem kapaszkodik fel a bírói pulpitusra és bámul azzal a vizenyős halszemével.

Gyilkos volt, ezért aztán nem akarta, hogy utódai legyenek. Az otthoni tanulmányok idejét nagyvonalúan elfogadták a ruhája bélésébe varrt leckekönyv alapján, ez valahogy nála maradt a nyári gyakorlat idejére, majd ősszel leadja, de arra már nem került sor, letartóztatása után egyéb holmijával együtt hazaküldték az anyjának, az egyetemen meg kimondottan örültek, amikor kiderült, nincs is indexe, akár azt is mondhatják róla, nem is a hallgatójuk.

Gyilkos volt, amikor megismerkedett egy asszonnyal, neki volt gyermeke, nem számít, mégsem az övé, a lényeg, hogy ne az ő gyilkos véréből származzon, mert bármennyire is az igazság, mégiscsak embert ölt. Fölríadt álmából, hideg, fagyos veríték lepte el lüktető testét. Az asszony néha kérdezgette a múltjáról, amikor még abban a távoli országban élt, de Benő nemigen akart megszólalni, ilyenkor fájdalom-nyilak rajzolták ki anyja alakját, más fájdalom-nyilak meg a rettegést szorították rá. Hiába múlik az idő, egyszer hátha kitudódik...

Azt mondta, a család anyagi biztonságának megteremtéséért vállalja el az afrikai munkát, az asszony vigyázzon magára meg a gyerekekre, ő majd küldi a pénzt, az olajkutaknál jól megfizetik, de sokkal inkább azért utazott el, hogy azok ketten – az asszony meg a lánya – ne lássák mindennap a gyilkos arcát. Mert hiába nem tudják, az arcán – mindinkább így érezte – egyre inkább megkövesedett a gyilkos. Afrikában szokott rá a whiskyre, a fehér emberek csak így tudják elviselni a trópusi éghajlatot, ez mindenki számára elfogadható mesének tűnt, időnként még magának is, de tudta, a gyilkosság ellen issza a rozspálinkát. Csakhogy semmiféle erős ital nem alkalmas annak a tettnek az elmosására. Most már vele marad egész életében, minden reggel és délelőtt, délután és este, majd azokon a nyomorult, lihegő éjszakákon az embervér ontása. Talán csak egy-két nap adatott neki, amikor nem gyötörte a gondolat, hogy utána annál vadabbul csapjon le rá: nem szabadulhatsz! Felesége mondta is neki: egészen alkoholista lett Afrikában.

De nem törődött ezzel, ő csak úgy mérte az életet: mire számíthat egy gyilkos? Azon az elhajított estén befejeződött az élete, bármit cselekedett azután,

az már egy másik dimenzióban folyt, és nem tudta, van-e reménye valaha is, hogy visszatérjen az eredeti életéhez.

Talán ezért nem bírta tovább. Felesége halála után semmi nem kötötte oda, a leány messzire költözött, férjhez ment, gyerekei születtek, más élet, semmi köze az enyémhez, lihegett, aztán ott volt az a San Diegó-i remete, várakozzon még addig az időben, amíg ugyanerre a sorsra nem jut? S ahogyan érkeztek a hírek, hogy odahaza – évtizedekig képtelen volt kiejteni ezt a szót, belefagyott a szájába –, szóval hogy odahaza megroggyant a diktatúra, általános amnesztia, a politikai foglyokat rehabilitálják, ráadásul a szomszéd átszólt, mi keresnivalója ezek után ott, egy napon elhatározta, visszatér. S ettől a perctől kezdve már nem a távolság, az *el*, csak *el* akarata hullámozott benne, a menekülése, mintha a távolság, akár térben, akár időben kifakíthatná azt az estét, a gránát robbanását; vissza akart térni, mert nyomorult gyilkos életére csak ott, ahol elkövette, ott kaphat fölmentést a lelke – ha egyáltalán létezik fölmentés.

És most itt állt, szédelegve az úton, még soha nem érzett gyűlölettel a benesejében: gyilkosként éltem le az életemet, és ez a mocskok közben él! Nagyobb büntetésnek érezte, mint amikor a pulpitusról kimondták rá a halálos ítéletet. Ha fölakasztják, meghal, nem kell tovább szenvednie. De így? A gyilkossággal úgy ítélte magát halálra, hogy folyamatosan akasztják, miközben él.

Mire hazaért, már biztos volt abban, amit megértett abban a nyomorult házban. Fölrobbant a gránát valóságos fénye, és nem bírta elviselni a megcsalottságot. Feltört benne: gyilkolnia kell, meg kell ölnie azt az embert, mert különben a világ még ferdébben áll, mint addig.

Nem érdekelte, hogy a pisztolyos gyilkolás a romantikus kelléktárba tartozik, elővette a fegyverét, kis kaliberű, finoman belesimult a tenyerébe, megtöltötte a tárat, amíg mozog, löni fogok, majd csak abba hagyja – és látta maga előtt a képet, már nem az ablakon át, a függöny által megtört kontúrok között, s ha elvégzi a feladatát – megint csak a feladat ébredt föl benne –, akkor már bármi következhet, mert valami lehangolódik a lelkéről.

Egész éjszaka nem aludt. Megtervezte magában a forgatókönyvet: felszólítja ezt az embert, hogy nézzen a szemébe. Egészen a szemébe. Látni akarja a tekintetét, amikor belehatol a golyó. Pontosnak kell lennie, mert csak így, teljesen kiélve érheti el a célját. Aztán még lő. Egészen addig, amíg ki nem ürül a tár. Addigra már bizonyára földre rogyik, és nem mozdul. Csak így szabadulhat meg gyilkos életétől. Ha most elköveti a tettet, minden előtte lévő időre fölmentést kap. Nem volt gyilkos. Megszabadul. Most vált azzá.

Élvezte a fenyők erős illatát. A gyanta átható szagát. Erősnek és bátorinak érezte magát. Nem sietett, de nem is tétovázott. A lövéseket egyszerűnek gondolta.

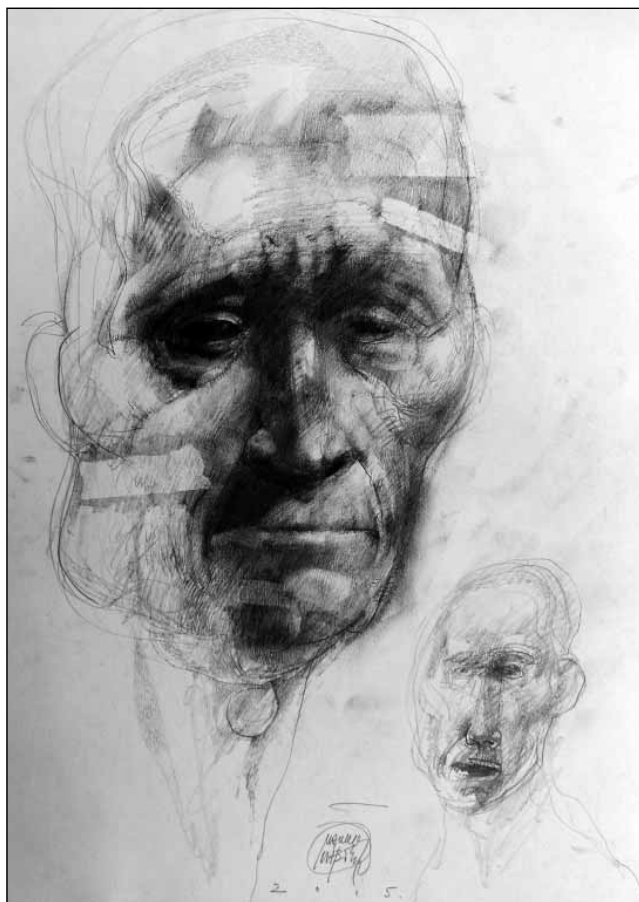
Amikor odaért, az ajtót nyitva találta, résnyre. Csöngetett. Nem hallotta a rövid, csoszogó lépteket, amint fölhangzik: jövök már, jövök már.

Belökte az ajtószárnyat. Az előszobában semmi rendkívüli. A virágok a helyükön, a déli ablaknál. Megnyomkodta a földet: reggel locsolták. A szoba közepén, ahol üldögélni szoktak, ott találta a földön Balambért. Vagy ki tudja, hogyan hívták valójában? – nézte az élettelen testet. Bizonyára ki akart menni, hogy majd a levegő jót tesz, de aztán visszafordult, és odáig jutott.

Benő bágyadtan, nyomorultul szedte elő zsebéből a pisztolyt. Árván tartotta a kezében, nagyon árván. Biztos, hogy meghalt, a földön heverő test nem mozdult, talán már hűlni kezdett, Benő elemelte a hullárol a tekintetét, nem érdekelt, már egyáltalán nem érdekelt, az sem, hogy ki volt, hogy hívták valójában, nem idézte föl magában – nem tudta fölidézni –, hogyan állt ott a pulpituson, és hangzottak a szavai, a népbíróság országos tanácsa nevében...

Benő lassan megemelte a pisztolyt, jobb karját behajlította, ezzel a mozdulattal a fegyver csöve egészen közel került a halántékához, és meghúzta a ravaszt.

Az éjszaka folyamán, mint az országos szeizmológiai intézet jelentette, a környéken 2,8-as földrengést jeleztek a műszerek. A lakosság nem érezhetett belőle semmit, állította a szakértő, de ez a kis rengés elég volt ahhoz, hogy az a hatalmas szikla, amely valamikor az időben elindult odafönről és megakadt a hegyoldalban, most óriási robajjal megmozduljon és alázóduljon a völgybe vezető útra. Napokba tellett, mire eltakarították a törmeléket. A falubeliek azt mondták, nem a föld rengése, hanem az ember élete mozdította meg a követ.



ELFELEJTETT PORTRÉ XVIII.

Mindák Dániel

A Ferencvárosiakhoz írt első levél

1. A focicsapatok teremtése 1Fer 1,1-22

¹ Kezdetben volt a Labda, és a Labda Istennél volt, és Isten volt a Labda. ² Ő volt kezdetben Istennél. ³ A föld puszta és üres volt, és sötétség volt. ⁴ És Isten szólt: „Legyen foci!” És lett foci. ⁵ Az első napon teremtette Isten a focit, szabályaival, szokásaival és taktikáival. És látta Isten, hogy a foci jó.

⁶ A második napon azt mondta Isten: „Gyűljenek egy helyre a szurkolók, és állják körül a teret, ahol a foci zajlik!” ⁷ És Isten elnevezte a teret pályának, a körülötte levő részeket pedig lelátónak. A pálya zöld fűvet hajtott, a lelátó egyes részeire pedig székeket raktak.

⁸ A harmadik napon azt mondta Isten: „Álljanak kapuk a pálya két végén, és legyenek vonalak a pálya mentén, és belül is, a szabályok szerint!” ⁹ Meg is alkot-ta Isten a kaput és a vonalakat, és szögletzászlót szúrt le a pálya négy sarkába.

¹⁰ A negyedik napon azt mondta Isten: „Legyenek világítók a pálya fölött! Legyenek eredményjelzők, melyek elválasztják a győzteseket a vesztesektől!”

¹¹ Megalkotta tehát Isten a világítókat, és reflektoroknak nevezte őket, és eredményjelzőket tett melléjük, melyek elválasztják a győzteseket a vesztesektől.

¹² Az ötödik napon azt mondta Isten: „Másszanak elő a tengerekből mindenféle csúszó-mászók, és népesítsék be a pályákat! Viseljenek színes mezt és kínai focicsukát!” ¹³ Megteremtette tehát Isten a csúszó-mászó szörnyetegeket, kékeket, lilákat, piros-feketéket, fajuk szerint. ¹⁴ És megáldotta őket Isten: „Szaporodjatok és sokasodjatok, fussátok be a pálya összes részeit, és kerges-sétek a labdát!”

¹⁵ A hatodik napon pedig azt mondta Isten: „Alkossunk focicsapatot a mi hasonlatosságunkra, hogy uralkodjék a kékeken, lilákon, piros-feketéken, és a többi csúszó-mászón, amelyek mozognak a pályán!” ¹⁶ Megteremtette tehát Isten a Ferencvárosiakat a maga képére. Csatárnak és védőnek teremtette őket.

¹⁷ Isten megáldotta őket, és azt mondotta nekik: „Eddzetek, erősödjetek, és rúgjatok gólokat erkölcsben, erőben, egyetértésben!” ¹⁸ Majd azt mondta Isten: „Íme nektek adok minden zöld fűszálat, ami a pályákon nő, és minden fehér mézcsíkot, ami a pályát festi. Hajtsátok uralmatok alá a pályát, és mindenkit, aki ellenetek játszik.” ¹⁹ Úgy is lett. És látta Isten, hogy ez jó.

²⁰ Elkészült tehát a pálya és a lelátó, és minden, ami a focihoz kell, öt nap alatt; és a foci legfőbb ékessége a hatodikon. ²¹ A hetedik napon befejezte Isten a munkáját, amelyet végzett, és megáldotta a hetedik napot egy jó meccs-nézéssel. ²² Ez volt a pálya és a lelátó teremtésének története, és ezért kell a hetedik napon meccsre járni.

A zöld és fehér szín kiválasztása 1Fer 1,23-33

²³ A hetedik napon pedig együtt volt Isten az arkangyalokkal a stadion bűfájében. Örvendtek és vigadtak, mert jó meccset néztek, és kóstolgatták

a hegy levét. ²⁴ Ekkor elébük járult egy a Ferencvárosiak közül, akinek Slózi volt a neve, és e szót szólta: „Uram, mi legyen a Ferencváros színe?” ²⁵ Ekkor így szólt Azazáel arkangyal: „Hagyj magunkra minket, most mással vagyunk elfoglalva.” ²⁶ Ezután Micháel arkangyal azt mondta: „Adatott nektek az erkölcsnek, erőnek és egyetértésnek ígéje. Menjünk, keressük meg, mely szín illik ezekhez.” ²⁷ Gábiel arkangyal pedig így szólt: „Az Úr hatalmat adott nektek a pálya felett. Menjünk, nézzük meg, milyen színűek a pályát borító füvek és mézcsíkok, és viseljétek azt a színt mezetekén.” ²⁸ Ekkor szólásra emelkedett Springer arkangyal, és e szót szólta: „Bizony mondom nektek, ezzel a csapattal az Úr van. Nem adhatunk neki más színt, csak azt, amit az Úr mutat meg.” ²⁹ Történt pedig, hogy az ezernyolcszázkilencvenkilencedik pohár kiürítése után az Úr a szemük láttára elváltozott. ³⁰ Arca kifényesedett, majd lehanyatlott, és zöld színben ragyogott. ³¹ Ekkor így szólt Springer arkangyal: „Íme, az Úr kinyilvánította, melyik szín a legkedvesebb számára. Legyen tehát a Ferencváros színe a zöld az Úr arca után, másodszíne pedig legyen a fehér az Úr szakála után.” ³² Ekkor így szólt az Úr: „Én úgy szeretek mindenkit!” Majd ismét azt mondta: „Én úgy szeretek mindenkit!” ³³ Mindezekért pedig kinevezték Springert a Ferencváros vezérigazgatójának.

2. A gólok szaporítása 1Fer 2,1-23

¹ Szilveszterkor a gálaműsorban gólösszefoglalót adtak az összegyűlt vendégek mulattatására. ² Ott volt Springer, és Slózi is hivatalos volt barátaival együtt. ³ Amikor fogytán voltak a gólok, Springer megjegyezte: „Fogytán vannak a gólok.” ⁴ Ekkor Slózi azt mondta: „Mi közöm nekem ahhoz? Talán ha megemelnéd a fizetésem.” ⁵ Springer erre azt mondta: „Megadok bármit, amit kérsz.” ⁶ Volt ott hat nagy VHS-kazetta, egyenként két- vagy háromórás. ⁷ Slózi azt mondta a rendezőknek: „Hozzatok labdát!” És azok hoztak labdát. ⁸ Ekkor azt mondta: „Most vegyétek fel, ahogy gólokat rúgok; majd mutassátok meg a felvételeket a műsorközlőnek!” És azok úgy tettek. ⁹ Amikor a műsorközlő megtekintette a VHS-kazettára felvett gólokat, odahívta a szerkesztőt, mivel nem tudta, honnan vannak a felvételek, ¹⁰ és azt mondta neki: „Mindenkori szép gólokat mutogatja először, és miután elunták, akkor a kevésbé szépeket. Te meg mindaddig tartogattad a legszebb gólokat!” ¹¹ A Ferencvárosiak ezzel kezdték meg csodálatos tevékenységüket a focilabdával. Kinyilatkoztatták dicsőségüket, a szurkolóik pedig hittek bennük.

¹² Mások szerint a gólok szaporítása így történt: ¹³ Amikor a Ferencvárosiak az Üllői út nevű helynél jártak, meglátták a hatalmas tömeget, megesett rajtuk a szívük, és sok mindenre kezdték tanítani őket. ¹⁴ Amikor az óra későre járt, odamentek hozzájuk a menedzserek, és ezt mondták: „Itt nem lehet belépőjegyet szedni. ¹⁵ Menjünk be a stadionba, mi belépti díjat szedünk, ti meg rúgjatok gólokat!” ¹⁶ De ők így válaszoltak: „Rúgunk gólokat itt!” Azok így válaszoltak: „Essünk el a bevételtől?” ¹⁷ Ők így válaszoltak: „Hány labdánk van? Menjete, nézzétek meg.” Azok így válaszoltak: „Csak kettő. Talán adjuk el őket?” ¹⁸ Ők mondták a tömegnek, hogy állítsanak fel kapukat a zöld fűre. ¹⁹ Hoztak hát kapukat, és felállították a kapukat a zöld fűre. ²⁰ Akkor letették a labdákat a földre, föltekintettek a bal felső sarokra, áldást mondtak, és megbírázták a labdákat. Azután gól lett. ²¹ Új labdákat hoztak, és azokkal is gól lett, annyi, hogy lefagyott az eredményjelző tábla. ²² A megmaradt gólokkal tizenkét

órányi tévés összefoglalót töltöttek meg.²³ A bevételből pedig új eredményjelző táblát vettek, ami nem akad ki ötezer gólnál, mert csak ennyi gólt lehetett kiírni oda.

Azazáel árulása 1Fer 2,24-30

²⁴. Ekkor Azazáel angyal azt mondta Istennek: „Együtt teremtettük meg a focit, add ki tehát nekem részemem, ami fölött uralkodhatok.”²⁵ Isten azt mondta: „Válassz magadnak egy csapatot, amelyik a tiéd lesz.”²⁶ Azazáel azt mondta: „A Ferencvárost választom, mert az a legjobb csapat a világon.”²⁷ Isten így válaszolt: „Bármelyik másik csapatot választhatod, de a Ferencváros az enyém.”²⁸ Bosszút forralt ezért Azazáel, és felvette a Lucifer nevet, ami arámi nyelven azt jelenti: Addig nem nyugszom, amíg el nem pusztítom a Ferencvárost.²⁹ Elhagyta a mennyek országát, és felmondta a hűséget Istennek.³⁰ Földre küldte megbízottját, a Rótszakállú Herceget, adott neki pénzt, fegyvert, paripát bőséggel, és ezt mondta neki: „Árts a Ferencvárosnak mindenhol, ahol tudsz.”

Egy edzőmeccs 1Fer 2,31-39

³¹. Azokban az időkben történt, hogy a Ferencváros edzőmeccset játszott a lilák ellen.³² A Ferencváros addigra már mindenkinél jobb volt.³³ A lilák ezért porban kúszva járultak elébük, és kérve kérték, hogy lehessen döntetlen az eredmény.³⁴ Nekik pedig irgalmas szívük volt, felemelték, megölelték és megcsókolták őket, és mondták: ³⁵. „Íme, rúgjatok először ti három gólt ebbe a kapuba, aztán íme, mi rúgunk három gólt amabba a kapuba, és íme így a végeredmény döntetlen lesz.”³⁶ Így is lett. Az első félidőben a lilák három gólt rúgtak az egyik kapuba.³⁷ Térfélcsere után pedig Gábiel, aki melléknevet a zöldellő gyepről kapta, rúgott három gólt a másikba.³⁸ És íme, így mind a gólokat a Ferencváros kapujába rúgták, és a Ferencváros gólt kapott, először, mióta Springer aláírta az alapító okiratot.³⁹ A Ferencváros aztán sok gólt rúgott, sok meccset nyert, és sok kupán győzedelmeskedett, amerre csak járt.

3. A Rótszakállú Hercegnek gonoszsága 1Fer 3,1-22

¹. A Rótszakállú Herceg kereste a módját, hogyan pusztíthatná el a Ferencvárost, de félt a szurkolóitól.² Csak szezonon kívül, az edzőtáborban mert felvonulni ellenük.³ Magához vett egy szakasz katonát s más csapatok szurkolóit, és odaküldte őket lámpásokkal, vuvuzelákkal és fegyverekkel.⁴ A Ferencvárosiak pedig tudtak mindent, és megkérdezték: „Kit kerestek?”⁵ Azt felelték: „A dicsőséges Ferencvárosiakat.”⁶ Ők azt mondták: „Mi vagyunk.” Ezt hallva azok mind a földre vetették magukat.⁷ Akkor a Ferencvárosiak azt mondták: „Mint rablók ellen, úgy jöttetek kardokkal és gumibotokkal.”⁸ Amikor meccs után előtettek játszottunk, akkor bezzeg nem volt hangotok.”⁹ Ekkor a Ferencvárosiak közül egy, kinek Czibor volt a neve, kötenyt adott a Rótszakállú Herceg szolgájának, ám a többiek leállították: „Hagyjad, elég!”¹⁰ Akkor a pribékek felülkerekedtek, és elvitték őket a Rótszakállú Herceghez.¹¹ Ott így vádolták őket: „Azt tapasztaltuk, hogy ezek túl jól játszanak, és nem hagyják érvényesülni a kevésbé jókat. Végig náluk van a labda, és nem engedik, hogy mások gólt rúgjanak ellenük, bár ők maguk számos gólt rúgnak.”¹² A Rótszakállú Herceg ekkor ezt kérdezte: „Igaz, hogy ti vagytok a pálya királyai?”¹³ A Ferencvárosiak így válaszoltak: „Magad mondad.”¹⁴ A Rótszakállú Herceg ekkor szólásra nyitotta ajkait és e szöveget szólotta: „Semmi vétket nem találok bennetek.”¹⁵ Mivel azonban a sátán szolgája vagyok, mégis megbüntettek.”

^{16.} Majd pedig ezeket mondta: „Szántóföldre teszem pályátokat, lerombolom a lelátókat, és beolvasztom az összes kupát, amit valaha nyertetek.” ^{17.} És még azt is mondta: „Mostantól pedig legyen rőt a színetek, mint ahogy rőt az én szakállam.” ^{18.} Majd pedig azt mondta: „Ráadásul kizáratlak titeket az első osztályból, és arra kárhoztalak titeket, hogy három évig a másodosztályban szenvedjete.”

^{19.} A többi csapatok pedig elosztották a Ferencváros legjobb játékosait és sorsot vetettek rájuk. Így került az egyik Babilónba; a másik a Rótszakállú Herceg saját csapatába; a harmadik a legalantasabb pribékek közé. ^{20.} A Rótszakállú Herceg egy feliratot készíttetett, amin ez állt: „Édosz”, amit a maradék Ferencvárosiaknak mezükön kellett viselniük, és ami arámi nyelven annyit jelent: Ez volt valaha a legjobb focicsapat, de én tönkretettem, a sátán nagyobb dicsőségére. ^{21.} A többi csapat vezetői arra kérték a Rótszakállú Herceget, hogy ne azt írja, „én tönkretettem”, hanem azt, „mi tönkretettük”. ^{22.} Mire az így felelt: „Amit írtam, azt megírtam.”

Péter tanúságtétele 1Fer 3,23-44

^{23.} Volt egy ember, akit Isten küldött, Péter volt a neve. ^{24.} Tanúskodni jött, hogy tanúskodjék a világosságról, s minden Ferencvárosi focizzon általa.

^{25.} Nem ő volt a világosság, csak fociznia kellett, hogy tanúságot tegyen a világosságról. ^{26.} Az igazi foci pedig, ami minden embert megvilágosít, általa érkezett el újra. ^{27.} A stadionjába jött, de a biztonsági őrk nem engedték be, mert zöld mezt hordott, és az erkölcs, erő, egyetértés jeleit hirdette. ^{28.} Mindazonáltal, akik bérletet vettek, hogy láthassák a Csapatot, azok, akik várták a Ferencváros újbóli eljövetelét, nagy tiszteletben tartották. ^{29.} A Péter tehát eljött, és közöttünk játszott, és mi láttuk a dicsőségét mint az Atya csapatának dicsőségét, aki telve volt technikával és dinamikával. ^{30.} Péter pedig ezt hirdette: „Aki utánam jön, az megelőz engem, mert gyorsabb nálam.” ^{31.} Mert a taktikát Isten keze által kaptuk, a győzelem és a nyereség pedig Slózi lába által valósult meg. ^{32.} Istent pedig soha senki nem látta, mert ő az egyszülött Isten, és különben is láthatatlan mezben játszik.

^{33.} Ez hát a tanúsága Péternek, amikor a Rótszakállú Herceg játékosügynököket küldött hozzá, biztonsági őrkkel, hogy megkérdezzék: „Ki vagy te?” ^{34.} Ő megvallotta, nem tagadta, és megvallotta, és mindenféleképpenmondotta: „Asszem, nem én vagyok az Isten, és a kínai vázát sem én törtem össze, hanem magától.” ^{35.} Elcsudálkoztak erre azok bölcs beszédén, és kérdezték: „Talán Czibor vagy te, a betiltott Ferencváros egykori játékosa, akit Babilónba száműztünk?” Ő azt válaszolta: „Nem.” ^{36.} Azok megkérdezték: „Talán Babatünde Fatusinak országából jöttél?” Péter azt felelte: „Asszem, nem.” ^{37.} Akkor azok azt mondták: „Akkor ki vagy? Választ kell vinnünk azoknak, akik küldtek, hogy jó sok pénzt fizessenek nekünk.” ^{38.} Ő azt felelte: „Abban a csapatban játszom, amelyikben akarok, és akkor rúgok gólt, amikor akarok. ^{39.} És most menjete, mert köcsögök vagytok mind az Úr szent színe előtt.” ^{40.} Ekkor azok tovább kérdezték őt: „Miért focizol tehát, ha nem vagy leigazolva valamelyik, a Rótszakállú Herceg előtt kedves csapathoz, sem nem vagy Babilónba száműzve, sem pedig Babatünde Fatusinak országából nem származol?” ^{41.} Ő ezt felelte azoknak: „Én zöld mezben focizom, de eljön majd az, akit ti nem ismertek, és akkor a Ferencváros ellenségeinek körében sírás lesz, és fogagnak csikorgatása. ^{42.} Most pedig

menjetek, mert lesújt rátok az Úr haragja Dániel próféta képében.”⁴³ Ekkor egy sas szállt el felettük, és háromszor vijjogott, amiként Péter is háromszor állt ki a zöld mez mellett.⁴⁴ Ezek az edzőpálya közelében történtek, ahol a maradék Ferencvárosiak fociztak, a szurkolók pedig újból köréjük gyűltek.

A Rótszakállú Herceg bukása 1Fer 3,45-69

⁴⁵. Ezután pedig a Rótszakállú Herceg, a sátán szolgája nagy lakomát készített ezer főemberének, akik a Ferencváros ellen ármánykodtak, és ezek előtt itták a bort.⁴⁶ Megparancsolta, hogy hozzák elő a kupákat és serlegeket, melyeket elcsaltak vagy elloptak a Ferencvárosi Torna Clubtól, ahol vérrel és verejtékkal megküzdöttek érte.⁴⁷ Erre előhozták a kupákat és serlegeket, melyeket elcsaltak vagy elloptak a Ferencvárosi Torna Clubtól, ahol vérrel és verejtékkal megküzdöttek érte, és ittak belőle a Rótszakállú Hercegnek, a sátán szolgájának főemberei, feleségei, mellékfeleségei, férjei és mellékférjei.⁴⁸ Itták a bort, prédikálták a vizet és dicsérgették Lucifer nevét.⁴⁹ Ugyanabban az órában, amikor a Rótszakállú Herceg, a sátán szolgája ivott a kupából és mind a serlegekből, egy emberéhez hasonló kéz ujjai jelentek meg, és írni kezdtek a kocsmá falának felületére.⁵⁰ Akkor behívták a Rótszakállú Hercegnek, a Ferencváros ellenségének összes bölcsét, jövőmondóját, írástudóját és focitudóját, bár ebből nem volt sok, de nem tudták megfejtani az értelmét.⁵¹ Erre pedig nagyon megijedt a Rótszakállú Herceg, a Ferencváros ellensége, és félelem szállta meg szívét.⁵² Végül egynek a focitudók közül szólásra nyílt a szája: „Volt egy ifjú héber focizó, Madocsa vidékéről, aki mindenkinél jobban értett a focihoz, még nálunk is jobban. Ő talán meg tudja fejteni e szöveget.”

⁵³. Erre elmentek, és hívták a nagyszerű focizót, akinek Dániel volt a neve, és nagy tiszteletnek örvendett a szurkolók körében.⁵⁴ Dániel pedig zöld mezűt húzott, és harci szekerén vonult be a kocsmába, de Isten megzavarta a Rótszakállú Hercegnek, a Ferencváros ellenségének szeme látását, így nem ismerte fel őt.⁵⁵ Nagy öldöklést rendezett ekkor Dániel a Rótszakállú Hercegnek, a Ferencváros ellenségének főemberei, feleségei, mellékfeleségei, férjei és mellékférjei között.⁵⁶ Egyeseket legázolt harci szekerével, másokat a földhöz csapott, megint másokat egészében felfalt.⁵⁷ Majd ezt mondotta a Rótszakállú Hercegnek, a Ferencváros ellenségének: „Íme, Rótszakállú Herceg, a Ferencváros ellensége, nem aláztad meg szívedet a te Urad, a te Istened előtt,⁵⁸ hanem felfuvalkodtál a focipálya urai ellen, és az ő kupáikból és serlegeikből ittad a bort ezrek előtt. Ezért küldte Ő a kezujját, mely ezt ideírta.⁵⁹ Az írás pedig, ami itt áll, a következő: Ferencvárosi Torna Club.⁶⁰ Értelme pedig ez: Ferencvárosi, vagyis gólt fogunk rúgni; Torna, vagyis ez lesz a győztes gól a gólok közül; és Club, vagyis szurkolj tehát nekünk.”⁶¹ Majd kötényt adott neki jobbról is, meg balról is.⁶² Ekkor azt mondta a Rótszakállú Herceg: „Jaj, jaj! Kíméld meg életemet, és én zsíros szerződést adok neked a saját csapatomnál, az alantás pribékek között; és neked adom teljes mez- és aláírás-gyűjteményemet.”⁶³ Erre Dániel próféta azt válaszolta: „Nemde te voltál az, aki Babilónba száműzted Cibort? Nemde te vetted el Nyilasi fizetését? Nemde te kényszerítetted a másodosztályba Pétert, a Kazincbarcikáról valót? És még azt kéred, hogy szolgáljalak téged? ⁶⁴. Hitvány életedet meghagyom, hiszen a véröntás nem lenne kedves Isten előtt. Büntetésesül végig kell nézned, ahogy a Ferencváros

visszatér régi dicsőségébe, és összes mérkőzését megnyeri.”⁶⁵ És mondotta erre a Rótszakállú Herceg: „Neeeeeeeeeeeeeeee!”

⁶⁶ Ugyanezen az éjjelen elkobozták a Rótszakállú Herceg mez- és aláírásgyűjteményét. ⁶⁷ A Ferencvárosnak pedig visszaadták zöld mezét, és vele régi dicsőségét, és megengedték, hogy játékosaik visszatérjenek; ki Babilónból, ki a Rótszakállú Hercegnek csapatából, ki Babatünde Fatusinak országából. ⁶⁸ Dániel próféta mindezekért felvette a Böde nevet, ami arámi nyelven annyit jelent: Háromszáz minah súlyú vagyok, ellenségeimet pedig földhöz csapom.

4. A Mennyei Bajnokság 1Fer 4,1-5

¹ Ekkor álmot láttak mind az összes csapatok vezetői és focistái, melyben az Úr szólt hozzájuk Gábrriel arkangyal képében, és így szólt: ² „Íme, szerveztek bajnokságot, melyben az összes csapat körmérkőzést játszik. ³ A végén hirdesetek győztest, hogy még nagyobb legyen a Ferencváros dicsősége. ⁴ A bajnokságot pedig nevezétek a Mennyei Atya lakhelye után Mennyei Bajnokságnak.” ⁵ Amint felébredtek az összes csapatok vezetői, összeültek, és megalapították a Mennyei Bajnokságot az Úr rendelése szerint.

Az első Mennyei Bajnokság meccs 1Fer 4,6-15

⁶ Ekkor elmentek a Ferencvárosiak az első Mennyei meccsükre. ⁷ Ellenfeleik Róma vidékéről jöttek, és nagy kegyben állottak a rómaiak császáranál. ⁸ A szél pedig mindig arról fújt, amerről azok támadtak, ezért félideig döntetlen volt az állás. ⁹ Ekkor néhányan a Ferencváros focistái közül ezt mondták: „Ha így folytatódik, nem nyerjük meg a meccset, és nem válthatjuk valóra a jóslatokat.” ¹⁰ Mire Gera, a hit védelmezője azt mondta: „Ne féljete! Az Úr megsegít bennünket, és meg fogjuk nyerni a meccset!” ¹¹ Az Úr pedig özönvizet küldött a pályára a második félidőben, és negyvenöt percen át zuhogott az eső. ¹² Az eső feláztatta a talajt mindamerre, ahol az ellenfeleik jártak, és lelassította őket. ¹³ Amerre azonban a Ferencvárosiak futottak, arra nem esett az eső, így ők továbbra is gyorsan futhattak. ¹⁴ Ezért gólokat rúgtak a Ferencvárosiak, először az elsőt, másodjára a másodikat, harmadjára a harmadikat, negyedjére pedig a negyediket. ¹⁵ A meccset pedig megnyerték, örvendtek és vigadtak, mert valóra váltak a próféták jóslatai.

A második Mennyei Bajnokság meccs 1Fer 4,16-29

¹⁶ Ezután mind a Ferencváros focistái elmentek Jeruzsálembe, hogy lejátszák a második Mennyei meccsüket. ¹⁷ Ellenfeleik a kékek voltak, akiknél Illés próféta játszott. ¹⁸ Ezt nagyra tartották az írástudók és mind a farizeusok, mert élemedett kora ellenére sok gólt lőtt büntetőből. ¹⁹ És a meccsen, íme, így szólt Illés próféta a bíróhoz: „Adj büntetőt, hogy gólt lőhessek.” És a bíró adott neki. ²⁰ Illés próféta ekkor azt hitte, hogy gólt lőhet, ezért elbizakodottságában a bal alsó sarok felé rúgta a labdát. ²¹ A Ferencváros kapusa azonban megfogta azt, és kivédte azt. ²² Ekkor Illés ismét a bíróhoz fordult, és ezt mondta: „Adj nekem még egy büntetőt, hogy gólt lőhessek.” ²³ Mire a bíró azt válaszolta: „Miért adnék neked még egy büntetőt, ha azt ugyanúgy kihagynád, mint az előzőt.” ²⁴ Ekkor így szólt Péter, a Kazincbarcikáról való, Illés prófétához: „Figyelj ide, megmutatom, hogy kell csinálni.” ²⁵ És letette a labdát a büntetőpontra, áldást mondott, és megbikázta azt. ²⁶ Azután gól lett. ²⁷ A meccset pedig a Ferencvárosiak megnyerték, örvendtek és vigadtak, mert valóra váltak a próféták jóslatai. ²⁸ Majd a bíróhoz fordultak: „Údv, hatalom és dicsőség a bírónak, mert

kegyelmesek és méltányosak az ő ítéletei. Alleluja, alleluja!"²⁹ Illés próféta pedig még kétszázharminckét szezont játszott végig, összesen pedig kilencszáztizenötöt.

A harmadik Mennyei Bajnokság meccs 1Fer 4,30-41

³⁰. Ezután mind a Ferencváros focistái elmentek a harmadik Mennyei bajnokijukra. ³¹. Ezen sokat lóttek kapura belsővel, külsővel, rüszttel, csőrrel, sípcsonntal, járomcsonttal és a járókeret lábával, de egyik lövés sem akadt be a kapuba. ³². Amikor már nagyon közeledett a lefújás perce, így tanakodtak: „Vajon hogyan rúghatnánk gólt?” ³³. Egyikőjük így szólt: „Íme, írva van, az éhezőknek ne halat adjunk, hanem hálót. Ellenfelünknek tehát ne gólt rúgjunk, hanem adjuk oda a labdát, hogy ők rúghassanak gólt maguknak.” ³⁴. Majd így fohászkodtak: „Könyörülj rajtunk, Urunk! Ha így folytatódik, nem nyerjük meg a meccset, és nem válthatjuk valóra a próféták jóslatait!” ³⁵. És íme, az utolsó percben az Úr angyala felöltötte magára ellenfeleik mezét, és begurította a labdát a saját kapujába. ³⁶. A meccset ezért megnyerték a Ferencvárosiak, örvendtek és vigadtak, mert valóra váltak a próféták jóslatai.

³⁷. A szurkolók ekkor zúgolódni kezdtek a győzelem kicsiny volta miatt, és így szóltak: „Hogy lehet ez?” ³⁸. Ekkor néhányan a Rótszakállú Hercegnek, a Ferencváros korábban nagy hatalmú ellenségének szolgálai közül, akik álruhában elmentek a meccsre, hogy ártsanak a Ferencvárosnak, így szóltak: „Menjünk, nézzük meg közelebbről!” ³⁹. És berohantak a pályára a Rótszakállú Hercegnek szolgálai, és mérhetetlen gonoszságot műveltek. ⁴⁰. Káromolták a zsidók Istenét, éltették Lucifert, és lerúgták a vendégcsapat edzőjének veséjét. ⁴¹. Ezért így szólt a fociliga igazgatója a Ferencvárosiakhoz: „Fizessetek nekem kétmillió dénárt büntetésül!”

5. A Ferencváros edzői 1Fer 5,1-25

¹. Ezekben az időkben a Ferencváros legfőbb edzője Döme volt, aki valaha cselben és passzban nagy játékosnak számított az írástudók és mind a szurkolók előtt. ². Messze földön híres volt arról, hogy szerette a beszélgetést és a kártyázást, akár edzésidőben is, és szerette a friss forrásvizet. ³. Amikor pedig nyert a csapat, az isteni közbeavatkozásra történt. ⁴. Ekkor újságírástudók járultak Döme elé, és megkérdezték: „Miért van az, hogy az írások szerint a Ferencvárosnak minden ellenfelét sok góllal le kellene győznie, ám ehelyett minden ellenfelét csak egy-két góllal győzi le?” ⁵. Döme pedig azt mondotta: „Én nem szoktam a bírókkal foglalkozni, de ⁶. miért hordanak a bírók fekete mezt? Ha focistáim fekete színt látnak a pályán, azt hiszik, Babatünde Fatusi az, és rögvést arrafelé passzolnak; ám mivel a bíró van ott, elveszítjük a labdát. ⁷. Vannak szabályok, amiket be kéne tartani.” ⁸. Ezt az okos beszédet hallva az egész sokaság elcsudálkozott, egyesek sírtak, mások röhögtek, megint mások oda sem figyeltek. ⁹. Más alkalommal azt kérdezték tőle: „Mester, milyen taktikát kövessen a csapat?” Mire ő azt mondta: „Rúgjunk sok gólt, és kapjunk keveset.” ¹⁰. Erre azt mondták az újságírástudók: „Bizony mondjuk, ez tényleg a legjobb taktika.” ¹¹. Mire Döme azt mondta: „Kevés választ el téged attól, hogy értelmes ember legyél.”

¹². Egy napon az öltözőben ültek a Ferencváros tagjai, megjelent nekik a Taktika arkangyala Tamásnak, a germániainak képében, pedig az ajtók zárva voltak, mert elégük volt már a szurkolókból, akik mindig aláírást akarnak.

^{13.} A Ferencváros-tagok eleinte nem örültek neki, mert mi újat mondhat nekik, de adtak neki aláírást. ^{14.} Akkor Tamás megosztotta velük a Taktika titkait, és ezt mondta: „Rúgjatok gólokat! Amint engem indítottak egy keresztpasszal, úgy indítalak én is titeket.” ^{15.} Miután ezt mondta, kortyolt egyet, és így folytatta: ^{16.} „Akiknek odapasszoljátok a labdát, azok megkapják azt, akiket leszereltek, azok pedig elvesztik azt.” ^{17.} És még sok más bölcsességet is mondott, amik nincsenek megírva ebben a könyvben, mert a jó taktika a Ferencvárosé, mások előtt pedig nem hangoztatjuk. ^{18.} Az eddigieket is csak azért írtam le, hogy mindenki megtudja, hogy a Ferencváros a legjobb csapat, és nézzétek meg a meccseit.

^{19.} Döme pedig nem volt ott, ahol a taktikát osztogatták. ^{20.} A többiek mondták neki: „Mostantól okosabban fogunk játszani!” ^{21.} Erre ő így felelt: „Hacsak nem győz le engem ultiban, és nem iszik az asztal alá, nem hiszem el.”

^{22.} Nyolc nap múlva megint együtt ültek a kártyaasztal mellett, és Döme is köztük volt, és osztogatta a lapokat. ^{23.} Megjelent közöttük a Taktika arkangyala, Tamásnak, a germániainak képében, pedig az ajtók zárva voltak, és így szólt: „Osszatok nekem is!” ^{24.} Aztán megütötte Dömének össze lapját, bármilyen erős kombinációt játszott is ki, majd kötényt adott neki jobbról is, meg balról is. ^{25.} Így szólt ekkor Döme, fél kezében ásványvizet tartva: „Bizony mondom nektek, mit keres itt ez a, ez a, ez a... azt se tudom, ki ez!”

6. A negyedik Mennyei Bajnokság meccs 1Fer 6,1-10

^{1.} Ekkor elmentek a Ferencváros focistái a negyedik mennyei bajnokságbeli meccsükre. ^{2.} Itt sokáig döntetlen volt az állás, mert az ellenfél csatára túl jól fedezte a labdát. ^{3.} Mikor közeledett a végső sípszó, így fohászkodtak a Ferencváros focistái: „Könyörülj rajtunk, Urunk! Ha így folytatódik, nem nyerjük meg a meccset, és nem válthatjuk valóra a próféták jóslatait!” ^{4.} A következő percben Attila, a sárkányok barátja szabályosan szerelte az ellenfél csatárát. ^{5.} Ekkor egy angyal jelent meg a stadionban, és eltörte a csatár sípcsontját.

^{6.} A győztes gól születése pedig így történt: Szerzője, Attila, a sárkányok barátja hátra volt téve a védelembe, de még a meccs vége előtt kitűnt, góllövő formában van, ezért az edzők áthelyezték a középpályára. ^{7.} Midőn ezt fontolgatták, megjelent nekik az Úr angyala, és ezt mondotta: „Íme Ferencváros edzői, ne féljete a kapu elé küldeni Attilát, a sárkányok barátját, mert gólt fog szerezni, és rohadtul nagy gól lesz, mert az lesz a győztes gól a gólok közül.”

^{8.} Attila pedig a döntő pillanatban túlugrotta az ellenfél kapusát egy szögletnél, és a hálóba fejt. ^{9.} Ezért megnyerte a mérkőzést a Ferencváros, és valóra váltotta mind a próféták jóvendőléseit. ^{10.} A szurkolók pedig naphosszat dicsérték őket, és ezt mondogatták: „Szép volt, fiúk, alleluja, alleluja!”

Az ötödik Mennyei Bajnokság meccs 1Fer 6,11-24

^{11.} Azokban az időkben edzőtáborba vonultak a Ferencváros focistái, és mindazok, akik arról a vidékről származtak. ^{12.} Negyven napig csak edzettek, és még erősebbek lettek, mint addig voltak. ^{13.} A szurkolók pedig köréjük gyűltek, és azt mondogatták: „Varázsoljatok nekünk valami szépet.” ^{14.} Ekkor a focisták gondolataikba mélyedtek, és megpróbálták elképzelni a legszebb gólt. ^{15.} Ekkor íme, egy leprás jelent meg előttük, és e szókat szólotta: ^{16.} „Bizony mondom neked, minél távolabbról lösz, annál nagyobb lesz a gól, mert annál hosszabban repül, és rohadtul nagy gól lesz.” ^{17.} Olyan igaz ez, mint hogy Kedorlaomer

a nevem.”¹⁸ A Ferencváros focistái pedig a porba köptek, sarat csináltak, és azt rákenték a leprásra; aki ettől nem gyógyult meg, de legalább megtapasztalta a jó focisták jelenlétét.¹⁹ Gera pedig, a hit védelmezője így szólt: „Vajon mit jelentenek ezek a szavak? Segítsetek megmagyarázni.”²⁰ Ekkor így szólt egy a focisták közül, kinek nevét nem írták meg ebben a könyvben, de Arábiából jött, és sok szekeret tört össze: „Azt mondja, kötenyt kell adni mindenkinek a gól előtt.”

²¹ Amikor pedig elközelgett az ötödik Mennyei Bajnokság meccs, Gera lövésre lendítette lábát, és gólszerzéssel próbálkozott.²² Lövése kötevényben ment át nem egy, nem két, hanem három védőn, majd pedig hosszan repült és távolról vágódott a kapuba, és rohadtul nagy gól volt, mert ez volt a győztes gól a gólok közül.²³ Ezért tehát megnyerték a meccset a Ferencvárosiak, és mind, akik velük voltak, örültek és vigadtak, mert valóra váltak a próféták jóslatai.²⁴ A szurkolók és mind az írástudók pedig azt mondták: „Ez valóban szép gól volt.”

A hatodik Mennyei Bajnokság meccs 1Fer 6,25-33

²⁵ Midőn eljött az ideje, ők mind elmentek a Ferencváros hatodik Mennyei Bajnokság meccsére.²⁶ Ellenfeleik a futball tanítómestereinek országából jöttek, nagyra tartották magukat, és ezt mondogatták:²⁷ „Kik ezek a héberek, akik ki merészelnek állni ellenünk? Majd mi megtaníjtuk őket focizni, ahogy másokat is megtanítottunk.”²⁸ Különösen büszkék voltak szabadrúgáslövő s fejelő tudományukra, és mondták: „Különösen büszkék vagyunk szabadrúgáslövő és fejelő tudományunkra.”²⁹ A meccsen pedig a Ferencvárosiak sorban lődözték a gólokat, egyet jobbal, egyet ballal, egyet fejjel, egyet szabadrúgásból.³⁰ Ezért megnyerték a meccset, és újból szurkolók gyűltek köréjük, örvendtek és vigadtak, mert valóra váltak a próféták jóslatai,³¹ és egy kicsit azért is, mert a győzelemmel bejutottak a bajnokság következő körébe.³² Ekkor felállt egy a Ferencvárosiak közül, és ezt a szöveget intézte a Ferencváros ellenségeihez: „Szlamb!”, ami arámi nyelven annyit jelent: ³³ Már bocsánat, de így jár mindenki, aki gyalázza a Ferencvárost, különös tekintettel, ha büdös parasztnak nevezi játékosait.

7. Labda-himnusz és más bölcsességek 1Fer 7,1-18

¹ Játsszak bár a csatárok vagy védők helyén, ha a labda nincs velem, olyan vagyok, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom.² Legyen bár zselézett ecsethajam és viseljek tetoválásokat, hogy menőzhessek, ha a labdát nem találom el, semmi sem vagyok.³ Legyen bár cselezőtehetségem, ismerjem akár az összes átlépést és lefordulást, és legyek bár olyan erős, hogy a vakondtúrásokat áthelyezhessem, ha a labda nincs velem, semmit sem használ nekem.⁴ A labda kerek, a labda gurul, nem lyukad ki, nem púposodik, nem pörög repülés közben,⁵ nem reped szét, nem lő gólt magának, nem cselez fölöslegesen, nem akaszt hátulról,⁶ nem örül a szabálytalanságnak, de együtt örül a technikával;⁷ mindent kibír, mindig pattog, mindent elér, mindig beakad.⁸ A labda soha meg nem szűnik. A meccsek véget érnek, a focisták kiöregszenek, a taktikát újraírják.⁹ Mert szarok a focisták és szarok a taktikák;¹⁰ amikor pedig eljön majd a király, a szar el fog tűnni.¹¹ Amikor a serdülőben játszottam, úgy játszottam, mint egy serdülő, úgy helyezkedtem, mint egy serdülő, úgy kezeltem a labdát, mint egy serdülő; amikor pedig leigazolt a Ferencváros, egyből király lettem.¹² Most ugyanis mágnestáblán, korongokkal magyarázzuk

a taktikát, akkor pedig majd színről színre. Most töredékesen fociztok, akkor pedig olyan jók lesztek, mint én most.¹⁵ Most azért megmarad a technika, a taktika, a mentalitás és az erőnlét; ez a három, de ezek közül is a legfontosabb a klubhúség.

¹⁴. Mit gondoljunk arról a balga csapatról, aki a stadionját homokra építi? Hasonlatosak ők azokhoz a balgákhoz, akik homokra építik stadionjukat.

¹⁵. Jöttek az esők, és fújtak a szelek, és nekicsaptak a stadionnak. A pálya talaja pedig szétázott és iszapos lett, amitől a pályagondnok idegösszeroppant, mellesleg idegenben kellett játszani.¹⁶ Aki pedig nem ennyire sötét, az a stadionját az Üllői útra építi. Jöttek az esők, és fújtak a szelek, de a stadion állt, és állni is fog, amíg a Ferencváros létezik.

¹⁷. Mihez hasonlítsuk a Ferencváros lendületességét? Olyan ez, mint Péter kapura lövése. Amikor a lábát lendíti, akkor még nincs gól.¹⁸ De ha elrúgja a labdát, és megbikázza azt, akkor az keményebb lesz minden lövésnél. Olyan nagy gól lesz, hogy még a háló is kiszakad a bal felső sarokból.

¹⁹. Gera ezután elment barátaival egy törökországi luxusedzőtáborba. A jakuzziban megkérdezte barátaitól: „Kinek tartanak engem a szurkolók?”²⁰ Ők azt felelték neki: „Egyesek Slózinak, mások prófétának, megint mások Illésnek.”²¹ Erre megkérdezte: „És az írástudók kinek tartanak engem?” Péter felelt neki: „Az Úr küldöttének, aki megvédi a Ferencváros dicsőségét.”²² Ő ekkor a lelkükre kötötte, hogy ezt senkinek se mondják el róla.

Babatünde Fatusi nemzetségtáblája 1Fer 7,23-32

²³. Íme, ez a nemzetségtáblája Babatünde Fatusinak, a Ferencváros olimpiai bajnok labdarúgójának.²⁴ Noé fia volt Kám, az övé Micrajím, az övé Kapthorim, az övé pedig Terah.²⁵ Terah nemzette Rodánimot, Rodánim nemzette Szun-co Hajt, Szun-co Haj nemzette Jippájijeszt, Jippájijesz pedig nemzette Sejhajmickujt a feleségétől.²⁶ Sejhajmickuj fia volt Mikka-Makka, az övé Himmi-Hummi, az övé Arfaxád, az övé pedig Nembameszkoc.²⁷ Nembameszkoc nemzette Mesizábelt, Mesizábel nemzette Kármifankoszt, Kármifankosz nemzette Odasenekit, Odaseneki pedig örökbe fogadta Jeszemukiszt.²⁸ Jeszemukisz fia volt Jikumifám, az övé Gaius Cornelius, az övé Szibbekáj, az övé Ügyülübügyülü.²⁹ Ügyülübügyülü nemzette Abizájt, Abizáj Ezeketurát, Ezeketura Jeksánt, Jeksán pedig Máheletet.³⁰ Máhelet fia volt Obegiednesz, Obegiedneszé Kedorlaomer, Kedorlaomeré Togarmath, a pribékek alávaló fajtájából, Togarmathnak pedig, a pribékek alávaló fajtájából, a Rótszakállú Herceg, aki korábban a Ferencváros nagy hatalmú ellensége volt.³¹ Babatünde Fatusi pedig, a Ferencváros olimpiai bajnok labdarúgója a Szentlélek kegyelméből lehetett velünk.³² Ez hát a nemzetségtáblája Babatünde Fatusinak, a Ferencváros olimpiai bajnok labdarúgójának.

8. A hetedik Mennyei Bajnoki 1Fer 8,1-11

¹. Miközben ők meccsre mentek, és autogramot osztottak mind a szurkolóknak, a menedzserek és az újságírástudók odajárultak hozzájuk, s hogy próbára tegyék őket, megkérdezték tőlük: „Szabad-e a focicsapatnak védekeznie, hogy nulla-nullával kihúzzák a meccset?”² Ők így feleltek: „Mit mondott erről a Rótszakállú Herceg, aki korábban a Ferencvárosnak nagy hatalmú ellensége volt?”³ Erre azt mondták: „A Rótszakállú Herceg, aki korábban a Ferencvárosnak nagy hatalmú ellensége volt, megengedte, hogy telerakjuk a csapatot

hátvédekkel.”⁴ Erre ők ezt felelték nekik: „A ti tehetségtelenségetek miatt engedte ezt meg nektek.”⁵ A teremtés kezdetén azonban Isten csatárrá és védővé alkotta őket, ezért a védő megszerzi a labdát, hogy a csatárnak passzolja,⁶ és ezután gólt fognak rúgni. Így már nem tizenegyen vannak, hanem egy csapat.⁷ Akit tehát az edző előreküldött, az ne hátul kolbászoljon!”⁸ A meccs után a szurkolók ismét megkérdezték őket a dologról.⁹ Ők szózatot intéztek hozzájuk, és azt felelték: „Bizony mondjuk nektek, aki csatár és nem rúg gólt, és eladja a labdát, az meggyalázza a Ferencvárost.”¹⁰ És ha a védő nem szerel, és visszagyalogol a lesről, az gyalázással vétkezik a Ferencváros ellen.”¹¹ Időközben pedig a hetedik meccsüket is megnyerték, de hát ez már csak olyan természetes, mint az, hogy örvendtek és vigadtak.

A nyolcadik Mennyei Bajnoki 1Fer 8,11-19

Amikor újra együtt voltak edzőikkel és gyűróikkal az öltözőben, íme angyali seregek hangja hallatszódott, és így szóltak:¹² „Bizony mondjuk nektek, egyikőtök gólok sokaságát fogja lőni a meccsen.”¹³ Erre nagyon elszomorodtak, és egyenként kérdezgetni kezdték: „Csak egyikőnk?”¹⁴ Erre így szólt az angyali seregek kórusa: „Meglássátok, akit nem küldenek fel a pályára, az nem fog gólokat lőni.”¹⁵ Aki pedig gólt lő, azt felküldték a pályára; de akit nem küldenek fel, az, amint meg van írva róla, nem.”¹⁶ Akkor megszólalt Dániel, a harci szekeres, aki magát Bődének nevezte, és sok gólt szokott lőni: „Csak nem én vagyok az?”¹⁷ Az angyali seregek ezt felelték: „Mit tudom én?”¹⁸ Ezért megnyerte Taigetosz a meccset, a Dániel próféta pedig, aki magát Bődének nevezte, holott háromszáz minah súlyú volt, még több gólt lőtt, mint szokott.¹⁹ Ezért a piros-feketéket is megverték, akik Babilónból jöttek.

A kilencedik Mennyei Bajnoki 1Fer 8,20-36

²⁰ Ezért lejátszotta a Ferencváros a kilencedik Mennyei Bajnokság meccsét.²¹ Ellenfeleik a lilák voltak, akik Szodoma városából érkeztek, és akik szerte a világon hirdették, hogy egyszer régen egy edzésen már rúgtak gólt a Ferencváros ellen, és mondták: „Mi egyszer régen már rúgtunk gólt a Ferencváros ellen.”²² Most pedig talán kettőt is rúgunk.”²³ A meccsen pedig gólokat rúgott a Ferencváros, nem egyet, nem kettőt, hanem tizenkettőt, és megnyerte a meccset.²⁴ Ekkor a lilák azt mondták: „De egyszer az özönvíz előtt egy edzésen mi akkor is gólt rúgtunk ellenetek.”²⁵ Ezért tehát nem az számít, hogy ti éppen most döngöltetek földbe minket, hanem az, hogy mi egyszer az özönvíz előtt már rúgtunk ellenetek gólt.²⁶ Rendezzünk új meccset, és annak az eredménye számítsen.”²⁷ A Ferencvárosiaknak pedig irgalmas szívük volt, ezért felemelték a lilákat a sárból, letisztogatták mezüket, és ezt mondták:²⁸ „Ha ez nektek ennyire fontos, mi szívesen legyőzünk titeket még egyszer.”²⁹ Úgy is lett. A focisták gólokat lőttek, a Ferencváros pedig ismét győzött.³⁰ Ekkor a lilák azt mondták: „De nem ez számít, hanem egyszer az özönvíz előtt egy edzésen mi már rúgtunk gólt ellenetek.”³¹ A Ferencvárosiak pedig ismét felemelték őket, és ismét meccset játszottak, és ismét győztek.³² És ez így ment addig, hogy a végén már nem is a Ferencváros góljait írták fel az eredményjelző táblára, hanem a győzelmeik számát.³³ Mikor pedig ezektől is betelt a tábla, a lilák a földre rogytak, és végre elismerték, hogy a Ferencváros jobb náluk.³⁴ A Ferencvárosiaknak pedig irgalmas szívük volt, felemelték, megölelték és megcsókolták azokat, majd azt mondták: „Bizony mondjuk nektek, lesz még olyan

csapat, akiknek ti is lóhtettek gólt. De nem mi vagyunk azok.”³⁵ Majd eltávoztak arról a vidékről, hátra se néztek, és még a port is lemosták focicsukájukról.³⁶ Mindezekért tehát a Ferencváros az összes meccsét megnyerte a Mennyei Bajnokságban, de persze kizárólag azért, hogy beteljesítsék a próféták szavát.

9. A gólok összeírása 1Fer 9,1-15

¹ Történt pedig azokban a napokban, hogy rendelet ment ki a fociliga igazgatójától, hogy írássék össze az összes gól szerzője. ² Ez az összeírás akkor történt, amikor a rómaiak császára Viktor volt, a fociliga igazgatóját pedig Sándornak hívták, holott messze földön híres volt gazdagságáról. ³ Fel is jegyezte mindenki a nevét a jegyzőkönyvbe minden gól után. ⁴ Fölment tehát a Böde harci szekerevel a pályára, hogy gólokat lőjön, és összeírják jegyesével, ⁵ a labdával, aki felfújtt állapotban volt. ⁶ Amikor a pályán voltak, eljött az ideje, hogy lőjön, ⁷ és meglőtte első gólját. A sarokba bikázta, és a hálóba lőtte, mert nem akart már többet cselezni.

⁸ Azon a vidéken szurkolók tanyáztak, és őrizték a lelátót az éjszakában. ⁹ Egyszer csak ott termett mellettük az Úr anyala, és ezt mondta nekik: „Ne féljete! Nagy örömet hirdete! nekete!” ¹⁰ Ma született nekete a gól, itt a szektorotok alatt. ¹¹ Ez lesz a jel: látni fogtok egy labdát a hálóban.” ¹² És történt, hogy amikor az anyali seregek visszatértek a VIP-szektorba kóktélozni, a szurkolók így szóltak egymáshoz: „Menjünk közelebb, énekeljünk és ugráljunk! Éltessük a Ferencvárost!” ¹³ Közelebb mentek tehát, és meglátták a hálóban a labdát, és meglátták mellette Bödét, a harci szekéren, aki háromszáz minah súlyú volt. ¹⁴ Böde pedig a továbbiakban is be-belődözte a labdát a hálóba, és elnyerte a gólkirályi címet. ¹⁵ A szurkolók pedig bérletet váltottak, magasztalták és dicsérték Istent, amiért fradistának teremtette őket.

A Díjkiosztó 1Fer 9,16-30

¹⁶ Minde! pedig kizárólag azért történt, hogy csak. ¹⁷ Miközben elmentek onnét, megragadtak egy bizonyos Leandrót, Brazíliából valót, aki a zöld pályáról jött, és rátették a kupákat és zongorákat, hogy vigye a többi Ferencvárosi után. ¹⁸ Nagy népsokaság követte őket, köztük szurkolók és edzők, akik örvendeztek és ujjongtak miattuk. ¹⁹ Dániel pedig, aki magát Bödének nevezte, odafordult hozzájuk, és így szólt: „Ferencváros szurkolói, ne a győzelem miatt, hanem miattunk ujjongjatek, mert jönnek majd napok, amikor ezt mondjátok: ²⁰ Ők mindig győztek, de csak egyszer voltak velünk. ²¹ Akkor ezt fogjátok mondani a konditeremnek: Gyúrjanak benned még egyszer! És a stadionnak: Focizzanak benned még egyszer! ²² Mert ha a zöldellő mezzel ezt teszik, mi lesz a lilával?” ²³ Amikor a dobogó nevű helyhez érkeztek, felállították Bödét, a gólkirályt, a helyezettekkel együtt, az egyiket jobbról, a másikat balról. ²⁴ A szurkolók a helyezettekre néztek, majd így fohászkoztak: „Bocsáss meg nekete, Atyám, amiért nem tudnak focizni.” ²⁵ Mezeiket pedig elosztották, és árverést ültek rajtuk. ²⁶ A szurkolók bámészko!va álltak ott, a szakértők pedig így dicsérték: „Másoknak gólt lőtt, gólt lő mindenkete.” ²⁷ Az odaállított helyezettek közül pedig egy így szólt: „Nem a Ferencvárosiaktól jössz te? Gyertek, aztán verjete el minket!” ²⁸ De a másik megróttá ezekkel a szavakkal: „Nem félsz tőlük? Ugyanúgy legyőznete, mint a múltkor.” ²⁹ Aztán így szólt: „Emlékezzetek meg rólam, amikor új befejező csatárt kerestek.” ³⁰ Erre így feleltek: „Bizony mondjuk nekete: még ebben a szezonban együtt leszünk az edzőtáborban.”

Példabeszéd az edző két focistájáról 1Fer 9,31-49

^{31.} Volt abban az időben a Ferencvárosnak két csatára. ^{32.} Az egyiket Dánielnek hívták, és harci szekéren járt, és Bödének nevezette magát; a másikat Dávidnak hívták, és a rómaiak országából származott. ^{33.} Ez fogta játékosigazolványát és focicsukáját, és messze vidékekre utazott. ^{34.} Ott azonban igaztalan bundavádakat hoztak fel ellene, és nem kaphatott szerződést. ^{35.} Erre elszegődött egy gyenge csapathoz, ahol kiküldték a pályára, hogy őrizze a többi falábút. ^{36.} Ő szívesen lőtt volna gólokat, de csapattársai még ahhoz is kevesek voltak, hogy egy forintos labdát adjanak neki. ^{37.} Ekkor azt mondta magában Dávid, aki a rómaiak országából származott: „Íme, elmegyek a Ferencvároshoz. Ott ha csak az edzésekre járhatok, már az jobb foci lesz, mint bárhol máshol az éles meccsek.” ^{38.} A Ferencvárosi edzők már messziről meglátták, megesett rajta a szívük, elébe siettek, és mondták: „Hozzátok hamar a tízes számú mezt, és a legjobb focicsukát! Húzzatok sípcsontvédőt a lábára. ^{39.} Aztán vegyétek elő a taktikai utasítást, és írjátok be centernek a kezdőcsapatban.” ^{40.} Aztán gólokat rúgtak, nyertek és vigadtak.

^{41.} Böde pedig a konditeremben volt, amikor meghallotta a győzelem hírért. ^{42.} Odahívott egyet a szurkolók közül, és megkérdezte, hogy mi történt. ^{43.} Az így válaszolt neki: „Megjött Dávid, és az edzők neki adták a helyet a kezdőcsapatban, és a legjobb focicsukát.” ^{44.} Erre ő megharagudott, és nem akart bemenni az öltözőbe. ^{45.} Erre kijöttek az edzők és kérlelték. Ő azonban ezt mondta: ^{46.} „Lássátok hány szezontól dolgozok a csatársor tengelyében, soha hálót nem hagytam érintetlenül, most mégis kiraktok a kezdőcsapatból. ^{47.} De amikor ez a migráncs ideigazol, már az első szezonyában kezdő lehet, és a tízes mezt is megkapja.” ^{48.} Ők azonban ezt mondták neki: „Böde! Most éppen ez a csapattársad hordja a tízes mezt és rugdossa a gólokat, jövőre meg majd más fogja. ^{49.} De te mindig velünk vagy, és mindenünk tiéd.”

10. Az Úr és a sátán találkozása 1Fer 10,1-13

^{1.} Történt pedig, hogy az Úr egy stadionban járván véletlenül a sátán mellé kapott ülőhelyet. ^{2.} Sokat beszéltek a fociról, mivel mindketten értettek hozzá és szerették. ^{3.} És mondtotta az Úr: „Ez les volt”, mire a sátán azt válaszolta: „Nem volt les.” ^{4.} Mondotta erre az Úr: „De bizony mondom neked, ez les volt.” Erre a sátán azt válaszolta: „Ez bizony nem volt les!” ^{5.} Ekkor ezt mondtotta az Úr: „Íme, minden, ami van, azért van, mert megteremtettem. Ezt a lest is én teremtettem. Ki más is tudhatná nálamnál jobban, hogy mi az a les?” ^{6.} Mondotta erre a sátán: „Íme, biztos, hogy ez nem volt les, mert én megkentem a védőket is, a csatárokat is, és a partjelzőket is, és mindenkit, aki a pályán van, hogy ne legyen les!” És még sok mást is mondott a sátán, amik nincsenek megírva ebben a könyvben.

^{7.} Szörnyű haragra gerjedt erre az Úr, és ki akarta dobni a sátánt a stadionból. Ekkor rendezők jöttek biztonsági örökkel, és ezt mondták: „Fizetett ő a jegyért, és zsebbe is fizetett, nem dobhatjuk ki.” ^{8.} Ennek hallatán az Úr ezt mondta a sátánnak: „Játsszon egymás ellen a te csapatod és az én csapatom, és aki nyer, az dönti el, hogy les volt-e, vagy nem.” ^{9.} A sátán így válaszolt: „Jó, de a győztes kapja meg az uralmat az egész világ felett.” ^{10.} Ezt azért mondtotta a sátán, mert uralni akarta az egész világot, és összes népeit, például a luditákat, az anamitákat, a lahabitákat, a neftuitákat, a fetrusitákat, a gir-

gasitákat, a zamaritákat, a hamatitákat, és a jebuzitákat. ¹¹ Ekkor így szólt az Úr: „Jó, de az én csapatom a Ferencvárosi TC, te pedig csak olyan csapatot válassz-hatsz, amelyik nem a Ferencvárosi TC.” ¹² A sátán így válaszolt: „Tudok én csinálni annál jobb csapatot!” ¹³ Ezt pedig azért mondta a sátán, mert hülye volt.

Riadalom a Földön 1Fer 10,14-28

¹⁴ Midőn híre ment annak, ami történt, nagy riadalom támadt az egész Földön. ¹⁵ Az emberek áron alul túladtak szezonbérleteiken, és mondogatták: „Mi lesz velünk, ha a sátán kezébe kerülünk?” ¹⁶ Mások ezt mondogatták: „Jaj, jaj! A sátán megint el fogja csalni a meccset.” ¹⁷ Csak kevesen voltak, akik ezt mondták: „Ne féljete! A Ferencváros megveri a sátán csapatát is!” ¹⁸ Ekkor néhányan a farizeusok közül ezt mondták: „Igaz, hogy a Ferencváros a világ legjobb csapata, de a taljánországbeli öreg hölgy gyermekei majdnem olyan jók. Mi van, ha a taljánországbeli öreg hölgy gyermekei éppen jobb formában vannak?” ¹⁹ Játsszanak egy selejtezőt, és aki nyer, az játszon a sátán csapata ellen.”

²⁰ Ezért aztán meccset játszott a Ferencváros a taljánországbeli öreg hölgy gyermekeivel, akik a világ egyik legjobb csapata voltak, de a Ferencváros még náluk is jobb volt. ²¹ Tudták ezt a taljánországbeli öreg hölgy gyermekei is, és azt is, hogy ekkora tétnél a Ferencváros a legjobb tudásával fog küzdeni. ²² Telerakták ezért a csapatot hátvédekkel, hogy nulla-nullával kihúzzák a meccset, ezért sokáig döntetlen volt az állás. ²³ Ekkor így fohászkoztak a Ferencváros focistái: „Könyörülj rajtunk, Urunk! Ha így folytatódik, nem játszhatunk Éretted!” ²⁴ Ekkor megnyílt az ég, és az Úr hangja hallatszott: „Ne féljete! Mozogjatok be üres területre, amikor minden védő rosszul helyezkedik, és szerezzetek gólokat!” ²⁵ Történt pedig, hogy mind a védők a csípőre tett kézzel játszó gólvágót üldözték, aki magát Albertnek nevezte, a hosszún pedig üres terület nyílt. ²⁶ Odarúgták tehát a labdát a csípőre tett kézzel játszó gólvágó mögé, aki magát Albertnek nevezte; Máté pedig, aki melléknevét az örökzöld cédrusokról kapta, elérte azt, és befejelte azt. ²⁷ Azután gól lett. ²⁸ Ezért megnyerte a Ferencváros a meccset, a szurkolók pedig örültek és vigadtak, mert a Naprendszer legjobb csapata képviseli őket a sátán ellen.

11. Ez a Naprendszer legjobb csapata 1Fer 11,1-3

¹ Az eddigi részekben szóltam neked mindarról, tiszteletre méltó Teofil, amit a Ferencváros játszott vagy tanított ² addig a napig, melyen megnyerte az utolsó meccsét halandók ellen, és az utolsó írástudó is elismerte a Naprendszer legjobb csapatának. ³ A tizenegyedik fejezetben ugyanúgy a Ferencváros győzelméről és tanításáról, illetve a szurkolók nagy vigasságáról lesz szó, mint volt az eddigi fejezetekben.

A meccs az Úr és a sátán csapatai között 1Fer 11,4-28

⁴ Elmentek tehát a Ferencváros focistái a meccsre, köztük Simon, aki hivel hegyeket tudott mozgatni, és Péter, a Kazincbarcikáról való, és Lisztes, akinek haját nem érintette olló, és Attila, a sárkányok barátja, és Gera, a hit terjesztője, és Böde, a harci szekeres, aki disznók hájjával ette a kenyeret. ⁵ Nem lehetett viszont ott a meccsen Slózi, aki Jánosnak, a lakatosnak volt a fia, sem Sárosi, aki valaha a rómaiak legfőbb előjárója volt, sem a csípőre tett kézzel játszó gólvágó, aki magát Albertnek nevezte, sem pedig Czibor, mert magához szólította őket az Úr focicsukájukkal és teli rüsztyükkel együtt. ⁶ Ezt látván a

sátán csapata is elment a stadionba. ⁷ Állt pedig a sátán csapata varánuszokból, heszperiszekből, baziliszkusokból, griffmadarokból, minotauruszokból, trogloditákból, ezerlábúakból, hidrákból, szkolopendrálból, kimaérákból és mantikórákból. ⁸ Nagy félelem lett úrrá ekkor mind a stadionban ülő nézőkön, és mondogatni kezdték: „Ezeket ember le nem győzheti.” ⁹ Mások ezt mondták: „Én nem tudom, milyen állat ez, az is lehet, hogy elszabadult valahonnan.” ¹⁰ Ekkor így szóltak a Ferencváros tagjai: „Ne féljete! Mi simán jobbak vagyunk ezeknél, és megverjük őket. ¹¹ Mert úgy szerette Isten ezt a nyomorult világot, hogy még a saját focicsapatát is leküldte ide.” ¹² A harmadik percben pedig a kapust a baziliszkusok körbefonták, így nem tudott védeni, még annyira sem, mint máskor, ezért az FC Sátán megszerezte a vezetést. ¹³ Ekkor így fohászokdtek a Ferencváros tagjai, és mind a szurkolók, akik velük voltak: „Könyörülj rajtunk, Urunk! Ha így folytatódik, nem nyerjük meg a meccset, és mind a sátán karmai közé jutunk.” Ekkor megnyílt az ég, és az Úr hangja hallatszott: „Ne féljete! Még nem jött el az én időm.” ¹⁴ Ezután a trogloditák lebunkózták Simonnak, a hegyeket mozgatónak homlokát, ezért a Ferencváros megint gólt kapott, és hátrányban volt, először, mióta Springer aláírta az alapító okiratot. ¹⁵ Ekkor így fohászokdtek a Ferencváros tagjai, és mind a szurkolók, akik velük voltak: „Könyörülj rajtunk, Urunk! Ha így folytatódik, nem nyerjük meg a meccset, a sátán pedig már élezi karmait, amivel szétszaggatja beleinket és húscafatokká transzíroz bennünket!” ¹⁶ Ekkor megnyílt az ég, még jobban, mint az előbb, és az Úr hangja hallatszott: „Ne féljete! Nem azért szurkolok én is a Ferencvárosnak, mert ez egy rossz csapat lenne, hanem azért, mert ez egy jó csapat. Íme, küzdjete, és tiétek lesz a győzelem!” ¹⁷ Nagy öröm és ujjongás támadt ekkor a stadionban, akkora, hogy kitörtek az ablakok, és földrengések árasztották el a környéket. ¹⁸ A nap elsötétült, majd felragyogott, bukfencet vett az égbolton, végül belecsobbant a tengerbe, és úszkált egy kicsit. ¹⁹ A kürtök megszólaltak, a harangok megkondultak, a Ferencváros-meccsbelépők árai pedig az egekbe szöktek.

²⁰ Ezután a Sionból származó Vinczéhez került a labda, aki lefutott egy lerántással próbálkozó griffmadarat, majd a hosszú felső sarokba csavart. ²¹ Angyali seregek kórusa zengte a zsoltárokat, és akkora ujjongás támadt a környéken, hogy tíz stadion távolságra elhallatszott, sőt még onnan is ide visszhangozva.

²² Ezután a háromszáz minah súlyú Bödéhez került a labda, aki átgázolt egy minotauruszon, majd félpályáról kilőtte a bal felső sarkot, úgy, hogy a háló is kiszakadt. ²³ A hálót védő szörny pedig iszonytató haragra gerjedt, de a góltól még gól.

²⁴ Ezután Gerához került a labda, a hit védelmezőjéhez, aki kötényt adott egy ezerlábú összes pár lábának, majd sarokkal áttemelte a labdát a hálót védő szörny felett. ²⁵ Ez pedig rohadtul nagy gól volt, egyrészt azért, ahogy kinézett, másrészt azért, mert ez volt a győztes gól a gólok közül.

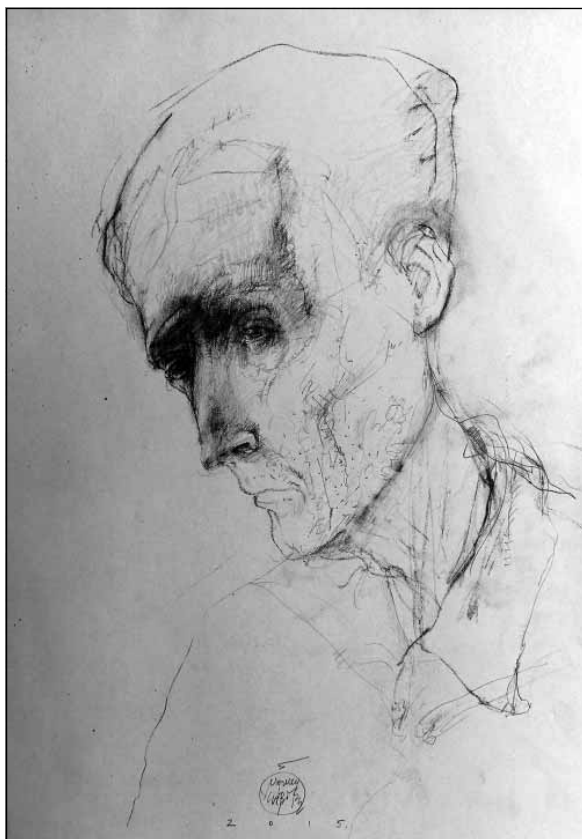
²⁶ Ezért megnyerte a Ferencváros a meccset, és megváltotta mind a szurkolóit a sátán karmaitól és a transzírozástól. ²⁷ Ezenfelül sok jót cselekedtek még a szurkolókkal, például osztottak aláírást és készítettek közös fotót, vagy mutogattak trükköket a labdával. ²⁸ A szurkolók pedig pálmaágakkal legyezgették és csókok százaival halmozták el őket naphosszat.

A Ferencváros utolsó rendelkezései 1Fer 11,29-33

²⁹ Amikor együtt voltak a szurkolókkal, meghagyták nekik, hogy ne távozzanak el az Üllői út vidékéről, amíg újra meccset nem játszanak. „Azt ³⁰ mondtuk, hogy tegnapig emberek között fociztunk, most azonban pár napon belül az Úr színe előtt fogunk.” ³¹ Erre az egybegyűltek megkérdezték: „Talán bizony meg fogtok dögölni?” A Ferencvárosiak azonban ezt mondták nekik: „Nem a ti dolgok, hogy mindent tudjatok, főleg amit az Atya maga tett a meccsnaptárba. ³² Az összes meccsünk fel van véve videóra, ha szép focit akartok látni, nézzétek vissza, és hirdessétek, hogy mi tényleg jók voltunk. ³³ Arra aztán várhattok, hogy egy másik csapat olyan jó legyen, mint mi, de arra bizony várjatok, hogy mi visszatérjünk, mert akkor még jobbak leszünk, mint eddig voltunk.”

A Ferencváros mennyemenetele 1Fer 11,34-36.

³⁴ Miután ezeket mondták, és kiosztottak még néhány aláírást, a szurkolók szeme láttára felemelkedtek, és felhők takarták el őket. ³⁵ S miközben a szurkolók nézték őket, íme két férfi áll meg mellettük, és így szóltak: ³⁶ „Ferencváros szurkolói, miért álltok és néztek az égre? Ez a Ferencvárosi Torna Club, akit egészében leigazolt az Úristen, úgy jön el ismét, ahogy az égbe felmenni láttátok.”



ELFELEJTETT PORTRÉ XIX.

Tamás Menyhért
 „Hajnallal a Hajnalnak”

Versajánlat 1957 őszéről

Hogy is van? Ady jegyben áll Hajnallal? –
 kápráztatnak el a futamos sorok, húztam
 közelebb a vaskos, nagy formátumú könyvet,
 látom, megkapott, s ha már így van, vidd
 magaddal haza, olvasd el elejétől végig,
 de csak akkor, ha fázni akarsz, nem félsz
 az enyészetjátéktól, attól, hogy befed a költő
 árnya, mosolyogta Márton Margit, mintha
 nem is a Hógyészi Katolikus Zárdából érkezett
 volna, ünnepi látogatásra. Szédültem, úgy
 éreztem, veremben ülök, veremből kell kiszáll-
 nom, a veremből kell erőt merítsek, s elinduljak,
 hogy a feketedő estében el ne vétsem a
 lépésemet, friss levegőt cseréljek a további
 olvasáshoz, frissületet a Hajnalváráshoz,
 hátha hozzám is közel szelődül, nyíló
 szeretőként ébreszt, s ebbe az ébredésbe
 belefér minden, ami eddig hiányzott belőlem,
 amivel visszaadhatnám a völgy, a mezők,
 fák, menekülőutak léleklemeget.

Akárha lidércekkel álmodtam volna!

Mint aki fényszemlére készül

1

Mint aki fényszemlére készül,
 várom a Napot, az árnyak fordulatát,
 a szüremelő rést, amint szememre
 tágul az első hajnalsugár –
 foglatában a remény: annyi borús
 gondolat után, ma megint magam
 fölé érek, hitre-hagyón hiszem:
 megtartó fohászt sugall a reggel.

2

Létezem.

Az előcsönd előképe, 1954

Háztól házig, utcahosszig dermed a szó,
 támasz a szék, a kerítés, az udvar, az
 udvarra roskadó szilvás, dombélre nyúló
 kertvég, Mi miatt öltöztünk ünneplőbe,
 mi miatt ülünk ki az utca elé, Lajos?
 párállik anyám kendős homloka, Minek?
 A magunk becsüjére, feszül nyelvére az
 apai szó. Nincs elég bajunk? Azt akarod,
 hogy halálra szaggasson a némító ünnep?
 Ezek nem tréfálnak! Elébb-utóbb megnyílik
 a seggük fölött fityegő pisztolytáska!
 Ha megnyílik, nyíljon – régtől-átkunk:
 leölt sorvéggel kezdődik az élet!

Lajos Nóra ütések

beütés

a szavak össze-
 szorított szájjal élük
 patent-létüket

kiütés

kelevény, bibir-
 csókok tánca a testen:
 bécsi keringő

leütés

billentyű-zene:
 hány leütés az élet?
 karakternyi sors

felütés

tojáshéj pattan
 töredezett múltunkban
 jégzsinór a táj

megütés

vérvörös harcra
 tör fel a lélek: csattan
 a jövő arca

elütés

minden elütés
 a betűtemetőben
 alussza álmát

ráütés

lélekszaggató,
 gyakorló kézre ütő
 zongoralecke

átütés

elvakart sebek
 alatt félelmeinknek
 holdja világít

Suhai Pál

Szent György napja támadt

Szent György napja támadt,
itt van újra, végre,
tekints föl az égre,
ott is napja fénylik,

földben a növénynek
duzzad már a magja,
hamarosan sóska,
petrezselyem, zsálya

zöldje tör a napra,
tódul a virág, fű,
fönt az égen felhők,
bárányoknak nyája,

s jászol előtt, szalmán,
mikor a baromnak,
ha hirtelen felíri,
púpos lesz a háta,

nyugtalan az állat,
nyugtalan a föld is,
te se légy rest, gazda,
mozdulj végre, pásztor,

Szent György napja támadt,
tereld a mezőre
fogyó napjaiddal
növekedő nyájad.

Szent György-napi felfohászkodás

Szent György napja eljött,
Szent György napja feljött,
közénk, szegényekhez
sárkányölő hittel
Szent György maga jött el.

Kelletek is, Györgyök,
mindenekben tiszták,
nélkületek elvész,
elpusztul az ország,
elviszi az ördög.

Tavaszunk kik hozzák,
éljenek a Györgyök,
s előbb, hogysem későn
ezt a disznóólat
is kitatarozzák!

Bíró József

Shozo Shimamoto ... — , hogy

ugyanúgy ahogy elfújja
végtére
megtehetné

:

szerencséjére onnan már
szinte
képtelenség

:

mintha
valóban

:

mindegyik

Alberto Moravia ... — , hogy

ettől kezdve bizonyára
érdemes lenne
másképpen

:

majdnem mindent lehet
hiszen úgyszólván
óhatatlanul

:

néhanap
azonban

:

tisztázható

Louis Armstrong ... – , hogy

mostanság feltehetően
olyannak látja
amilyen

:

azonban
idejekorán mégsem
ajánlatos próbálkoznia

:

noha
úgyis

:

mindenekelőtt



ELFELEJTETT PORTRÉ XXIII.

Marno János – Radics Viktória

A Kairos kairotikus órája

Levélbeszélgetés, 2013. jan. 26. – 2013. febr. 6.

MJ: Ria, nagyon jót tettél most velem, megmelengetted a szívemet, és vártam is már nagyon, hogy egyszer csak felhívsz vagy megszólítasz, mert képtelenség a halálunk előtt így kiszigerelődnünk. Én érzem, hogy hamarosan elmegyek, vagy spontán, vagy nem bírom tovább a mindennapos küszködést – szörnyű ám szüntelenül fuldokolni, kilépni az utcára, és már a kaputól két lépésre nincs levegő, mert görcsbe rándult a teljes légzőapparátus. Képzeld, mostanra sikerült kinyomoznom, hogy ez tizenegy éves koromban kezdődött, akkortól nem tudtam rendesen kilélegezni, azóta csak a sok-sok tréninggel, úszással, játékokkal tartóztattam fel a romlást, merthogy ebben valami hormondeficit is közrejátszik, meg persze a cigi. Ezért javasolnám, hogy hagyj abba a cigit, hidd el, csak nyersz vele, sokkal jobb lesz a kedved utána. Én már nem tudnék rágyújtani, lassan két és fél éve nem gyújtottam rá.

Miklós¹ feléledésének elmondhatatlanul örülök, áldom érte a Fannyt,² tudod, mára különösen meg kellett becsülnöm őt is, a Miklóst, amikor már eléggé széles spektrumában megismertem a hazai irodalmárok világát, és abban bizony ő egy különösen értékes bázist jelent – jelentett nekem. És utólag pláne megértettem a kihátrálását is az egészségből, ez nemcsak az alkoholnak volt be-tudható, hanem a jó erkölcsi ízlésének is.

Most be tudnék számolni néhány súlyosan horrorisztikus élményemről, de fáradt vagyok már hozzá, meg nem is akarom zsúfolni a dolgokat. Öt óra, le kéne feküdnöm, újabban néha hétig is fent vagyok, aztán délben kelek csak, és akkor minimum két óra, mire annyira rendbe jövök, hogy föl pattanjak a jézuska hozta szobabringámra, és letekerjek rajta két kis szünettel egy órát, majd később még egy felet, és akkor kellően sajog a combom. És jobban kapok levegőt is.

Hanem remekművek. Talán hülyeségnek ítéled majd, amit mondok, de időnként bizonyos tévésorozatokban vélek olyasmikre ráismerni, amiket én a versben csinálok. Tudod, nagyon szerettem a Maffiózókat, azután a Mad Ment, ám ami igazán felkavaróan, lebilincselően és rendkívül faszcinálóan hat rám, az a Totál szívás című sorozat, abban vélek ráismerni olyan dramaturgiai, poétikai fogásokra, nézetek váltására stb., amiket én a versben mér régóta művelek, és meglehetősen egyedül. Ezt a Dávid³ is hajlik elismerni, aki szintén rajongója a sorozatnak; odakint van közönsége a filmnek, elegendő igényes néző tud angolul ahhoz, hogy megtérüljön a költség. Angliában fődíjat is nyert a film. Velünk az a szörnyű baj, hogy olyan kevesen vagyunk, hogy még egy jó költőre is alig futja, nemhogy

¹ Fogarassy Miklós (1939–2013)

² Fogarassy Fanny, Radics Viktória és Fogarassy Miklós lánya, Zentán él.

³ Marno Dávid, Marno János és Forián Szabó Éva fia, Kaliforniában él.

egy jó olvasóra-értőre, netán kettőre, háromra. József Attila katasztrófáját egyre természetesebbnek látom. És szegény mindmáig nem honosodott meg sehol odakint, nem akadt ember, aki tolmácsolni tudta volna kifelé ezt a csodát.

RV: *Én is halálos krízisben vagyok, minden miatt, kár definiálni, és ezzel együtt jár egy folyamatos, parázs lelkiismeret-furdalás. Megpróbálok itt-ott tenni valamit, mintegy kihúzni szálkát, szalmakazalban keresvén a tűt, mire a szalma lánggra lobban, na most hülyéskedek – mert a krízis úgyis végtelen, erre jöttem rá, körkörös és vége nincs, ez el fog kísérni odaátra is, csak majd ott szépen elmélyül, elterebélyesedik, és mivel odaát nincsenek ilyen dimenziók, mint itt, gondolom, kitejjesedik.*

Nagyon örültem, hogy írtál, csak féltem, hogy gyorsan vége lesz a levelednek. Még jó, hogy a verseknek nincs végük, akárhogy is vesszük: nincs – hát lehet, hogy ők máris abban az ismeretlen dimenzióban éldegélnek. Megyünk oda, ahol a versek laknak, mondanám költőien, csakhogy a meghaláshoz semmi bátorságom. A te meghalásod meg azért oly képtelenség innen nézvést, mert hisz a fittségeddel összeegyztethetetlen, és most is láttalak a literán, hogy a Jánossy beszélgetett veled, olyan vagy ott is, mint egy huszár. Azt írja egy versében az Auden, hogy a költők uniformist viselnek, most nem idézem, s ez a verseid külalakján is meglátszik. Annyit azonban tudok, hogy a halál ravaszságához semmi sem mérhető. Ezért nem is csodálom, hogy anno „kést rántottál”, csak az a vicc, hogy a lány rész is te vagy.

Sajnos azonban a tévés hasonlatoddal nem tudok mit kezdeni, mert nem nézek tévét, nincs is nekem, egyáltalán filmet csak dokumentumot, nincs időm filmezésre, végtelenül lebilincsel a szöveg, az irodalmi dimenzió. A zene az, ami ebből a fogvatartottságból kivon, most, hogy itthon vagyok, éjjel-nappal zenét hallgatok, mostanság főleg Beethovent, akit pedig azelőtt nem is szerettem, de rájöttem az ízére, és most egy beethoveni zenevilágban élek, nagyon bírom a sokszínűségét, dinamikáját, változatosságát, bátorságát (ami bizonyára a süketségével is összefügg), és hogy ő indulatos. Nem érzelmes. A színes filmeket nem bírom nézni, és nem is kívánom. Olyan, mintha olyasmit nyomnának le a torkomon, amit nem szeretek. Verseket viszont sokat olvasok, és ez a műfaj az, ami nélkül nem tudnám elviselni magamagamat sem.

A Kairost fokozott figyelemmel olvasom, nincs is ennél jobb dolgom, és fogalmazgatom magamban a mondandómat is, ezért ezt most nem is akarom lelevelezni. Kár is összekeverni az étellel, ilyen nem elég meggondolt mondatokkal, amúgy meg itt vannak, itt a versek, meg tudnám most fogni őket. A huszárok. Katonák. A csatatéren. Halálosan tudok nevetni magamban mondjuk az olyan képeken is, ahol a lepkék, virágok és huszárok dobálóznak és elterülnek. Amit megfontolandónak találok elméletileg, többek között, az a chiazmus és a paradoxon különbsége, a tónus problémája, mely előbb van, mint a szó, a kép és a szó küzdelme, melynek során a szó az, aki nem ártatlan.

Amúgy parázson ülök, noha most nem sportolok épp semmit (sétálok csak néha a Népligetben), forgok a parázson, és ezért is cigarettázom. De most be is veszek egy eleuthero ginsenget, ezt is tőled tanultam.

Miklósna mondta, hogy unokád született, azt mondja, köszönt a nagyapák táborában. Azonban keveset beszélgetünk, mert a Miklós olyan lassan

beszél, mint mikor egy autó húszassal megy, és nem bírom kivárni, hogy végigmondjon egy mondatot, olyan időélményem támad közben, hogy belealszom. Majd lehet, hogy fel fog hívni, mert most az antidepiktől is, meg a hullámaitól is fel van pörögve – nos, és még így is lassú –, lehet, ez is hozzátartozik ahhoz a nagy témához, ami, ugye, a haladék. A maradás rettentő kényszere. A beszéd méze, nála, bár cukros ő.

Egyébként természetesen sokat gondoltam rád az elmúlt néma időszakban is, gyakran azon kaptam magam, hogy erre vagy arra mit mondana, hogy gondolná el a Jancsi, de meg is feddtem magam, hisz nem érdemled meg, hogy autoritást csináljanak belőled, hiszen te azt marhára rühelled, és az el is rontja mindjárt a képzeletbeli dialógust.

Február közepén megyek vissza Belgrádba a magánzárkamba, aminek nem örülök, mert nincs terem, nincs levegőm ott nekem, és az itthonlétben most, hogy öreg vagyok a Miklós mellett, aki főz, van valami melengető.

Állandóan próbálok gondolkodni, én is, mint egy rossz vonat. Nem is tudom, miért kötöttem ki a vonatnál.

MJ: Éjszaka már nem volt erőm írni, Dáviddal fél hatig beszélgettünk, közben bevettem egy fél altatót, és attól lejjebb ment végre a vérnyomásom, úgyhogy hatkor már csak 130/86-tal kúsztam be az ágyba. Egész nap újra meg újra tekertem ezt a rohadt kínzógépet, de soha nem sikerült 150/100 alá tuszkolnom a nyomást, a Dáviddal folytatott beszélgetés közben is kétszer suttyomban (hogy ő ne vegye észre) megmértem: 170/106 volt kétszer. Az már nagyon kóros, tényleg úgy járok majd, mint a Kierkegaard, akit állítólag az utcán ütött meg a guta. De hogy az altatótól megy le, míg a nyugtatóra nem is reagál, az különös, nem értem, ez azt jelentené, hogy tkp. a megfeszült figyelem az, ami ennyire spazmusban tartaná az ereket? És az a kurva rossz, hogy olyan orvost sehol nem találok, akivel ezt normálisan megkonzultálhatnám.

Egyvalami bizonyult mindedig biztos gyógymódnak: a napozás. A napon ülve, félig fekvé fantasztikusan kiengedek, az valami gyönyörűség nekem, legszívesebben a nappal falatnám föl magam, az kapjon be, annak legyen az ínyére. Kisfiúként a hold iránt tápláltam ilyen érzelmeket, az mára teljesen megszűnt, nem mondom, nyáron a hold még mindig tetszik, de a téli vagy az őszi, foszlós-borongós holdfolt kifejezetten bánt, megfélemlít.

Este két órán keresztül egy fiatal költővel javígtattuk a tavalyi versváltásainkat, az egyik darabját olyan marha erőre javítottam fel, hogy a végén irigy lettem rá, magamra, ez borzasztó nálam, ez a beteges irigykedés, féltékenykedés, szörnyen tudok kínlódni tőle, még szerencse, hogy általában röviden tartó rohamokban zajlik le, de azután nemsokára, valami újabb okból rám tör ismét.

Hanem most meg kell szakítanom a levélírást, ez a kurva kiscsiga, amit a Dávidtól kaptam, időnként úgy beforrósodik, hogy lefagy az egész, és akkor akadozik a rendszer, leütök egy betűt és két perc múlva kerül csak a kijelzőre stb. Meg félek, hogy tönkremegy az egész. Jut eszembe: melyik gúnáros, a disznós-gúnáros ragadta meg a figyelmedet, vagy a liba-temetős vers?⁴ Az

⁴ Lásd a John Donne-nak; Libasor verseket a Kairos című verseskötetben.

is teljesen valóságélményre játszik, vonattal jöttem Szegedről, és a rossz szemmemmel egy erdőben sírköveket véltem fölfedezni, egy temetőt. Ám a kövek egyszerre megmozdultak, és akkor már láttam, hogy ezek bizony libák. Hihetetlen bizzar és mulatságos élmény volt, különben is szörnyen szeretem a libákat, a kacsákat is, általában minden házi szárnyast, amúgy a disznót is, szinte minden állatot. A vadakról nem szólva, de azok sajnos elzárkóznak tőlem.

*

Megjöttek a fényképek, fantasztikus idill, hogy te mindig hozzájutsz ehhez! De tökéletesen megértem a felemáságot, hogy nincs veled az, akivel együtt ujjonghatnál, és ez valóban – félig legalábbis – elzárja előled az adottságot, az adódást. Nekem az egész gyerekkorom ebből az elzáródásból állt, hiszen Piliscsaba, ha nem is vetekedhetett evvel a csodával, amit ezek a képek mutatnak, azért gyönyörűségeket kínált szertefele, északra a Pilis-hegység, délre a Garancsi-tó a dombjaival, élővilágával, meg a határ, az is csodás hely volt, és mindabból semmit nem élveztem, nem szerettem, sőt, sértett a szépségük. Furcsa, hogy a magány, a kirekesztettség a retinán is kívül rekeszti a képet, mintha az ember szeme maga volna az a vitrinablak, ami már-már viszolygotatóan elérhetetlenné teszi a külvilágot. Mindaddig, amíg nincs ott a gyámolító, mert imádott kéz, a másik keze, aki könnyedén kinyitja neked a vitrinablakocskát. És egyszeriben ott terem a kép a retina mögött. Nálam ez az ott termés évtizedek múltán kezdődött csak meg, huszonévesen, majd pedig tomboló erővel a P. Csillával, és azóta, jókora durva megszakításokkal, ki-kinyílik, most már csak maga a táj tűnik el, a fizikailag jelen lévő, levegőm híján.

Cangázhatok itt a szobában, míg hajlandóak lesznek az ún. boldogsághormonok elkezdni a vetítést a retina mögött. Nyáron, a legnagyobb kánikulában, és a legszörnyűbb rohamok közepette a Dávid kényszerített rá, hogy üljek vele meg az Évával autóba, amit kölcsönkért valakitől, és menjünk le az Adriára. El nem tudod képzelni a rettegésemet, hogy most mi lesz. Meglátogatjuk a Hani⁵ a trieszti otthonában, egyet ott alszunk, és este rohanunk vissza, mert a Dávidnak másnap haza kell repülnie Amerikába. Nohát, lementünk, te nyilván ismered ezt a különös várost, igazi monarchista furcsaság, az Andrássy úti épületeivel, klasszicista monumentalizmusával, gyönyörűségecses hegyoldalával, öblével – én pedig az Éva támogatásával roskadoztam a benyúló kis kikötője partján, ott vártuk, hogy a Dávid előkerítse a Hani⁶. El voltam varázsolva, nem kaptam levegőt, mintha egy haldoklónak mutatnák meg, hogy mi mindent kell itt hagynia. De azt valamiért élveztem, hogy támogat az Éva meg a két gyermek (Kata⁶ akkor még Ausztráliában), a Dávid olyan szemérmesen kérkedett is a profi vezetésével, felnőtségével, Hani a lakásával, na és a tengerpart! Másnap déltájban kimentünk oda, a szabadstrandra, kifogtunk egy nagyszerű kőlapot, ahol letelepedhettünk, a két kölyök ment is be úszni, Éva velem maradt, hogy megvédelmezzen a lehetséges ártalmaktól, mert bizony szó sem lehetett arról, hogy úszni próbáljak, annyira nem volt levegőm. Pokoli fulladás. Nézttem sóvárogva a csodaszép tengert, a szárnyasok tömegét, rengeteg albat-

⁵ Marno Hanna, Marno János és Forián Szabó Éva lánya

⁶ Marno Kata, Marno János és Forián Szabó Éva legfiatalabb gyermeke

roszt (tudod, van egy albatroszos versem is,⁷ meg van a hatvanas évekből egy kurva jó beat-szám, Albatrosz a címe, hallgasd meg egyszer, totál beszívott fiúk játsszák, gyönyörű pszichedelikus zene, úgy hívják őket, hogy Fleet Wood Mac, ha jól emlékszem), sirályt, egyéb szárnyasokat, na és végül mikor mégis beleereszkedtem óvatosan a sós vízbe, hogy legalább az állagát megérezzem, megízleljem, és megpillantottam közben a kövek oldalára feltapadt friss és régebbi kagylók százait vagy ezreit inkább, hát Ria, majdnem elsírtam magam. És főleg, amikor a bokámat csiklandozták a halacskák, majd azt is láttam, ahogy egy albatrosz lecsap egy halacskára s így tovább, és akkor, képzelheted, felujjongtam, és kiáltoztam a kölyköknek, hogy itt locskolok egy élő húslevesben, amelyben tényleg egymást falják a finomabbnál finomabb falatok. És hogy mennyi (tenger) fájdalom termeli ki azt az idillt, azt a szépséget, amiben a figyelmesebb fürdővendégek gyönyörködhetnek.

Ládd, én már többet le nem jövök a tápláléklánc-rögeszmémről. Igaz, közben Dáviddal tovább foglalkoztunk a Hamlettel, újabb dolgokat vettünk észre benne, csak azt az átkozott meghalást nem sikerül idejekorán nyakon csípnem. Az nem megy. Sürgetem, késleltetem, akarom, rettegem, egyelőre semmi érdemi infó. Még bemásolom neked ottani, fejben született kis kétsorosomat, sajnos, a Csuha nem érezte passzentesnek a másik két darabbal, amiket lehozott még a novemberi ÉS-ben, szerintem kár, valszeg szimpla dolognak érezte, nem kattant rá a mélységére.

Emfizéma

trieszti anzix

Szorongásom kiöblösödött.

Megfulladhatok.

Nem elemzem, remélem, te ráérezel a gazdagságára, én olyasmi gazdagságot érzek benne, mint a kötetem végén szereplő képekben, amiket pokolian szereztek, az egyszerűnek-túnésüket, s hogy, szerintem legalábbis, kiapadhatatlanok. Pedig a Csuha újabban affinisabbnak mutatkozik a dolgaimra, de nyilván az a sokféleség, amivel és amiből gazdálkodni kénytelen, baromira nehezíti az ízlésválasztásait, ízléstalálatait. Na, maradjon itt abba a kérdés, különben is négy óra megint, iszonyatos gyorsasággal pörög le egy nap, ma is csak bent kerekedtem, és mégsem jutott időm semmire.

RV: *E pillanatban csak röviden, mert bevallom, hisztis vagyok én is, teljesen kiforgatott önmagamból a Kairosod, úgy látszik, önátadást kívánnak az olvasótól a verseid, egyúttal a figyelem/fegyelem jókora fokát is, és ezzel együtt olyan időráfordítást, hogy az valóban egyedi eset az irodalomban. A rilkei 'változtasd meg élted' teljesen máshogy, mint Rilkenél, de ott dörömböl, ver benn a versekben, mint a szív. És beszív. A Semmiképp c. versed tegnap éjjel úgy kitekert/kicsavart, hogy csak úgy fulladoztam gondolataim, érzelmeim és indulataim habjaiban. A verstrip azonban még a Falu és*

⁷ Hommage à Baudelaire

a címadó vers, a Kairos bekebelezésével kezdődött, és azóta mintha óriások dobálgatnának mint egyszerű kis versolvasót. Mellékes körülmény, hogy a Narancs számára egy kis rövid kritikát (6000 leütés) kell írnom, nem tudom, hogy fogom összefoglalni egyszerűen, közérthetően, azt akarom most csak mondani, hogy amikor kinyílik az a bizonyos vitrinablak, amiről a leveledben írsz, akkor óriási erőtér köszönt rá a szegény olvasóra, akinek tudnia kell úszni. Fölfelé is. De örülök ennek az erőáramlásnak. Milyen érdekes, hogy az a sok minden, amit megélsz, a versírás magányos, feszült, nyilvánvalóan ülő óráiban ott nálad a fejedben transzformálódik, kiszakad a mindennapi életedből, le is higgad, ki is hűl, és aztán a túloldalon az olvasóban a fordított folyamat történik meg, a rendezett, fegyelmezett versek elkezdnek újra felmelegedni, keringeni, kerengeni, és visszahozzák a mindennapi élet káoszát, egész mozgalmasságát és dulakodását is, az életnek azt az izgalmát, ami ott van a vérünkben.

Nagyon szeretlek, Jancsi, e költői nagy bátorságodért, mert annak nevezem e pillanatban, amit a verseiddel csinálsz. Izgatott vagyok most, ne vedd zokon, el fogok menni sétálni a hóba, de nem bánom, hogy a versek örvényei elkaptak. Sőt ütöm is a vasat most, hogy forró. (Ez is milyen igaz, hogy a tűz-víz, hideg-meleg pólusok mindig ott vannak a verserőterekben vagy -előterekben. Mesebeli.)

A trieszti anizodat megkaptam, és talán e rövid sorokból is átjön, hogy fölfogtam.

Na, megyek hűtözni.

MJ: Csak röviden, Ria: ha igaz, amit mondasz, hogy ezek a hűtött kristálydarabok a csakugyan-olvasóban megindítják azt a mozgalmat, hadd tegyem hozzá, imagináriusan, amit valóságként élünk meg, akkor mégiscsak ez rettentheti el a legtöbb, félig-meddig szakolvasót a marnótól, ez a tkp. felforgató (azaz anarchista) versműködés (versbeszéd), nem? Most tegyük félre egy kicsit a minden szerzőben mozduló féltékenységet, rivalizálást a másik szerzőkkel, és úgy kérdezzünk rá: miért kapnak rá, mint horgon fickándozó gilisztára, annyian mondjuk az NN-féle⁸ bulvár-elégikumra vagy az annál kicsit elegánsabb, amolyan úribb kiadású XY-ra, ha nem azért, mert azokban csupa konszolidált bensőségesség-kínálat éneklődik meg, míg én épp ezeket a fajta kínálatokat zúzom szét, hogy ne mondjam, prefrusztrálom zúzalék-kristályaimmal az olvasót? Nem gondolod, hogy nagyjából ez történik? Hogy pl. az NN, amikor engem pofán dicsér, a szívében berzenkedik az ellen, amit tőlem olvas, már csak azért is, mert ha nem berzenkedne, akkor éppenséggel a fent említettek csaliját kellene elutasítania. Pillanatnyilag úgy látom, amit én csinálok, az akarva-akaratlanul destruálja a kortárs verseszményt, versképzetet, és nem kínál melléje még egy evidens szerzői szerepajánlatot se, mint amilyennel pl. a Tandori megkínált mindig is, amivel a legádázabb utálót is megengesztelte. Nem? Most ezt ne kritikaként értsd, szerintem ez tiszta pszichológia. Tudod, hogy rengeteget törtem már a fejem, a lelkem, a szívem, tán még a csontomat is azon, hogy miért ignorálnak évtizedek óta – hohó, jut eszembe! M.-mel utoljára

⁸ A neveket kitakartuk. (RV megj.)

áprilisban találkoztam, amikor lelkesedve jött a kertbe közölni velem, hogy zsenibb vagyok a zseniális Nádasnál is, majd köröztünk egy darabig, és akkor elkezdtem elviselhetetlenül fuldokolni, ezért hazakísért, ide a házig, és félúton olyasmit kezdett el mondogatni nekem, amitől meghűlt a vér az ereimben. Azt ti., hogy az mégsem lehetséges, hogy csak mi (!) tudjuk a tutit, hogy kizárólag az a minőség, amit mi (!) annak ítélünk, mert ha így volna, akkor a világ nem maradhatna egyben stb. Mire én rákérdeztem, hogy mit ért azon, hogy „mi”, egy; kettő: mondtam-e én valaha, hogy csak én, és mindenki más hülye vagy hamis stb. Hiszen épp azért kesergek minduntalan, mondtam, mert normálisan szeretnék illeszkedni az egészhez, benne lenni természetesen, már csak azért is, mert szenvedélyem a diskurálás, a másokkal folytatott beszélgetés. Természetesen éreztem, és ettől fagyott meg bennem a vér, hogy M. igazában elkéredzkedik tőlem, belátta kvázi, hogy itt nem terem babér... Akkor kaptam észbe, hogy nemcsak bennem, a tudómban, de körülöttem is elfogyott a levegő. És szerintem M-et még a tudóbajom is kiábrándította. Megrettent, hogy tényleg egy lúzert, mi több, egy zombit menedzsel ő.

Mármost szerintem az, amit én csinállok, alapjaiban támad neki ennek a fajta komfort-alapúságnak, belátom, megértem, hogy kinek-kinek természetes(nek tűnő) szükséglete pl. a derűlátás, a konszolidáltság, a konszenzusos bizonyos fokú evidenssége, nyilván én is vágyom valami nyugira, kiengedésre, de az egzisztenciális, morális, illetve ihlet-ízléstől nem tudok tágítani. Nem tudok, egyszerűen nem vagyok rá képes, közönségnek írni, alkalmazkodni egy ilyen-amolyan ízlés-konszenzushoz, amihez többnyire ki-ki biztos-ami-biztos alapon tartja magát. Beidegzetten, persze. Na de itt abbahagyom, csak hirtelen kényszert éreztem rá, hogy előadjam neked a tippemet a fölvetésedre.

RV: *Mint csalódások okozója és elszenvedője, egy adta frusztrátum, elküldöm neked azért ezt a terjedelmileg korlátozott cikket (Narancs, akik alig-alig kérnek tőlem kritikát, de fontosnak tartom, hogy ott jelenik meg, hiszen a lap olvasott, és az interneten is fön van), így is túlléptem a (kor)határt, de megpróbáltam egy szuszra, közérthetően adni egy löketet a per/re/cepciónak, nem tudom, sikerül-e. Biztosan sok-sok minden kimaradt. Folytatni fogom. (Az egyenruha-ügy utalás Audenre.)*

Élére állítva

Marno János: Kairos

A kötetkompozíció tökéletes, rendben-fegyelemben sorakoznak az összehúzott szonett egyenruhájába bújtatott versek Marno János nyáron megjelent kötetében, és vonulnak az agonisztikus szellemi csatárra, ahol aztán kitör a csetepaté, s ha a végén elül a küzdelem, a kérdések maradnak talpon, amelyek újabb ülésekre, azaz versírásra és -olvasásra szólítanak fel – ahogy az utolsó enigmában áll: „a mélység kérdésének” ismételt, rázós fölvetéseire. Harcias hasonlathoz folyamodtam, mert a *semmi esélye* után megint sajátos poétikai radikalizálódás figyelhető meg Marno költészetében: a létkérdések, melyek egyúttal természetesen a haláléi, élükre állítva merülnek föl, a nála megszo-

kottnál is nyíltabban, őszintébben, azaz intimebben. Ez a finom intimitás azt a légyságot, árnyaltságot is megadja az olvasónak, amiben csak a költészet rézsesíthet, még ha az élet meg is foszt tőle. A rendkívül fegyelmezett formakultúra (vagy technika) azt az anarchikus izgalmat kezeli, mely az anyagban lüktet.

A versmateria alkalmi: élet adta és halál övezte. Teljesen mindennapi helyzetek, lefekvés, föltápáskodás, evés, ivás, vizelés, séta, járás-kelés, beszéd, alvás, üzekedés, gubbaszkodás kerülnek terítékre és lesznek szépen fölszabdalva a nyelvvel mint szecskavágóval, tagolva a költői intelligencia különböző perspektíváival és szellemileg földolgozva – transzformálva – hasonlatok, metaforák, szinesztéziák, képek, allúziók hormonjaival. A remek rímtechnika – keresztbe-kasul beindázzák a rímek, alliterációk, asszonáncok a verstesteket, valóban, mint a vérhálózat – olyan nyelvi szövevényt, szonettfészkeket létesít, mely nemcsak az elmét foglalkoztatón érdekes, hanem szép is, és ez a szépség becsalja a fogékony olvasót az erdőbe – a költő ugyanis kivétel nélkül mindig elmegy a Merleau-Ponty-féle nyelven túli „vad tartományba”, ami legfőbbképp a csöndben, az álmok, emlékek és imaginációk néma, vízi világában burjánzik. A nyelv közben kiismerhetetlen istenként uralja a rétegzett, torlódott, habzó és elúszó, hol meleg, hol hideg életvilágot – a költő illetéknépp „teológus” is, aki a nyelvnek a common sense-től elütő, elrugaszkodó logikáját és ősi emlékezetét fürkészi. Ha az olvasó kicsit jobban megnézi a versek nyelvi szerkezeteit, hogy mit művelnek, elámuldozhat ezeken a férges titkokon – iszonyatosan emberiek! Az absztrakciós képesség igen, ám az emelkedettség a Marno-verseknek nem sajátja, retorika, a költői retorika is, nála ironikusan van csak jelen.

A rendkívüli tömörség miatt azonban nem adják magukat könnyen ezek a versek. Amolyan brikett-jellegűek, noha mindegyikük más, és sok kalóriát képesek sugározni. Mintha a verbális és vizuális fecsegés korában ez a kötött jelleg lenne az a szilárd héj, ami az értelmesség lehetőségét óvna. Wittgensteinről mondják: az volt az eszménye, hogy a filozófiai felhőt egy csepp nyelvtanba koncentrálja. A koncentráció, a cseppben-a-tenger poétika Marno valós eszménye. Azonban sok-sok cseppet kell írnia, mert a többszemponúság, sokoldalúság, a nap mint nap változó szemlélet és megragadási készség is szellemiségének tevékeny része. A „hős” minden nappal változik, és egyszer meg fog halni, halálba változik át, és ez az agonisztikus, agonizáló processzus versnyomokat hagy maga után, amelyekbe lépve az olvasó regényszerűen vagy naplószerűen követheti az életre szóló kalandot, sőt bele is élheti magát.

Most még jobban, mint Náracs esetében, aki ugyan néha fel-feltűnik az új kötetben is, ellenben radikálisan megváltozott: Náracs felnyílt, föl van nyitva, akár egy test, és így a legbelseje a világgal kommunikál, egymásba hatolnak, mint a szeretők. A testbelső olyan Marnónál, mint egy hangszer, amelyet a világ tép. A testbelső némasága nem tetszetős, hanem a kakofóniát is benne foglaló hangtestet nyer a „szünet nélküli”, lazítást meg nem engedő Marno-szonettekben, és ez drámai esemény: ahogy a csöndből szó, szólás, mondatfüzér, versbeszéd kerekedik, mely az elakadásokat, botlásokat, ficamokat és bukásokat is szóvá teszi, még a paralizist is megmozgatja. Ezért nevezhető realistának, vagy inkább reálisnak is ez a költészet; a valósba hatol, gyakran kellemetlenül.

A halál itt, ebben a bensőben szintűgy benne munkál, akár az emésztő élet – épp ezért esik a vakfoltunkra a halál, mintegy eltakarjuk élni akaró ma-

gunkkal –, meg aztán ajultunkban sem vagyunk képesek ráérezni. Az élet sodrába való folytonos beleajulásunk is téma, a belefeledkezés, az örökösnek tetsző haladék, amit az emléktolulások és démoni intések törnek át. Közben a híres én gombostűfejnyitól a kipukkanó óriásig pulzál, és uszályaként biológiát, világtörténelmet von maga után. Nehezen hozhatók képbe ezek az áttűnések (melyek a versek alaptörténetei közé tartoznak, technikailag dupla, tripla expozíciókkal járnak), különleges versírói pozíció kell az artikulálásukhoz, a beleélés (empátia) és a kihátrálás (distancia) egyszerre való gyakorlása, ami karkai virtust kíván. A révület és a koncentráció, az álommunka és az elmeélesítés költői szimultaneitásának praxisában – amihez a nyelvi rugalmasság, fürgeség meg a ragyogó nyelvismeret, *versus* a képek csöndes örömeiben való részesezés-részesezés is hozzátartozik – Marno az első a kortárs magyar költészetben.

Ezek a külsőre oly szabatos versek az ambiguitások, ambivalenciák és a paradoxonnál veszélyesebb chiazmusok sűrűjét hozzák színre. Az olvasónak muszáj résen lennie, hogy lássa és hallja ennek a meglepő szemantikai mozgalmasságnak az alakulását egy-egy versen belül. Gyakran minden olyan egyszerűnek látszik, hétköznapi tárgyak és események lépnek fel, hogy rögvést kikandikáljanak azok a dimenziók, láthatatlan, ésszel fölfoghatatlan zónák, melyek az életünket oly izgalmassá/unalmassá, kiszámíthatatlanná/konszenzuseresővé és tragikussá/komikussá teszik.

A Tandori „aforizdiókjain” kiérlelődött marnói nyelvjáték a maga karakterisztikus mondásaival filozófiai vicceket süt el, melyek a freudi vicc mintájára a filozófiai tudattalant (fogalmakba bele nem férőt) röppentik ki. Ez a készség igazán szellemessé teszi Marno költészetét, de nem mulandón, hanem „örök visszatérést” kívánva. Megfejtetetlennek tűnnek ezek a versek, akár egy-egy emberi vagy állati, növényi lény, de minden olvasásra új oldalukat mutatják meg. Költői intenció ugyanis nem szögezi le őket, magyarán szólva Marno nem azt írja, amit akar, hanem a magyar nyelv uralma alatt áll, kiszolgáltatott tehát, miközben képes csínján bánni a szavakkal és szólásokkal, és megindítani őket.

A Marno-versek annyiban hermetikusak, amennyiben a lét és a benne táplálkozó halál megközelíthetetlenek számunkra. Azonban figyeljük csak meg, mennyi állat, növény, táj, mennyi tárgy és figura jelenik meg bennük és általuk. Egy komplett család! Ha az olvasó odaadja magát a nyelvnek, és erre itt lehetőség van, akkor őbenne magában fog megnyílni a saját szorongatott világa, úgy, ahogy azt ő éli meg a legrejtettebb, fojtott érzéseivel, „fölsleges” érzelmeivel és gondolatfoszlányaival, féken tartott indulataival. Ezek a foszlányok a befogadás munkájában összesodorhatók, Ariadné-fonálként szolgálhatnak, és mivel Marno nagyon pontos, annyira, mintha az élete múlna rajta, a versekre hagyatkozva kevesebb az esély az eltévedésre, mint mikor magunkra vagyunk hagyatva. Van lehetőség arra, hogy eszmélő lényekként végezzük, futásunk nyomai itt vannak a könyvben, visszahívhatók. Ez a könyv értelme, hogy fizikai mivoltában, felületeken teszi hozzáférhetővé a mérhetetlenül összetett, nagyon kétséges mélységű jelenségvilágot, amiből a sorsunk szövődik össze (vissza), nem tudni, milyen szabályok, törvények és véletlenek szerint – ennek a nyelv lehet a megmondhatója az érzéki képek váltólázában, amint ezerféleképpen hangzik, köt, invertál és konvertál, megneveltet, csal és vall, és papírra kerülve sem halott, lehelj csak rá.

MJ: Ria, ez tényleg bravúros írás, szuflája van, csak a befejezését fognám visszább egy kicsit, venném vissza a „mégis-pátoszát”, mégis-retorikáját. Mi van, teszem, ha arra módosítod, hogy találkozik a leheleteddel? Ez sem pátoszmentes, de mértéktartó realitással bír, és diszkréten utal arra, amit te felszólító módban mondasz? Hm? És, nem tudom miért, én mindig úgy éreztem, úgy érzem, hogy amit iróniának mondasz vagy mondanak nálam, az talán közelebb van a szarkazmushoz, habár annál meg visszafogottabb, nem igazán rosszindulatú, de nincs híján a rosszhiszeműségnek. Hehe. Fogd ezt föl önkritikának is, és pedig teológiai önkritikának: rosszhiszeműség! Érted? Kockázatos beleírni, szóvá tenni, könnyen elcsúszhat rajta az ember, rosszindulatú értelmezéseknek ad tápot, de akkor is. És nem vagyok ebben teljesen biztos, de a rosszhiszeműséget, ha tényleg teologikusan értjük, akkor hirtelen feneketlen mélységet kap a mondat, nem? Szóval gratulálok és köszönöm, és ölelek! (Miklósnak is megmutattad?)

RV: *Jaj de jó, kösz, javítom, átgondolom, ez friss szufla, még azt sem tudom, hogy a szerkesztő nem húzat-e ki sorokat, mert hosszabb lett a kelle-ténél. Miklósnak megmutattam, volt is néhány nyelvi észrevétele, a Kafkát ki akarta vetetni velem... Miklós pörgőben van, tán az antidepresszáns révén is, és ő (sem) tudja jól viselni az izgalmakat.*

Amúgy olyan mulathatnékomban volt ma ettől a csatatér-hasonlattól, mert hogy nektek, fiúknak, valóban hiányzik a régimódi katonásdi, harc. Amúgy meg azon is gondolkodtam, hogy ellenség nélkül tényleg nemigen van játék, és ez a csata-ügy nem zárható ki holmi hamis toleráncskodás és szépelgés fejében. Meg nekünk, lányoknak is hiányzik a katona, aki szellemileg vagy fizikailag harcban áll, aki állja a frontot, vagy bátran elesik:), és óhajthassuk, hogy ne essen el. Petőfi jól mondta, hogy ugyan, ágyban, párnák közt!, nem, hanem fitten kell meghalni.

Irónia, szarkazmus, humor, fekete humor, paródia, burleszk – ebből te az évek során kikevertél egy saját koktélt, ami összetéveszthetetlen. Tényleg lehet tőle nevetni, megkönnyebbülni, ezt mindig hozzá kellene tenni, amikor a verseid nehezeiről beszélünk.

Egyébként ami még inspirált ma-tegnap, az az iszonyat. Hogy az iszonyat milyen erős érzés-energia, és mikor hátrahőköltet, ugyanakkor valamely ismeretlen irányba vonz is. Ez nem Rilkrétől jutott eszembe, hanem más vonalakon.

MJ: Még valami eszembe jutott, de nem azért, hogy foglalj bele a szövegbe: amikor elkezdtem ezeket a szonetteket írni, direkt rámentem, hogy aritmiásan, a sorokat elbillentve kilenc szótagosra veszem, hogy soha ne kerülhessen egyik sor a másikkal egyensúlyba, hanem kénytelenül billentse tovább a beszédet. Két vers kivételével: a rántott csirkéssel és az otthoni kelés délben-nel.⁹ Ott rendez jambikus tíz szótagos sorokat írtam, magam is meglepődtem, hogy ettől milyen statikussá vált a vers.

RV: *Nem csak Kafka – Beckett is. Muszáj még mondanom, hogy a beckett-es versed¹⁰ nagyon megfog, azzal a foghatnékkal együtt, amiről írsz, és a*

⁹ Kelés korán, kelés délben; Jérce

¹⁰ Hommage à Beckett

„fog” minden jelentésével együtt. Az edény például – amiben a véredény is benne van – a fülével, az nekem egyenest megható, a szükséggel (bilivel) együtt. A „bolyhos sötét” pedig hát szép, és én bizony az „üzekedés” szót is szépnek és lágynak érzem itt, azért is mertem ezt a szót használni a kritikámban is. Ennek a versnek a belső tagolása – igaz, a többinek is – „emeletes”, chircói emeletekre gondolok, és a végén az az absztrakció a jövővel és annak majdani fölszámolásával, -hatnékjával kapcsolatban, ez teljesen beckettii, ez nekem itt nagyon fekszik. Az ők meg az én váltakozása is rejtélyesen sokatmondó. És itt szerepel az „életben nem fordítottam még semmire” [ennyi időt], ebben a fekvő helyzetben, nekem ez is megindító. Na de hogy a saját verseddal fárasszalak, ne má! Csak hát tudod, az izgalmak, hogy mit kezdjen velük az ember, és az az erő, ami bennük nyüzsög, azzal mi legyen, hogy ne roppantsanak össze, de úgy se nézd, mint egy filmet. És hát még nyelvtani izgalmak is léteznek, láthatod, itt pl. az én és az ők interferenciájában.

MJ: Azt hiszem, főleg a kötet első harmada sok-sok ilyen burkolt vagy nyílt hommage-zsal van megtűzdelve, én szeretem a donne-osakat, a bergmanosat is, a kafkásat, hogy dicsekedjek: csúcspoénnak tartom a nem találja a hava-zavezető utat, szerintem az egy bámulatosan finom és humoros, ugyanakkor tényeg karkai játék, csak a Kafka nem hozakodott elő ilyen nyelvjátékkal, mely mélységesen realizstikus, többszörösen is realizmusokra referál. Vagy privát kedvencem a Szag, azt érzem a legszenvedélyesebbnek, már a kezdése okán is, és belerejtve – ugyancsak hommage-ként – a kosztolányis kalap, kabát levételét, figyeld csak meg, és úgy lép be a szobába... Azt hiszem, tényleg kimeríthetetlen darabok ezek, talán a semmi esélyénél is meredekebbek, hogy is ne, ha egyszer soronként két szótaggal karcsúbbak. És micsoda tartalmi változást hozott ez. Úgy érzem, még a József Attila is megölelgetett volna ezért a kötetért. De baszhatom, ha ma a kedves kollégák között csak süketekbe vagy irigyekbe botlok, és nem együtt örvendezőkkbe. Én, ha valakitől jó dolgot láttam, először rendre padlóra kerültem a féltékenységtől, de nem kellett egy napot sem várni, már felülkerekedett az öröm bennem, és üdvözöltem a szerzőt. Jaj, de unom magamat a panaszkodásokkal. Inkább megölöm magam, az korrektebb, mint folyvást csak nyüszítgetni.

RV: Hogy a szonettformával mit csinálsz, az ő életben maradásának érdekében, az külön téma. Érdekes téma, hogy a költészetnek ez a gyöngyszeme hogy ég és szenesedik nálad, miközben feléled: ez a főnix-paradigma. Gyógytorna a szonettnek. Engem az andalító formák zavarnak, olyanok, mint a gyöngye pszichológiai tanácsok, csak elaltatják a sebet.

ZX-nél pedig a dunyha-effektus zavar, hogy a hatalmas egy-hangú szöveg-dunyhák nem hagynak levegőt az olvasónak. Most valami miatt prózának, üdítőül, az Anna Kareninát vettem elő, hát az levegős mű, ironikus is sokszor, nagyon-nagyon árnyalt. De nekem is egyszerűen röpülnek, röppenek a napok, nem fogok tudni terebélyes szövegekkel foglalkozni már. Bevettem cukorkaként az altatómat, olyan jó, ahogy lazulni kezd a tudatom, a feszültségem.

*

Nem újdonság, sőt túl régi dolog, ahogy a lelkiismeretemmel kínlódom, hol mintha hömpölyögne, mint a zagy, hol meg olyan, mintha sziszifuszi kővé tömörülne. És a vele járó szorongás, szégyen, tudod már, gyakran úgy érzem, hogy a parázs szégyen az, ami a világhoz odaköt. Véletlenül a szemem elé került most egy idézet, hogy „életem egyetlen szenvedélye a félelem volt”, Hobbes, akkor hát legalább tán szenvedély legyen, és ne takargatni való realitás.

Visszatérő szégyenparazsam volt ma, lelkifurdalásom, hogy azonnal tovább kellene írnom azt, amit tegnap oly rövidre fogtam, és amit most olyan-nak látok, mint lyukakat sajt nélkül. De annyira rossz kedvem kerekedett, hogy csapnivaló voltam, kapkodtam könyvtől könyvig, valami elméleti támpontot keresve, egyetlen botot, vagy minek mondjam már, amiben megkapaszkodhatnék, és ideges lettem a kapkodásomtól, újabb ok a szégyenre... Csak késő estére tapintottam ki Ricouernek az Élő metafora c. könyvét, abban volt szemernyi inspiráció, de nekem már, az abszurd sürgetettségemben, nincs időm ilyen ötszáz oldalas teóriákat végigbogarászni, ráadásul mintha bolhák csíptek volna, mert folyton csak Arisztotelész meg Arisztotelész, á, én túl ideges vagyok ahhoz, hogy ezt türelmesen olvassam. Nincs időm! Odakozmálok.

Nem tudom, a te költészeted interpretálásához milyen elmélet felelne meg, de nem is szeretem az elméleteket, nem kellenek, noha beismerem, hogy vannak mozgatórugók egy-egy teóriában, azaz nyelvbé képesek öltetni, amit az ember csak úgy megérez.

Annál érdekesebb, hogy a Kairos mottójába sikerült odatenned a Nap centrális metaforáját, a metaforák metaforáját, anélkül hogy megemlítetted volna.¹¹

A Kairos című versben egyáltalán nem metaforákkal dolgozol, mert nem az se a kecske, se a káposzta, se a bot, se a kés. A cím sem az. És valahogy mégis metaforikussá válik az egész, talán egy kafkaian parabolikus állványzata bontott komplex metaforává. Nem tudom. De marhára izgat ez a kérdés. Tudod, zsákmányolni akar persze az olvasó is, mikor olvas: tudást, megértést, érzelmi kielégülést...

Nekem úgy, de úgy elment a kedvem a prózától, hogy egyáltalán nem izgat már ez a műnem, kibírnám most már, hogy életem végéig soha többet ne olvassak regényt, egyáltalán elbeszélő prózát, Kafkát kivéve. Elég az a próza, amit fordítanom kell szláv nyelvekből, hogy kimegy a kalória az ujjaimból. Magamban dohogok néha, hogy semmire se való a próza, sivatagból nem kell nekem már több.

Érdekes ez az obszessziód a szonettel, hogy egyre mélyebbre fúrod magad belé. De a szonett elméletéről, hosszú irodalomtörténetéről sem tudok semmit.

MJ: Rossz néven ne vedd, Ria, de gyanítom, hogy a nyugtalanságodnak az egyik oka a rengeteg cigaretta. József Attilát is szerintem főleg az nyírta ki, a láncdohányzás, ahogy anyámat is, a Csicsi hűgomat is, és a Merleau-Pontyt

¹¹ Jaj, ne gondoljunk mindig anyára! / Inkább gondoljunk mindig a nyárra! (Kései mondóka)

is. Nézegettem a fotókat róla, és lesírt az arcáról az iszonyat mennyiségű cigi. Most azt fogod mondani, hogy meghülyített az emfizéma, vagy irigykedem, amiért te cigizhetsz, én meg már egyáltalán nem, ám a helyzet az, hogy kamaszkorom óta, amikor először gyújtottam rá, azóta mindig is éreztem, hogy a cigi iszonyatosan nyugtalanít és lefáraszt. Békétlenít és deszexualizál. Biztosan meséltem neked, hogy amikor 97-ben a Rókával összejöttem, a kedvéért egypár hétig nem gyújtottam rá. Te, kb. másfél hét böjtölés után a testem elementárisan érzékiesült, minden porcikám zsongott, életem legsűrűbb erotikus korszakát éltem meg akkor, mígnem újra rágyújtottam, és megette a fene az egésztestet. Rohadt egy drog a cigaretta. Szegény anyám, mit szenvedett tőle, és a halálos ágyán is könyörgött a slukkokért. Mondjuk ennek is megvan (volt) a beckett komikumja. Az ember kifüstöli magát. Ó, azok a hatvanas-hetvenes évek! Az egzisztencialista cigarettafüst. Csak egyszer próbáld ki mondjuk két hétig, hogy egyáltalán nem gyújtasz rá, de szigorúan egyszer sem, hogy akkor mit érzel majd, hogy viselkedik majd a tested, az elméd. Miklós ugyanúgy nyomja, mint régen? És a Fanny? Ő ugye nem szokott rá? Nagy bánatom, hogy a két lány igen, Hani különösen, ő, aki annyira hiperérzékeny, labilis lélek (és test), és nem tudja igazán csökkenteni, Katus, remélem, most abbahagyta, csak nem fog nikotinos tejet spriccelni a kislányába! Éva tavaly egyik napról a másikra elhagyta a cigit. Dávid napi egy szálát szív, rituálisan, véletlenül sem többet, és még így is azon parázik odakint, hogy őt is lekaszálja hamarosan a rák – a környezetében ti. másfél év alatt hat embert ölt meg, tanár kollégákat és diákokat. Te, a Dávid rajtam is túltesz önféltésben, tegnap olyan klipet kaptam tőle, amivel azt igyekezett nekem demonstrálni, hogy a csaj, aki éneklí a számot (tényleg jó a szám meg a csaj is nagyon), olyan, mint egy túlélő. Ezen nagyot röhögtem. Az én nagy kisfiam már túlélőként tartja magát számon, már így tekint a világra. Igaz, én az ő korában kétszázás vérnyomással pánikoltam és araszoltam az Ostrom utcából a Keletihez, ahhoz a barom K-hoz analízisbe, abban a biztos tudatban, hogy nem érek oda élve. Mi az hogy! Három éven keresztül heti két, de inkább három alkalommal. És valójában már akkor az emfizéma mesterkedett bennem, ezt biztosan tudom, csak hát kinek jutott akkor eszébe ilyen irányú vizsgálatot végezni. Nem is emlékszem rá, hogy pl. CT-t csináltak-e már akkor is. Mennyire ösztönösen kaphattam rá a rendszeres úszásra, érezve nyilván, hogy baj van belül, méghozzá réges-régtől fogva. Tizenegy évesen biztos voltam benne, hogy tüdőbajos vagyok és meghalok hamarosan, mert nem tudtam kifújni a levegőt, és pokoli volt mindig a bent rekedt szarra rászívni az újat, és nem mertem megmondani anyámnak, annyira irtóztam a lehetséges kórházi kanosszázástól. Vagy ezt már ezredszer mesélem el neked? Képzeld, állandóan az Ostrom utcában vagyok álmaimban, ott találkozom mindenkivel, a halottaimmal és az élőkkel is, mára virradóan olyan tömeg gyűlt össze a cselédszobában, hogy attól nem kaptam levegőt, fölriadtam, és ugyanoda aludtam vissza.

Na jó, nem mesélek tovább. Azt mondd, nem szeretsz prózát olvasni, én se nagyon, de emlékszem remek dolgokra, Kleistre, *A lelencre*, vagy mulhatatlan öröm volt nekem a *Bovaryné* is, és még temérdek könyv, igaz, magyar szerzőtől úgyszólván semmi. YX-nél a figyelmességnek tűnő pásszentosság, ha rosszmájú akarok lenni, a Wehrmacht és az SS Boss-féle designja köszön

vissza, az a fajta dizájn, ami tudtommal máig nyerő a márkapiacon. A reguláris Wagner. Impozáns mindenesetre, pláne, ha összevetem a *Ballada a katonáról*-ban látott orosz egyenruhák szörnyűségével, de nem is kellett ahhoz a moziba mennem, Piliscsabán bőven találkozhattam velük, szegények mindig koszosak, izzadtak, és tényleg nagyon kedvesek voltak. Soha nem találkoztam agresszív orosz kiskatonával, sem tisztel. Meghúzták magukat, és igyekeztek fölcsípni a szép cigány lányokat. És ha benéztél a laktanyájukba, a szokványos transzparenszekkel teleaggatott nyomorúságos szürkéséget láttad, szegénységet, amihez képest a falu tejbe-vajba fürdött. És mindenki lenézte őket. Hát micsoda megszálló sereg volt ez? Mondjuk a Németországot felügyelő amcsikhoz képest, akik ott rázták a rongyot a lereccsent fritzek előtt, és telenyomták rockkal a náciakat. Hehehe.

Hogyan is keveredtem ebbe a kis áttekintésbe. Ja, igen. Az járkált, sétafikált a fejemben, hogy mindannyian lenyomozhatatlan útvonalon bukkanunk föl ezen a világon a világból magából, úgy, hogy a fölbukkanó, és ahova fölbukkant, nagyjában-egészében már el is döntötte a figura életre szóló paramétereit. Mármost a kérdés nyilván az, hogy akkor ezek a paraméterek a pert eldöntően relevánsak-e, vagy épp az a poén bennük, hogy a pert magunk vihetjük döntésre. Hehe. Mintha ez olyan vagy-vagy volna.

Szegény M-mel többek között ezen is kaptunk össze a végjátékban, hogy ő folyvást azt állítgatta, hogy micsoda önerőből kapaszkodott ki a pánikgödörből, én meg deklaráltam tüstént a saját tehetetlenségemet, odaálltam elé, hogy lássa, egy rakás szerencsétlenség vagyok, nézze meg magát a tükroemben, és hát ezt nem bírta már idegekkel. Én meg magamban dührohamokat kaptam a hülye, konfabulált hübrisztől. De ládd, ez is családi eredetű: ő egy echte kádercsaládban szocializálódott, Leningrádban fogant meg, az iskoláiban végig őrsvezető meg KISZ-főnök volt, hogy a francba támadt gusztusa hozzám, ez máig rejtély. Habár épp az Éva figyelmeztetett rá nemrégiben, hogy vegyem észre, rajta kívül én kizárólag vagy paraszt-, vagy prolilányokkal jöttem össze, a P. apja ávós tiszt volt, az első szerelmem, a Mimi a faluvégen egy viskóban lakott, az egész család egyetlen ágyban aludt, ami betöltötte a szobát. Imádtam a Mimit. Tőle hallottam először Pilinszky-verseket. Jaj, Ria, meseéjszakába lágylultam bele, abbahagynom...

RV: *Nem „elégültem ki” a chattól, muszáj még néhány sort írnom, mielőtt ledőlök. Mondom, olyan megható volt ma a Népliget a nedvességben, és egy fakutyát is küldök neked.*

Meg el akartam neked mondani, hogy tegnap éjjel ezt olvastam: „A rózsza miért nélkül való, virágzik, mert virágzik, / Nincs gondja önmagára, nem kívánja, hogy lássák” (Angelus Silesius) – és félreolvastam úgy, hogy „kívánja, hogy lássák”. Nem a rózsza, persze, gondolom, de valami kívánja, hogy láttassék, hogy (az ember) lássa a rózsát, gondolom. – ? –

A világmindenség narcizmusa, amit mondtál délelőtt, egy-egy ilyen érzékenyebb séta során, amikor nincs senki, láthatóvá válik, és ahogy megyek, a „rövidzárlatos” személyes narcizmus is szinte tapintható.

Ezzel a narcizmus-gondolattal, mely így univerzális, ki van szorítva az Isten-gondolat. Mert ugye az Isten szeretete volt mindennek a magyarázata. Így

azonban immanens marad a világ, és belső tükrözések történnek benne, a fa a szubjektumba kerül, a szubjektum pedig esetleg átlép a fába.

És lám, most álmos is vagyok, de nem tudok mivel lefeküdni, mely macskómmal, gondolatommal?

Hát ezért kell a cigi, azt a látszatot kelti, mintha gondolkodnék.

*

Jancsi, arra ébredtem (süt a nap, fúj a szél, ez neked kedvez), hogy igazad van, nem tekinthetők mégsem mellékesnek az irodalmi élet, a re/per/cepció és a reakció (hi-hi, mint 'politikai reakció') kérdései, hiszen a figurák egy sakktáblán vannak, anélkül lebegnének a levegőben, és kissé lilaság ezt a meghatározottságot nem számba venni.

Mi lehet az oka a bajos recepciódnak? Bizonyára esztétikai meg etikai okai is vannak. A verseknél maradjunk. Esztétikailag miért hoznak olyan formát, ami ellenáll a percepciónak, és ami még ellenérzéseket is kihív, ami miatt forgalomban vannak a jelzők, amelyek elállják az utakat, úgymint nehéz, hermetikus, zárt, komplikált, csak magáról beszélő, nem kommunikatív... Az irodalmilag műveltebb olvasó, aki a külső formát azonosítani tudja, miért nem csodálkozik el legalább, hogy itt mi történik a szonettel, a szabadverssel, a gnómával, az epigrammával? A szakértő a verstani újdonságokra miért nem kapja fel a fejét? Aztán a nyelvhasználat is olyan feltűnő, az anyanyelvünk nyilvánvalóan elemében van nálad. Tematikusan a versek nem lehetnének idegenek, hiszen szorongása, teste, emlékezete, akarata stb. mindenkinek van, és kivétel nélkül mindenkié „hibás”, a mostohaságot, azt mindenki megéli. Vajon a szokatlan mondatfűzés riasztó? Dehát a költészetben még Petőfi-nél sem volt másként.

Mik lehetnek az etikai okok? Itt már az irodalomfogyasztás általános elvi-zenyősödéséről is szó lehet, a költészet melléktermékké vált, na de a szakma miért finnyog? A versgondolkodásban lehet egy olyan radikalizmus, mihez-tartás és realizált eseménysor, olyan ethosz, ami nem érthető/értelmezhető a mai kultúrvilágban? Ami a proliknak sznob, a sznoboknak proletár? Ami bizonyára nagyon eltér, elüt a gondolkodás bevett gyakorlataitól?

Pszichológiailag? Egyértelmű, hogy a versek az ön-, és ezzel a világismeret útját járják. Ez túl meredek lenne mindenki számára? A szerep-státusz lenne az első? Ahogy mondod, hogy te nem jössz semmi szerepkínálattal. Ez elviselhetetlen lenne?

Kedvszegő kérdések ezek. Én nem vonom ki magam a problémás olvasók sorából. Te sem vonod ki magad a problémás szerzők sorából, hiszen a feszengésed, a kedvetlenséged, az undorod stb. ezt vallja. Fontos az, amit mondtam, hogy a versek önfenntartók, de belátom, hogy rossz sors jutott nekik. Fedél nélküliek, igen. És mindezzel nem érintem a költészet sorsát általában és a posztmodernben, hanem itt és most, a honi irodalmi berkekben. Hogy itt írunk és olvasunk, arról ugyanúgy nem tehetünk, mint Piliscsabáról meg Zomborról, és ezt ugyanúgy nem felejtethjük el csak úgy.

Én nem tudok a tudományba menekülni, ott otthonra lenni, az irodalomtudományban sem. Nincs diszciplínám. Na de most megmosdok.

Érthetetlen

„hogy így lett azután”

A semmi, mely megvalósulván
 a felismerhetetlenségig
 egy életre itt termett bennünk,
 és szót kért, ha megállva eszünk
 az ablakhoz léptünk volna és
 onnan tovább, mert érthetetlen,
 hogy házon kívül még mindig az
 anyánk, s az utcát már ellepték
 a vonattal érkezők. Szemünk,
 melyet vörösre dörzsölt a kéz-
 fejünk, szemünk mint szánk, az ereszt
 pásztázza odaát, s egy tömzsi
 kéményt, mely a hasát mereszti
 a cserépre, szóbeszéd gyanánt.

Ez az Érthetetlen című (de nem érthetetlen) vers is milyen komplex! Kirajzolódik egy tér: a párkány, szemben az eresz, közte az utca a járókelővel (hazatérőkkel), és átlósan állunk mi, szemközt, mintegy ár ellen, az anyánkat lesve némán, mert hirtelen az anyanyelvünket is mintha elvesztettük volna, a szót kérés (könyörgés) az állapotunk. A figyelmünk a kéményt pásztázza, mely tán füstöl – erre utal a „szóbeszéd” szó –, és ez behozza a mondást a Faustból, hogy „hang és füst a név”, mire a replika az, hogy nem, hanem „szó és tűz”. Nekünk a szemünk ég, mely az anyát „enné meg”, szólítaná, magunkban valahol szólongatjuk is, repülnénk felé, ám a tervünk füstbe megy. A vers elejére visszatérve azonban az anyára rávetül az ősi anya, a semmi mint ~~anya~~. És hogy itt ezek nem éppen filozófiai, hanem hús-vér problémák, az a semmi megvalósultságából következik, ezt a filozófiai állítást pedig ki-ki lekövetheti, ellenőrizheti (verifikálhatja) magába tekintve. Az anya neve innen nézve egy úr betemetése lenne, és egyúttal egy távolság áthidalása. Ez a megvalósulás azonban „szót kérő”, beszélni akaró, megszólítani akaró állapotban van, a semmi és a valami/valaki között.

A „felismerhetetlenségig”-et rendszeren félreolvasom „félreismerhetetlenségig”-re – ez pedig a szubjektum teljesen ambivalens státusza. A bennünk-eszünk rím, ráadásul ott van még a „megáll az eszünk” szólásmondás is, pont ezt a kilengést, az ész elégtelenségét, azaz a szubjektum megdönthetőségét hozza. Eszünk-fejünk-kézfejünk-szemünk, ezek a rímek is, meg a szánk is még ott van, egész konkrétan kirajzolnak minket, alakzatunkat, mely azonban a semmivé válás küszöbhelyzetében van. Ez pedig az anya/nyelvtől, a szó állapotától, kialakításától vagy megszületésétől függ. Az a kémény ott terhes! Az „odaát” hozza a transzcendenciát, a nem itt, hanem a felismerhetetlen másvilágban való tartózkodását az anyának, azaz vele függő viszonyban lévő magunknak.

„Érthetetlen” itt ebben a hiány-konstellációban minden, viszont épp a vers érthető csak. És felismerhetetlen, meg félreismerhetetlen is egyúttal.

MJ: Remek kis elemzés, amit küldtél, meg kell monygam, de azt is hozzáfűzném, hogy a vers kezdése a kerti séta közben fogant meg, ott le is jegyeztem, hogy a *semmi, mely megvalósulván a felismerhetetlenségig, azaz a kiindulásom ez volt.* Csak azért említem meg, mert izgalomba eredetileg ez hozott, hogy a valóság, amiben élünk, elfödi előlünk a semmi igazi arcát, tehát a felismerhetetlenségig valósult meg a semmi – érted? Ez a gondolat szerintem bátran mondható direkt filozófiainak, nem kell tüstént átmenteni (a költőibe), annál is kevésbé, mivel általában is ezek a versek a költőiséggel perbe mennek. És viszont, mert abban is igazad van, hogy a költészet eredetét firtatják, már ha egyáltalán van ilyen. A kémény terhessége remek, telibe kaptad, ugyanis pontosan ezt jelentette nekem is, a tömzsiségével, téglavörösével, no meg ehhez a vörösre dörzsölt szem. Amiért nem tűnik fel semerről anyám. Egyébként abszolút életrajzi vers is, a tömzsi kéményt kivéve, mert azt Bambergben bámultam meg napra nap az íróasztalomnál ülve, ahonnan egy gyönyörűséges kis kéményre láttam. És talán érdemes József Attilát is megemlíteni a cím és a ferdített mottó okán. Bár ezt biztosan észrevetted.

Tényleg nagyon jó a verselemzésed! Most elolvastam még egyszer, és baromira tetszik, alapos, délben elsőre nem vettem észre, hogy a semmit éppoly valóság(os)nak érzékelted, mint ahogy én gondoltam a vers megírásakor, s hogy ekként a második sor „hatalmas szerencséje”, hogy névelőstül pont egy sort tesz ki a *felismerhetetlenségig*, vagyis hogy a hangsúly a megvalósuláson van, mely a felismerhetetlenségig belénk fészkelte be magát egy életre. Ebből következően szenzációsan sorolod fel a motívumrímeket, a vemhes kéménnyel kezdve a vörösre dörzsölt szemig (amely implikálja persze a tetőcserepet is). És persze a beszéd, a szóbeszéd stb. Szóval remek.

RV: *Most lehet, hogy lerontom a tegnapi verselemzési eredményemet, de akkor is, stílszerűen, belevágok.*

Semmiképp

Könnyen beszélek róla, mikor
egy korty csapvíztől megfulladok,
ha fejemet félreccsavarva
iszom a mosogatótálca
fölött. Most hát túl volnék rajta.
A csempén árnyékom, himbálja
még a konyhalámpa, tányérja
esztendők óta nincs a helyén.
Olvasmányom, egy másik tányér
mellett, az asztalon, mi tartja
nehezekével nyitva, semmi,
ha mondható semmiképp egy kés,
mely figurám torkát áthatja
s szavamnak se vége, se rajtja.

Ma ez a vers foglalkoztatott, mely már korábban föltűnt nekem, a késsel együtt a kés freudi tagadása, azaz kiugratása – ha igazam van, mert ez tűnik

a legjelentősebb motívumnak –, és azt válaszolnám a „semmiképp”-re, hogy dehogynem. Elő a farbával! Azért is ilyen replikázón, mert a vers is egy válasz, előtte valaki, aki neheztel rád, nyilván azt hányt a szemedre, hogy „könnyen beszélsz”. Te könnyen beszélsz, te ezt nem érted meg (az ige mindkét értelmében), te nem vagy ilyen nehéz helyzetben, vagy te már túl vagy rajta. Könnyű neked, mást se csinálsz, csak írsz meg olvasol, az élet nehezét elkerülve, vagy az került el szerencsésen téged, miközben engem nyakon ragadott a sors. Konyhanyelven szólva. A konyhában három tányér, a súlyos mosogatótál, a hiányzó vagy billegő (pléh)ernyő a lámpán, és az étkezőtányér az asztalon. Mint a drámai szituációban, itt a térben is a súlyok és a könnyűségek billegnek hármass konstellációban. Van egy harmadik is, „róla”, „rajta”, amiről nem tudni semmit, ami tagadás, elfojtás alatt áll. Három van képből is: a máris múlttá vált kicsavart, facsart kortyolás, méghozzá a tálca fölött, mintha a nyakát szegnénk egy, ha mondható, tyúknak, egy állatnak (aki én is lehetek, kifacsarodva), a másik az árnykép a falon, ez az ingó-bingó, nem sok figyelemre méltatott árnyékom, akire most ráismerek, a harmadik pedig a (lenge) könyv, a tányér és a [kés] csendélete. Az árnyékvilágban (vagyis itt), annak is az árnyjátékában (ami valós), játékos áldozathozatal történik, a figura (a költői kép és az „én”) megölése. A tányérok üresen maradnak, és nem folyik egy csepp vér sem, ehelyett egy imaginatív aktus hatására a szó kezd el dőlni a torokból, mint az imént a csapból a víz, és ez a szóömlés a földi elvérzés/leáldozás föltartóztatása, a kés félretolása, semmitése, ahogy az angyal állította meg Ábrahám kezében a kést. Vér helyett itt a versben víz és szó folyik. De hogy szökött a fejembe a „vér”? A késtől, amit hiába is tagadsz most már. Az most már itt van a könyvön!

Nárcisz folyik már a csapból is, hi-hi. Talán Nárcisz, a (költői) figura lesz itt föláldozva. Ezért mondom, hogy én mégis ott látom a nehezéket, keresztben, azon a „könnyű” olvasmányon, melynek a címében ott a „semmi”. Attól oldódik meg a nyelvem, hogy végzek, egy most-pillanatban, a kínzó, lelki furdalást is okozó és szomjas magányommal, miután majd' belefúltam. Ez egy csere: én leszek a forrás és egyúttal a torkolat, torkollás, és nem az nyel el engemet. Ez metaforikus helyettesítés, mely a valóságos áldozati rítus helyett – a szúrás helyett – játszódik most le. A cserebere momentuma billenékeny és veszélyes.

Mi az, ami mintha vért kívánna? Maga a konyha? A késsel meg a tányérral? Az árny- és szójáték (a vers) egy ismeretlen és hozzáférhetetlen (semmi kép) (alapító?) rítus helyén játszódik le, metaforikusan. És egy elég vad asszociációm az, hogy a kés megtagadása a hit megtagadása, ellen-ábrahái aktus. És ellen-platóni is, mivel Nap helyett itt csupán egy csupasz villanykörténk van (József Attila: az áhító eszünk). A Nap, az élővíz (és nem mellékesen az ernyő sem, a védernyő) itt „nincs a helyén” (nincs a helyén az eszünk sem), a konyha-barlangban nem valóságos dráma, hanem árnyjáték, árnyékbokszolás zajlik, nem Isten napja alatt, hanem mimikusan (fulladás, görcs), mímesen (figurák) és mimetikusan (mindez valamit ábrázol). De ki az a „róla”, akiről, ezt ironikusan mondom, könnyen beszélek, vagy mi az? Általában nem jön ki szó a torkomon erről/róla, csak ha megesik a képzeletbeli szúrás.

Nos, ez is egy kairotikus pont, a szúrásé, vagy egy figura/szó/kép megnyitásáé.

Ha a torkomon a kés, akkor kényszerítve vagyok. Valami nem megy le a torkomon. Lenyeltem azért, túl volnék rajta. Megkönnyebbülök. És akkor kezdődik előlről az egész. Nem őrzítő?

MJ: Ragyogó, Ria, talán túl sok is, nem nekem, hanem bárki olvasónak, mert – ellentétben a vers látszatával – sűrűbb így, zsúfoltabb az interpretáció (a terjedelemhez képest), mint amit olvasó befogadhat. De amúgy minden észrevétel áll, mondjuk én legfőljebb egészen háttérmotívumként említeném meg az ábrahámos sztorit. Merthogy túlsúlyosítja a verset, hiszen az alapszituáció, amit marha jól írsz le, valóban semmi más, mint egy félrenyelés a kitekert nyakú csapvíz-kortyból. *A könnyen beszélek* róla azért nézetem szerint nem annyira enigmatikus, hiszen itt épp ez a túlérzékenység, vagy ügyetlenség, ritmushiba jelzi, hogy könnyen beszélek a semmiről, a pusztulásról, a halálfelelemről stb., így a megrovás magamtól származik. Viszont kihagytál szerintem egy fontos mozzanatot, és ez pontosan az, hogy az előző versnek bizonyos értelemben párverse ez, a semmi tematika okán is. És még valami, ami szerintem nagyon fontos, és az ábrahámos ellen szól: ezek a gesztikus meditációk, monológok, ha megfigyeled, szinte mind valami banalitásból, vagy banális tónusú jelenéssel, jelenséggel indulnak, és aszerint építődnek is, vagy csavarodnak tovább, bizonyítván, hogy a banális nem más, mint a mindennapi tudat Bermuda-háromszöge, a köztudaté, amely pontosan ezért folyamodik minduntalan a pátoszformákhoz, ill. eleve patetikus energiájú toposzokhoz, mert az adottat nem képes a maga szenzációjában (azaz végtelen komplexitásában) felfogni. Gondolj csak arra, hogy milyen nehézségeket okoz nekünk már az is, ha pl. egy ismerősünk, barátunk hozzátartozója meghal, és mi egyszerűen képtelenek vagyunk evidens empátiával osztozni az illető gyászában. Sőt, ugyanez megeshet a tulajdon szerettünk elvesztésekor is, ld. Cézanne, aki nem tudott elmenni az anyja temetésére, mert annál izgatóbb volt számára a festés. József Attila szintén szabotálta élete legjelentősebb támogatójának, Jolán, illetve Etus férjének a temetését. Evvel szemben könnyezve hallgatta, önmaga gyászolásaképp, ahogy a száraz ágak zörögnek. Hányszor és hányszor referáltál te is hasonló érzéketlenségekről, hogy azoktól tudsz sokszor igazán szenvedni. Nos, én a versírásakor ezt különösen szem előtt tartom, nem tudatosan, hanem reflexből, épp azért, hogy a vers energiája, szemben az én mindennapi energiaszint-ingadozással, kimeríthetetlen legyen. Ja, és a zárás, most nem is emlékszem, szóvá tetted-e, hogy *szavamnak se vége, se rajtja*, hogy ez különösen fontos, részint mert benne van ugye a 'se vége, se hossza' (mármint az én beszédemnek), de olyképpen cáfolva is a mondást, hogy az én szavamnak nincs kezdete, nincs indulása, indítéka. Érted? Hogy értelmetlenül, oktalanul beszélek. Értelmetlenül, mert végtelen hosszan, oktalanul, mert indíték nélkül.

RV:

Egész közel

Nárcisz késsel a foga között
a folyóban, illetve folyamban
mint dologban, mely a folyónál

mérhetően nagyobb, mint tiszta
 eszme azonban már a neve
 folytán sem állíthat magáról
 semmi maradandót. Kerülhet
 örvénybe éppen, a fejében
 megfordul több is, gyengédséggel
 gondol arra, akit nem ismer,
 és ez már így marad stabilan
 az idők végezetéig, ha
 túl a szavakon is van ilyen.
 A torkolathoz egész közel.

Kezdetben azt hittem, hogy ez a vers Nácisznak a destrukciója, de most már úgy látom, hogy nem, hanem inkább a továbbírása, az agónia egy szakaszának a megköltése. Nácisz nem lépett be nemhogy a folyamba, hanem még a patakba és a forrásba se, egyszer sem, nemhogy kétszer. Nem volt időtudata. Sőt, minden szinkronban történt nála, szinkronicitásban. Ami itt történik, az a film következő része, a posztmitologikus fázisban és korban, a diakroniában. A filmet azonnal, a második sor közepén már el is téped, mert alighogy megpillantom a foga közt nagylászlói kutyaként szeretet helyett kést szorongató figurációt a folyóban, azonnal filozofálni kezdesz, és a kép szertefoszlik. Egy spekulatív korszakba lépünk át a reflektívóól (gondolok itt a tükörreflexre). Az elkövetkező nyelvfilozófia arra mutat, mintha Nácisznak kiélesedett volna az elméje, mintha hirtelen rájött volna arra, amibe a mítosz szerint csak belehalni tudott. Arasznyival meghosszabbítottuk az életét. Mintha rájött volna arra, amiről a mítoszban nem tud, hogy az időben létezik, az abszolút mulandóságban, következésképp idővel a kúnja is el fog múlni önnönmagával együtt. Miként arra is, hogy magáról a mulandóságról sem tudható semmi bizonyos, természetszerűleg, hiszen minden tudásunkat azonnal széteszi. „Világosodik lassacskán az elmém, a legenda oda.” A náciszi pengeszáj teljesen ellentétes a szerelmi megszállottságával (csókra álló szájával). Ez azt jelenti, hogy már nem akar csalképek áldozatául esni, hogy megjött az esze. Az ész megjövetele viszont örvénylő alakzatokkal és újabb nemtudással jár együtt, és itt Nácisznak ez az érett tudata a tudatfolyam örvényléseivel, vagyis megint csak magába tekeredéseivel tud együtt lenni. A szerelmi magába gabalyodása a tudatfolyam gabalygásaiba megy (folyik) át. Az elmés, az öntudatos Nácisz, a posztmodern Nácisz egyetlen támasza most az üres gondolat maradt. Nagyon szép gondolat az, hogy „gyengédséggel gondol arra, akit nem ismer”, hiszen akkor ez egy üres gondolat, nincs tartalma. Egyébként az istenszeretet is ilyen, vagy nem? A náciszi téboly gyöngédséggé változása egy átmenet egy másik, a keresztény korszakba. Az „idők végezte” is ezt az újdonságot jelzi. Tehát a szubjektum kigabalyodik önmagából, és a messi felé tör – ami az eredet is egyúttal.

Nácisz apja is egy folyam volt. Nácisznak a torkollása, amit a torokhoz közeli kés konkretizál, az Atyába való beleömléssel (kivérzéssel) ér véget (?). Csak az a vicc, hogy, én úgy látom, a kés ki fog hullani a szájából, és éles-elméjűség helyett habok jutnak neki. Ebben a verzióban nem csak elszunnyad,

mint a mítoszban a gyepen, hanem megfullad. Az élesség és a gyengédség kettőssége fönnáll, a torkolat agressziója azonban mindkettőt egyaránt elnyeléssel fenyegeti. Az idők végezte egész közel, ezt már-már így kimondja a vers, amennyi szavakkal erről mondható. A kés már-már a torkon. A konkrét torok a torkolat fogalmát is elég konkrétá változtatja. A végidők azonban keresztény időszemléletre utal, Nárccisz itt átváltozik valamiféle neoplatonikus Bölccsé, akik az ismeretlen Egyre szegeztek tekintetüket. Ami azonban itt a kés miatt nem boldogító, hanem fenyegető egyesülés. Igaz, feloldozó így is, meg úgy is. Ez megint József Attila vagy így, vagy úgy-ára utal. Ebben a versben egyetlen szemléletes konkrétum van, a szájba vett, fogak közé szorított késé, amit elérnek, rácsapnak a filozófiai, absztrakt habok.

És még nem merítettem ki ezt a vizes verset, amit most így önmagában akarok szemlélni, mert lebilincsel. De miért jutott a versben 6 sor a nyelvfilozófiának, a folyam mint filozófiai fogalom és mint költői eszme magyarázatának? Eszerint nem lehet neve, képe, fogalma a mulandóságnak; önmagába harap ez a képzet. Hiszen valóban, hogyan állítható (meg) a mulandóság?

Az előző alkalommal meg azért jutott azonnal eszembe az Ábrahám kése, mert a nyáron újraolvastam Kierkegaard-tól a Félelem és reszketést, és nagyon meggyőzőnek tűnt. A hit mozdulatának valóban az a legjobb képe és magyarázata.

Ja, és látom, hogy a maradandó gyöngédség magyarázatára is pont 6 sor jut.

Nohát, ez egy nagyon komplikált vers, és nagyon absztrakt, de nem hagy nyugton.

MJ: Érdekes, hogy pont evvel a darabbal foglalkoztál ma, részint mert ma jártam a fogásznál és nagy bajba kerültem, le kell bontani a hidamat, mert három fog is kikezdődött a koronák alatt, ez katasztrófa, nem kerülhetek vagy két hétig emberek közé, de az igazi döbbenet a torkolat! Délelőtt valami eszelős álom kötött gúzsba, másfél órán keresztül hiába próbáltam kikelni az ágyból (mint magamból), mert dübörögve ment a film, végig itt a lakásban, amely azonban magában foglalta az életem összes eddigi lakhelyét. És így találkoztam az apámmal is, akit végtelen örömmel üdvözöltem (ld. *torkolat*), csak nem értettem, hogyan élhet újra, amikor őt elhamvasztották. Ugyanúgy nézett ki, mint a hatvanas években, csak éppen a feje a plafont súrolta. Kb. a mellkasa közepéig értem föl, nyakam törtem, hogy az arcába nézhessek. És ez egy darabka jelenet volt a szüntelenül mozgó freskóból.

Egyetlen dolgot nem értek az elemzésedben: és ez a kategorikus különbségtétel a fogalmiság (absztrakció, gondolat) és a képiség (trópusok) között; holott magad kezded avval, hogy ez a *Nárccisz készül*¹² folytatása, ami valahogy így kezdődik: *A nő mint a pongyola végzet, míg Nárccisz a tények tükrében vizsgálja magát. Méretkezik.* Tehát pontosan a Nárccisz-versekkel léptem át a határt fogalmiság (elvontság) és trópusok (érzékiség, képiség) között, ami véleményem szerint nem az ironia totalizálódását jelenti, hacsak nem abban az értelemben, hogy az emberi beszédet immár nem tekintem sem tisztán naiv, sem immár romlott (mert számító, spekulatív, hamis) cselekedetnek. Vagy

¹² A verset lásd az azonos című verseskötetben, P'Art Könyvek, 2007

eseménynek. És nekem akkor, a *Nárcisz* készül hirtelen megszületésekor ez hatalmas felszabadulásérzettel járt, mintha egy évszázadok óta bedesztkázott épület ajtóit, ablakait tártam volna ki. Praktikusan ekkor értettem meg, ami azért mindaddig teóriaként volt a fejemben, hogy a nyelv, a beszéd sem nem egyezik, sem nem opponál a cselekedettel vagy eseménnyel. A faktummal. És így a reflektivitás sem pusztán észbe vétele valaminek, hanem indítéka máris egy másik eseménynek, legyen az pusztítás vagy életre keltés, vagy is-is, tkp. parányi, mozzanatnyi paradigmaváltás. A mint tiszta eszme azonban már a nevé folytán sem állíthat magáról semmi maradandót tkp. Kantot variálja és praktizálja (arányítja a dolgot és a dolog nevét egymáshoz, ami természetesen (!) abszurdum), míg az általad megkedvelt gyengédséggel gondol arra, akit nem ismer csak részben vicc, akár Istenre, akár bárki hipotetikus idegenre értjük, hiszen benne rejlik az is, hogy a gyengédséget ezúttal épp az ismeretlen, a még nem ismert, s nem pedig az ismert mint meghitt bensőségesség generálja az emberben. E tekintetben majdnem megerősítem a nagylászlói programot, azt állítván, hogy az ismeretlen mint örök, mert kimeríthetetlen tartalék hatja meg agóniájában is az embert. És így a továbbiakban az én fülemnek már teljesen magától értetődően fut le a vers kvázi diszkurzív zárata, úgy, hogy épp a legmasszívabb fogalmiság akkumulálódik újra érzékiséggel, képiséggel.

Hozzáteszem, hogy mindez most csak a te analízised hatására jutott az eszembe, amivel különben minden pontján egyet tudok érteni. De most abba hagyom, mert iszonyatos fejfájás gyötör, biztosan kikészített ez a fogmizéria. Jókor, mi? És még te hangsúlyoztad elemzésedben a fog-at! Jézusom! Mindig megriadok, ha húsba vágó szinkronicitással, ill. ko incidenciával találkozom.

*

Ó, Ria, ki kellett mennem a fürdőszobába pisilni ahhoz, hogy eszembe vilanjon a nárciszos vers – szerintem páratlan humorú és mélységű – nyitánya: *a nő mint a pongyola végzet, míg Nárcisz a tények tükrében vizsgálja magát. Méretkezik* stb. Hogy épp ez nem jött be, amikor a hosszabb levelet írtam! Pedig mennyire emlékszem az eseményre, hogy micsoda vulkanikus örömlélmény volt, egyszerre fityiszt mutatni a tudat faszágainak, beidegződéseknek, s ugyanakkor mélyen rábólintani ugyanazok eredetére. A logikum és diszkurzivitás aláaknázott zónájában flangálni – és hogy ezt szinte még senki sem fedezte föl, nem vette észre, nem fogta fel a jelentőségét. Pedig itt éppen semmi önkény, semmi ún. posztmodern faksznizás, nézd csak meg, a *pongyola végzet* és *Nárcisz a tények tükrében* – na ennél markánsabb kiazmust, méghozzá egymást tükröző, végtelen kiazmust melyik bokorban találsz. Más kérdés, tegyem gyorsan hozzá, hogy ez a fölfedezés ugyancsak semmi továbbiakra nem garancia, vagyis nem én fogtam meg az isten lábát, hanem véletlenül ő lépett bele a tenyerembe. És semmi értelme csak azért fönt tartani a kezem, hogy hátha még benne az ő talpa, vagy abban az ítéletnapig tartó reményben, hogy újra meg újra erre mászkálhat még. Jézusom, széthasad a fejem és most már a gyomrom is a fuldoklástól.

RV: Valóban az elmélet sodort válságba, a kérdés, hogy hogyan tudnám megfogalmazni azt a nyelvtani és szemantikai mozgalmasságot, ami egy versrészen belül is viharzik szinte, úgy, hogy a nyelv különböző emeletei közt

is történik a le-föl, különféle típusú nevek közt, és a nyelvtanban is cikcakkok vannak. A képek felépülnek és lebomlanak. A szavak többértelmősége ugye régi dolog a költészetben, csakhogy nálad ezt a szólások, frazeológiák többértelmősége bonyolítja, a legegyszerűbb szóképeknek (pl. itt a „tények tükrében”) is a megbontása és a jelentésrészek kisugározatása. A „tények tükrében” egy halott metafora, és lám a versbéli kontextusban minden ízében megelevenedik, és filozófiai vagy elméleti kérdéseket vet föl: mik is azok a tények, mi is az a tükör, ami a központja a versnek. Továbbá a szokványos asszociációk sora válik, hát igen, kétségessé, itt pl: valóság, tárgyilagosság, objektivitás. A felmerülő kérdések is kisugároznak, bonyolódnak, pl.: hogy lehetne egy Nácisz tárgyilagosa? A szójátékok – méretkezik/merítkezik – újabb asszociációkat és szintúgy kérdésességeket indítanak el: a szubjektum eszerint hiába akart mértéket venni, ha elmerül saját magában. Ebben a kis versikében minden szó megremeg, nem túlzás, amikor vulkánkitörésről beszéltél az ihletedben, hisz még a „tulajdon” szó is elbizonytalanodik: van-e tulajdon arcunk? Ez a jelentésnyüzsgés, a jelentésrészecskék kaotikus (ámbar a nyelv által mégiscsak szervezett) mozgása könnyen elvezet a semmi-élményhez, ahogy ez a versben meg is van mondva. A végzet fenyegetése, mely értelemmel terhes – ugye, a végzet, az valamiféle értelem, ám az elnyeletésben értelmét veszti. A legszafatosabb falat ebben a versben a „pongyola”, de ez úgymond kinyílik, sőt lekerül a nőről, és olyan asszociációkat ébreszt, mint pongyola nyelv, trehánytság, oda se neki, gondatlanság. Ami lecsap Nácisz fegyelmezettségre irányuló, értelemkereső törekvésére. Ettől azonban a nőalakú pongyola végzet nem lesz kevésbé misztikus. (Egyébként pl. a szerbben tényleg nőnemű a végzet.)

Szóval azon rágódom, hogy ezt diszkurzív nyelven hogy is lehetne megfogalmazni. Egyébként szerintem József Attila csinált csak ilyet előtted a nyelvi szintek közti szabad mozgásban. Ha megnézzük pl. ezt a részletet:

Bennem a mult hull, mint a kő
 az űrön által hangtalan.
 Elleng a néma, kék idő.
 Kard éle csillan: a hajam – –

akkor látjuk, hogy a legnagyobb fokú absztrakció és a legapróbb konkrét fizikai való összevillannak.

De nem presztízskérdést csinálok én ebből, hogy megfogalmazzam ezeket a verstíkokat, hanem tényleg igényem van rá, szeretném, akarom.

Ahogy leírtad a versírói élményedet ezzel az alapító verssel, bizonyos, hogy az egy felfedezés volt, méghozzá versfizikai felfedezés, mely a nyelv minémiségének a fő kérdéseit érinti.

Hát ilyenek foglalkoztatnak megállás nélkül, még éjjel is, és ezért panaszkodtam.

MJ: Csak egy gondolatötlet. Ha a nő a pongyola végzettel (sorssal) azonos, akkor Nácisz, aki minden ízében a tényekre összpontosít, hiszen mi más esélye volna a végzettel (azaz a pongyolasággal) szemben, önmagára is eszerint tekint, ergo igen(is) meg kell merítkeznie önnön képmásában; amint ez a mí-

tosz szerint is megtörténik, ugye. És itt jön a saját végzetű esemény, a névadási, megnevezési gond, a vonásokkal, amelyek elnyelik őt, mielőtt a megnevezés által uralni tudhatná őket. Ennyi a versike, és talán ez mint filozófiai alapvetés (ld. Wittgenstein) kellő érzékiséggel és pontossággal szemlélteti a megismerés abszurditását. Az alanyét ti. Amely nélkül viszont a tárgyi megismerés végképp az alany vesztőhelyévé válik, ennek volnánk mi egyfelől rossz lelkiismeretű élvezői, másfelől – szóisméltés – örök vesztesei. Ez szerintem kvadrál régi párbeszédünkkel az énről, az alanyról. Nemtom, mondtam-e ezzel valami újat most, ami metodikai támaszt kínálhatna az analízishez.

RV: *Jancsi, én már teljesen eggyé váltam ezzel az első, hangadó nárciszoddal. Persze hogy a megismerés abszurditásáról, annak is a bokráról szól, viszont nyelvel kellene írni a nyelvnek a belső cirkuszáról.*

A kiazmus még: a nő (Echo) végzete Nárcisz, Nárcisznak viszont nem a nő a végzete. Noha behajszolhatja a sajátjába.

Én meg öregedvén férfiasodok, ma Miklós kijelentette, hogy egyre jobban hasonlítok apámra. Nem örültem e megjegyzésének. Ő egészségileg jól van, vodka is csurran-csöppen titokban, utána lelkifurdalásból főz. Én meg rossz-májú vagyok, most valahogy nincs bennem lágyság. Kivéve olykor a „tündérekertben”, a Népligetben.

Sokszor gondolok az emfizémádra, és ez is egy rossz gondolat.

Fanny meg ez a srác teljesen össze vannak nőve, néha olyanok itt a szomszéd szobában, mint a befőtt. De hétvégén elmennek disznót vágni Kupuszinára. Nekem meg a Ligeten kívül nincs semmi kedvem menni sehova az égvilágon, így egész nap betűzők, és fáj a szemem.

Még az jutott eszembe, hogy a Nárcisz a versekben az tényleg a mitológiai Nárcisz, mintha ma itt járkálna, és hozza magával az egész történetét – ez nem nyelvtan vagy trópus, hanem tényleg Nárcisz, a fiú, az egyén, vagyis a szubjektum. És ha (mint erről sokat beszélünk) el-el-elveszik és megragadhatatlan a szubjektum, azért a Nárcisz itt sétál.

MJ: Amennyire emlékszem, a mítoszban is – közvetve – Echo a végzete Nárcisznak, hiszen Artemiszt ő kéri meg, hogy a mellőzését torolja meg Nárciszon, nem? Tévednék? No de mindegy, ha tüzetesebben nézzük a nyitó darabot, azért az is kiolvasható belőle, hogy ő ugyan szívvel-lélekkel nevet adna ennek a képmásnak, az ábrázatának, ámde belemerülve e képmásba (!), annak a vonásai (ld. Pilinszky *Apokrif*-zárlatát a teremtmények arcáról) őt (magát) elnyelik. Mármost itt a *vonások* ugye elég nyilvánvalóan utalnak az írásra magára, pláne ha íráson a rovásírást is értjük. Ami tudtommal rokonabb a képirással, mint a mi latin betűink, amelyek már teljesen absztraktak.

Na most: ha mindez stimmel, akkor itt az elnyelésen, ahogy ugye az idő folyama ekképp a saját írásának a folyamával is egyezvén elnyeli Nárciszt, akkor itt már bátran (!) beszélhetünk énszóródásról. Nárcisz ekképp egyezne a voltaképpeni teremtővel is, aki kimúlván oszlásnak indul a Nagy Bummal, és az oszlásban, bomlásban felbukkanó szubjektumok mind valamennyi istenkísértés. Szerény véleményem szerint. De ez tényleg teljesen szubjektív vélemény. Mint ahogy a világ maga Isten véleménye voltaképp.

Térey János (1970–2019)

Elakadt. Még előző lapszámunkban is olvashattunk tőle – ezúttal: Adyról. Akadunk. Kedves debreceni szerzőnk gyászversével búcsúzunk a jeles-jeles debreceni alkotótól. *(A szerkesztőség)*

Lajtos Nóra

Versmécse Térey Jánosért

És azt is ki kell majd bírni,
ahogyan a málna piroslik
és a két szál pünkösdrózsa.
Nélküled.
Oldani és kötni volna még jó
barátságokat.
Semmiféle menetrendje nincs az elmúlásnak.
A 48-as busz elment veled.
Nyakunkba akasztotta félelmeinket az Isten,
higgyünk akkor is, ha már sem Szilárdunk,
sem Téreynk nincs.
Halottaink nevétől görcsbe rándul a nyelvünk,
és ki kell majd bírni ezt is.
Bekezdésekből állsz most össze:
bevezetés vagy az Irodalomba,
tárgyalása sok meg nem írt versnek,
s drámai befejezésed hullik
da
ra
bok
ra.
Világ Világossága, légy velünk ma!

Rózsa Iván

Félni már nem tudok

(Ady Endre: *Elhagyott a félelem című verse alapján*)

Most veszem el: zuhanok...
 Egykedvű vagyok és unott,
 Már Isten is elhagyott,
 Mert félni már nem tudok.

Míg rettegetem, tudtam, hogy vagyok;
 Bár magányos, mint a csillagok;
 De most már minden elhagyott,
 Mert félni már nem tudok.

Míg lelkem kisegérként cincogott,
 És fogam a félelemtől vacogott,
 Volt még valamim, de az is elhagyott;
 Mert félni már nem tudok.

Halott vagyok, bizony halott;
 Tetszhalottként vánszorgok;
 Jaj, jaj, úgy érzem, az élet elhagyott;
 Mert már félni sem tudok.

Budaörs, 2019. február 22.

E számunk szerzői

Báthori Csaba (1956) – író, kritikus, műfordító, esszéista, Budapest
Bíró József (1951) – költő, író, performer, képzőművész, Budapest
Cselényi Béla (1955) – költő, Budapest
Elmer István (1952) – író, szerkesztő, Budapest
Fehér Béla (1949) – író, újságíró, Fót
Földesdy Gabriella (1951) – színháztörténész, Budapest
Füleki Gábor (1980) – költő, kritikus, középiskolai tanár, Dabas
Győri László (1942) – költő, Budapest
Käfer István (1935) – irodalomtörténész, bibliográfus, szlovakológus, Budapest
Kukorelly Endre (1951) – költő, író, drámaíró, Budapest
Lajtos Nóra (1977) – irodalomtörténész, költő, kritikus, Debrecen
Lantos László (Triceps) (1955) – éhezőművész, színházi rendező, performer, Budapest/Szabadka (Szerbia)

Marno János (1949) – író, költő, műfordító, műkritikus, Budapest
Mindák Dániel (1989) – kritikus, Budapest
Nagy Gábor (1949) – képzőművész, Gyermely
Radics Viktória (1960) – költő, esszéíró, műfordító, Budapest/Zenta (Szerbia)
Rózsa Iván (1959) – közgazdász-újságíró, Budakalász
Sárándi József (1945) – költő, író, újságíró, Leányvár
Suhai Pál (1945) – költő, tanár, Budapest
Szok Iván (1944) – festő- és szobrászművész, Budapest
Tamás Menyhért (1940) – író, költő, műfordító, Budapest
Vörös István (1964) – költő, író, irodalomtörténész, Budapest
Zalán Tibor (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest



ELFELEJTETT PORTRÉ XXVI.



Elkészült a tavalyi Napút Hetedhét-díjasról alkotott Szkok Iván-festmény.
A képen: Károly Judit.

Társaságszövetség

„Piricske Tamást kényszergyógykezelésben részesítették, utána három hónapot töltött szanatóriumban. Ennyi elég volt, meggyógyult, egyesbe jött, bocsánatkérő levelekkel árasztotta el a központi bizottság tagjait. Meg is lett az eredménye, a lyuksógorok nem engedték el a kezét.” (Fehér Béla)

„Kenyérillat a kommunizmusban. Télen nem érezni az illatot, szellőztetéskor sem. Tárva, árad, illat, itt mindez *kissé fölfelé lesz fogalmazva*. Olykor megjelent az előszobájukban egy svábbogár, fölmászott a csatornán vagy a lichthóf falán, ki tudja, hol.” (Kukorelly Endre)

„Ha a szavakat éber lelkesedéssel, szinte matematikai higgadsággal sorjáztatjuk, azok már önmagukban termelnek valami gyönyörű kételybizonyosságot, így egybeírva, életérzést, amely a cél, a forró cél közelében tartja az embert, ha el nem juttatja is magaslatokra. Költészetem, úgy vettem észre, az időben mind komolyabb nyomatékkal távolodott el a díszítés, az oktatás, a megfelelések és eszméleti rögzülések szféráitól.” (Báthori Csaba)

„A hetedik napon pedig együtt volt Isten az arkangyalokkal a stadion büfijében. Örvendtek és vigadtak, mert jó meccset néztek, és kóstolgatták a hegy levét. Ekkor elébük járult egy a Ferencvárosiak közül, akinek Slózi volt a neve, és e szöveget szólotta: »Uram, mi legyen a Ferencváros színe?«” (Mindák Dániel)

„Mi miatt öltöztünk ünneplőbe, / mi miatt ülünk ki az utca elé, Lajos? / párállik anyám kendős homloka, Minek? / A magunk becsüjére, feszül nyelvére az / apai szó. Nincs elég bajunk? Azt akarod, / hogy halálra szaggasson a némító ünnep? / Ezek nem tréfálnak! Előbb-utóbb megnyílik / a seggük fölött fityegő pisztolytáska!” (Tamás Menyhért)

Ára: 800 Ft. Előfizetés: 6000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputonline.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185



9 771419 408008 1 9 0 0 4

A folyóirat támogatói:

